

A HALMAJI, GIBÁRTI ÉS SZIKSZÓI BOR CSALÁDOK TÖRTÉNETE

Írta:

Dr. Bor György és Dr. Bor Dezső

Budapest

2001

„A Bor család története – Historia Familiarum Bor de Halmaj et Bor de Gibart” című
családtörténeti tanulmány második, bővített és módosított kiadása.

Készült 2001-ben nyomtatott formában 25 példányban

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	v
Előszó a második kiadáshoz	x
I. fejezet: Családtörténeti bevezető	1
A családtörténeti kutatás módszerei	4
II. fejezet: A Bor család története az első okleveles adatoktól a konstanzi címereslevélig	9
A. Eredeti okleveles forrásokon alapuló elemzés	9
B. Kapcsolatban van-e családunk eredete a honfoglaló Bor (Baár/Kalán) nemzetséggel?	15
C. Családunk távolabbi eredetéről	19
III. fejezet: Zsigmond király címereslevél-adománya Halmaji Bor Mihály királyi al-lovászmester és családja részére Konstanzban 1415. július 2.-án	23
A. A konstanzi zsinat	24
B. Zsigmond király külföldi címereslevelei	25
C. Halmaji Bor Mihály és rokonai címereslevele	26
D. Halmaji Bor Mihály és rokonai a címereslevél alapján	28
E. A címereslevél története 1415-től napjainkig	30
F. A címereslevél heraldikai és művészeti értékelése	32
IV. fejezet: A Bor család története a címereslevél és a Halmajon élt férfiág kihalása közötti időszakban (1415-1599)	35
A. Forrásaink	35
A Jászói és Leleszi Konvent mint hiteles hely	35
További okiratos és más forrásaink	38
B. A történelmi háttér és a töredékes családi adatok a XV. században	39
C. A Bor család különböző ágainak története a XVI. században	52
(a) A halmaji Bor ág	53
(b) A gibárti Bor ág	64
(c) A sarnói Bor ág	77
(d) A szentgyörgykinizsi ág	79
(e) A vilmányi ág	80
V. fejezet: Családunk története a XVII. században és a XVIII. század elején (1600-1724)	81
A. Halmaj sorsa a XVII. században	81
B. Gibárt és Fügöd sorsa a XVII. században	86
C. Bor Zsófia, Széky Ferencné	89
D. Adatok a "listás" forrásokból	89

VI. fejezet:	Családunk története az egyházi anyakönyvek és nemesség-igazolások korában: 1724-1895 (ill. -1937)	101
	A. Nemesség igazolási ügyekkel kapcsolatos okmányok	101
	Nemesség felülvizsgálatok és igazolások	102
	Az 1725 évi nemesi igazolási eljárás	103
	Bor István 1749 évi nemesi vizsgálata	104
	Az 1766/67 évi nemesi igazolási eljárás	104
	Az 1818 évi nemesi igazolási eljárás	109
	Bor István prédikátor 1820 évi nemesi igazolása Bihar megyében	114
	Bor István szabómester és fiai 1845/47 évi nemesi igazolása Torontál megyében	115
	Bor György és Károly, valamint fiaik 1892 évi igazolása Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegyében	116
	Bor János és fia Jenő 1913/14 évi nemesség és előnév elismerése	117
	Az 1937 évi belügyminiszteri nemesi igazolás	117
	B. Az anyakönyvi adatok felkutatása	119
	A "mormon mikrofilmek"	119
	A szikszói református anyakönyvek	120
	A Szikszóról elvándorolt elődeink anyakönyvi nyomon követése	126
	C. Egyéb források szerepe a rokonsági összefüggések felderítésében	130
VII. fejezet:	Családunk leányágainak vázlatos története	137
	A. Leányági adatok a Bor család Halmaj-i és Gibárt-i ágában a XV.-XIX. században	138
	B. Helytörténeti érdekességű leányági kapcsolatok Szikszón és környékén 1724-1895 között	144
	C. Leányági kapcsolatok a legutóbbi 3-4 generációban	144
VIII. fejezet:	Szociográfiai és demográfiai jegyzetek	147
	A. Családunk református lelkész – pedagógus vonalai	148
	B. Családunk iparos – muzsikos – mérnök vonala	151
	C. A legutolsó szikszói Borok vonala	153
IX. fejezet:	Kimagasló személyek élet pályája a Bor család tagjai közül	157
	Bor Áron református lelképásztor	158
	Bor János pedagógus, újságíró	160
	Bor Dezső karnagy	161
	Halmaji Bor Jenő altábornagy	164

X. fejezet:	Egyéb BOR nevű családok	167
	Források	167
	Megismert BOR családok	168
	(a) Középkori és XVI. századi oklevelekből	168
	(b) Egyéb forrásokból	169
	(c) Ráttky (Bor) György ezereskapitány, francia generális	171
	(d) Telefonkönyvben talált Borok	172
	(e) Külföldi (nem magyar) Borok	173
	A Bor-család férfi-ágai, leszármazási táblázat	174
	A szerzők életrajza	175
	ENGLISH SUMMARY	177
	Név- és tárgymutató (Index)	180
XI. fejezet:	Összefoglaló áttekintés: leszármazási táblázatok, anyakönyvi adatok	
	táblázatai, felmenő családfák	191
	A táblázatok jegyzéke	193
	Szakirodalmi és egyéb források jegyzéke	255
	Oklevél-szám lista	262
	Függelékek	
	1. A Jászói Konvent 89 oklevelének Fedák Pál készítette kivonata 1841-ből (kiegészítésekkel)	263
	2. Az 1722 évi "osztálylevél" szövege	277
	3. Az 1818 évi nemesi igazolás tanúkihallgatásai	279
	4. Az 1415 évi címereslevél latin nyelvű szövege	282
	5. Az 1415 évi címereslevél angol nyelvű fordítása (készítette Totth Jenő)	284
	Leszármazási családfa-táblázatok (vízszintes elrendezésű családfák)	
	A táblázatok jegyzéke	286
	Táblázatok	287-307
	Képek	

A szövegközi «Leszármazási» és egyéb táblázatok oldalszámai

II - 1:	A «de Halmaj» és «de Bolchard» ág	14
III - 1:	A «de Halmaj» család 1415-ig	30
IV - 1:	A régi Gibárti és a halmaji Bor család kapcsolata	45
IV - 2:	A halmaji ág leszármazási táblázata	47
IV - 3:	Bor Simon leszármazottai	63
IV - 4:	A gibárti Bor - Figedi atyafiság (részlet)	70
IV - 5:	A gibárti Bor - Figedy - Járny de Keér atyafiság	72
IV - 6:	A gibárti Bor ág	76
IV - 7:	A zsarnói Bor ág	79
V - 1:	Halmaji Bor Anna (Horváthné) elfordulása a forrásokban	82
V - 2:	Vécsey család, leszármazási részlet	84
V - 3:	Gibárti Bor Anna (Teörökné) elfordulása a forrásokban	87
V - 4:	A Bor családra vonatkozó listás adatok 1570-1720 között	91-93
V - 5:	Bor családbeliek szikszói lakhelyei	94
V - 6:	Nemzedéki táblázat a XVII. században Szikszón élt Borokra	96
V - 7:	Táblázat a Szikszón a XVII. században élt férfi Bor családtagok feltételezett leszármazásáról	97
VI - 1:	Leszármazási táblázat részlet az 1767 évi igazolás alapján	105
VI - 2:	A Bor család leszármazási táblázata Kempelen Béla könyvében	106
VI - 3:	Leszármazási táblázat részlet az 1818 évi igazolás alapján	114
VII - 1:	Vécsey Borbála, Bor Istvánné leszármazási táblázata	140
VII - 2:	A halmaji Bor Simontól a Balay és Puky családon át Horthy Miklós volt kormányzóig vezető 10 generáció	141
VII - 3:	Gibárti ág részlet a leányágakhoz	142
	A Bor-család férfi ágai, leszármazási táblázat	174
	A XI. fejezetben összefoglalóan bemutatott leszármazási és más táblázatok jegyzékét és oldalszámait lásd (borhist2.doc fájl):	177

ELŐSZÓ

Amikor Dezső öcsémmel 6-7 évvel ezelőtt elhatároztuk, hogy részletesen feldolgozzuk családunk történetét, – több mint 40 esztendővel a néhai Bor István nagybátyánk által összeállított *«Emlékirat»** című "kézirat"-ként készült füzet befejezése után – e sorok írója már-már a hatvanadik, a hazai kutatás dandárját végző fiatalabb testvér pedig az ötvenedik évében járt életének, tehát jóval túl azon, amit Dante «il mezzo del cammin»-nak, az életút közepének nevez. Így a mi esetünkben is – amint az szinte törvényszerű az ilyen jellegű munkáknál – az érett, sőt idősödő kor váltotta ki a múltbafordulás igényét. Úgy tűnik, a hivatásos történészeket és genealógusokat leszámítva, ez az élet természetes sora: fiatalabb korban az ember a jövőbe néz, attól remél, abban bíz, azért tanul és dolgozik. Amikor azonban eljön a rádöbbenés ideje: hogy t.i. elértem azt és annyit, ami hivatásom területén elérhető volt az adott körülmények között, s a jövő immár csak a bennünket követő generációk számára jelent küzdési és dolgozási célt, – ekkor eljön az említett múltbafordulás igényének pillanata. Az ember fölteszi magának a kérdést: honnan is jöttem, s mimódon sorakozom be a születő és elmúló generációk sorába; mi az a hagyomány, amelyet örökbe kaptam, hogyan sáfárgodtam vele, s milyen módon, milyen – esetleg gazdagított – formában adom azt tovább a gyermekeimnek, unokáimnak.

S úgy tűnik, az is eléggé törvényszerű, hogy ez a múlt iránti érdeklődés többnyire későn, sajnos túl későn jelentkezik, mert túl soká foglalt el bennünket a saját életpályánk feladatainak teljesítési kötelezettsége, vagy benső igénye. Amikor aztán elkezdjük rendezgetni a régi papírokat, kiderül, hogy azok mennyire hiányosak. Kérdéseket szeretnénk feltenni rokonoknak, barátoknak, akik még egyik vagy másik családi, politikai, vagy háborús esemény, rokoni kapcsolat kialakulása, elköltözés, más országhoz történt csatlakozás, vagy éppenséggel kivándorlás tanúi voltak: de ezek a tanúk addigra eltávoztak közülünk, s a hirtelen rádöbbenés a hiányukra megismétli az elvesztésükkor érzett fájdalmat, most azzal az újabb fájdalommal tetézve, amit az a felismerés okoz, hogy az elmulasztott beszélgetéseket nem lehet pótolni, az ilyen alkalmak visszavonhatatlanul elrepültek...

Az idősebb testvér e munka éveiben zömmel távol élt a Hazától, de csak földrajzilag. A magyar nyelvvel, kultúrával, történettel, a nemzet sorsával érdeklődő és aktív kapcsolatban maradt. Ez a kutatás magával hozta ezeknek a kapcsolatoknak a jótékony elmélyülését is, és lelkileg előkészítette az utat a boldogító hazai változások utáni személyes viszontlátáshoz is.

Amikor 21 év távollét után a Gondviselés iránti hálával a szívében újra hazamehetett Magyarországra, természetes volt, hogy útja elvezetett Szikszóra, Halmajra, Gibátra, s a Hernád-völgy több más helységébe, arra a tájra, amelyhez több mint 700 éven át szorosan fűződött elődeinek, őseinek sorsa. A közel negyedszázad utáni személyes viszontlátás szívet-lelket melengető élményét nem képes a nem eléggé ihletett toll kifejezni, ezért az olvasó részére ennek az abaúji tájnak egy olyan írótól származó művészi lefestését idézzük, aki szintén a hazától távol, Kaliforniában él [A-119]:

«A Cserhát és a Zempléni hegység között húzódó völgy figyelemre méltó vidéke a Kárpát-medencének. A két Táttra vizét hozza ide a közepén folyó Hernád, s az ebbe ömlő Tarac pedig a Keleti Beszkidekét. A völgyet kelet felé lezáró, a tokaji Nagy Kopasz most

* A 'Halmaji Bor nemzetség' emlékirata 1415-1937-ig. (Emlékirat családi használatra. Budapest, 1941)

már csak tüzes bort termő, kialudt vulkáni kúpjától kiinduló hegység pedig egyenesen a Kárpátok koszorújához köti a tájat... Gazdaságilag is jelentős volt a Hernád völgye: út, kapu volt Kassa, Eperjes, Krakkó felé. Erre vitték Hegyalja borát, a tokaji aszút gönci hordókban Lengyelhonba, s hozták az eperjesi vásznat, a mecenzéfi hámorok árút, kapát, kaszát.

Történelmi vidék. Erről a völgy mentén húzódó, boldogkőváraljai, regéci, abaújtúri vár-romok, meg a valamivel távolabb fekvők, a füzéri és a nagyszalánci tanúskodnak. A Rákócziakra emlékeztet a pataki vár és a borsi kastély; a kassai dóm, ahol a vidék egykori ura, a Nagyságos Fejedelem alussza örök álmát a neki már örökre magyarnak maradó földön.

Kultúr-vidék is. Elég ha csak a bibliát Göncön fordító, Vizsolyban nyomtató prédikátorra, Károli Gáspárra, s az érsemlyéni szülői ház nyelvét a tót Bányácskán, a későbbi Széphalmon is megőrző, ott a magyar irodalom egykori központját egymagában megteremtő Kazinczy Ferencre gondolunk.

A Hernád völgye, ennek környéke ősi magyar, honfoglaláskori szállásvidék. Színmagyar népét a Perényiek és a Patakról kirajzó prédikátorok térítik a kálvinista hitre. Török, tatár pusztítja őket, űzi el, viszi rabságba. A megmaradtak és visszatértek leszármazói ma is őrzik református hitüket, rendszerint egy-egy színmagyar községbe – mint Gönc, Abaújtúr, Pányok – települve. Az elpusztított falvakat a birtokosaik – segít ebben maga Abaúj vármegye is – a 17. század végén, a 18. elején telepítik be az ország északnyugati sarkából származó, római katolikus vallású tótokkal, morvakkal. Így vált a környék népében is változatossá ... »

S most néhány szót azokról a szempontokról, amelyek ennek a családtörténeti összeállításnak az írásánál vezettek bennünket. Néhai Bor István bátyánk «Emlékirat»-ának fő célja a Bor család régi nemesi származásának a kiemelése volt, s ez megfelelt ama időszak szellemének. Ennek a szempontnak a dominálása azonban sajnos negatív eredményekkel is járt tartalmi szempontból. Így pl. kimaradtak mindazok a személyek a Bor családtagok jegyzékéből, akik nem igazoltatták nemességüket, valamint az «Emlékirat» írásakor már nem élő női családtagok is. Számos ősünknel a születési és halálozási dátum helyett csak a nemesi igazolás évszáma szerepel, s hiányoznak a csak anyakönyvi kutatás révén meg tudható születési, halálozási, vagy házasságkötési dátumok és helyek. A szöveg stílusa helyenként romantikus, és érvelése nem eléggé kritikai.

Mindamellettt azonban Bor István bátyánknak óriási érdeme, hogy a család tagjai közül elsőként foglalkozott a család történetével, és kis írásában olyan adatokat őrzött meg részünkre, amelyek nélkül a kezdés számunkra összehasonlíthatatlanul nehezebb lett volna.

Azóta egy hatalmas világégés családuink különböző ágait is szétzilálta, tagjai közül sokakat elsodort, és munkánk megkezdésekor általában sokkal kevesebbet tudtunk rokonainkról, mint egy fél évszázaddal ezelőtt. Ez a tény is sürgetett bennünket, hogy gyermekeink, s a Bor család más ágaiban ma élő fiatal rokonaink kezébe egy tudományos alaposságú kutatási jelentés jellegű összefoglalót adjunk. Saját tapasztalatból tudjuk ugyanis, hogy fiatal(abb) korban az ember többnyire legfeljebb ha jóindulatú bólintással veszi tudomásul, egy idősebb családtagnak azt a "bogarát"-t, hogy kutatgat az ősei után. S mire a gyerekeink-unokáink korosztálya is elkezd esetleg aktívan érdeklődni a "gyökök" iránt, még több forrást sodorhat el örökre a dunatájon gyakran pusztító történelmi vihar.

Főleg ezek miatt az okok miatt határoztuk el, hogy fél évszázad után újonnan elkezdjük, de beható forráskutatásra alapozva, családunk történetének felderítését. Ennél az elhatározásnál elsősorban gyerekeinkre, s az ő utódaikra gondoltunk. Nekik, a részben már Magyarország határain kívül élő fiatalabb generációk tagjainak akartunk kezébe adni egy tudományos igényű, alapos munkát, amelyet ők tovább adhatnak még újabb nemzedékeknek, fenntartva így családunk történetének emlékét.

Ezért az igazságkereső kutató forráskutató munkája átfonódott a hagyományt szerető és megőrző büszkeséggel. Ez alatt azt értjük, hogy amikor megörökítjük egyrészt Halmaji Both-fia-János királyi tisztviselő (pristaldus) emlékét, (akivel kapcsolatos családunk első okleveles említése: 1234); Halmaji Bor Mihály királyi al-lovászmesterét, (aki testvéreivel a család címereslevelét kapta Zsigmond királyunktól: 1415); Zsujtai Bor György gölnici várnagyét, (aki az 1500 körüli, Jászó környéki hatalmi villongások szereplője volt); Bor István református tudós prédikátorét és későbbi esperesét, (akinek a neve az új okányi templom 1800-ban kezdett építéséhez kapcsolódik); vagy apáink generációjából Bor Dezsőét, (aki az 1920-as és 30-as években Budapest zenei életének kimagasló alakja volt); vagy Bor Jenő altábornagyét, (aki az I. és II. Világháborúban szeretett hazáját szolgálta áldozatosan), nem feledkezünk meg családunk történetének sötét fejezeteiről, az évszázadok sodrásának árnyoldalairól sem. Megemlékezünk a sok tucatnyi Bor-családbeli csecsemőről, vagy kisgyerekről, akik korai halálának okát a szegénységbe süllyedt család, valamint a háborúk és járványok sújtotta népünk sanyarú életkörülményeiben kell keresnünk; az életük delén a pestis vagy a tüdővész által elragadott elődeinkről, valamint arról az utolsó Szikszón született Bor Istvánról, aki azoknak a szegény magyar millióknak egyikeként "tántorgott ki" (József Attila szavaival élve) az 1910-es években a szegénység elől Amerikába, ott jobb életkörülményeket remélve, de aztán Pennsylvania bányáinak mélyén, és Ohio vasgyáraiban dolgozta végig egész életét... Ami pedig a ma élő utódokat illeti, nagy hangsúlyt szeretnénk fektetni a rokoni összetartozás tényére, s ebben az irányban igyekeztünk az összefoglalt anyagot minél teljesebbé tenni, részletesen kitérve leányági rokonsági kapcsolatainkra is.

Szívós, és sok munkát jelentő anyakönyvi és egyéb forráskutatással sikerült annyi részletet és adatot felderítenünk családunk múltjáról épp úgy, mint a különböző ma élő ágairól, ami eddig soha nem került összeállításra.

Kutatásaink alapját helyszíni tájékozódások, valamint könyvtári, levéltári ill. más mikrofilmes bűvárkódások képezték. A hazai levelezések és a vidéki utak zömét a korábbi években (Szikszóra, Halmajra, Gibátra, Sárospatakra, Körösnagyharsányba, Gyulára, a román határon túlra Nagylakra, Nagyszalontára, majd Kassára az ottani levéltárba) kettőnk közül Bor Dezső végezte. 1989-ben ill. 1990-ben már együtt jártunk Szikszón és a romániai Mezőbajon. Ő kutatta fel a Budapesten és vidéken ma élő rokonainkat, és gyűjtötte össze a tőlük kapható "családi szájhagyomány" jellegű adatokat is. (Megjegyzendő, hogy ezek mennyisége igen sovány, részben azért, mert a mi águnkban igen hosszúak voltak a generációk, s az unokák sorra nem ismerhették már nagyapjukat, részben pedig a család rendkívül szétszórtnak élő volta miatt.) Ismeretlen rokoni ágak keresése során több olyan Bor nevű személlyel is kapcsolatba lépett, akiről aztán kiderült, hogy nem a mi családunkhoz tartozik. Ugyancsak őrá hárult a mikrofilmes bűvárkódás a budapesti Országos Levéltárban, valamint a témánkkal kapcsolatos szakirodalom jelentős részének a felkutatása a budapesti könyvtárakban.

A szerzői kettős másik tagja, e sorok írója, közel négy évig tartó munkában dolgozta föl az LDS (mormon) egyház zürichi genealógiai fiókkönyvtárában a szikszói református

anyakönyvek mikrofilmjeit mintegy 90 szikszói és Szikszó-környéki családra terjesztve ki a Dezső öccse által a helyszínen feljegyzett adatokat. Rá hárultak a Zürichi Zentral-bibliothekban és Bécsben az Egyetemi Könyvtárban végzett kutatások, és az ő feladata volt az idegen nyelvű, valamint a tengerentúli levelezés lebonyolítása is. Ugyancsak az ő feladata volt a latin nyelvű okiratok zömének elemzése, amely munka e pályázati dolgozat lezárásakor (1990 november) még távolról sem tekinthető teljesnek. Végül B.Gy. munkája volt a kutatási eredmények írott formába való öntése, amint az az itt következő fejezetekben olvasható, személyi számítógépes szövegszerkesztő alkalmazásával. Az anyakönyvi adatokat, illetve a forrásul szolgáló okmányokat is ő dolgozta fel adatbankok formájában.

Az összegyűjtött hatalmas anyagot egymással állandó kapcsolatban, a gondolatok folytonos kicserélésével alakítottuk folyamatosan azzá a formává, amit most az olvasó kezében tart. A munka intenzívebb időszakában egy-kéthetente legalább egy, de olykor több, nem ritkán vaskos «Családtörténet» című fogalmazványt, ill. információ-gyűjteményt és adatelemzést küldtünk egymásnak. Ezek terjedelme 1984 elejétől 1990 őszéig több mint 1000 lapot tett ki.

= = =

Bár egyikünk sem hivatásos történész, saját szakterületükön azonban több évtizedes természettudományos *alapkutatási*, illetve *ipari kutatási* műltra tekinthetünk vissza, s így igen jól ismerjük a tudományos kutatás alapelveit és technikáját. Egyikünk két könyv és mintegy 150 tudományos cikk, másikunk több szabadalom és cikk szerzője ill. társszerzője. Ugyanakkor a családtörténet-kutatás elkezdése előtt is már hosszabb ideje behatóan foglalkoztunk a történelemmel, elsősorban hazánkéval. A családtörténeti kutatási időszakban ismereteinket tovább mélyítve a történelemtudomány szinte második szakmánkká vált.

A családtörténeti forrásokkal szemben tőlünk telhetően ugyanazt az igazságra törekvő alaposítást és kritikai szemléletet alkalmaztuk, amely a természettudósi, egyetemi oktatói és mérnöki munkánknak is elengedhetetlen velejárója és ismérve. Egy "dicsőségesebbnek" tekinthető alternatív lehetőség által nem engedjük magukat eltéríteni a tudományos igazságtól, illetve az arra való feltétlen törekvéstől, s úgy véljük, az eredmény mentes minden megszépítő valótlanságtól, kitalált legendától. Mindazonáltal a történész szakember bizonyára fog találni e munkában hibákat is, hiányosságokat is, amelyek időbeli és a szakismeretek terén természetesen fennálló korlátainkból erednek.

Munkánk nem lehetett volna ennyire sem alapos, sem pedig tudományos igényeknek legalább ennyire megfelelő, ha nem támogattak volna tanácsukkal, szakértelmükkel, történészek, levéltárosok, computer-szakemberek, s nem utolsósorban a munkánkat adatszolgáltatással támogató rokonok. Különös köszönet illeti e történészek közül Benda Kálmán, Engel Pál, Györffy György, Vajay Szabolcs és Zachar József urakat, akik munkánk egy-egy részleténél személyes diszkussziók során voltak szívesek a szakirodalom egyes adatait kiegészíteni, illetve interpretálásukban segítségünkre lenni. Egy-egy részletkérdést Püspöki Nagy Péterrel, és az időközben elhunyt Makkai Lászlóval is megvitattunk. Kállay István professzor úr a levéltári kutatáshoz szükséges engedélyek előzékeny megadásával volt szíves munkánkat segíteni.

Különös köszönetünket fejezzük ki a Canberrában (Ausztrália) élő, s az Australian National University-től az elmúlt években nyugalomba vonult Totth Jenő barátunknak, aki e sorok írójának annak idején a Budapesti Református Gimnáziumban nyolc éven át osztálytársa

volt, s onnan eredt egy életre szóló bensőséges barátságunk. Totth Jenő ugyan elsősorban ókori történész, de kiválóan ismeri a magyar középkor forrás-irodalmát is. A Bor család történetének feldolgozására is részben ő biztatott bennünket, s munkánk későbbi szakaszaiban is tanácsaival, szöveg-interpretációival tanulmányoknak is beillő levelei útján volt segítségünkre.

Az anyakönyvi adatgyűjtés kezdeti szakaszában Benkő György esperes úr volt szíves lehetővé tenni a szikszói anyakönyvek átnézését és jegyzetelését.

Az Országos Levéltár munkatársainak szíves támogatását is köszönettel említjük, külön kiemelve Spekner Enikő és Érszegi Géza igen hathatós segítségét több XV.-XVII. századi okirat olvasatának és egyes esetekben fordításának szakszerű elkészítése révén. A Sárospataki Kollégium Levéltárában végzett kutatásunk során Hörcsik Richárd levéltáros úr állt előzékenyen segítségünkre. A Debreceni Teológiai Főiskola könyvtárában Gáborjáni Szabó Botond volt szíves néhány családi vonatkozású forrást részünkre felkutatni.

Adatokkal segítő rokonainkat a VI. fejezet B. pontjának végén soroljuk fel.

Végül, de nem utolsó sorban, szeretetteljes köszönetünket ezúton is ki szeretnénk fejezni feleségeinknek, akik e családkutatási munka éveiben megértéssel viselték el, hogy sok száz, talán ezer órányi időt könyvtárakban, levéltárakban, mikrofilm-olvasó termekben töltöttünk, s odahaza is ez a munka foglalta el szabadidőnk jelentős részét. Az utazások és az átlagosnál sokkal kiadósabb postai küldeményeink költségeit is a háztartástól vontuk el. Ezek elfogadása volt az ő, nem csekély mértékű hozzájárulásuk e tanulmány létrejöttéhez. Ezen túlmenően «Zsu» (B.Gy.-né) mint a szöveg első "kívülálló" olvasója, szinte lektori precizitással javította a szöveg stílusát, kiküszöbölve a monoton szóhasználatokat és javításokat javasolva a nem egészen világos fogalmazású szövegrészeknél.

Munkánk már javában folyt, amikor a Magyar Történelmi Társulat pályázatáról értesültünk. Ekkor határoztuk el, hogy részt veszünk e pályázaton, többek között arra is számítva, hogy a várható bírálatot felhasználhatjuk majd munkánk véglegesnek szánt, könyv-alakban nyomtatandó változatának elkészítésénél. A pályázat határideje azonban nem tette lehetővé, hogy mindazoknak a forrásoknak teljes olvasatát és fordítását elkészítsük, amelyekre kutatásaink során bukkantunk. Ezért ezt a mostani verziót nem tekintjük sem teljesnek, sem véglegesnek, és szándékunkban áll a végleges változatnak egy nyomtatott "*Bor-Okmánytár*"-al történő kiegészítése is.

Ez a pályázati dolgozat szövege ugyanakkor az alapja lehet a más nyelvekre történő lefordításnak, elsősorban a más nyelvterületekre szakadt ágak újabb generációiból született, s magyarul már nem beszélő leszármazottainak részére. Az Egyesült Államokban élő Bor Jenő rokonunk már kilátásba helyezte az angolra történő átültetést.

Zürich/Adliswil és Budapest, 1990 évi szeptember-október hó

Bor György

ELŐSZÓ

a második kiadáshoz

Könyvünk első kiadásával sikeresen vettünk részt a Magyar Történelmi Társulat pályázatán 1990/91-ben, közben változatlanul folytattuk családtörténeti kutatásunkat. Tíz év telt el, mire le tudtuk zárni kutatásainkat, és végleges formába önthettük a Bor család történetével kapcsolatos ismereteinket.

A munkánk címében végrehajtott változtatás¹ már jelzi, hogy a két kiadás között eltelt 10 esztendő során felkutatott és elemzett források a „Bor család” folyamatos, régebben egyetlen leszármazási fonalra felfűzhetőnek vélt nemzedékrendjének jelentős revideálásához vezettek.

Az alábbi összefoglaló azoknak az olvasóknak a számára, akik nem ismerik könyvünk első kiadását, – és nyilván ezek vannak többségben, – első olvasásra nem nyújt hasznos ismereteket, hiszen még nem ismerik könyvünk tartalmát. Mégis fontosnak tartottuk, hogy összefoglaljuk az elmúlt 10 év kutató munkájának az eredményét. Az olvasó a könyv áttanulmányozása után visszatérhet erre az összefoglalóra, és jó áttekintést kaphat az első kiadás óta eltelt időben végzett kutató munkánkról.

Először nézzük a forrásainkban bekövetkezett mennyiségi változást. Az első kiadás 1991 nyarán elvégzett kiegészítéseivel² az akkor ismert okiratok száma mintegy 150 volt. Ehhez képest ma körülbelül kétszer annyi okiratot ismerünk, melyek a Bor család különböző ágaira vonatkoznak.

Nem ritkán ugyanannak az okiratnak különböző időszakokból származó, szó szerint egyező szövegű másolatait is megtaláltuk, ami gyakran megkönnyítette a szöveg hiánytalan elolvasását, szükség esetén a fordítását, valamint elemzését.

Végző soron a következőkben foglalhatjuk össze mai, eddigi legalaposabbnak tekinthető eredményeinket az Abaúj megyei Halmajon, Vécsén, Pusztá-Baxán, Kis- és Nagykinizsen, Gibárton, Fügedön, Papiban és másutt egykoron birtokos Bor családok, majd a mintegy 12 nemzedéken át Szikszón lakos Bor család összefüggését illetően.³ Tény, hogy az 1415 évben Zsigmond király által adományozott (ma az Országos Levéltárban lévő) címereslevél sorsa összekapcsolja a halmaji, (ill. gibárti) majd szikszói (és onnan elszármazott) Bor nemzedékek sorát. Ma már azonban egyértelműen tudjuk, hogy az egyenes vonalú leszármazási sorozat az allovázmester unokájánál, Istvánnál (Gergely fia) megszakadt, s a család eme fő-ága birtokait ez a halmaji Bor István, aki feltehetőleg gyermektelen volt, nővérének, Katalinnak, és férjének, Vécsey (előbb: Szöllősi) Balázsnak adományozta (1497).

Rövidesen (1496) felbukkan azonban újból a „halmaji Bor” család egy tagja, I. Simon személyében, aki a régi „de Halmaj” familia valamely másik ágából származhatott. Tudjuk

¹ Az eredeti mű címe: A Bor család története (Historia familiarum "Bor de Halmaj" et "Bor de Gibárt").

² Ezt az 1990 novemberihez képest kissé kiegészített verziót küldtük be a Genealogical Library-ba Salt Lake City-be (mormonok), és Bor Jenő rokonunk révén Washingtonba a Library of Congress-nek.

³ A Both de Halmaj és fiai (először említve 1234-ben) által képviselt legősibb kiindulóponttól a „de Halmaj (dictus) Bor” Mihály királyi allovázmesterig (1415) terjedő időközről nincsenek újabb adataink.

ugyanis, hogy Mihály allovázmester 9 fivérével és 4 férfi-unokatestvérével együtt részesült a királyi címeradományban, s eme összesen 14 egyidőben (1415) élt férfi Bor közül csak háromról van későbbi adatunk (a Mihály-Gergely vonalon kívül Miklósról [1427] és Lászlóról [1428, 1436]), de Mihályon kívül egyiküknek sem ismerjük gyermekeit. Így tehát bőven élhettek olyan „Bor de Halmaj” családbeli atyafiak, akik egyikétől az említett I. Simon származhatott.

Ez a Simon 1496-ban szerepel először, majd ifjabb Simon, ennek fia Mihály, s ennek fia István szerepel igen kiadósan forrásainkban. E négy generációval azonban ismét, és végérvényesen kihalt férfiágon 1598/99-ben a Halmajon honos Bor család. Az utolsó „igazi” halmaji Bor, az említett István, igen fiatalon, mintegy 30 évesen halt meg, s csak egy kislánya, Anna maradt (később Horváth Mihályné), aki gyermektelenül halt meg 1634-ben. Nagynénje, Bor Katalin (István nővére, Zoltán Ferencné, majd Baxy Gergelyné) 1601-ben eladta a halmaji birtokrészét és a kúriát Rákóczi Zsigmondnak, aki ezeket 1607-ben híveinek, Szuhay Gáspárnak és Mártonnak adományozta. A kis Bor Anna kezén maradt birtokrészek Anna halála után nádori adományként anyja harmadik házasságbeli fiára, Czikó Pálra szálltak, aki szintén gyermektelenül hunyt el 1664-ben.

Új eredményeink vannak a „gibárti Bor” családra vonatkozóan is. E család neve ismert volt már a XIX. századi genealógiai munkákban (pl. CSOMA J.: „Abaúj -Torna vármegye nemes családai”, Kassa 1897). Századunk harmincas éveiben is használták egyes családtagjaink a „halmaji és gibárti Bor” családnevet. Forráskutatásunk új eredményei ezzel az ággal kapcsolatosan (amelynek eredetét az 1460-80-as évek okiratai alapján könyvünk első verziójában is bőven diszkutáltuk) meglepők. Valószínű ugyanis, hogy Bor Mihály allovázmester özvegye egy ugyancsak halmaji Bor családbeli (távoli rokon) Barbara asszony volt, s az ő második férjétől, Trócsányi (de Trochan) Mátyástól született – többek között – egy György nevű fia, aki (bár van olyan okirat is, ahol Mihály fia Gergely édes testvéreként említődik) csak anyja vonalán volt halmaji Bor, s valójában „filius Mathiae de Trochan” (Trócsányi Mátyás fia) volt, ahogy egyes okiratokban elő is fordul. E Györggyel kapcsolatosan 1486-ban fordul elő először a „Bor de Gybart/Gybarth” név, s ez arra mutat, hogy felnőtt korában elkezdte édesanyja családnevét, az akkor már „dictus” nélkül szereplő Bor nevet használni. E család további nemzedékeinek származásrendjét is számos új forrásadat alapján sok részletben pontosítottuk. Azon a tényen – amit már az előző kiadásunkban megírtunk – hogy a „gibárti Bor” ág férfiágon 1590-ben kihalt, az új adatok sem módosítanak.

Az utolsó halmaji Bor István halálának évtizedében (1592-1600 között) jelennek meg előbb Ongán, majd Szikszóújfalun egy Bor család tagjai: a mi egyenes ági elődeink. Intenzív kutatás ellenére sem sikerült e „harmadik” Bor családnak, amely később, a nemesség-igazolások idején az ősi címereslevél birtokában volt, megbízható kapcsolatát az előző halmaji, vagy gibárti Bor család valamely ágával felderítenünk, bár valószínűsíthető, hogy a gibárti ágból származtak. A címereslevél birtoklása lényegileg biztossá teszi a közös eredetet.

Új eredményeink közé tartozik még, hogy olyan okiratokra is bukkantunk, amelyekben Bor családnevű személyek szerepelnek Vilmányban, (Hernád?)Szentmártonban és Szentgyörgy-Kinizsen (mai neve: Kiskinizs). E helységek közelsége Halmajhoz arra utalhat, hogy ugyanannak a családnak e községekbe átköltözött tagjairól, ill. azok leszármazottairól van szó. Ezeket az adatokat és a belőlük levonható következtetéseket a szöveg megfelelő részében részletesen ismertetjük.

Az újonnan megismert tények és összefüggések következtében a következő változások találhatók a jelen munkában az első kiadáshoz képest. Csekély kiegészítésekkel vettük át a genealógiai kutatásunk alapjait ismertető I. fejezetet. Változatlanul maradt a II. és III. fejezet, amelyek az 1234 és 1415 közötti időszakkal és a címereslevéllel foglalkoznak. Teljesen újonnan írtuk az 1415 és 1634 közötti időszakkal foglalkozó IV. fejezetet, amely a Bor de Halmaj és a Bor de Gibárt család „virágkorával” foglalkozik. Sajnos nem sikerült határozottabbá tennünk a XVII. századi szakaszra vonatkozó adatainkat a szikszói Borokra vonatkozóan, és az ezzel foglalkozó V. fejezetet lényegileg csak Halmaj és más volt Bor-birtokok 1600 utáni sorsát leíró új adatokkal egészítettük ki.

Lényegileg változatlan az anyakönyvi kutatások szikszói szakaszára vonatkozó VI. fejezet, amelynél csak a hibák javítására és a stílus csiszolására szorítkoztunk. A „szikszói” Bor család onnan elvándorolt ágainak tárgyalása kiegészült Bor V. István (prédikátor, majd esperes) fiának, Károlynak, valamint leszármazottainak Biharnagybajom és környéke anyakönyveiből gyűjtött új adataival.

Változatlan a leányágakra vonatkozó VII. fejezet, s ugyanígy a szociográfiai elemzés is (VIII. fejezet). Az egyedi életrajzokat (IX. fejezet) kiegészítettük Bor XIV. János (1870-1943) életrajzával, illetve e külön életpálya-leírásba vittük át a szociográfiai fejezetben rá vonatkozó szakaszokat. Kissé kiegészült az „Egyéb Bor nevű családokat” tárgyaló X. fejezet. A XI. fejezetben összefoglalt anyakönyvi táblázatokat és leszármazási ábrákat kiegészítettük az új adatokkal.

Könyvünk új kiadásában általában nem tüntetjük fel azokat a helyeket, ahol módosítottuk az első kiadásban leírtakat, és nem ismertetjük az első kiadásban leírt álláspontunkat, ez ugyanis nagyon megnövelné könyvünk terjedelmét.

Ezúton fejezzük ki ismételten köszönetünket azoknak a családtagoknak, akik újabb adatok közlésével segítették munkánkat.

Végezetül a szerzők személyét illető változásokat kell még megemlítenünk. Az idősebb testvér (B.Gy.) 1991-ben nyugdíjba vonult a zürichi műszaki egyetemről (E.T.H.) és 1992 márciusától részben Magyarországon, Nemesvámoson él. A fiatalabb testvér (B.D.) 1997 végén szintén nyugdíjba vonult, de mint szakértő tovább dolgozik előző munkahelyén. A szerző-páros együttműködése így szorosabbá és közvetlenebbé vált, és az Országos Levéltárban, s másutt (Eger, Sárospatak, Kassa, Pozsony) a kutatást végző fiatalabb testvér (B.D.) bűvárkodása a sűrű személyes elemző diszkussziók és az immár több éves gyakorlat következtében mélyrehatóbbá, s gyakorlatilag a teljes fellelhető forrásállományt felölelővé vált. Az új szövegrészeket nagyjából a fiatalabb testvér írta, és rá hárult az elkészült mű végleges formába öntése is.

Őszintén reméljük, hogy lényeges forrás nem maradt ki a kutatásunkból, s ahol továbbra is „fehér foltok” vannak az eredmények láncolatában az annak a következménye, hogy ezekről a személyekről ill. időszakokról nem maradtak fent írásos emlékek.

Budapest és Nemesvámos, 2000 december hó

Bor György

Bor Dezső

I. F E J E Z E T

Családtörténeti bevezető

Az élet törvényeiből adódik, hogy az egyes családtagok mindennapi életén, a generációk egymásutánján felépülve minden családnak van története. Van, amelyik számottevő, vissza-követhető nyomot hagy maga után, s vannak olyanok, amelyeknek gyér nyoma elvész a történelem forrásaiban. Családtörténet azonban a maguk után emléket hagyóknál is csak akkor születik, ha a család egy, vagy több tagjában a kutatás igénye felmerült, s a múltba visszanyúlva összegyűjtik, s összefüggésükben bemutatják az elmúlt évszázadok emlékeit saját famíliájuk tükrében.

Az igény jelentkezésén túl, nagy adag szerencse is kell ahhoz, hogy egy család történetét többé-kevésbé a teljesség igényével fel lehessen deríteni. Még az 1700-as évekbe visszanyúlóan anyakönyvi bejegyzésekkel dokumentált időszakban is nagyon nehéz, gyakran reménytelen helyzete van azoknak a családoknak, amelyek a nép egyszerű, egykor "ignobilis"-nak nevezett, többnyire földművelő rétegeiből származnak és olyan családnévvel rendelkeznek, amely nagyon gyakori. Így pl. nálunk is, egyikünk anyai felmenőinek a vonalán a "Horváth" név nagyon elterjedt volta miatt 1800 körül "homokba futnak" a nyomok, mert még egy kis helységben (Káld) is olyan gyakori ez a név, hogy egy bizonyos ponton lehetetlen volt 3-4 szóba jöhető születési bejegyzés között dönteni. Ilyen esetekben csak azok a családok vannak jobb helyzetben, ahol a családi hagyomány élő, s a generációk közötti jó kapcsolatoknak köszönhetően ezt az emlékezetben fennmaradt hagyományt újra és újra továbbadják.

Az is gyakori és ismert, s emellett nagyon kedves jelenség, hogy a családi "szájhagyomány" továbbadói többnyire a nagyapák, nagyszülők. Ahol viszont a generációk hosszúak, az unokák már nem is ismerhették a nagyszüleiket, s így ez a hagyományörző lánc nem jöhetett létre. (A szerzők ezt saját tapasztalatból is tudják.)

Szerencsés esetben viszont az említett tényezők kedvezően kombinálódhatnak: az egykori nemesi rétegből származó mai családok esélyei általában jobbak a "gyökerek" távoli századokig terjedő nyomon követésére, mint ahol az elődök a társadalom alsóbb grádicsain éltek. Az ilyen kedvezőbb esetekben sem adódnak maguktól az eredmények, ha időközben néhány generációnyi társadalmi színvonal-süllyedés következett be, amikor a megélhetés gondjai mellett nem maradt már erő a családi múlt iránti érdeklődésre. Saját tapasztalataink figyelmeztetnek a fentebb említett szerencsésebb kutatási háttérű családokat is: a XIX.-XX. század társadalmi mozgásai (széles rétegek elszegényedése), és történelmi kataklizmáinak milliókat megmozgató el- és kivándorlási hullámai könnyen vezethetnek az élő kapcsolatok megszakadására, s így a hagyomány továbbadásának lehetetlenné válására. Úgy érezzük, mi is az "utolsó pillanatban" kezdtük el családunk történetének tudományos igényű feldolgozását. Családunk egyes ágai férfi vonalon sorra kihaltak, s bár – amint saját tapasztalatunk ezt nagyon szimpatikusan bizonyította – a leányágak hagyományörző szerepe többnyire semmivel sem kisebb, sőt, olykor nagyobb, mint a férfi ágaké, a házasságokkal bekövetkező név-változások következtében ez a hagyomány-vonal 2-3 generáció után elenyészik.

Az idegenbe vándorolt (vagy az 1920-as határokon túlra került) családi vonalanknál a magyar nyelvvel való kapcsolat – olykor értékes, hagyományörző mentalitású nagyapák

erőfeszítései ellenére, más esetekben épp e hagyomány-tudat hiánya következtében elkövetett mulasztás folyományaképp – elvész. Ezek a rokonok már abban az esetben sem tudnának eredményesen kutatni a családi múlt után, ha erre egyszer mégiscsak kedvük támadna. Épp ezért éreztük mi, hogy emellett a bennünk felébredt igény mellett, *pont nekünk kettőnknek* mintegy kötelességünk is családunk múltja iránt, hogy akadémikus képzettségünket szakmai tevékenységünk mellett erre a munkára is fordítsuk, közel egy évtizedes szívós és időigényes kutatással felderítsük családunk történetéről mindazt, ami felderíthető volt.

Ebben a kezdő fejezetben – a történelmi háttér felvázolását követően – azt akarjuk bemutatni, hogy milyen kutatási és elemzési módszereket alkalmaztunk munkánk során. E módszerek zöme jól ismert a szakemberek számára, de mi – ismételjük – a ”laikus” olvasónak, a ma pl. a mezőgazdaságban, iparban, kereskedelemben dolgozó, vagy otthon a háztartását vezető rokonainknak szánjuk elsősorban ezt a bevezetőt.

= = =

Amint a fenti bevezető mondatokból kitűnik, családunk a középkori Magyarország egykori nemesi rétegéből származik. Forráskutatásunk alapján igen távoli időkbe, Árpádházi uralkodóink koráig tudjuk követni családunk gyökereit.

Az Árpádkori köznemesség élete egyet jelentett az ősi, többnyire legfeljebb néhány tucat holdnyi birtok igazgatásával, műveltetésével, megtartásával. A családok egy-egy tagja – többnyire a legidősebb fiú – királyi hivatalra, magasabb állami állásra is pályázhatott: ők adták az ország közigazgatási és katonai vezető rétegét.

Az ősi származás és a nemesi réteghez való tartozás nemcsak ezeket a jogokat biztosította, hanem súlyos anyagi terheket is jelentett, így ősünknek pl. saját költségükön kellett hadba vonulni, lovat fegyverzetet állítani, mint ”munkaadóknak” a jobbágycsaládok megélhetéséről gondoskodni, stb. Mindezeknek a kötelezettségeknek a rendezett és biztosított teljesítésére való törekvés a birtok stabilis ”üzemeltetése” mellett azzal is járt, hogy elődeink annak gyarapítására is törekedtek. Ennek a legáltalánosabb módszere a fiúörökös nélküli (u.n. ”magvaszakadt”) családok leányaival való házasságok kötése volt. Ezek a házasságok gyakran ugyanolyan tudatos családi ”politika” részei voltak, amint ez a királyi családok házasságainál közismert.

E családtörténeti munka egyes fejezeteiben láthatunk majd példákat mind arra, hogy (1480 körül) ősünk házasság révén birtokukat gyarapították (így alakult ki átmenetileg a Bor család gibárti, sarnói és zsujtai ága), mind pedig arra, hogy egyes ágak magvaszakadtával a birtokokat elvesztették.

Moháccsal, s az ezt követő évszázad katonai csapásainak sorozatával, valamint a megmaradt országrész közigazgatási és gazdasági állapotának katasztrofális romlásával megindult családunk anyagi bázisának feltartóztathatatlan pusztulása, amely a XVII. század elejére a megmaradt egyetlen ág elszegényedésére, gyakorlatilag paraszti sorba történt süllyedésére vezetett.

A Bor család sorsa tehát pont ellentéte az u.n. ”armális” nemések osztályáénak: ezzel a névvel illetik azt a – többnyire aulikus (azaz erőteljesen a bécsi udvar politikáját szolgáló) – új

feltörő réteget, amely Bécsből nemességi címadományt és címet kapott, de birtokadomány nem járt a királyi jutalommal. Elsősorban azért nem, mert a Borokhoz hasonló ősi kismemesi családok elszegényedésével ezek birtokai a mind jobban gazdagodó, de az ország honvédelmét saját maguk fenntartotta magánhadseregekkel biztosító főnemesi réteg tulajdonába mentek át, s így nagybirtokokká olvadtak össze.

Az ősi kis- és középirtokos nemességből csak a legszívósabb és legszerencsésebb kisebbség élte túl a török, majd a kuruc-labanc háborúk időszakát a feudális főnemesi nagybirtok által történő elnyelés nélkül úgy, hogy legalább egy kúria, s körülötte egy kis "hétszilvafás" birtok megmaradjon és generációról generációra öröklődjék a családban.

A történelem bizonyága szerint a Borok nem voltak sem elég szívósak, sem "ügyeskedők", sem szerencsések, és jó két évszázaddal az ősi nemességhez és birtokhoz kapott királyi címeradomány időpontja után a család mind jobban a legszerényebb színvonalon élő néprétegekbe süllyedt le.

Az az évszázad, amely az utolsó birtokok (1590-1600 körüli) elvesztése, és a szikszói református anyakönyvek ma is meglévő kezdete (1724) közé esik, a legkevésbé ismert szakasza családjunk történetének. Az egyszerű szikszói szőlőtermelőkké és kézművesekké vált elődeinknek erről az évszázadáról maradt fenn, érthető módon, a legkevesebb írásos emlék, s nekik maguknak kisebb gondjuk is nagyobb lehetett annál, hogy a család történetével foglalkozzanak, s arról dokumentumokat hagyjanak az utókorra. A család tulajdonában megmaradt címereslevel volt a "szebb idők" egyedüli tanúja.

Ezt az akkor 310 éves címerlevelet aztán 1725-ben vették elő ősünk, a III. Károly király alatt először elrendelt "Általános nemesi összeírás" alkalmából, s e dokumentum bizonyítja a folyamatos leszármazást erre a kevésbé felderített időszakra is. Ezt követően még kétszer: 1767-ben és 1818-ban szerepelt az egész család együtt – pontosabban a Szikszón élő férfi Borok – nemesi igazolásban. Később már csak egy-egy személyes, vagy csoportos akció, pl. más megyébe történt költözés, volt egy megismételt nemesi igazolás kiváltója.

A viszonylag békésebb XVIII. század vége felé találkozunk a szikszói szegénységből való "kitörés" első példáival családjunk egyes, újat kezdeni akaró tagjainál. E kitörés, felfelé törekvés egyik útja a református teológiai tanulmányokon keresztül vezetett a prédikátor-lelkészi, vagy tanítói (rektori) életpályára. A református vallási tradíció szorosan összefügg azzal, hogy a Kálvin genfi irányzatát követő reformáció, a "helvét hitvallás", innen a Hernád völgyéből, s magáról Szikszóról indult el magyarországi hódító útjára, mint "magyar vallás". Itt van a közelben Vizsoly, ahol Károli Gáspár 1590-ben kinyomatta az első magyar nyelvű bibliát, amely nemcsak egyházi, hanem kultúrtörténetileg is kimagasló értékű korabeli magyar nyelvemlékünk. Itt van Szenc, a zsoltárszerző Szenczi Molnár Albert szülőhelye; Szikszó szülötte volt Szikszai Pál, Zrínyi Miklós prédikátora; ugyanígy Szikszai Fabriczius Balázs, prédikátor-tanár, aki a sárospataki református kollégiumot főiskolává fejlesztette (1566), az 1590-ben Debrecenben megjelent, s nyolc kiadást megért első latin-magyar szótárt készítette és Károli Gáspárral együtt vitázott az antitrinitárius Egri Lukács ellen; szintén Szikszóról indult az életútja Siderius Szikszai István sárospataki professzornak, stb. Ez a református lelkészi hagyomány a mai napig él családjunk egyes tagjainak hivatásválasztásában, néhány távoli Bor-nénénk házasságkötésében, sőt a leányági leszármazottakban is.

Más őseink viszont – mint éppen a jelen összeállítás szerzőinek dédapja is – ipart, mesterséget tanulva vándoroltak el a történelmi Magyarország más vidékeire, ahol jobb megélhetés kínálkozott. Így terjedt el a halmaji Bor család késői utódának, a Szikszón az 1700-1714 évek között többször bírói tisztet betöltött Bor Istvánnak (élt kb. 1650-től 1719/20-ig) anyakönyvileg felderített többszáz leszármazottja az 1918 után összezsugorodott óhaza különböző vidékeire éppúgy, mint később a világ mindama sarkába, ahol ma ezek az utódok élnek: Budapeستől Gyuláig, Bukaresttől Petrozsényig, Nagyváradtól Münchenig, Baden-Württemberg-től Svájcig, és az Egyesült Államokban Ohio-tól Maine-ig. A budapestiektől eltekintve rokonaink igen messze kerültek azoktól a könyvtáraktól és levéltáraktól, ahol – ha a ”gyökök” iránti érdeklődés néhányukban felébredne – család-történeti kutatást lehetne végezni. Ezért elsősorban ezekre az ”idegenbe” sodródott rokonainkra és az ő utódaikra gondolva végeztük el azt a kutatást, amelynek az eredményéről ez az írás tanúskodik.

A családtörténeti kutatás módszerei

A Bor család történetének felderítésével jó 50 évvel ezelőtt két elődünk kezdett el először foglalkozni: az előszóban már említett, akkor Budapesten élt Bor István bátyánk (1870-1946, fényképét lásd a 166. oldalon), aki a szikszói Bor család ”István ágából” származott, valamint vele részben együttműködve az ő 4. fokú unokatestvére, a Hajdúszoboszlón élt Bor János bátyánk (1870-1943), a család ”Mihály ágából”. Az 1930-as évek nemzeti ”kurzusában” kifejezetten divat volt a nemesség újra-igazoltatása, és az ősi múltra való büszke visszatekintés. Ez a cél azonban erősen korlátozta, be is szűkítette a családtörténet kutatását: ezek az elődeink többnyire megelégedtek a nemesi leszármazási folyamatosság bizonyításával, s munkájuk nem terjedt ki a feledésbe merült, vagy nehezen felderíthető családfarészletek felkutatására.

Más, néhai rokonaink viszont, akikben intenzíven élt a rokoni összetartozás érzése és a rokonság ápolásának vágya, s így pl. a Szikszón élő utolsó Borokat is meglátogatták, nem vetették papírra azokat az ismereteiket, amelyek a család múltjára, s a családfa sokrétű elágazásaira vonatkoztak. Így nekünk, Bor István bátyánk *Emlékirat*”-át [A-15] és Csoma József könyvének [A-22] a Bor családra vonatkozó rövid fejezetét leszámítva a semmiből kellett elkezdenünk a messzire szakadt ágak kinyomozását, az adatok összegyűjtését, azok kritikus elemzését és rendszerezését.

Mint minden fajta kutatás, a családtörténeti is a könyvtárakban kezdődik. Magyarországon a családtörténeti irodalom elég gazdag, főleg a nemesi családok történetét dolgozták fel egy-egy megyei monográfiában. Természetesen az ilyen jellegű művek nem lehetnek olyan részletesek, mind azt a személyes családkutatás megköveteli, de kiinduló pontokat és általános tájékozódást nyújtanak. Ehhez járul számos általános és specializált történeti könyv, könyvfejezet, tudományos közlemény áttanulmányozása. A munkánkhoz részben, vagy egészben felhasznált, nyomtatott formában megjelent forrásművek száma mintegy 140; ezeket könyvünk végén az **A-jelű** listán állítottuk össze.

A már feldolgozott (elemzett és értékelt) nyomtatott szakirodalomhoz képest az egyedi családtörténet kutatás számára sokkal újabb és mélyebb ismereteket tartogatnak a régi századok okiratai, hivatalos okmányai, amelyek különbözőképpen hozzáférhetők a kutatók számára. A középkori magyar okleveleket a múlt században kezdték feldolgozni, és a

feldolgozott anyagot u.n. ”okmánytárak“-ban, könyvsorozatok formájában jelentették meg. Az említett művekhez részletes névmutatók is készültek, amelyek alapján nem volt nehéz a bennünket érintő okleveleket kikeresni. Ezeket az okmánytárakat ismerteti a ”Magyar családtörténeti és címertani irodalom“ [A-82] című könyv is.

A bennünket közelebbről érintő okmánytárak a következők voltak (a szögletes zárójelben lévő jelzetek/számok az említett **A-listára** utalnak, ahol a teljes neveket és a bibliográfiai adatokat is megadtuk):

WENZEL: Árpádkori új okmánytár [A-130];
Hazai oklevéltár (1234-1536) [A-51];
Anjoukori okmánytár [A-4];
Anjou-kori oklevéltár. Szerk.: Kristó Gyula, Bp.-Szeged [A-140]
MÁLYUSZ: Zsigmondkori okmánytár [A-90];
GYÖRFFY: Az Árpádkori Magyarország történeti földrajza [A-48];
CSÁNKI: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában [A-19].

Az Árpád-kor okmányainak feldolgozása teljesnek tekinthető. Az Anjou-kor okleveleit az [A-4] okmánytár csak 1360-ig dolgozza fel, és mivel a művet a század elején adták ki, még ez az időszak sem tekinthető teljesnek az azóta ismertté vált újabb oklevelek miatt. Az 1990-ben indult és elkészülte után teljesnek tekinthető új Anjou-kori okmánytárnak [A-140] eddig csak az 1., 2., 3., 7. és 8. kötete jelent meg, s ezek – kihagyással – 1324-ig ismertetik az okleveleket. A mű teljes kiadása valószínűleg még hosszú éveket vesz igénybe. A Zsigmond-kor okleveleit a Mályusz-féle okmánytár még csak 1418-ig dolgozta fel. A következő évek okiratainak feldolgozása jelenleg is folyik.

CSÁNKI DEZSŐ, ill. GYÖRFFY GYÖRGY idézett művükben csupán a történeti földrajz szempontjából fontos okiratokat említik, ill. ismertetik.

A nyomtatott formában még nem publikált oklevelekben történő bűvárkodással kapcsolatban a következőket kell elmondanunk. A mohácsi csata (1526) előtti időből származó dokumentumokat az Országos Levéltár (OL) rendszerezte. Az OL birtokában több mint százezer oklevél van. Ezeket egységesen megszámozták, s a sorszámozás révén egy-egy okirat egyértelműen azonosítható. A Magyar Országos Levéltár Mohács előtti gyűjteményében lévő okiratok alkotják a **DL**-sorozatot (DL 1-től közel DL 108.000-ig). Ugyanakkor több mint 90.000 középkori magyar vonatkozású oklevélről, amelyek más hazai és külföldi levéltárakban találhatók, fotómásolat áll rendelkezésre. Ezek a **DF**-sorozat okmányai. Mind a DL, mind a DF sorozat okmányairól készült fotómásolatok a kutatók rendelkezésére állnak.

Az OL-ban megtalálható az összes DL és DF oklevél adatait tartalmazó, számítógép segítségével összeállított lista, mely 1983-1993 között készült el. Ennek köszönhetően minden oklevélszövegről a nyolc legfontosabb adat ma már az adatbázis felhasználóinak rendelkezésére áll. A nyolc adat a következő: sorszám (az időrendi mutatólap sorszáma), az oklevél jelzete, keltezése, fennmaradási forma (eredeti, átirás, stb.), megjegyzés, régi jelzet, kiadó (az oklevél kibocsátója), valamint a pecsét adatai. Ezek közül a kutató számára legfontosabbak az oklevél száma, az oklevél dátuma és az oklevél kiadója (kibocsátója). Legújában közvetlenül számítógép segítségével is kereshetők az egyes oklevelek ennek a három adatnak az alapján. Az oklevél kibocsátója lehet a király, nádor, országbíró, vármegyei, káptalanok, hiteles helyek (ez utóbbiakról részletesen írunk a IV. fejezet elején) magánszemélyek, stb. Ennek révén ki

tudtuk választani azokat az oklevél-csoportokat, melyek feltehetően számunkra érdekesek lehetnek, így amelyeknek a kibocsátója a Jászói és Leleszi konvent, az Egri káptalan, Abaúj és Zemplén vármegyék. Ennek alapján több ezer oklevelet néztünk át. Bár a régi írárok nehezen olvashatók, viszonylag könnyen kiválaszthatók azok az oklevelek, ahol a Bor, vagy Halmaji (de Halmaj), Gibárti (de Ghybart) nevek előfordulnak.

A DL jelzésű okiratok jelentős részéről (mintegy 60%-áról) rövid, magyar nyelvű tartalmi kivonatok (regeszták) készültek, amelyek időrendi, valamint szám szerinti sorrendben is a kutatók rendelkezésére állnak.

Mivel az Árpád-korral ellentétben az Anjou-kor, valamint a Zsigmond-kor okleveleinek feldolgozása a megjelent okmánytárak révén nem tekinthető teljesnek, az OL regeszta-gyűjteményét 1352-től 1526-ig néztük át egyedi átlapozással. Megjegyezzük, hogy a FEDÁK PÁL által a Jászói Konvent okirat-anyagából készített kivonat-gyűjtemény (részletes ismertetését a IV. fejezet elején adjuk meg) az 1461. évtől kezdődően tartalmazza a Bor családdal kapcsolatos okmányokat, s így mondhatjuk, hogy Mohács előttről nincs olyan időszak, amelynek okleveleit több-kevesebb alapossággal ne vizsgáltuk volna át, bár nyilvánvaló, hogy további kutatással esetleg még újabb, családunk története szempontjából érdekes okiratokat ismerhetünk meg. Természetesen a magános kutató számára időben nem megoldható, hogy az összes DL/DF oklevelet, vagy azok jelentős részét átnézzék. Megemlítjük még, hogy néhány Zsigmond-kori okmányra dr. Engel Pál történész és Bertók Lajos levéltáros hívta fel a figyelmünket. Ezeket az okiratokat másként nem találtuk volna meg, ezért nekik itt is köszönetünket fejezzük ki.

1996-ban indult meg az OL-ban az a számítógépes munka, melynek során az egyes oklevelekhez nemcsak a fenti 8 adatot illesztik, hanem az oklevélben előforduló személyneveket, tisztségeket, földrajzi neveket, és ahol már rendelkezésre állt, a regesztát. Eddig az 1438-1453 évek közötti, 10.000 oklevelet dolgoztak fel ilyen módon. Ez az adatbázis az interneten is elérhető, az érdeklődők számára megadjuk az internetes címet:

www.iif.hu/db/dipl

Valószínű, hogy még hosszú éveket, sőt évtizedeket kell várni, amíg az összes Mohács előtti oklevelet ilyen módon feldolgozzák. Mindenesetre, ha elkészül ez a nagy munka, szinte percek alatt lehet elvégezni olyan kutatást, amit a könyv szerzői hosszú hónapok, sőt évek fáradságos munkájával végeztek el.

Fontos volt számunkra a " *Neoregestrata Acta* " [NRA] nevű okmánygyűjtemény. Az OL mikrofilm-katalógusában leírtak szerint ez a Királyi Kamara számára jogi szempontból fontosnak tartott iratok gyűjteménye. Az okmányokat egyrészt különböző levéltárakból válogatták össze, másrészt a magyar Kamara és a szepesi Kamara iratsorozataiból emelték ki. A lajstromozás során néha megtartották az iratokat eredeti összefüggésükben, de viszonylag gyakran szétszedték és keverten lajstromozták azokat. Ez a gyűjtemény a XI.-XIX. század okirataiból válogatott; az összegyűjtést és feldolgozást a múlt században végezték. Az okiratokról részletes indexek és rövid, latin nyelvű kivonatok készültek. Az egész anyagot mikrofilmre vették az OL-ban, s ez több mint 520.000 filmkockát jelent. Összeállításunkban az ebből a gyűjteményből származó (Mohács előtti) okiratoknál azok DL-számait is megadjuk.

Az 1526-1725 közötti időszakra fontos forrásaink voltak a különböző családi irattárakban található iratok, amelyek mikrofilmes formában szintén az OL-ban állnak a kutatók rendelkezésére. Ezeket a IV. fejezet elején részletezzük.

Igen hasznosnak bizonyult egy *"Index Alphabeticus Genealogicus Actorum Judicialium Comitatus Abaujvariensis ab Anno 1479 usque Annum 1700, in fasciculis repertorum"* [A-139] című névmutató, amely kitűnő és hiánytalan indexe a bírósági ügyek szereplőinek a jelzett időszakban. Ez az anyag a Szlovák Nemzeti Levéltárban van, s az OL-ban mikrofilm formájában tanulmányozható.

Az Országos Levéltárban mikrofilmre vették a különböző családi levéltárakban talált genealógiai feljegyzéseket és leszármazási táblázatokat is. Ez a *Genealógiai tabellák gyűjteménye* nevű forrás-anyag 41 filmtekercsnyi terjedelmű, s a B-1431 – B-1471 számú filmekben található.

Az u.n. "Királyi Könyvek"-ben (*'Libri Regii'*) [A-64], amelyek "kiváltságok adományozásáról vezetett udvari törzskönyvek" [A-128: 657. old.], szintén bűvárkodtunk. Ilyenek csak 1527-től maradtak fenn, s általában igen szép írással készültek.

Fontos forrásaink voltak még Abaúj vármegye bírósági jegyzőkönyvei, Abaúj vármegye, illetve Szikszó város tanácsuléseinek jegyzőkönyve, amelyek szintén mikrofilmen kutathatók. A megyei jegyzőkönyvek (1564-től maradtak fenn) részben nyomtatásban is megjelentek, KORPONAY: *'Abaúj vármegye monográfiája'* c. műve II. kötetében [A-76].

A XVII. századból zömmel "listás" forrásokat találtunk csak, mint pl. a *"Regesta decimarum"*, s más összeírások iratai. Ezeket az V. fejezet elején ismertetjük részletesen.

A XVIII. századtól, pontosabban 1724/25-től kezdve a nemesi igazolások iratai, és főképp az egyházi anyakönyvek vették át az alapvető források szerepét. A VI. fejezetben foglalkozunk ezekkel teljes részletességgel.

A felhasznált nem-nyomtatott oklevelek és más források hivatkozásait a szöveg közben adjuk meg. Ezek a források túlnyomórészt az Országos Levéltárban található, amennyiben más Levéltárban (pl. Sárospatak, Kassa) található az anyag, arra külön utalunk. Amennyiben „tekercs-számra” hivatkozunk, ez mindig az OL-ban található mikrofilm-számra utal. A FEDÁK-féle Jászói Konvent okirat-kivonatokra a JK' rövidítés utáni számmal hivatkozunk, a kötet végén csatolt 12-oldalas anyag megfelelő pontjára utalva.

= = =

II. FEJEZET

A Bor család története az első okleveles adatoktól a konstanzi címereslevélig (1234-1415)

Ebben a fejezetben kezdjük meg családunk történetének a forrásokon alapuló ismertetését, és itt először az 1415-ig terjedő időszakot tekintjük át. Ennél az évszámnál célszerű megállnunk, hiszen ez a család címereslevelének a keletkezési éve, amely mindenképpen jelentős mérföldkő a család történetében.

A. Eredeti okleveles forrásokon alapuló elemzés

Az 1415 előtti időszakból négy okmányt ismerünk, amely kapcsolatban van családunk történetével. Ezek közül az első 1234-ből való [A-115, A-130, DL 198]. Az okirat címe WENZEL fogalmazásában [A-130]: *”II. Endre király adománya Aba nemzetségbeli Demeter mester számára”*. Rövid tartalma SZENTPÉTERY alapján [A-115]:

”Aba nemzetségbeli Demeter mesternek, Kálmán király főasztalnó-
kának, Kálmán király nevelése körül, majd halicsi királyságának védelmében
Mykola, László és Aba nevű testvéreivel és Janus fia Tamás, János, Otho fia Juda,
Wyd fia Mátyás és Pexa fia Moys nevű rokonaival a ruthének ellen vívott csatában
szerzett érdemeiért a bihari vártól kivett Salan, Warassuklou és Hasay, valamint az
újvári vártól kivett (eredetiben: ‘de Comitatu Noui Castri exemptas’) Peel, Patha és
Byna földeket adja, *holmoy-i Both fiával, János pristaldussal* [kiemelés tőlünk]
végeztetvén a beiktatást az oklevélben leírt határok között.”

A XIII.-XV. században, amint az köztudomású, a mai értelemben vett családnevek még nem alakultak ki hazánkban, s a személyek megnevezése a birtokról, többnyire az apa nevével kombinálva történt. A honfoglaló nemzetségekből származó személyeknél többnyire szerepel az ”X-nemzetségbeli” (de genere X) megjelölés is. Az itt említett személy, **Halmaj-i Both fia János** (Johannes, filius Both de Holmoy: itt ‘Both’ régi keresztnév) tehát a ma Halmaj-nak nevezett község földjein birtokos nemes család tagja volt. A ”Holmoy” írásmód valószínűleg az akkor mélyebbnek ejtett hangzókából ered; 1292-ből ismert egy okirat, ahol ”Holmay” formában szerepel, de 1352-től már csak ”Halmay” és ”Halmaj” írásmóddal találkozunk, illetve olykor (feltehetően az írnokok nem megfelelő helyismerete következtében) csonka, vagy torzult alakokkal is, pl. Halma, Halmi, Halmy.

Az Aba nembeli Demeternek juttatott birtok Abaújban fekvő (= ”az újvári vártól kivett”) egyik része az egyik oldalon Halmaj-jal volt határos, amint ez a határ-leírásból kitűnik: ”inde tendit ad terram arabilem et est contermina terre (= terrae) Holmoy”.

Halmaj községről a fenti okiratra hivatkozva GYÖRFFY [A-48] csak azt jegyzi meg, hogy ”az 1234-től szereplő halmaji nemesek birtoka”. Mi itt most alább, az 1406. évi okirat ismertetése során bizonyítjuk, hogy az itt szereplő **”Holmoy-i Both”** a Bor család, a mi családunk legrégebbi, okiratilag említett őse. Mivel emiatt ez az okirat különösen értékes családtörténeti kutatásunk szempontjából, most előbb ennek néhány részletével foglalkozunk behatóbban, az e területen kevésbé járatos olvasó tájékoztatására is.

A fenti oklevél IV. Béla király 1242. nov. 26-án kelt átíró okiratában maradt fenn, és tudjuk, hogy az okmányt 1300-ban István al-országbíró előtt bemutatták [A-115]. Ez a nagyon szép középkori kézírással írt okirat igen jó állapotban fennmaradt, és fénykép-másolata az Országos Levéltárban a kutatók rendelkezésére áll. Teljes latin szövegét közli a WENZEL féle "Árpád-kori új okmánytár" (a továbbiakban: ÁÚO). (Az okmány kaligráfiája olyan szép, hogy – a nyomtatott olvasattal egybevetve – kiváló paleográfiai tanuló-anyagnak is használható!)

Mellékelten bemutatjuk a bennünket közelebből érintő mondatot fakszimilében (1. kép). Ennek az olvasata az ÁÚO szerint [A-130]:

"... In quarum possessionem eundem per dilectum et fidelem pristaldum nostrum Johannem, filium Both de Holmoy fecimus introduci." (Fordításunkban: "... amely birtokba őt [t.i. Demeter mestert] kedvelt és hűséges pristaldusunk, János, Halmaj-i Both fia útján rendeljük bevezettetni".)

ECKHART szerint ez mintegy 1270-ig, amíg a pristaldusok intézménye fennállt, az adománylevelekben általánosan használt szöveg. A "pristaldus" elnevezés a mai olvasó számára nem közsímet, ezért célszerű néhány szóval megmagyarázni. A BARTAL féle szótár [A-7] példái szerint: "poroszló, végrehajtó, perest meg oldó"; több mai történésünk (†Makkai László, †Benda Kálmán) szerint "billogos" ember (bilochus, ill. annak esküdtje), aki a királyi bélyegzővel a királyi hatalmat képviseli beiktatási és egyéb aktusokon.

A KORAI MAGYAR TÖRTÉNETI LEXIKON [A-142] szerint:

„Az írásbeliséget megelőző intézményesített szóbeliség közhitelességi szervezetének tisztségviselője. Részben az egyes bírónak voltak állandóan alkalmazott pristaldusai, részben egyes ügyek intézésére alkalmilag bíztak meg pristaldusokat. A pristaldus egy személyben volt hatósági megbízott és közhitelű tanú. Különböző bírósági, közigazgatási feladatokat látott el, s ezek megtörténtét szükség esetén tanúsította. Tevékenységét a 11. sz.-i törvények szabályozták. Az írásbeliség térhódításával (12.-13. század fordulóján) hatósági megbízott szerepét a királyi emberek rendszere, közhitelű tanú voltát a hiteles helyek vették át. A pristaldus szó a magyar nyelvben D-i szláv eredetű.”

NAGY ALADÁR [A-94], valamint ECKHARDT [A-30] tanulmányai alapján a pristaldus olyan "királyi ember" (tisztségviselő), aki a királyi adományhoz jutottak bevezetését végezte az új birtokba, annak határait bejárva, s azokat okiratokban rögzítve. Az említett okiratban megőrzött ügyben is ilyen szerepe volt Halmaj-i Jánosnak, Both fiának. Voltak pristaldusok, akik a bírót segítették hivatali működésükben, másrészt előfordul köztük csak egy-egy alkalomra kinevezett hivatalos személy is. A pristaldus elnevezés csak a XI.-XIII. században fordul elő, a későbbi korokban már nem találkozunk vele. Később az u.n. "hiteles helyek" vették át e teendők ellátását: ezekkel az V. fejezetben foglalkozunk. A név eredetével több szerző is foglalkozott, és a szláv *pristav*-tól (mellette áll, segédkezik) a perzsa *perestar* (miniszter, hivatalnok, szolga) szóig igyekeztek eredetét etimológiailag megmagyarázni (lásd pl. IPOLYI ARNOLD [A-65], ill. NAGY ALADÁR [A-94] áttekintését e magyarázatokról).

Érdekes a fenti királyi birtokadomány történeti háttere: II. Endre hatéves kisfia volt Kálmán, amikor Endre a halicsiakkal elismertette őt fejedelmüknek. "Mentor gyanánt kis fia mellé II. Endre Aba [nembeli] Sükösd – Sixtus – fia Demetert, vitéz elszánt férfit rendelte, a kit már Gertrud királyné idejében (...) a kisdéd nevelőjévé, asztalnokává, mintegy főudvarmesterévé tett", írja PAULER [A-103]. A halicsi harcokban Msztiszláv győzedelmeskedett, és

”amint az oroszok Halics felé közeledtek“ Aba nb. Demeter, Iván (= János) ”legény“ és Bot magyar vitéz a kis királlyal előbb a Boldogságos Szűz székesegyházába menekültek (az orosz **Ipatius**-kézirát [A-56] szövege szerint: ”Kálmánnal együtt voltak ott Iván, Lekin és Demeter“), de a fogságbaesést nem tudták elkerülni. Közel két évi fogság után váltotta ki őket Endre király, nagyrészt politikai engedményekkel, s azzal az ígérettel, hogy Béla fia feleségül veszi majd Msztiszláv leányát, Máriát. Így Kálmán herceg, Aba Demeter és a többi magyar fogoly, mintegy másfél esztendő múlva visszanyerték szabadságukat (1221).

Elgondolkoztató, s esetleg többnek kell lennie a véletlennél, – amint erre Totth Jenő (Australian National University, Canberra) felhívta a figyelmünket – hogy történetünkben 15 esztendőn belül három, többségükben nem főhivatalt viselő, azonos nevű, s valószínűleg azonos funkciójú személyt együtt említsen két, teljesen külön okmány, amelyek közül az egyik egy külföldi krónika. Ez sugallhatja azt az – egyébként bizonyíthatatlan – feltevést, hogy az 1210-es évek vége felé a kis halicsi király, Kálmán, közvetlen magyar környezete tagjai között nem csupán Aba Demeter szerepelt, hanem – nyilván testőrként – Halmaji Both és fia Iván, azaz János legény, a későbbi pristaldus is.

II. Endre 1234. évi adományát említi Gyöngyöspata plébániatemplomának ismertetőjében [A-81] LEVÁRDY FERENC is, aki azt is írja, hogy Sükkösd fia Demeter a **lipóci Nekcsey** család őse volt. Ezt még kiegészíthetjük CSOMA [A-22] illetve KEMÉNY LAJOS [A-70] alapján azzal, hogy Demeter 1235-ben bodrogi ispán, 1240-ben főpohárnokmester volt, valamint azzal is, hogy az Aba nemzetség Lipóczi ágából egyrészt valóban a Nekcsey család, másrészt Demeter legifjabb fia vonalából a Lipóczy, ill. Lipóczi Keczer család származott. (A VII. fejezetben találkozunk majd a Lipóczi Keczer családdal.) Az akkor Halmaj-inak (de Holmoy) nevezett birtokos nemes családunk tehát közvetlen szomszédi kapcsolatban volt az Abáknak ezzel az ágával, s ez a közeli kapcsolat később egy házassággal is bővült: a címereslevélben felsorolt tíz fivér egyike, Tamás, Ilonát, Aba nembeli Gagy János leányát vette feleségül (lásd a III-1. táblázatot az 28. oldalon.).

Itt említjük meg, hogy KARÁCSONYI JÁNOS könyve [A-68] szerint a XIII. század második felében és a XIV. században Szikszó, Aszaló és Halmaj környékén az Aba-nembeli Aszalay családnak voltak birtokaik. Így feltételezhetjük, hogy családunknak az említetteken kívül is voltak kapcsolataik az Aba nemzetséggel, de erről nem maradtak fenn okmányok.

Folytatva az 1415 előtti okiratos forrásaink sorát, célszerű először egy 1406 évi eseményre ugrani, amely a Halmay-i Both-tól való leszármazásunk közvetlen bizonyítéka. Nem túlzás azt állítani, hogy – a címereslevél mellett – családtörténetünk legfontosabb okmánya ez *DL 9118*, ill. ennek átiratai: *DL 32709*, *DL 90890*]. Egy nádori gyűlés ítélezéséről van szó, amely eredeti okiratként és (kis rövidítéssel) a Wenzel féle ÁÚO nyomtatott kiadásában is ránk maradt [A-130]. Fontossága miatt a teljes szöveget közöljük itt, részben Totth Jenő fordításának felhasználásával:

«Mi Garai Miklós, a Magyar Királyság nádora és a kunok bírása, jelen okmányunkkal emlékezetébe ajánljuk mindazoknak, akiket illet, hogy Aba-Újvár és Sáros megyék nemeseinek híres Kassa városa közelében a Boldog Simon és Júdás apostol ünnepét [ez a Gergely-naptárban: okt. 28] közvetlenül megelőző hétfőn tartott közgyűlésen a **Bornak nevezett Halmay-i Mihály** (= Michael dictus Bor de Halmay) felszólalt és a jelenlévők színe előtt előterjesztette, hogy a nevezett **Halmay** birtoka őt illetné, amely területen **Bolchard-i** (= Bolcsárdi) Bodyzlo-fia-Bálint fiának, Péternek a fiai István és Bálint egy részt elbirtokolva használtak;

minthogy azonban annak a birtok-résznek az ő tulajdonában kellene lennie, ezt tőlük törvényes úton vissza szándékszik szerezni. Miután őt meghallgatták, a nevezett István személyesen, és meghatalmazási levelünkkel Bálint nevében is válaszolt az ellenkező fél részéről; miszerint valóban igaz lenne, hogy ők a fentnevezett Halmay egy részének mármint a néhai Beylud-fia-Lőrinc-től rájuk maradt felerésznek a birtokában vannak (= partem prescriptae possessionis Halmay, medietatem scilicet porcionis condam Laurencij filij Beylud conseruantes vterentur); erre vonatkozóan érvényes okirati bizonyítékuk is van. Amikor is a nevezett István bemutatta nekünk az **egri káptalan** bizonyáglevelét, amely az Úr **1292** évében, a betűrendben bejegyzettek alapján kijelenti, hogy egyrészről **László, Halmay-i Both-fia-Jakab fia és Lőrinc**, az ugyancsak Halmay-i (= *de eadem*) **Beylud fia**, másrészről az ugyanazon Halmay-ból való **Bodyzlo-fia-Bálint**, az előbbieik vérrokona e Káptalan színe előtt megállapodtak, és ez a nevezett László és Lőrinc révén továbbra is érvényes: hogy Lőrinc részének a felét, amely a fentnevezett Halmay területén a Harnád (= Hernád) folyó közelében, Újvár megyében az ő birtoka volt, igaz rokoni szeretetből (= ob veram dileccionem consanguineitatis) és a leszármazás alapján (= nomine generationis), az eme okiratban kinyilatkoztatott feltételeknek megfelelően a fentemlített Bálintnak és örököseinek örök jogon a zavartalan birtoklás és tulajdon céljából átadják (= dedissent) és átruházzák (= contulissent) *stb.* – Ennek alapján a nevezetteket a Beylud-fia-Lőrincnek fentnevezett Halmay-ban lévő, a perbe hívottakéval határos említett fél-birtok részében, a bemutatott bizonyáglevelével alapján megerősítve meghagyjuk, és ítéletünkben felhívjuk és felhatalmazzuk őket és örökös utódaikat, hogy azt törvényszékünk ítélete szerint, más jogának a sérelme nélkül birtokolják, *stb.* -- Kelt a fentemlített helyen, Közgyűlésünk huszonnyolcadik napján, az Úr 1406. évében.» (Valamennyi kiemelés tőlünk.)

(A diszkusszió előtt megjegyezzük, hogy ennek az okmánynak a "címét" WENZEL GUSZTÁV az ÁÚO-ban némileg félrevezető módon adja meg: az 1406 októberi kassai nádori gyűlést ott nem említi, csak az ott bemutatott, 114 évvel régebbi okirat tárgyát, így fogalmazva:

«Az *egri káptalannak bizonyáglevele, hogy Halmay-i László és Lőrincz Halmay-i birtokuknak felerészét átengedték Halmay-i Bálintnak. 1292.*»)

Ez az okirat több fontos szempontból nyújt új, tényyszerű ismereteket családunk XIII.-XV. századi történetére vonatkozóan:

- (a) megtudjuk, hogy az ősi "Halmaj-i" (de Halmay) család valamikor (feltehetően 1200 körül) két ágra szakadt: a később **Bor** néven tovább élt, és a **Bolcsárdi** (de Bolchard) család ágára;
- (b) **Both de 'Holmoy'** , azaz Halmaj-i Both, egyenes őse volt a perben szereplő (s később királyi allovázmesterségre jutott, s testvéreivel címereslevél-adományban részesült) Mihálynak;
- (c) megismerjük a Both és Mihály közötti generációk néhány tagjának a nevét, s apa-fiú kapcsolatát;
- (d) megtudjuk, hogy 1400 körül bukkan fel a "**dictus Bor**", azaz "Bor"-nak mondott – feltehetően – ragadványnév, amely később családnévünké vált.

E pontokat most sorra vesszük.

Az okirat szövege többféle módon is bizonyítja, hogy a (későbbi) Bor és a Bolcsárdi család egy ős-től származik: az 1292-ben szereplő (akkor élt) Halmaji László (Jakab fia) és

Lőrinc (Beylud fia) unokatestvér-párnak *vérrókona* a szintén Halmaj-ból származó ('de eadem Halmay consanguineus eorundem') Bálint (Bodyzlo fia). Bolcsárd, később Bocsárd Halmajtól mintegy 45 km-rel északra (Kassától 14 km-nyire délre, mai szlovák községneve: Hutníky) fekszik, s feltehetően a XV. század elején már zömmel ott feküdtek ennek az ágnek a birtokai, s onnan alakult ki a családnevük. GYÖRFFY hatalmas történeti földrajz művében [A-48, 69.o.] hosszabb szakaszt szentel e községnek, ill. családnak, mint Halmajnak, s az ott olvasható részleteket itt nem ismételjük meg. Még 1543-ból is találtunk olyan okiratot [NRA fasc. 733, no. 27], amelyben egy, Halmajon fekvő birtokokkal kapcsolatos vitában szerepel helymeghatározásként a "Bolcsárdi-résznek nevezett" (possessionis Halmaÿ portio Bolchardÿrész nuncupata) terület, de a Bolcsárdi család jelenlétének bizonyásaival Halmajon és környékén ekkor már nem találkoztunk.

Halmaj-i Both pristaldus-fián, Jánoson kívül megismerjük a fenti okmányból még két fiát, Jakabot és Beyludot; Jakab fia volt László, s Beyludé Lőrinc: ők az 1292. évi okmány akkor élt szereplői. (Ennek a fenti, 1406. évi iratban idézett 1292. évi okmánynak az eredetije, vagy független leírata az Országos Levéltár nyilvántartása alapján nem maradt fenn.) János pristaldusnak tehát nem voltak férfi leszármazottai, akik ebben a birtokperben szerepeltek volna. Bár az okmány nem adja meg explicite azt a leszármazási vonalat, amely az 1406-ban élt Mihályhoz vezetett, részben a fenti fogalmazás, részben a Jakab és László név későbbi előfordulása (s ugyanakkor az, hogy a Lőrinc név később soha nem fordult elő a családban) azt valószínűsíti, hogy ő a Jakab-László vonalból származott. E vonal további tagjaira lejjebb térünk rá.

A "de Halmaj dictus Bor", tehát "Bor-nak mondott Halmaj-i" elnevezés itt fordul elő először, majd 9 év múlva a címereslevélben olvashatjuk ugyanígy. VAJAY SZABOLCS szerint [A-128]:

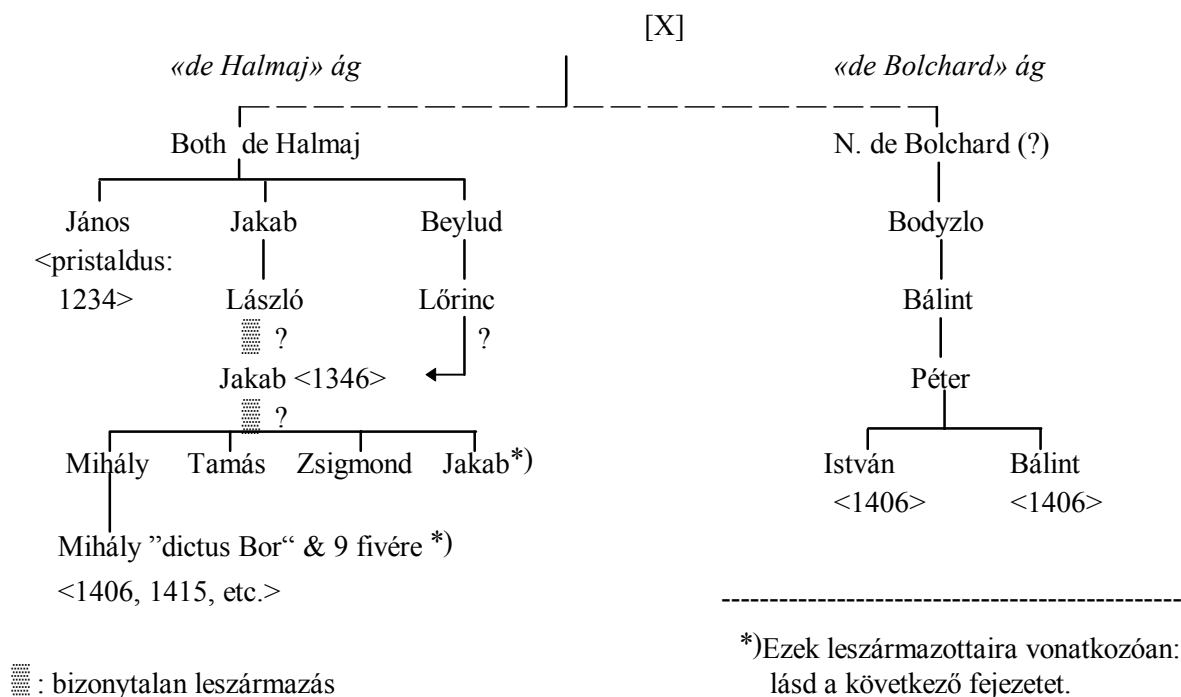
a '**dictus**': "kettős névhasználat esetén alkalmazott ragadványnévi kötés; rendszerint személyes tulajdonságot, vagy ismérvet rögzített". A 'ragadványnév' viszont "egy-egy személyes ismérvből vagy tulajdonságból állandó jelzővé, olykor családnévvé is váló megjelölés (...) Az *aliter* vagy *dictus* kötéssel mindkét esetben a *korábbi név is említődhet*".

Ezen a lehetőségen alapulnak az olyan spekulációk, amely szerint családunk *esetleg* a honfoglaló **Bor** Boór/Baár-Kalán) nemzetségből eredhetne. Ezt a lehetőséget e fejezet **B** pontjában vizsgáljuk meg.

Visszakanyarodva a fenti okiratról levonható nemzedékrendi következtetésekre: az ehhez szükséges adatainkat még két okleveles adat egészíti ki. Egyrészt az 1415. évi címereslevél szövegéből (lásd a következő fejezetet) megtudjuk, hogy az 1406-ban is szerepelt Halmaj-i (Bor-nak mondott) Mihály apja is Mihály volt, s annak három fivére: Tamás, Zsigmond és *Jakab*. A másik okirat, amelyben a család egy tagjával találkozunk, az 1346. évből származik [DL 3833], s az Anjoukori Okmánytár (AO) ismerteti nyomtatott formában [A-4, VII., 575]. Itt ismét egy birtokvitáról van szó: Bocsonád és Heves birtokán vitázik Magister Stephanus, királyi jegyző, és Magister Johannes (filius Emerici, filii Pauli de Heves). Az elrendelt birtokfelbecsülésnél István mester oldalán hites tanúk (homines pro testimoniis fidedignos) **Jacobus de Halmay** és Athyas de Fygud. Kézenfekvő az a feltételezés – bár nem bizonyítható – hogy ez a Jakab: Halmaj-i Lászlónak (Jakab fia) a fia, mivel a nagyapa nevére való keresztelés ismert hagyomány. Ezt összevetve az előző okiratról megismert leszármazási

összefüggésekkel, a következő származásrendet adhatjuk meg a "Both de Holmoy" és Halmaj-i (dictus Bor) Mihály nemzedéke közötti időszakra:

II – 1. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

Látható, hogy több ponton csak bizonytalan összefüggéseket tudunk megadni. Így pl. nincs adatunk arra vonatkozóan, hogy mikor következett be az "elágazás" a Bolcsárdi család néven tovább élt ágától. Az itt feltüntetett unokatestvéri kapcsolat helyett az is lehetséges, hogy Bodyzlo Halmaj-i **Both** egy esetleges második házasságából származott, és a névadó Bo(l)csárd-i birtokot ez az asszony hozta. A László, valamint az ifjabb Jakab után jelzett bizonytalanság még azzal is kiegészítendő (amit az ábra nem tüntet fel), hogy itt esetleg még egy további (ismeretlen) generáció is beiktatandó.

Mindettől függetlenül a **Both**-tól, mind legrégebbi kimutatható őstől való vér szerinti származás az ismertetett 1406. évi okmány alapján egyértelmű, és ezzel kapcsolatosan semmi kétség nem foroghat fenn.

Még egy okiratot ismerünk 1415 előttről, ez azonban a származásrend esetleges kiegészítése szempontjából nem tartalmaz új adatokat, s csak a XV. század elején uralkodó viszonyokra vet jellegzetes fényt. Ez az okirat az 1413. évből maradt ránk, s az Ónodi Czudar család egyes tagjainak hatalmaskodásával kapcsolatos. Ónodi Czudar Benedek és társai emeltek panaszt Zsigmond királynál a néhai Ónodi Péter bán fia Simon és társai ellen, mivel ezek rátörtek a "Reelthewk" nevű birtokukra, ott hatalmaskodtak, lerombolták Balázs fia György házát, s őt halálosan megsebesítették, stb. Ónodi Simon csapatában ("cum complicitibus et familiaribus") ott volt Halmaj-i Bor Miklós is. Ez az adat azért különösen érdekes, mert Engel Pál szerint [magánközlés, 1987 november] úgy értelmezendő, hogy Bor Miklós abban az időben Ónodi Cudar Simon familiárisa volt. Érdekes kiemelni, hogy ebben az okmányban már "dictus" nélkül szerepel eme ősrünk neve: Nicolaus Bor de Halmy.

Megjegyezzük, hogy látszólag ez a "kihágás" nem csökkentette Bor Miklós iránt a király kegyét, s nem volt akadálya annak, hogy ő is szerepeljen a dicsérő felsorolásban a címeres-levélben, amellyel a következő fejezetben foglalkozunk.

= = =

B. Kapcsolatban van-e családunk eredete a honfoglaló Bor (Baár/Kalán) nemzetséggel ?

Érthető, hogy a BOR családnév azonos formája a "108 honfoglaló nemzetség" egyikének megjelölésére használt egyik név-alakkal azt a hiedelmet keltette, vagy legalábbis arra a feltételezésre vezetett családunk egyik-másik tagjánál, sőt, más ma élő, (velünk kimutatható rokonságban *nem* lévő) Bor nevű családoknál is, hogy eleink ebből a "Bor-nemzetségből" származtak. Tovább menve, ez a feltételezés még összefonódott a Bánk bánnal való családi kapcsolat lehetőségével is, mivel még Katona József klasszikus drámájában is szerepel ez a sor:

"... Árpád és Bor vére közt bíró csak a nemzet lehet. "

Néhai Bor István nagybátyánk (1870-1946) 1937 és 1941 között írt, «*A Halmaji Bor nemzetség emlékirata*» című rövid családtörténeti összeállításában [A-15] szintén felveti ezt a két kérdést. Végül is, sajnos az érvek részletezése nélkül, azt a következtetést vonja le, hogy a Halmaji Bor "nemzetség" nem állt rokonsági kapcsolatban sem a Bor/Baár nemzetséggel, sem Bánk nádorral és bánnal.

Ennek alapján érthető, hogy mi is megkíséreltük ennek a kérdésnek a tisztázását. Rövid elemzésünket a következőkben foglaljuk össze.

A BOR nemzetségről, mint a "honfoglaló nemzetségek" egyikéről, számos helyen olvashatunk. GYÖRFFY GYÖRGY [A-50] erről így ír: "Az uralkodó osztály eredetére nézve érdemes a genealógiai érdeklődésű V. István-kori krónikás, Ákos mester és a művét átdolgozó Kézai Simon véleményét idézni." Először idézzük ezt abban a formában, amint azt az Anjou korban íródott, többnyire Kálti Márknak tulajdonított **Képes Krónika** átvette [A-74]:

«...*Alie vero generationes, que genere sunt istis pares et consimiles, acceperunt sibi locum et descensum ad eorum beneplacitum. - Cum igitur codices quidam contineant, quod isti capitanei septem Pannoniam intrierint, et Hungaria ex ipsis solis edita sit ac plantata: unde ergo venit generacio Akus, **Bor**, Abe aliorumque nobilium Hungarorum, cum omnes isti non hospites, sed **de Scytia descenderunt?** Assignant enim hanc rationem solam, quam vulgus dicitur VII Hungaros.(...)*» (A Krónika latin szövege: sajtó alá rendezte Mezey László.)

Magyar fordításban:

«...*A többi nemzetségek pedig, melyek eredetre egyenlők és velük hasonlatosak, tetszésük szerint szereztek maguknak szálláshelyet. - Ha tehát némely kódexben az van, hogy Pannóniába ez a hét kapitány jött be, és Magyarország csupán általuk keletkezett: honnan jött hát Ákos, **Bor**, **Aba** és a többi nemes magyar nemzetsége? Hiszen **Szittyország**ból származnak, nem vendégjövevények! Csupán azt tudják okul felhozni, amit a köznép mond: **Hétmagyar**.*» (A Krónika magyar szövege: fordította Geréb László.) (2. kép)

Györffy interpretálásában: "Ákos mester hangsúlyozza, hogy nemcsak a hét vezér hódította meg Pannóniát, hanem más, Szkítiából származó nemesek (*nobiles*) is, mint Ákos, **Bor** és **Aba** nemzetsége."

Ennek a nemzetségnek az elnevezése azonban nem egyértelműen **BOR**. HORVÁTH ISTVÁN múlt századi történész 1820-ban megjelent «*Magyarország gyökeres régi nemzetségeiről*» című művében [A-61] **Bor** nemzetségnek nevezi, "mely iratik **Boor** névvel is". WERTNER MÓR «*A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*» című munkájában [A-131] a **Bór**, ill. **Boor** írásmódot használja.

HÓMAN BÁLINT és SZEKFÜ GYULA «*Magyar történet*» <Hóman-Szekfü> című közismert műükben [A-57] **Bor-Kalán** nemzetséget említene. A napjainkban kiadott «*Magyarország története*» (az u.n. "Tízkötetes") című sorozatban GYÖRFFY GYÖRGY és KRISTÓ GYULA a **Bár-Kalán**, illetve "a **Kalán**-, más néven **Bor**- vagy **Bár-nem**" elnevezést használja [A-86].

KARÁCSONYI JÁNOS «*A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*» című, 1900-ban megjelent, s ebben a témakörben alapvető munkájában [A-68] azt írja, hogy e nemzetség neve eredetileg **Baár**, előbb **Kalán**, illetve **Baár-Kalán**, mivel a Kalán nemzetség azonos a Baár nemzetséggel. Ugyanis az Anonymus által feljegyzett hagyomány szerint Ond vezér unokája volt Kalán, (s testvére, a Magyar Krónika szerint: Kaján), és fia Bór, Boor, vagy Baár. Innen a nemzetség kettős elnevezése. A középkori oklevelekben használatos Boor írásmód, (amelyet lehetséges, hogy Bár-nak ejtettek) később rövidülhetett Bor-rá.

Ennek a nemzetségnek a nevét őrizte a Somogy megyei, a török időkben elpusztult Boor (Baár, Baar) falu, valamint a Baranya megyei Bár község neve (Mohács mellett). KARÁCSONYI szerint: "Tehát valamint a Boornak írt falvak neveit ma Baárnak ejtjük, a Boor nemzetség nevét is akként Baárnak kell kimondanunk" (i.m. 139. old.).

Mindennek ellenére GYÖRFFY a "nemzetségös" nevét 'Bor' alakban használja, s a nemzetségek névadóira vonatkozóan a következőket írja (i.m. 253. old.): "A nemzetségi birtok jogalapnak a Szent István kori rendezést tekintette, és a közösen birtokló 'úri nemzetség' általában a Szent István korában élő ősről nevezte magát *de genere X* megjelöléssel. Így pl. a 'Csákok' nem honfoglaló ősükről, Szabolcsról nevezték magukat, hanem az 1000 körül élt Csákról, Ónd fia Ete utóda nem e nagynevű ősükről, hanem hol a Taksony és Géza korában élt Kolánról, hol az István kori **Borról**."

Meg kell azonban itt jegyeznünk, hogy KRISTÓ GYULA szerint [A-86] az egy nemzetséghez való tartozás számotartása és ápolása, a világi nagybirtokosság előretörésével és II. Endre új berendezkedésével kapcsolatosan csak az 1208-1210 körüli években kezdődött. Az ezt megelőző két évszázadban egyetlen megbízható okleveles adat sem ismert a nemzetségnévre vonatkozóan. 1208 és 1235 között 42 nemzetséget említene az oklevelek, és a XV. század elejéig ezek száma közel kétszázra duzzadt. Kristó szerint ezeknek azonban csaknem a fele várjobbágyi, vagy kisenemesi „nemzetség”, akik csak nagyotakarásból írták nevük mellé a „de genere” nemzetségjelölést.

Ami most már a családukkal kapcsolatos elemzést illeti, lássuk először a legfontosabb tényeket, amelyeknek ellentmondás mentesen kell egy helytálló történelmi mozaikká összeállniuk.

Amint e fejezet A pontjában ismertettük, a legrégebbi ismert adat, amely biztosan a mi családunk egy egykor élt tagjára vonatkozik, 1234-ből származik: János, Halmaji Both fia II. Endre király "pristaldusa"-ként szerepel egy azévi királyi oklevélben. Ettől a Halmaji Both-tól vezet a családi vonal Mihályhoz, aki előbb 1406-ban szereplője egy nádori gyűlési döntésnek, majd mint királyi allovázmester első helyen szerepel a neve az 1415 évi címeradományozó levélben felsorolt testvérek között. Vele kapcsolatosan fordul elő ebben a két oklevélben először a "*dictus Bor*" (Bornak nevezett) név-kiegészítő megjegyzés. CSOMA JÓZSEF [A-22] ezt írja családunkról (amelyet ő 'halmaji és gibárti' előnévvel szerepeltet:

"ősrégi, törzsökös, Abaúj megyei család, melynek eredete a XIII. század elejéig oklevelileg kinyomozható." Majd később: "A czímerlevél ezen kifejezése: 'a Bornak nevezett Mihály, az elhunyt Halmaji Mihály fia', mutatja azt, hogy Mihály, Zsigmond király allovázmestere volt az első, kit a „Bor” ragadmánynévvel illettek, mely aztán a család maradandó nevévé változott."

Így tehát 1234-től a XV. század elejéig az akkor "de Halmaj" nevű családunk tagjai csak mint (többek között) az Abaúj-megyei Halmaj községet birtokló nemesek szerepelnek, s a "Bor" *alias-név*, legyen az bár nemzetségnévre való utalás, vagy valóban csak ragadványnév, ebben az időszakban nem fordul elő!

Tovább menve: a Baár-Kalán nemzetség birtokai zömmel Csongrád és Baranya megyében, tehát az ország déli részében feküdtek. Pl. Kalán pécsi püspökei is, aki e család tagja volt, s Imre királyfi mellett mint horvát-dalmát kormányzó működött, a pécsi bazilika átépítését elindította.

GYÖRFFY GYÖRGY egy tanulmányában [A-49] azonban azt írja, hogy "a Bor (Bár?) nemzetségnek a Hernád és a felső Tisza mentén is voltak birtokaik". Ez pedig már közel fekszik a Hernád-menti Halmajhoz. Viszont személyes beszélgetésünk során GYÖRFFY (1989 augusztus) kizárta a családunknak a Bor/Baár-Kalán nemzetségtől való származását azzal az indoklással, hogy az a nemzetség bizonyíthatóan kihalt.

VAJAY SZABOLCS sem látja indokoltnak a nemzetségnévhez való visszanyúlást (személyes diszkusszióink: Vevey, Vaud/Svájc, 1987 ápr.). Elsősorban azzal érvelt, hogy a "de genere" családok tagjaiból nem kerültek ki "pristaldus" rangú királyi tisztviselők.

Bár ez megfelelt az általános gyakorlatnak, azonban korántsem lehetett kizárólagos. Amint erre TOTTH JENŐ (Aust. Nat. Univ., Canberra) felhívta a figyelmünket, ezzel az érveléssel bizonyos fokig szemben állónak látszhat az az adat, amely a DU CANGE féle latin értelmező szótárban található [A-29]. Itt a pristaldus szóval kapcsolatos illusztráló szöveg szerint "comes", tehát főrangú származású személy is lehetett pristaldus. Ez azonban, úgy véljük, közel negyedfél évszázaddal a honfoglalás után, már nem feltétlenül jelent egyet egy "de genere" családhoz való tartozással.

ENGEL PÁL sem tartotta valószínűnek személyes diszkusszióink során, hogy családunk a Bor nemzetségből származnék. Szerinte is ennek a nemzetségnek a neve helyesen Bár, és nem Bor. Ha a család ebből a nemzetségből származnék, az okmányokban a Baár, Boár, vagy Boor írásmódnak kellene szerepelnie. Ennek azonban egyetlen oklevélben sem találjuk nyomát, mindenütt következetesen a Bor (a XIX. században olykor a Bór) írásmódot használják. Ugyanakkor családunkkal kapcsolatosan egyszer sem fordul elő a "de genere" megjelölés, ami arra utalhatna, hogy valamelyik nemzetségből származnék.

A Bor/Baár nemzetségből való származás *melletti* érvek közül elsősorban TOTTH JENŐ, Ausztráliában élő történész barátunkét idézzük. Ő felveti, hogy az u.n. ragadványnév felfogható úgy is, mint a Bor nemből való származás emléke, amely azonban a XIII. századi okmányokban, s elsősorban az 1234 évi okiratban Halmaj-i Both fia János pristaldus neve mellett politikai okokból nem szerepel. Ez az oklevél II. Endre uralkodásának utolsó évében íródott, amikor is Béla ifjabb király befolyása a királyi kancelláriában már igen erős volt, s amikor a Bánk volt bán elleni bosszú a nemzetség különböző tagjainak említésekor ajánlatossá tette, vagy tehette, hogy az okiratokban a nemzetség nevét a kancellária elhallgassa. (Ez az érvelés magában foglalja, hogy Bánk bán Bor nemzetségbeli volt; erre a kérdésre lejjebb még röviden visszatérünk.)

Ha ez az érvelés helytálló lenne, ez vonatkozhatna minden olyan családra, amely a Bor/Baár-Kalán nemzetségből származott. Ezzel szemben pl. VAJAY SZABOLCS a bizonyíthatóan e nemzetségből származó Tisza családra vonatkozó rövid történeti összefoglalásban [A-128] idéz egy 1329-beli oklevelet a Szeri Pósák ellen megnyert osztályperük kapcsán, "amelynek során nádori ítéletével tanúsítja a Bór nemzetségből való fiági leszármazásukat". Semmi ilyesmit a mi családunkkal kapcsolatosan nem ismerünk. Végso következtetése Totth Jenőnek is az, hogy "a fentiek alapján a kérdést, hogy családok a Bor-Kalán nemzetségbe tartozik-e, elegendő adat hiányában nyitva kell hagynunk".

= = =

Vizsgáljuk meg röviden az u.n. Bánk bán kérdést is. A hagyomány sokáig egyértelműen úgy tartotta, hogy Bánk bán, aki mint nádor (1212-13-ban) részt vett II. Endre király felesége, Gertrudis királyné megölésére szőtt összeesküvésben, a Bor nemzetségből származott.

HORVÁTH ISTVÁN is említi, hogy a «Bétsi Képes Krónika» szerint Bánk bán a Bor nemzetség tagja volt. WERTNER MÓR azt írja, hogy a bécsi krónika szerint Bánk a Bór/Boor nemzetségből származik, de hozzáteszi, hogy "e leszármaztatás okiratilag ki nem mutatható". HÓMAN-SZEKFÜ, és a "Tízkötetes" Magyarország története is úgy szerepelteti Bánkot, mint aki a Bor-Kalán, illetve a Bár-Kalán nemzetségből származik.

Ugyanakkor a már idézett KARÁCSONYI JÁNOS azt írja (154. old.), hogy Bánkot tévesen vették egynek a Baár-nembeli **Benedek** vajdával. Karácsonyi szerint 7-8 oklevelet is ismerünk, amelyek szerint Bánk és Benedek 1208-ban és 1209 elején egyidőben viseltek hivatalt, egyikük mint horvát-szlavón bán, másikuk mint erdélyi vajda ("Korlát fia Benedek"), ennél fogva e kettő nem lehetett ugyanaz a személy.

KARÁCSONYI JÁNOS megállapításait megerősíti ERDÉLYI LÁSZLÓ «A magyar lovagkor nemzetségei» című, 1932-ben megjelent művében [A-36], ahol ezt olvashatjuk (15. old.):

"Bánk bánt az újkorban tévesen azonosították Benedek vajdával, mert egyszerre hivataloskodtak 1208-9-ben, s tévesen tették meg Bár-nembelinek, mert birtokai, amelyeket IV. Béla 1240-ben anyja megölése miatt elkobzott, távol estek a Bár-nembeliek jószágaitól: két faluja volt Kishont megyében, egy Sárosban, egy vásárolt birtoka Szabolcsban, s két vásárolt Lónya (nevű) faluja a felső Tisza északi partján."

Nem vállalkozhatunk arra, hogy eldöntsük, hogy Bánk a Bár-Kalán nemzetségből származott-e, vagy sem. Egyértelműen bizonyítottnak mindenestre nem vehetjük ezt a

leszármazást, s így az erre támaszkodó pozitív, vagy negatív érvek is elesnek a mi családuknak eredetének vizsgálatakor.

Mindezek alapján az a véleményünk, hogy az érvek túlnyomó többsége mellett szól, hogy nagy valószínűséggel állíthatjuk: családuknak *nem* a Bor/Bár nemzetségből származik.

Ebben a fejezetben már említettük, hogy családuknak volt kapcsolata az Aba nemzetséggel. Nem tartjuk lehetetlennek, hogy családuknak az Aba nemzetségből származik, de erre nincs okleveles bizonyítékunk.

= = =

C. Családuknak távolabbi eredetéről

Ezek után mi lehet családuknak távolabbi eredete? Milyen "rég" magyarországi múltra gondolhatott CSOMA JÓZSEF, amikor Zsigmond király címeresleveleivel foglalkozó tanulmányában ezt írta a konstanzi zsinattal kapcsolatosan [A-25]: "*Sok olyan **rég**i nemes úr vett részt Zsigmond király kíséretében, kinek címere nem volt, köztük a király allovázmestere, Halmai Bor Mihály, ki máskülönben **rég**i jó nemes családból származott*" ? Tudunk-e erre vonatkozóan egy valószínűsíthető választ kikövetkeztetni?

Az 1234 évi első okleveles említést megelőző időszakra esik II. Endre nagy társadalmi reformja, amelynek során, az Aranybulla kibocsátását (1222) követően nemesi szabadságot adott a *várjobbágys* népes ("szkita", azaz magyar, vagy "hospes", ill. "advena", azaz bevándorolt eredetű) rétegének.

A várjobbágys társadalmi rétegének mibenlétét meg kell magyaráznunk a mai olvasónak, mivel a "jobbágys" elnevezés később, a nemesség kialakulása után, egészen az 1848 évi jobbágysfelszabadításig "a földesúrának alávetett köznép szintjére határolódott. Az Árpád-korban a jobbágys a királynak közvetlenül alávetett **szabad ember**. A várnép katonai erejét adó várjobbágys a XIII. század során lettek a köznemesség egyik alaprétegévé" VAJAY [A-128], 651. old.). A **várjobbágys** (*jobbaciones castri*) pedig "az Árpád-kori társadalomban a királyi várak őrsként hadi szolgálatot teljesítő szabadosok, akik a várföldekből korlátozott tulajdonjogú magánbirtokot is nyerhettek" ([A-128], 718. old.)

KRISTÓ GYULA fogalmazásában [A-86], a várjobbágys ezt megelőzően "kötött liberek" voltak, s a királyi vár tulajdonából kihasított földet mindinkább magukénak tekinthették. Felső rétegük örökölt földingatlanul is rendelkezett. Ezek kiváltságait Szent Istvánra vezették vissza, és "szent király szabadjainak" nevezték magukat. Ennek a felső várjobbágys rétegnek az útja a következő időszakokban az "uralkodó" rétegbe, tehát a csak a XIII. század második felében kialakuló köznemességbe vezetett.

GYÖRFFY GYÖRGY mélyreható elemzéséből [A-50, 103. oldaltól] láthatjuk, hogy a **jobbágysurak** és harcos jobbágysok rétege már Géza fejedelem idejében létezett. Ezek nagy része "azonban nem kísérte állandóan a fejedelmet, az előbbieket saját 'lakjaikban', az utóbbiak a fejedelem által számukra kijelölt falvakban rendelkeztek állandóbb szálláshellyel." – "A fejedelmi kíséretből a jobbágysuraknak megvoltak saját öröklött lakjaik..." – "Településtörténeti kutatásaink nyomán kiderült, hogy az István törvényeiben említett katona (*miles*) réteg leszármazottai a várjobbágysok, a '**szent király jobbágysfiai**' ill. '**szabadjai**' és az egyházi nemes jobbágysok." "A frank birodalomban az *arimann* pontos megfelelője a magyar harcosjobbágysnak, a castrumok köré telepített arimann pedig a várjobbágysnak".

VAJAY tovább finomítja e fogalmakat [A-128, 705 és 652. old.]: szerinte ”a **szentkirály szabadjai** a királyi várnépek kiemelt középkori csoportja (*jobbationes a generatione*) amely társadalmi szabadságait magától Szent István királytól származtatta, szemben a később kiváltságolt egyéb várjobbágysággal. Nevezik őket szentkirály jobbágyfiaknak is. (Pontos megfelelői a spanyol *‘hidalgo’*-nak.) Az Aranybulla társadalmában a köznemességbe olvadtak, jórészt annak *bene possessionati* rétegét alkotva, amelynek szintjén a gazdaságilag szerényebb honfoglaló nemzetségekkel váltak egyenrendűvé“.

VAJAY SZABOLCS [A-128] és már régebben ERDÉLYI LÁSZLÓ is [A-35], ”az Aranybulla társadalmának“ nevezi a köznemességnek ezt a nagy tömbjét, amely a következő csaknem hét évszázadon keresztül Magyarország társadalmában alapvető jelentőségű szerepet játszott. Maga a köznemesség pedig ”az Aranybulla társadalmából kialakult, a várjobbágyok, jobbágyfiak, udvarnokok és királyi szabadosok társadalmi egybeolvadásából adódott második nemesi réteg. A Tatárjárás utáni újjászervezés révén ötvöződött a vármegye-rendszer keretében a középkori magyar társadalom alapszervezetévé“.

Abaújvár megyéről GYÖRFFY azt írja [A-48, 44. old.], hogy ”a királyi várbirtokok vidékén tűnik fel a XIII. században az a közel 50 egyfalus kisnemes-család, amelynek eredete jórészt a király, ill. a vár harcos jobbágyságára vezethető vissza. A szerző név szerint felsorol 43 családot – köztük a Halmajit, valamint a Kéri, Lánci és Zsujtai családot is (ez utóbbiakkal majd az V. és VII. fejezetben találkozunk) – és a népesedéstörténeti anyag alapján megállapítja, hogy ezek ”várjobbágysági eredete kimutatható“.

Legkiválóbb mai történészeinknek ezek a meghatározásai nagyon tanulságosak, és a mi családunk régebbi múltjának megértése szempontjából nagyon fontosak. Legfeljebb az ”**idő-skálán**“ okoz gondot családunk beillesztése az ’Aranybulla társadalmába’. A mi legrégebbi dokumentált ősrünk, János pristaldus apja, Both de Halmaj ugyanis már 1234-ben is magát a birtokáról elnevező birtokos ”nemes“ volt, a család ”felemelkedése“ tehát már az ezt megelőző évtizedekben elkezdődött. Ez a tény ugyan nem mond ellent a várjobbágysági eredetnek, de felvetheti azt a gondolatot is, hogy esetleg egy külföldről, pl. Gertrudis királyné kíséretében Magyarországra jött lovag volt a család őse. Vajay Szabolcs [idézett magánbeszélgetés] ezt a gondolatot azzal vélte alátámasztani, hogy a ’Both fia János’ elnevezésben szereplő mindkét keresztnév német gyökű (Both a ma is előforduló Botho magyar változata, és Johannes a János akkori német formája). Így esetleg a Bor ragadványnév a ”bajor“ népnév eltorzulásából alakult volna ki. Ezek azonban találgatások, s az esetleges németországi ”hospes“ eredet nem bizonyítható.

Mindezeket összefoglalva: nem lehet kétségünk afelől, hogy a ”de Halmaj“ nevű családunk az első okleveles említést megelőző századokban vagy a várjobbágyoknak, illetve a szent király szabadjainak a felső rétegéhez tartozott, vagy egy hasonló társadalmi színvonalú külföldi betelepültől származott. Csak így juthatott Halmaji Both fia János, 12 évvel az Aranybulla után, egy ”királyi ember“ (pristaldus) hivatalához, s így ívelhetett fel családunk társadalmi helyzete annak fénykorában Halmaji Bor Mihály és fivére László személyében Zsigmond király közvetlen környezetéhez, mint királyi allovázmester (*vicemagister agasonum*) illetve királyi al-ajtónállómester (*vicemagister janitorum*).

Könyvünk szövegének megírása után jelent meg Zsoldos Attila történész nagyon részletes könyve a várjobbágyság történetéről [A-146]. Megállapításai alátámasztják a várjobbágysággal kapcsolatos megállapításainkat.

Bár a török időkben, s azt követően lehanyatlott elődeink társadalmi helyzete, és lassanként kis- és törpebirtokos szőlősgazdákká váltak, zömmel azonban megmaradtak az ősi birtokok közelében, a szűkebb abaúji hazában. Innen vándoroltak el aztán, a XVIII. század utolsó és a XIX. század első évtizedeitől kezdve dokumentálható módon, református lelkészként és iparosként mind többen, míg 1942-ben elhunyt az utolsó férfi, és 1956-ban az utolsó asszony is a Hernád mentén, aki *ott* családunk nevét viselte. Családunk társadalmi gyökerei azonban, az elmondottak alapján, azonosak olyan ismert nevű (de szerencsésebb sorsú) családokéval, mint amilyen a Bogyay, Desewffy, Fáy, Kállay, Konkoly Thege, Szinyei Merse, széki Teleky, s mások, akikről pl. VAJAY SZABOLCS azt írja [4-128], hogy "az Aranybulla társadalmából a XIII. század során XY megyében kiemelkedő ősi nemesi család". Minden konzultált történész ismerősünk egyetértett abban, hogy az ezekével azonos korra és társadalmi körülményekre nyúlik vissza a mi Halmaji Bor családunk eredete, illetve kiemelkedése is, s így ebben biztosak lehetünk.

A XIII. század elejénél távolabbra visszanyúlni: okmányos bizonyítékok híján ingoványos alapot jelent, és délibábos elméleteket eredményezne, erre sem indokunk, sem szükségünk nincsen.

III. F E J E Z E T

Zsigmond király címereslevél-adománya Halmaji Bor Mihály királyi al-lovászmester és családja részére Konstanzban 1415. július 2.-án

Az 1415. év különleges jelentőségű családunk történetében: ebből az esztendőből származik családunk címereslevele. Ezt megelőzően, s ezt követően jutott családunk néhány tagja okmányilag dokumentált módon a király személyéhez közel álló tisztségekbe. Halmaji Bor Mihály, (akivel az előző fejezetben már találkoztunk az 1406. évi oklevél kapcsán) Zsigmond király környezetének tagjaként annak számos katonai és diplomáciai akciójában az ezt megelőző évtizedben aktív résztvevő volt, s jelen volt a király magyar kísérintek és tisztségviselőinek sorában Konstanzban is, a zsinat idején. Mindezekről a részletekről abból a királyi okmányból értesülünk, amelyet családi címer adományozása alkalmából nyert ősünk, Halmaji Bor Mihály, királyi al-lovászmester, testvéreivel és unokatestvéreivel, a Boden-tó partján fekvő Konstanz városában 1415. július 2.-án.

E címereslevél adomány kapcsán különösen a következő részleteket kell megtárgyalnunk:

- a konstanzi zsinat időszakának különleges volta a magyar királyok címeradományozásainak történetében;
- a Halmaji Bor címereslevél szövegéből Mihály allovászmester tevékenységére vonatkozóan megismerhető részletek;
- a címereslevél sorsa 1415-től napjainkig, és szereplése a szakirodalomban.

Ennél a pontnál azonban mindenekelőtt szólnunk kell magáról Zsigmond király személyéről, illetve történészi megítéléséről is. Zsigmond megítélése a múlt századi történelmi szakirodalomban – feltehetően a romantikus-nacionalista szemlélet túlzásaként – nem volt pozitív. Katonai sikertelenségeit sokkal súlyosabban ítélték meg, mint amennyire rendkívüli diplomáciai tehetségét, és ennek révén elért sikereit méltatták. Félévszázados uralkodásának zömmel negatív beállítása HÓMAN BÁLINT és SZEKFÜ GYULA munkáiban [A-57] is tükröződik. *”Ennek a szomorú tablónak sok eleme máig kísért kézi- és tankönyvekben egyaránt, noha időközben hatalmas, eddig jórészt feltáratlan forrásanyag birtokában megkezdődött Zsigmond magyarországi uralkodásának újraértékelése”,* írta a közelmúltban a Zsigmond-kor egyik legalaposabb mai ismerője, ENGEL PÁL [A-34]. Történészeink közül elsősorban MÁLYUSZ ELEMÉR és ENGEL PÁL érdeme Zsigmond korának alapos újrafeldolgozása [A-89, A-31, 33]. Ennek az új érdeklődésnek a jegyében került megrendezésre 1987-ben a budai várpalotában a *”Zsigmond király és kora”* témájú kiállítás is [A-31].

Mivel családunk *”fénykora”* Zsigmond uralkodásának idejére esett, s (legalább) két egykoron élt családtagunk ért el e király környezetében magas hivatalt, örömmel észleljük ezt az új, élénk érdeklődést Zsigmond és kora iránt, mivel ez számunkra is több új értékes adatot eredményezett.

= = =

A. A konstanzi zsinat

Mivel ez a történelmi esemény közvetlen kapcsolatban van családunk akkoron élt tagjainak sorsával és életútjával, szükségesnek tartjuk, hogy az olvasó tájékoztatására felvázoljuk az akkori "külpolitikai" hátteret.

A XV. század elején a nyugati kereszténység immár 1378 óta áldatlan hatalmi rivalizálásokat kiváltott kettős pápaválasztási sorozat egyházszakadási állapotban volt.

Ezt az állapotot először az 1406 évi pisai zsinat akarta megszüntetni. De ehelyett azt érték itt el, hogy a "XXIII. János" néven, "zsinati pápa"-ként megválasztott Baldassare Cossa személyében egy harmadik pápája is lett az egyháznak, anélkül, hogy a másik két pápa, illetve a táboruk lemondott volna a saját hatalmáról e harmadik pápa javára. Cossa megválasztása ügyetlen lépés volt, részben személye miatt (meggyőző egyházi, papi múlt nélküli zsoldosvezér lévén), részben mert ez a lépés nem kapcsolódott diplomáciai-politikai tárgyalásokhoz, amelyek a másik két pápát, vagy akár csak egyiküket is, lemondásra késztették volna.

Az 1406-ban hiányzó diplomáciai tényezőt pótolta Zsigmond, amikor sikerre vitte az egyház egyesítését az 1414-re Konstanzba összehívott zsinat négy éve alatt.

Zsigmond, Nagy Lajos király veje, 1387 óta megkoronázott magyar király volt. Katonai és politikai súlya a század elején vívott háborúk során jelentősen nőtt, s lehetővé tette számára (Ruprecht halála után) a "német király" címének elnyerését is (1410). Ezzel megnyílt az út számára a "német-római császár" rangja és hatalma felé, amelyért a Hohenstaufok kihalásával (1250) beállt interregnum befejezése óta (1312) a Luxemburgok és a Habsburgok vetélkedtek. Zsigmond "címe szerint ettől fogva Európának rangban első fejedelme, és politikai céljai ezentúl elsősorban, ha nem is mindig, német-római császári mivoltából következnek".

Zsigmond és környezete számára ezek az évek hosszú és változatos utazásokkal jártak (lásd ehhez ENGEL PÁL-nak a következő fejezetben is idézett rendkívül érdekes összeállítását: *"Az utazó király: Zsigmond itineráriuma"*, [A-31]). Magyarországról 1412 végén távozott el, a Velence elleni, Dalmácia visszaszerzését célzó háború sikeres befejezése reményében. A remélt katonai siker azonban elmaradt, s 1413 áprilisában fegyverszünetet kötött Velencével. Ezt követően Lombardián át Németországba utazott Zsigmond, ahol Aachenben 1414. november 8-án lezajlott a német királlyá való koronázása. (Később, 1419/20-ban, féltestvére, Vencel halála után megszerezte a cseh királyi koronát is, amely immár 1310 óta, 3 generáción keresztül a Luxemburg-ház birtokában volt.)

Zsigmond személyében először jött létre perszonális unió Magyarország és a Német-Római birodalom között, amely utóbbinak Csehország is része volt. E királyunk politikai súlyát nagyban növelte az egyház egysége érdekében a konstanzi zsinat éveiben ügyesen és sikeresen végzett tevékenysége.

A konstanzi zsinat 1414. november 5-én nyílt meg, és Zsigmond kíséretével december 24-én érkezett oda. A királyt az ország nagyurai közül Kanizsai János esztergomi érsek, Garai Miklós nádor és Ozorai Pipo temesi ispán kísérte el [A-10, 246. oldal]. A többszáz főnyi magyar nemesi kíséretben ott volt Halmaji Bor Mihály, királyi al-lovászmester is, esetleg egy-két testvérével.

Az ULRICH RICHENTAL-féle korabeli krónikának a közelmúltban Konstanzban megjelent a fakszimile kiadása, mai német nyelvre átültetett nyomtatott szövegével együtt [A-106] (3., 4. kép). Ebben a konstanzi zsinat első heteinek és hónapjainak számos részletéről is olvashatunk. Így leírja a krónikás, hogy Zsigmond király és felesége, más fejedelmekkel

együtt 1414 karácsonyán érkezett Konstanzba. Több mise meghallgatása után három nap múlva a király a Petershausen-i kolostorhoz, a magyarok szállására ment. Eleink nyugtalan viselkedéséről a krónikás azt írja, hogy „a magyarok nagy nyughatatlanságuk miatt nem tartózkodhattak a városban” (*‘die Ungarn wegen ihrer großen Unruhe nicht in der Stadt behalten konnte’*). A király azonban e négy hét után mégis visszament a városba lakni, mert jó magyarjaink a kolostor táján is sok fölfordulást (*‘Unordnung’*) okoztak. Viszont – írja a krónikás – a petershauseni lakosok, ha már nem viselték el a lármát, ordítózást (*‘Geschrei’*), összefogtak, s megregulázták (*‘züchtigten’*) eleinket...

B. Zsigmond király külföldi címereslevelei

A Richental-krónikának ezt a részét azért ismertettük itt részletesebben, mert érzésünk szerint közvetlen kapcsolatban van azzal a ténnyel, hogy Zsigmond király aránylag nagy számú címet adományozott, s ezek nagy részét külföldön, éppen Konstanzban, illetve az onnan végzett diplomáciai utazásai során. CSOMA JÓZSEF szerint [A-25] az addig ismert címereslevelekből 59-et állított ki Zsigmond külföldön, és csak ötöt Magyarországon. BÁRCZAY OSZKÁR 1897-ben a Mohács előtti *festett* címerlevelek számát 151-ben adja meg [A-8]. (Az időrendben 11. sorszámú halmaji Bor Mihály címerlevélénél a „Hol található” rovatban még ez szerepel: „Bor Istvánnál, Szikszó.”) E táblázat szerint ezekből 66-ot bocsátott ki Zsigmond, mégpedig tízet Magyarországról és 14-et Konstanzból. Az 1987. évi állapot alapján az Országos Levéltárban őrzött 27 Zsigmond-adományozta címerlevélből (lásd: [A-98]) csak három – illetőleg Galambóc várával négy – származik hazai kibocsátási helyről, a többi külföldi, s ezek közül kilencet Konstanzban adományozott a király, s négyet közülük a zsinat elején, az 1415. esztendőben, a többit 1417/18-ban. RADOCSAY DÉNES szerint [A-105] 1415 és 1418 között huszonnégy armális kelt Konstanzban.

”Mivel Magyarország nem volt hűbéri rendszerű állam, – írja CSOMA – itt nem honosodtak azelőtt meg a lovagi intézmények, és így a címerek fontosságának tudata sem.” Konstanzban viszont, amíg a zsinati atyák hosszasan tanácskoztak, a nagyszámú nemesi kíséret – többek között – fényes díszmenetek és bajviadalok rendezésével töltötte el az időt. Idézzük ismét CSOMA JÓZSEFET, mégpedig most teljességében azt a részt, amelyből egy mondatot már a II. fejezetben idéztünk:

”Ezzel elértünk annak okához, miért találkozunk Zsigmond királynak olyan tömeges címer-adományozásaival külföldi útjaiban, különösen Konstanczban.

A mi magyar nemes uraink itthon, a haza határain belül, büszkék voltak ugyan nemesi voltukra, féltékenyek nemesi birtokaikra, kiváltásaikra, az ősiségi törvényekre való tekintetből gondos evidenciában tartották családfájukat, de nem lévén fogékonyságuk a címerek iránt, nem is sokat gondoltak azzal, hiszen adományleveleiket a király, perpatvaros irataikat a nádor, országbíró, káptalan vagy vármegye úgyis megpecsételte. Sok olyan régi nemes úr vett részt Zsigmond király kíséretében, kinek címere nem volt, köztük a király allovázmestere, Halmai Bor Mihály, ki máskülönben régi jó nemes családból származott.

De midőn ezek Konstanczban időztek, meglátták, hogy a díszmeneteknél, harczjátékoknál a címer nem nélkülözhető, hogy különösen a ki ez utóbbiban részt akar venni, okvetlenül címerrel kell bírnia, nemcsak azért, hogy azzal pajzsát, lova köpenyét díszítse, de hogy sisakdíszét a harczjátékokat megelőző bírálatnak alávetesse.

Ezen hiány gyors pótlásának következményéül tekintjük mi a Konstanczban kelt címerlevelek nagy számát, melyek ezen nagy szám mellett még többnyire közös címerek is, a mennyiben nemcsak az egy közös törzsből származóknak, hanem ezek rokonai, ismerősei, sőt barátaiknak is adományoztattak. (...)

Ezen feltevés mellett bizonyít az is, hogy a konstanci zsinatot megelőzőleg az első ismert címerlevél kiadásától, 1405-től 1414-ig számított kilencz évi időszakból csakis egy címeradományozást ösmerünk: a Garázda Miklósét, a konstanci zsinat megnyitásával azonban nagy számban sorakoznak egymásután az adományozott címerlevelek.“

A szerző következtetései nagyon kézenfekvőek. Ami a címerlevelek ”nagy számát“ illeti, ez természetesen csak viszonylag értendő, ahogy a fent megadott számok is mutatják. RADOCSAY is azt vallja, hogy ”a külföldi lovagi életben, a fényes tornákon való részvétel, de különösképpen a konstanzi zsinat tarka nemzetközi lovagi együttese ösztönözhetette Zsigmondot a bővebb, gyakoribb címeradományozásra“.

Halmaji Bor Mihály külön név szerinti kiemelése családtörténetünk szempontjából is öröndetes, és valószínűleg annak tulajdonítható, hogy ősünk akkor a király közvetlen környezetéhez tartozó magasabb tisztségviselő: egy zászlósúr helyettese volt.

A magyarok nyugtalankodásai, amelyekről a német krónikás fent idézett feljegyzései tudósítanak, valószínűleg kapcsolatban voltak a bajviadalokra való készülődésekkel, az azokon elért diadalokkal, vagy elszenvedett vereségekkel (amint ez korunkban is szokás a sporteseményekkel kapcsolatosan ...) – és esetleg pont a címerek hiánya miatti háborgással. Az Országos Levéltárban őrzött címereslevelek közül a legkorábbi konstanzi, a mellétei Barócz Jánosé 1415. március 24-én kelt, s ez valószínűsíti, hogy részben e nyugtalankodás lefegyverzéséül kezdte meg Zsigmond király e címereslevelek adományozását, amelyek sorában (az OL-ban lévőket véve figyelembe) időrendben a negyedik halmaji Bor Mihály címereslevele.

C. Halmaji Bor Mihály és rokonai címereslevele

A további diszkusszióhoz most már célszerű megismernünk az adományozó levél szövegét. Ez két közleményben is szerepel nyomtatott formában: CSOMA JÓZSEF 1895. évi cikkében a *Turul* című folyóiratban [A-23], és FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ 1901-ben megjelent heraldikai művében [A-39, 13-16. old.]. Ez utóbbi valamivel teljesebb, több kopás és szakadás helyén rekonstruálta FEJÉRPATAKY a latin szöveget, amelyet ebből a publikációból a 282. oldalon mutatunk be. Magyar fordítását az alábbiakban adjuk meg, részben TOTTH JENŐ átültetésére támaszkodva. (A kitöredések helyén valószínűsített szövegrészeket szögletes zárójelben szerepeltetjük, s a magyarázó kiegészítéseket kerek zárójelben. A jobb olvashatóság érdekében a tartalomnak megfelelően a szöveget – az okmányétól eltérően – bekezdésekkel tagoltuk.) (Angol nyelvű fordítását a 284-ik oldalon mutatjuk be TOTTH JENŐ fordításában.)

”Zsigmond, Isten kegyelméből a rómaiak mindig felséges királya, és Magyarország, Dalmácia és Horvátország stb. királya, köszönt minden hívőt Krisztusban, aki ezt a levelet (*notitiam*) a jelenben, vagy a jövőben tekintetbe veszi, Annak nevében (*in eo*) aki a királyoknak megengedi, hogy uralkodjanak, és győzelmesen diadalmaskodjanak. – A királyi méltóság kiválóságát annál inkább emelik dicsérő kifejezésekkel, mennél jobban megajándékozza hű embereit érdemeik méltánylását növelve. Van azonban, többek között,

olyasmi a királyi elismerést érdemlő cselekedetek sorában, amely különösen jutalmat érdemel, és elfogadhatóbb, valamint felsőbbrendű [a többinél], mert a hű emberek lelkét hűségük szilárdságában annál inkább erősíti, minél bőkezűbben jutalmazza azt a királyi felség nagyrabecsült kitüntetésekkel.

Ezért ezúton szándékozunk tudatni mindenkivel, most és a jövőben, hogy legmagasabb felségünk előtt személyesen megjelent híres és tisztelt nemesnek, a Bornak nevezett Mihálynak, a néhai Halma-i Mihály fiának, királyi al-lovászmesterünknek a maga számára, és az ő révén a nemes Jakab, Miklós, László, János, András, Tamás, Benedek, Zsigmond és Péter férfiúknak, apai és anyai testvéreinek, valamint Istvánnak, néhai Tamás fiának, Oszvaldnak, Zsigmond fiának, és Istvánnak és Péternek, Jakab fiainak, a fent említett Halmáról, akik apai unokatestvérei, maguknak, hozzátartozóiknak és társaiknak, ugyanannak a nemes Mihálynak, az említett Halma-i Mihály fiának, királyi al-lovászmesterünknek hűséges szolgálataiért, önzetlen és őszinte szolgálatai elismeréseként, amelyeket felségünknek dicsérni tetszésünkre van, [melyeket kora ifjúságától] mind a mai napig, mind jó sorsunkban [mind nehézségek idején] fáradhatatlanul és rettenthetetlenül nagy mértékben tanúsított, (és aki) bemutatott nekünk egy bizonyos rajzot, amely a nemesség címerét azaz jelvényeit [...] világosan tartalmazta, amely tervrajzon [a pajzs] alapszíne égszín- vagy azúrkék és ennek közepén egy griffon első fele [...] mintegy elosztva avagy elválasztva, szája nyitva, s kinyújtott nyelve látható [...] körív alakban pávatollakból tart [...] amely felső részének egyik csúcán zárt ércsisak vagy bőrsisak...stb. [A sisakdísz és a takaró leírása az ezen az okmányszakaszon sűrűn előforduló kiszakadások és kopások miatt zavaros, ezért itt elhagyjuk.]

És a fent említett Mihály, akit Bor-nak neveznek, néhai Halma-i Mihály fia, királyi al-lovászmesterünk alázatosan és hódolattal kérelmezte legmagasabb felségunktől, a fentnevezettek nevében és személyében is, hogy a említett címert és nemességi jelvényeket neki és apai és anyai testvéreinek, maguknak és örököseiknek, hozzátartozóiknak és összes társaiknak, királyi felségünk hatalma teljességénél és uralkodói bőkezűségünknel fogva adományozni és átengedni kegyeskedjünk.

Mi ennél fogva, hogy ezáltal kegyünk bőségéből és [a királyi] adományok bőkezűségéből a méltóságot gyarapítsuk, midőn a kérelmezők óhaját kegyesen teljesítjük, és [...] alattvalóink lelkét odaadóbbá hevítjük [...] ügyelve és királyi lelkünkben emlékeztetve visszaidézve a sokszoros szolgálatokat, és a derekasság érdemeit, valamint a hűség cselekedeteit, amelyeket maga a hozzánk kiváltképpen hűséges, hálásan és őszintén kedvelt, Bornak nevezett Mihály nemes, királyi al-lovászmesterünk, az említett fivéreivel és vérrokonaival (t.i. teljesített), midőn a bosnyák királyságban a bosnyákok ellen, és Istriában, Friuliban és más területeken a velenceiek ellen (t.i. hadakozva), akik annak idején hírhedt riválisaink és ellenségeink (voltak), nagyszerűen és fényesen voltunk elhelyezve a felvert táborokban királyi sátrunkban, és akkor is, midőn Lombardiában és Alemaniában (Németországban) (t.i. időztünk) a Római királyi felség és császári méltóság koronájának és más javaink elnyerése céljából; helyesebben midőn a szentséges római és egyetemes orthodox egyház régóta remélt egyesülésének létrehozását célul tűzve barátaink és ellenségeink között útra keltünk, más, fegyvert jól forgató híveinkkel együtt arra törekedett, hogy kedvünkben járjon, személyét és javait nem kímélve, hanem magát állandó veszélynek önként kitéve, [...] királyi felségünknek, és így más kortársai, a hozzá közelállók és vérei előtt, amint az arany fényének tisztasága révén kitűnik más fémek közül csillogásával, magát kedvelté és szívesen látottá tette;

mi azért akarván és királyi szívünkkel óhajtván, hogy ennek a nemes hívünknek, a Bornak nevezett Mihálynak, aki az említett Halmáról való néhai Mihály fia, királyi al-

lovászmesterünknek, és az ő révén a hasonlóan hű nemeseinknek Jakabnak, Miklósnak, Lászlónak, Jánosnak, [Andrásnak], Tamásnak, Benedeknek, Zsigmondnak, Péternek, ugyanezen Mihály egy anyától való testvéreinek, és Istvánnak, [Tamásnak], Oszvaldnak – Zsigmond fiának – és Istvánnak – Jakab fiának – és Péternek, aki ugyanannak a fia, a nevezett Halmáról, (tehát az ő) apai unokatestvéreinek és [házanépüknek, a fent említett és más hő szolgálataik érdemeiért, királyi felségünk hatalmának teljességéből, és nemes érzületünkéből, a fent említett] címert és a nemesség jelvényeit, amint a jelen [okirat] bevezetője körül beillesztett [megfelelő színezésű címerkép (pictura) mutatja és kinyilvánítja, adományozni és átnyújtani rendljük] ... és a jelenlévőknek átadjuk és érvénybe helyezzük.

És ily módon (következik), hogy ez a mi hű nemesünk, Bor Mihály, s az ő révén az említett édes testvérei és vérrokonai, és minden született és születendő utódjaik összessége, ugyanúgy mint azelőtt, bármely helyen és háborúban, és béke idején is ezt a címet bírhasssa, szabadon és biztonságosan hordani és letenni (? deferre) tudja, s ezt a címet és a nemesi jelvényeket háborúban, lovagi játékokon, lándzsatorésnél és általában minden katonai gyakorlatnál, bármikor a jövőben mindig élvezni tudják.

Ezeknek a dolgoknak emlékére és örök tanúbizonyságául adjuk és engedjük át jelen oklevelünket, ellátva és megerősítve kisebb személyes pecsétünk ráfüggesztésével, amelyet Magyarország királyaként használunk.

Kelt Konstanz-ban, a legdicsőösebb Szűz Mária vizitációjának [az ünnepén], az Úr 1415-ik, Magyar stb. királyként való uralkodásunk 29-ik, Római császárrá való választásunk ötödik és koronázásunk első évében.“

A címereslevél (5. kép) felső bal sarkában helyezkedik el a festett címerkép, egy téglavörös négyzetben, amely az oklevélnek közel 1/6-át elfoglalja. A címer: ”Jobbra dőlt pajzs kék mezejében feketével és arannyal hasított lebegő fél-griff, karmaiban maga előtt hosszú nyelű, kerek, sárga pávatollas legyezőt tart. Sisakdísz: pajzsalak. Takaró: kék-arany (6. kép).

FEJÉRPATAKY szerint (i.m.): ”Kár, hogy az oklevél ép ott a legrongáltabb, a hol a címérleírás van; de annyit e töredékes szövegből is kivehetünk, hogy a kép a leírással egyez. (...) Annyiban eltér a Zsigmond király által adott címerek legtöbbjétől, hogy noha a kép az oklevél élén áll, a pajzs nem a király neve felé balra, hanem kifelé, jobbra dől s a címérkép is arra néz.“

A címer heraldikai és művészettörténeti értékelésére a következő pontban visszatérünk. Itt most először a címereslevélből halmaji Bor Mihály személyére és rokonságára vonatkozó adatokkal foglalkozunk.

D. Halmaji Bor Mihály és rokonai a címereslevél alapján

Ebben az okmányban ismét találkozunk a ” **dictus Bor** ” név-kiegészítéssel, amely itt ebben a kombinációban szerepel: ”Michael dictus Bor, filius quondam Michaelis de Halma“, tehát: néhai Halma(j)-i Mihály fia, a Bor-nak mondott Mihály. Rangság: ”*vicemagister regalium agazonum*“, azaz királyi al-lovászmester. Maga a (fő)lovászmester egyike a király ”bárárnak“, avagy udvari tisztségviselőnek. Ezek az annak idején ’magnificus’ ranggal szereplő méltóságok Zsigmond korában, ENGEL PÁL szerint: a nádor, az erdélyi vajda, az országbíró, a szlavón, dalmát-horvát és macsói bánok, a királyi tárnok-, ajtónálló-, asztalnok-, pohárnok- és lovászmester, valamint a pozsonyi ispán. Ahogy FALLENBÜCHL ZOLTÁN ismerteti, ezek a középkori méltóságok egykor reális funkciókat jelentettek, pl. a főlovászmester (”*agasonum*”

regalium magister“) az uralkodó istállóinak és vele a hadi és közlekedési célú paripáinak felelőse volt. Egyes országokban, pl. Franciaországban vagy Angliában ezek a tisztségek ez idők során különböző méretű hivatali apparátusokat is létrehoztak, pl. valószínűnek látszik, hogy a főlovászmester tisztéből fejlődött ki, ahol erre mód volt, a királyi főpostamester és a fővadászmester hivatala.

A királyi al-lovászmester tennivalói a címereslevél *”laudatio”*-jából meglehetősen világosan felrajzolódnak. Emlékezetbe idézi a királyi okirat *”a sokszori szolgálatot, és a hűség és becsületesség értékes megnyilvánulását, amelyeket a Bornak nevezett Mihály, királyi al-lovászmesterünk teljesített”*, testvéreivel és rokonaival együtt a bosnyákok és a velenceiek ellen folytatott háború idején; hangsúlyozza, hogy *”nagyszerűen és fényesen voltunk ellátva”* táborveréskor, a királyi sátorban; továbbá *”más, fegyvert jól forgató hívünkkel együtt figyelmet fordított arra, hogy kedvünkben járjon, személyét és javait nem kímélve, sőt inkább magát önként állandó veszélynek kitéve ... magát kedveltte tette”*. Ebből azt olvashatjuk ki, hogy ez az őszünk a király hadi és diplomáciai útjain a vonuló sereg elhelyezését, ellátását, nemzetközi szóval logisztikáját irányította, mégpedig eredményesen, önfeláldozóan, szükség esetén fegyverrel a kézben is.

Hangsúlyozandó a címereslevél ama mondata, amelynek néhány szavát FEJÉRPATAKY zárójelben szerepelteti, tehát csak kikövetkeztette: *”... hű szolgálatai elismeréseként, amelyeket ... ifjúsága idejétől mind a mai napig fáradhatatlanul és félelem nélkül teljesített”*, amiből arra lehet következtetni, hogy halmaji Bor Mihály fiatal kora óta lényegileg hivatásosan lépett erre a királyi tisztségviselői *”pályára”*, amely ebben a címereslevélben nyerte el jutalmát. A szövegből arra is következtethetünk, hogy e tevékenysége bizonyos fokig anyagi áldozattal is járt, amely – természetesen – a várt királyi jutalmakban megtérülhetett.

Mivel Mihály nem kevesebb mint **kilenc** fiútestvérével együtt szerepel a megjutalmazottak felsorolásában, az előző mondat tartalmával összeillesztve bizonyosra vehetjük, hogy javakorbéli férfi volt 1415-ben.

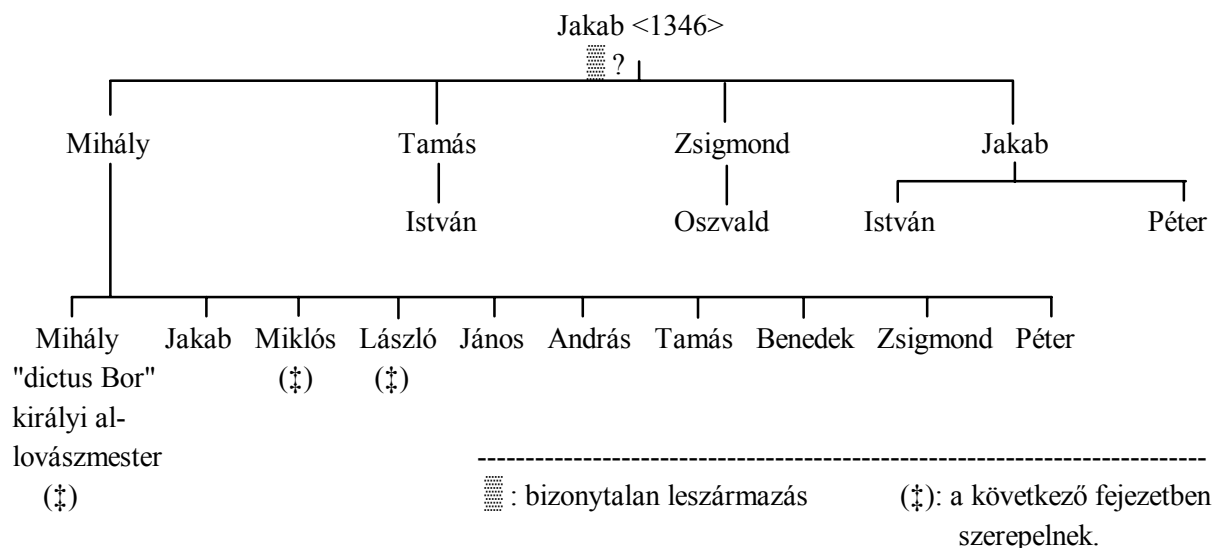
Lássuk tehát a rokonok felsorolását. A kilenc testvér neve közül a második felsorolásból András neve véletlenül kimaradt, s FEJÉRPATAKY ezt zárójelben pótolta. A tíz halmaji Bor fivér tehát: **Mihály, Jakab, Miklós, László, János, András, Tamás, Benedek, Zsigmond és Péter**. Ennyi testvér esetén (s az esetleges leánytestvérekről nincs is adatunk) azonnal felmerülhet annak a lehetősége, hogy ezek nem mind ugyanattól az anyától születtek. Az első felsorolás után ez a *”pontosítás”* szerepel az okmányban: *”... pro eo ... ac in personis [nevek] carnalium seu uterinorum”*. A *‘carnalis’* általában az apai testvéreket, az *‘uterinus’* pedig az anyait jelenti e régi okmányokban. A *seu* (= sive: *vagy ha*) szóból azt következtetnők, hogy e felsorolásban szereplő személyek egy része édes, másik része mostohatestvére egymásnak. Ezzel szemben a második felsorolásban *”fratribus uterinis”*, tehát *”egy anyától származó testvérek”* kifejezés szerepel. Így tehát vagy hibás az okmány, ami nem ritkaság; vagy pedig a *‘seu’* szó értelmezését kell módosítanunk, s *‘mind ... mind’* értelemben használta az okmány fogalmazója.

Mihály allovászmester apai ági unokatestvéreit (*patrueles sui*) is felsorolja a jutalmazottak sorában az okmány: *”az ugyancsak Halma(j)-ről származó István, a néhai Tamás fia; Oszvald, Zsigmond fia; (valamint) István és Péter, a néhai Jakab fiai”*. [Megjegyzés: e legutóbbi rokoni kapcsolatot, t.i. *”... Stephani filii quondam Jacobi et Petri filii eiusdem”* úgy is lehetne értelmezni, hogy Péter Jakab fia volt, tehát eme István unokája. TOTTH JENŐ valóban

ezt a fordítást javasolta. Az okiratok latin szóhasználata értelmében mi inkább CSOMA JÓZSEF értelmezését fogadjuk el, miszerint az *"eiusdem"* (= ugyanannak a) ugyanarra az apára, tehát a néhai Jakabra utal.] Családunknak ez a két generációja tehát a III-1. sz. leszármazási táblázattal ábrázolható. Ez csatlakozik a II. fejezetben bemutatott II-1. jelű táblázathoz, azzal részben átfedve.

III - 1. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

«de Halmaj» család

E. A címereslevél története 1415-től napjainkig

A címereslevél adományozásától kezdve egészen a XX. század elejéig, 1901-ig, a család birtokában volt. E közel fél évezred során kevés eseményről tudunk, amely a címeres levelünkkel állott volna kapcsolatban, néhány mozzanatot azonban érdemes megörökíteni.

Van rá adatunk, hogy a család tagjai valóban használták a Zsigmondtól kapott címet. Mutatja ezt halmaji Bor László, Mihály allovászmester egyik testvérének példája, aki 1436-ban ezzel a címerrel pecsételt. Ez az a pecsét (1890 körül a kassai levéltárban volt), amelynek a papíron át történt nyomása elmosódottá tette CSOMA JÓZSEF számára a címerrajzot, s ezért adta meg először ez a szerző a nemzetközileg ismert legnagyobb közép-európai címertani műben, a SIEBMACHER-féleiben [A-108], annak V. kötetében (25. old., és 16. tábla), amidőn még úgy hitte, hogy családunk kihalt, a következő téves leírást: "balra fordult, repülésre kész gólya (?) egy buzogányt cölöpösen tart".

Ez követően kutatta fel CSOMA Szikszón azt a Bor Istvánt (akiről mi kimutattuk – lásd a VI. fejezetet – hogy 1832-1911 között élt), akinél a címerlevél volt. Érdemes szó szerint idézni e szerző erre vonatkozó mondatait [A-23]:

"Szerencsés irányban eszközölt kutatásaim által sikerült Abaúj vármegye ezen törzsökös, egykor előkelő családjának egyik ivadékát, nagyon szerény körülmények között feltalálnom, ki – bár elődei apránként elvesztették mindama birtokaikat, honnan hajdanában előneveiket írták: Halmajt és Gibártot – a címerlevelet ma is féltékenyen őrzi, kunyhójának szalmafedele alatt. (...) A család mai képviselője Szikszón az öreg Bor István, két keze munkájával, napszámmal és kezével keresi

meg a mindennapit, szegényen él kicsiny szalmafedelű házikójában, s fogalma sincs arról, hogy őse egykor Zsigmond király lovászmestere volt, annak kíséretében utazta be Közép-Európát, s részt vett a konstanci fénys harcjátékokban. “

Az eredeti címerlevél alapján CSOMA kijavította a téves adatot, s a SIEBMACHER utolsó Függelékében, a 129. oldalon, ill. a 93. táblán már mind a címerkép, mind a család leírása a tényeknek megfelelően szerepel.

A tudomány által történt ”felfedezését“ megelőző századok megpróbáltatásait aránylag sértetlenül vészelte át ez az okmány. Pedig a 150 esztendő török uralom alatt Szikszó és környéke is gyakran került harci cselekmények középpontjába, mivel közel feküdt a megszállt terület ide-oda mozgó határához, s néhány nagyobb csata is lezajlott itt (az 1559., 1574. és 1588. évben).

A Rákóczi szabadságharc idején is (amikor már csak Szikszón éltek a Bor család tagjai) sokat szenvedett e város az itt vonuló hadaktól. Így szinte csodával határos, hogy a család meg tudta őrizni a címereslevelet e zivataros századokban.

Amint erről a későbbiekben szó lesz, a család a XVI. század végére elvesztette régi birtokait, s elszegényedett. Miután (gibárti) Bor János 1584-ben utoljára szerepelt a meghitelt táblabírák sorában [A-76: 65. old.], családunk a megyei életben nem vitt többé szerepet. Legközelebb az 1725. évi általános nemesi igazolás során szerepelt a címereslevél, amikor azt a megyei közgyűlés előtt újból kihirdették.

Az 1730-as években kisebb bírósági ügy szereplője volt ez az okmány, amikor annak hitelességét egy bizonyos Móré Borbála (akinek az anyja első házasságában egy Bor felesége volt) kétségbe vonta. Ezt az epizódot a VI. fejezetben részletesen ismertetjük.

A következő időszakokban is átvészelte a Szikszót sújtó csapásokat ez a címereslevél, így a nagy tűzvészeket is, s köztük talán a legsúlyosabbat, az 1852. évit. Az ezt megörökítő krónikás kifejezetten említi leírásában családunkat is [A-5, 26. old.]:

”1852. május 18-án borzasztó tűzvész pusztított Szikszón. Az alsó végen kigyulladt egy ház, s a rettenetes szélben az állatokon, terményeken és takarmányon kívül 474 épület hamvadt el, köztük a husziták által a XV. században emelt gyönyörű, csúcsíves református templom, az algyrnasium épületével együtt. A kár irtózatoss volt, az elkeseredés a paroxizmusig fokozódott. A nyomorúságba jutás folytán a *halmaji és gibárti Bor* és a Thomkaházi Thomka nemzetségek tagjai ezen időtől kezdve napszámból tengetik életüket, paraszti sorba süllyedve.“

Nem tudjuk, ebben az időben a család melyik tagjánál volt a címereslevél, s hogy került el a pusztulást. Mivel V. Istvánnal, a későbbi zsadányi esperessel a család ”Péter-ága“ már az 1780-as években Bihar vármegyébe került, az 1818 évi nemesi igazolást követően elvándorolt Szikszóról a később legnépesebbé vált két ág (az ”István-ág“ és az ”I. Mihály-ág“) őse is. Így a ”György-ág“ férfi-vonalának a kihalásával (1864) csak a ”II. Mihály-ág“ képviselői maradtak ott: a gyermektelen VI. György (1814-1887), s ennek unokaöccse (elhunyt bátyjának az öccse), X. István: akinél Csoma a címereslevelet megtalálta. Így 1852-ben csak kettőjük egyikénél lehetett az okmány.

Néhai nagybátyánk, Bor XIV. István (1870-1948) szerint a címereslevél 1900-ban, vagy 1901-ben került Vécsey Tamás jogtudóshoz, a budapesti Tudományegyetem professzorához. Ő helyezte azt örökletébe 1901. július 2-án, 1901/34 növekedési szám alatt az Országos Levéltárnál. (Ma a halmaji Bor címereslevél levéltári jelzete: DL 73603.)

Dr. Vécsey Tamás szikszói születésű volt, s lehet, hogy csupán helyi ismeretség alapján tudott a Bor család birtokában volt értékes armálisról. De megjegyezzük, hogy a Vécsey család ősanja halmaji Bor Katalin volt (lásd erről részletesen a leányágakról szóló VII. fejezetet). Nem tudjuk, hogy ez a tény ismert volt-e Vécsey Tamás előtt, és ez közrejátszott-e abban, hogy foglalkozott a címeres levél biztonságos elhelyezésével. Azt is megemlítjük, hogy ennek az itt szereplő Bor X. Istvánnak a felesége egy alsóvadászi születésű Vécsey Borbála (1836-1904) volt. Bár nem teljesen bizonyos, de nagy valószínűséggel ő rokona volt Vécsey Tamásnak (lásd: VII. fejezet).

A címereslevél azonban még az Országos Levéltárban sem volt biztonságban. Ismert, hogy mind 1945-ben, mind 1956-ban elpusztult a levéltári anyag egy része, de szerencsére ez az okmány elkerülte a pusztulást. Reméljük, hogy békésebb koroknak nézünk elébe, és ennek a történettudományi szempontból is értékes családi emlékek a fennmaradását nem fenyegetik újabb veszélyek.

Amikor 1984-ben engedély kaptunk a címereslevél megtekintésére és lefényképezésére, (5. kép) láthattuk, hogy az összehajtogatott állapotban, évszázadokig előnytelen klimatikus körülmények között történt tárolás a megkeményedett birkabőrt törékennyé tette. Már a Csoma-, ill. Fejérpataky-féle leírás idején is hiányoztak kitört részek. E merevség, törékenységi miatt az okmányt nem lehet kisimítani, ezért a mellékelten bemutatott fényképfelvétel készítésénél az okiratot óvatosan üveglappal nyomtattuk le. A tinta is nagyon elhalványodott, helyenként az olvashatatlanságig. A festett címerkép színei viszont 585 év után is meglepően élénkek, ami a következő pontban értékelt címerfestő művész szaktudását dicséri.

F. A címereslevél heraldikai és művészeti értékelése

A fentebb többször idézett, századforduló körüli két genealógus és heraldikus tudós publikációiban a következő értékeléseket olvashatjuk:

CSOMA általánosságban is hangsúlyozza [A-25], hogy: "Ezen Zsigmond korabeli armálisok hazai heraldikánk elsőrangú érdekességei." (...) "A Zsigmond-kori armálisokba festett címerek késő-gót modorban készültek, noha akkor még a pecséteket kora-gót modorban vésték. A csupor és csőbőr-sisakot a *csőrsisakok* váltják fel, s ezt alkalmazzák végig következetesen. A takarók is veszteni kezdik eredeti rendeltetésüket, ... s a sisakkal együtt a pajzs oldalait is keretelik." Halmaji Bor Mihály címerleveléről ezt írja ez a szerző [A-23]: "E feltűnően nagy arányokban festett címér kivitelére nézve nem tartozik a gondosabb technikájú címerek közé. Erőteljes, merész, inkább durva vonásokkal van az a pergamenre vetve, háttere is egyszerű, díztelen veres, vékony fekete vonallal keretelt, festőjét nem korlátozta a heraldikában dívó amaz udvariassági szabály sem, mely a címet a király nevéhez szembe fordítja. Alapgondolata nem annyira sikerült, mint a szép Szecsődy-címéré, de szép arányai, a részletek összhangja, lendületes merész kivitele, hibátlan compositiója mindezek dacára *címerünk a Zsigmondkori heraldikának talán legszebb alkotása.*"

A SIEBMACHER kiegészítéshez írt «**Bór v. Gibárt u. Halma**» című szövegikben CSOMA még azt említi meg, hogy: "Es ist dies die grösste ungarische Wappen-Zeichnung eines Original Diplomes, welche wir bis heute kennen" (ez a legnagyobb magyar címerrajza egy eredeti oklevélnek, melyet ma ismerünk).

FEJÉRPATAKY [A-39] lényegében röviden megismétli CSOMA értékelését. RADOCSAY DÉNES a gótikus magyar címerlevelekkel foglalkozó, művészettörténeti jellegű cikkében [A-105] különböző, általa számozással megkülönböztetett mesterek műhelyeibe sorolja a címerek egyes csoportjait. Családi címerünket a *Negyedik mesternek* tulajdonítja, s vele kapcsolatos megjegyzése a következő: "... két armálisunk (Halmai, Barrwy) a műhely keretén kívül álló, képességét tekintve a *Harmadik mesterrel* vetélkedő címerfestő munkásságáról ad hírt. (...) Nagyvonalú, friss, a részletekkel keveset törődő, szinte impresszionisztikus merészségű művész. Kettős keretelést nem alkalmaz (...) címerábráinak négyzetes mezőit dekoráló motívumok nem borítják, könnyed fantáziával formált képei a sima egyszínű háttér előtt minden díszítményes elem nélkül jelentkeznek. Színezésük élénk, újszerű, a világosabb árnyalatokat, s a merészebb színellentéteket kedvelik. Mindkét armálisán a címerkép alapja téglavörös. (...) A Halmai armális [3. sz. képként szerepel e cikkben] fél-griffje világoskék pajzsmezőben lábával sárga tollas legyezőt tart. Ugyanezek a színek ismétlődnek a Barrwy oklevél címerképén, ahol az ezüstözött szárnyú fekete holló világoskék-arany-világoskék mezőjű pajzsra jelenik meg. A *Negyedik konstanzi mester* festői stílusa távolabb áll a szokványos miniátor-szemlélettől, inkább a freskófestők nagyvonalú látásmódjához hasonló. Ha címeresleveleink és a nagyművészetek között kereshetők kapcsolatok, úgy az első útbaigazítást bizonyosan a *Negyedik konstanzi címerlevél festő* adhatja. E *Negyedik mester* – ahogy sajátos és környezetéhez nem hasonlítható festői nyelve mutatja – a közös műhely keretein kívül dolgozott, önálló művész volt."

A közelmúltban rendkívül nagy, értékes címertani munkát hozott létre NYULÁSZINÉ STRAUB ÉVA [A-98] az "*Öt évszázad címerei*" című könyv formájában, amelyben bemutatja és ismerteti az Országos Levéltárban őrzött közel 1300 címereslevelet. Az időrendi sorrendben bemutatott címerek jegyzékében családunk címere a **6. számú** (7. kép). Ugyanezzel a sorszámmal szerepel a fekete-fehér heraldikai rajzok sorában is a SIEBMACHER féle címertani [A-108] műből átvett, illetve azzal azonos címerrajz.

Királyi al-lovászmester ősünk címereslevele tehát bőségesen és méltányos súllyal szerepel a szakirodalomban, mióta CSOMA JÓZSEF először nyilvánosságra hozta. Sajnálatos, hogy NAGY IVÁN közismert művében [A-95], amelyet nemrég faksimile kiadásban újra megjelentettek, sem családunk, sem a címer nem fordul elő. Ez azonban érthető, ha tekintetbe vesszük, hogy ez a szerző lényegileg csak a XIX. század 50-es éveiben is a felsőbb társadalmi rétegekben szereplő, illetve történelmileg ismert családokat vette fel művébe. A Bor család akkor még ismeretlenül és szerény körülmények között élt Szikszón, s azokon a helyeken, ahová atyáinkfiái elvándoroltak (Torontál, Bihar), s a címereslevél is egy kis szikszói ház padlásán pihent. Így NAGY IVÁN-nak – célzott forráskutatás nélkül – nem lehetett semmiféle tudomása sem családunk régi múltjáról, sem ősünk Zsigmond-korabeli szerepléséről, s magáról a címereslevélről sem.

Az eddig említett műveken kívül szerepel a "*Bor de Halmaj et Gibárt*" címer rajza a *Magyarország címeres könyve*" című könyvben is [A-84, 126. tábla]. Ez a rajz azonban kissé "szabad" reprodukciója az eredetinek: a címerpajzsban lévő griffnek hátsó lábakat és farkat is rajzoltak, és a sisaktakaró is sokkal cirádásabb, barokkosabb, mint az eredeti címereslevélen látható.

Megemlítjük, hogy a VI. fejezetben részletesen ismertetett nemesi igazolások során Bor István zsadányi prédikátor 1824-ben egy teljesen más, ismeretlen eredetű címet használt [A-84, 89. old. és 126. tábla].

IV. FEJEZET

A Bor család története a konstanzi címeres levél és a Halmajon élt férfiág kihalása közötti időszakban (1415-1599)

A. Forrásaink

Amint az előző fejezetekben láthattuk, 1415-ig királyi vagy nádori oklevelek a kútfőink a Bor család történetéhez. Ezt követően ezek mellett a Jászói (ritkábban a Leleszi) Konventben őrzött, többnyire birtok eladásokkal, elzálogosításokkal, hagyatkozásokkal, gyámsággal, perekkel, stb. kapcsolatos hivatalos iratok a fő forrásaink. Ezen kívül még 1564-től a vármegyei közgyűlések jegyzőkönyvei, valamint adójegyzékek, nemesi összeírások, bírósági ügyek jegyzőkönyvei, továbbá a már említett *"Index alphabeticus ..."* [A-139] szolgáltak fontos adatokkal. A Csoma-, Bárczay-, Csáky-, Perényi-, Lánczy-, Vécsey-család, valamint CSÁNKI DEZSŐ könyvének [A-19] utalása alapján az Ibrányi- és Rhédey-család levéltárában is találtunk számunkra érdekes iratokat.

Szerencsénkre a felsorolt iratok elég gyakran tartalmazznak rokoni (apa-fiú, testvér, férj-feleség) kapcsolatokra vonatkozó megjegyzéseket is, és így ezek alapján a leszármazási táblákat is többé-kevésbé folyamatosan sikerült megszerkesztenünk erre a mintegy 180 éves időszakra is.

A történeti háttér teljesebbé tétele szempontjából az általános történelmi munkák [A-10, 57, 87, 89, 17, 53] mellett egy-két, Szikszó [A-1, 91], Halmaj és Gibárt [A-26, 92], illetve Abaúj vármegye történetéről szóló cikk, illetve könyvrészlet [A-27, 28, 70, 71, 75, 76, 116] volt még számunkra érdekes.

A Jászói és Leleszi Konvent mint hiteles hely

A *Jászói Konvent* egyike volt a történelmi Magyarország úgynevezett "hiteles helyei"-nek, amelynek területi illetékessége alá tartozott Abaúj-Torna vármegye is [A-107, 110, 127]. Ezek a működési területek nem voltak azonban szigorúan elhatárolva, s átfedésben a Jászóival a Leleszi Konvent is végzett hiteles helyi tevékenységet [A-78]. Ezekkel átlapolott még az egri és szepesi káptalan ilyen irányú működésének a területe is.

A hiteles helyek (latinul: *loca credibilia*; németül: *glaubwürdige Orte*) a hivatalos írásbeliség XIV. századi kialakulása során [A-43] jutottak fontos szerephez. Mivel az írás úgyszólván egyedüli ismerői az egyházi személyek voltak, természetes alakult ki az a jogszokás, hogy e köztisztvisletben álló egyházi helyekhez fordultak a magánjogi személyek is a birtokokkal kapcsolatos események – öröklés, eladás, elzálogosítás – írásba foglalása, dokumentumként való megőrzése céljából. Magyarországon a hiteles helyi oklevelek szerkesztése a káptalanok (a kanonokok testülete) u.n. olvasókanonok-jának (*sublector*), azaz a prépost helyettesének feladata volt [A-53]. – Érdemes még idézni VAJAY SZABOLCS *"Fogalmi szótár"*-ából [A-128] az erre az intézményre vonatkozó precíz definíciót is:

"hiteleshely, (latinul: *Locus credibilis*). – A régi magyar jogban a magánfelek jogi cselekményeiről közhitelű bizonyáglevél kiállítására felhatalmazott intézmény. Letéteményesei a székes vagy társas káptalanok és szerzetesi konventek. Irataikat hiteles

pecsételéssel adták ki; ennyiben a nyugat-európai közjegyzőségek megfelelői. Bírószágon kívüli peres eljárások esetén a hiteles helyek közbenjötté kötelező volt. Úgyszintén a birtokba vezető határjáráskor. – A török hódoltság és a protestantizmus terjedése létszámukat erősen csappantotta. (. . .)

A hiteles helyek átvették azokat a feladatköröket, is amelyeket régebben a pristaldusok végeztek [A-30]. E helyek feladatává vált a királyi birtokadományozások, birtokos változások, a peres ügyekhez kibocsátott idézések (lat.: *litterae evocatoriae*), az ezekről az ügyekről készült vizsgálati jelentések (*litterae inquisitoriae*), tanúvallomások (*litterae testimoniales* és *l. procuratoria*), tiltakozó (*protestatoria*) és eskü-bizonyítványok (*expeditoriae iuramentales*) valamint hasonló, többnyire birtokjogi aktusok írásba foglalása, az okmánymásolatok anyagának megőrzése, archiválása. Az oklevéltár (*archivum*) nyilvános volt, és idegenek is elhelyezhették oda okmányaikat jobb megőrzés és biztonság kedvéért [A-30].

A Jászó melletti, valószínűleg Kálmán király által a XII. század második felében alapított premontrei prépostság, illetve konvent egyike volt az ország legfontosabb hiteles helyeinek. A tatárok 1241-ben teljesen elpusztították: nem maradt fenn egyetlen oklevél sem az ezt megelőző időből. A tatárjárás után IV. Béla király új alapító oklevéllel látta el a prépostságot. Zsigmond király engedte meg 1436-ban I. Szaniszló prépostnak, hogy monostorát, amely gyakran volt kitéve erőszakos támadásoknak, vár, ill. erőd formájává alakíthassa. Innen származik a Jászóvár elnevezés, de a hiteles kiadványokban megmaradt a Jászó név hivatalos használata, amely a latin szövegekben Jazo, Jazow, Jazou és hasonló írott alakokban szerepel. (Mai szlovák neve: Jasov.)

A Jászói Konventet valószínűleg IV. Béla ruházta fel először hivatalosan 1255-ben a hiteles hely kiváltságaival, de az TÓTH-SZABÓ szerint [A-127] már a fenti időpont előtt is adott ki vagy fogadott el megőrzésre okleveleket. A XV. századi cseh betörések során hosszabb-rövidebb időre megszállás alá került a jászói prépostság is, és ezekben az időszakokban szünetelt a konvent oklevél-kiállító munkája, így pl. 1448-ban, majd 1455-1465 között [A-110, A-127]. A levéltár is nagy károkat szenvedett e zavaros időkben a garázdálkodó cseh csapatoktól, és Giskra János alvezéreinek gyújtogatásaitól, ahogy ezt Karácsondi Gergely prépost 1514-ben írott visszaemlékezéséből olvashatjuk [A-127]. Jóval később, 1613-ban, országgyűlési határozat alapján a törökök által elűzött egri káptalan is Jászón telepedett le, s onnét végezték ők is a törvényes eljárásokat [A-107].

A Jászói Konvent tevékenységében voltak "hullámvölgyek", nemcsak az említett katonai akciók következtében, hanem részben abból eredően is, hogy a prépostságnak mint földesúrnak és bányaművelőnek számos birtokjogi vitája és tetteges konfliktusa volt a szomszédos várakkal, városokkal és földesurakkal [A-110, A-127]. Így pl. Perényi Gábor, amikor a reformáció híve lett, 1556-ban három évre megakadályozta a Leleszi Konvent működését [A-101].

Később, a XVI. század vége felé az írástudás terjedése és a törvénykezés egyszerűsítése következtében már fokozatosan csökkent a hiteles helyek szerepének fontossága. A protestantizmus dominációja idején, elsősorban midőn az említett konventek a Bocskai István, majd Bethlen Gábor uralma alá tartozó területre estek, a hiteles helyeknek mintegy polgári intézmény jellegük volt. 1675-től ismerjük újra a jászóvári prépostok nevét, s a XVIII. században ismét folytatódott a prépostság levéltárnokainak törvényes tevékenysége, egészen a II. József által bevezetett szekularizációig [A-107]. A hiteles helyek működését formailag a közjegyzőségről szóló 1874. évi XXXV. t.c. szüntette meg [A-128].

1920 óta Jászó a trianoni határon kívülre esik. A konvent okmányait ma részben a budapesti Országos Levéltárban, részben Pozsonyban és Kassán őrzik a Szlovák Állami Levéltárban. Az ott őrzött okmányok jelentős részéről mikrofilm felvételek találhatók a Magyar Országos Levéltárban. A *"Csehszlovákiai levéltári anyagból készült mikrofilmek repertórium"* [A-122] szerint a Magyar Országos Levéltárban több mint 5500 mikrofilm-felvételnyi anyag van a Jászói Konvent okirataiból.

Jelen munkánk előtt a Bor családról eddig megjelent legalaposabb *történeti igényű* munka az a 4-5 oldalnyi szöveg volt, amely CSOMA JÓZSEF számunkra rendkívüli fontosságú, 1897-ben napvilágot látott könyvében [A-22] található. CSOMA azonban ott összesen csak 9 Jászói Konvent idézetet használ föl, illetve ad meg a Bor családra vonatkozóan. Ezzel szemben mi ma már több mint 300, a Bor családdal kapcsolatos okmányra támaszkodhatunk. Ezek közül 89 Jászói okmány, amelyeket többé-kevésbé részletes latin kivonat alapján, egyrészüket pedig teljes szöveg alapján ismerünk. Az utóbbi okirat-csoportot akkor találtuk meg, amikor forráskutatásaink kezdeti időszakában a «Bor/Boor» címszó alatt, többek között, a következő címre bukkantunk: JULIUS AUGUST CARL BOOR, *"Von einer Familie mit uraltem ungarischen Geschlechtsnamen, die seit dreihundert Jahren bis gegenwärtig in der königlich-ungarischen Freistadt Ödenburg lebt"* [A-14] (azaz: "Egy ősi magyar nemzetségnevű család, amely 300 év óta a jelenkorig Sopron szabad magyar királyi városban él"). Ez a "kézirat"-ként a millenium évében megjelent "genealógiai-történelmi vázlat" (ahogy a szerző nevezi a munkáját) szerepel a *"Magyar családtörténeti és címertani irodalom, 1561-1944"* című összeállításban is [A-82]. Számunkra rendkívül fontos volt, hogy e munkához a következő függelék is tartozik [A-37]: *"Kivonata a Jászói országos Levéltárban található, Bor családot érdekelhető irományoknak, évről évről megkészítve"*, FEDÁK PÁL, a "Jászai Convent országos Levéltár" hites főjegyzője által aláírva 1841-ben. BOOR GYULA (Julius) saját soproni családjának északkelet-magyarországi (Abaúj, Zemplén, stb.) eredetét valószínűsítette e FEDÁK PÁL készítette kivonatok alapján, 55 évvel azok elkészülte után.

Későbbiekben az Országos Levéltár forrásainak rendszeres átnézése során megtaláltuk az eredeti forrást, melynek alapján Fedák Pál elkészítette összeállítását: „Konventi levéltárak felterjesztett elenchusai és mutatói” (O-66, 12.-23. kötetek, mikrofilmen: 4993-4997 tekercsek). Ezt áttanulmányozva, még további néhány okirat-kivonatra bukkantunk, melyek nem szerepeltek a Fedák-féle összeállításban. Később a Leleszi konvent és az Egri káptalan anyagában is találtunk néhány oklevél kivonatot, amelyek a Bor családdal kapcsolatosak. CSOMA JÓZSEF viszont – úgy látszik – vagy nem ismerte, vagy csak nem említette ezt a Bor-okmánygyűjteményt.

FEDÁK PÁL 89 okmány-kivonata, amelyeket BOOR JULIUS tanulmánya részére készített, rendkívül értékes munka. Nagy segítséget jelentett, főleg kutatásunk kezdeti időszakában, hogy egyrészt ezeknek a kivonatoknak a kézírása számunkra sokkal könnyebben olvasható, másrészt nem szakember számára latin nyelvezete is jelentősen érthetőbb, mint a jászói eredetieké. Ebben az összeállításban a Jászói Konvent legelső okmánya, amely a (halmaji) Bor családra vonatkozik, 1461-ből származik, s a legutolsó, amelyben egy Bor-családtagot említenek, 1727-ben kelt.

Mivel az említett FEDÁK-féle okmány-kivonat sorozat az eredeti kiadásban, valamint a Jászói konvent protocollumában kézírásos formában szerepel, jelen összeállításunk végén, a "Függelék"-ben, csatoljuk e Jászói Konvent okmány-kivonatok átgépett és nyomtatott teljes latin szövegét, amelyben a másoló által ejtett hibákat is korrigáltuk az előbb említett O-66

jelzésű mutató kötetek alapján. Bár az eredeti anyag megtalálható az Országos Levéltárban, ennek az 1896-ban publikált tanulmánynak a példányaiból alig egy-kettő található a könyvtárakban (Széchenyi Könyvtár, Soproni Levéltár), ezért úgy véljük, hogy a mai érdeklődő olvasó számára hasznos az ilyen javított, nyomtatott formában történő közzététel. Megemlítjük, hogy a megfogalmazás egyes esetekben más a Fedák-féle összeállításban, mint az említett O-66 jelzésű anyagban. Könyvünkben a Fedák-féle megfogalmazást adjuk közre. Azoknál az oklevélkivonatoknál, amelyeknek megtaláltuk a megfelelő eredeti oklevélét, zárójelben megadjuk annak a jelzetét. Ezek főleg Mohács előtti okiratok. Négy további, a Bor családdal kapcsolatos oklevélkivonatot szintén közreadunk az O-66-os anyagból, melyek nem szerepelnek a Fedák-féle összeállításban.

E családtörténeti tanulmányunkban a továbbiakban ennek a forrásnak az egyes okmányaira 'JK' rövidítéssel és a függelékben látható sorszámokkal hivatkozunk, pl. [JK 28], vagy (szövegben): 'JK 28'.

További okiratos és más forrásaink

Kutatásaink során FEDÁK PÁL összeállításán kívül további nagyszámú okmányt ismertünk meg az 1415-1599 közötti időszakból, amelyek a Bor családdal kapcsolatosak. Itt csak utalunk a bevezetőben már említett, Mohács előtti DL és DF oklevelekre. Forrásaink még azok a fejezet elején már említett elszórt adatok, amelyeket más abaúji családok (Csoma, Csáky, Perényi, Lánczy, Vécsey stb.) levéltáraiban találtunk (az Országos Levéltárban). Említésre méltó az az iratanyag, melyet a Magyar Kamara Archivumában találtunk, „Halmaj birtokviszonyai” címmel. Bár több irata más forrásokból is ismert volt, mégis több érdekes új adatot találtunk itt is [E 210, 38. csomó, 127. tétel].

Az újonnan talált okmányok tartalmának minél gyorsabb és megbízhatóbb megismerése érdekében többször igénybe vettük történész és levéltáros szakemberek segítségét is, akikről név szerint az "Előszó"-ban emlékeztünk meg.

Nagyon lényeges járulékos (másodlagos) források megismerését jelentette a bevezetőben említett "Neoregestrata Acta" nevű okmányok (a továbbiakban: **NRA**) bevonása forrás-kutatásunkba. Ezek úgy jöttek létre, hogy a XVIII. és XIX. században a királyi Kamara által fontosnak tartott XI.-XIX. századi iratokat bekérték, azokat lajstromozták, az okiratokról latin nyelvű kivonatokat készítettek, amelyek jól olvashatók a régi kézírások olvasásában nem járatos érdeklődők számára is. Az okiratok és kivonatokat az Országos Levéltárban mikrofilmen tanulmányozhatók.

Ez utóbbi említett források egy része nemcsak szorosan a jelen fejezetben tárgyalt XV.-XVI. századi időszakra vonatkozik, hanem a következő két évszázadra is. A későbbi fejezetekben nem ismétljük meg ezeknek az itt felsorolt forrásoknak az ismertetését, hanem csak az azokra az időszakokra újonnan bevont forrásokról tájékoztatunk.

B. A történelmi háttér és a család története a XV. században

Tizenkilenc nappal a címeres levél kibocsátása után, 1415. július 21-én Zsigmond király útra kelt Konstanzból másfél évig tartó nyugat-európai diplomáciai körútjára [A-10]. Fő erőfeszítése az egyházszakadás (3 pápa!) megszüntetésére irányult, s ezt a tevékenységét végül siker koronázta. (Husz János cseh "teológus-forradalmár" [A-34] Konstanz-i kivégzése nincs kapcsolatban családtörténetünkkel, ezért nem térünk ki rá.) Először I. Ferdinánd aragóniai királlyal tárgyalt az akkor Aragonhoz tartozó Perpignanban. (Itt adományozta a halmaji Borokkal később kapcsolatba került [JK 7] Buzlói/Buzlai család címereslevelét (a Nádasdi családdal együttesen) Buzlai Balázsnak, aki a halmaji Borokhoz hasonlóan "Zsigmond király udvari emberei közé tartozott, s hűségesen kitartott mellette évekig tartó külföldi útjaiban. Követte őt Boszniába, Istriába, Lombardiába, Német- és Franciaországba, Aragoniába", írja CSOMA [A-22, 127. old.]). Ez a Perpignan-i címeradomány is bizonyítja, hogy a magyar nemesi kíséret ezen az úton is a királlyal volt. Ezt követően, 1416. március 1-én Zsigmond nagy kísérettel Párizsba érkezett, s több mint egy hónapig tárgyalt VI. (Valois) Károly királlyal (illetve a király elmebaja következtében feltehetően elsősorban tanácsosaival). Itt az angol-francia "százéves" háborúban próbált közvetíteni: hisz ekkor alig félévvel vagyunk az angolok Azincourt-i nagy győzelme után és még 15 év van hátra Jeanne d'Arc máglyahaláláig. Ugyanebben az évben, májusban Angliába is átkelt Zsigmond, ahol 4 hónapig tartózkodott és V. Henrik angol királlyal tárgyalt. Csak 1417 január 27-én érkezett ismét vissza Konstanzba [A-10]. Ez év november 11-én a zsinat pápává választotta Oddo Colonnát V. Márton néven, s ezzel véget ért a nagy egyházszakadás. Zsigmond nagy diplomáciai munkája ezzel befejeződött, s a király 1419 elején visszatért Magyarországra.

Ezzel a királyi diplomáciai utazással egyidőben ismét hadműveletekre került sor Boszniában: 1415 július végén a törökök kiszorítására odaküldött magyar sereg vereséget szenvedett Hervoja bosnyák vajdától, aki a magyarok egyik fogságba esett parancsnokát, Csupor Pétert ki is végeztette. Ez év szeptemberében külön adót vetettek ki, hogy előteremtsék a Boszniában foglyul esett országnagyok 65000 aranyforintnyi váltságdíját.

Mindezt azért mondjuk itt el, mert elképzelhető, hogy a frissen címeradományban részesült halmaji Bor Mihály királyi allovászmester, vagy testvérei, ill. unokatestvérei közül valaki egyik, vagy másik eseménysorozatnak résztvevője volt. Ez azonban csak feltételezés, mert 12 éven át semmi konkrét adatunk sincs a konstanzi címeres levélben felsorolt 14 halmaji Borról. Azt sem tudjuk, még mennyi ideig töltötte be Mihály az allovászmesteri hivatalt. A zászlósarak közé tartozó lovászmesteri hivatal éppen 1415-ben cserélt gazdát: Lévai Cseh Pétertől Bebek András vette át, de csak egy évig [A-57, II./352. old.]. A saját történetünk szempontjából ez azért érdekes, mert ENGEL PÁL szerint az "al-zászlósarak" gyakorlatilag mindig a fő-zászlósúr "familiárisai" köréből kerültek ki. Lássuk erre a fogalomra VAJAY SZABOLCS definícióját [A-128]:

"**familiaris** – a nagybirtokos földesurával magánszolgálati függőségben álló, szegényebb sorsú nemes. A familiaris hűséget és szolgálatot fogadott urának, aki viszont ellátni és megvédeni tartozott. Ennek a főként a XV. század során gyakorlatba jött társadalomújító szokásnak – feudális töltete vitathatatlan – a Mohács utáni szerkezeti széthullás vetett véget; a familiárisok beolvadtak a köznemesség, illetve végbeli vitézség tömegébe."

ENGEL PÁL szerint halmaji Bor Mihály mint Bebek András familiárisa nyerhette el az allovászmesteri tisztséget. (Még a Konstanzi Zsinat előttről, 1413-ból, a Lelesz-i konvent anyagából ismerünk egy okiratot [DF 220490], amely arra enged következtetni, hogy halmaji

Bor Miklós viszont Ónodi Cudar Simon familiárisa volt, s társaival Ónodi Cudar Benedek birtokán hatalmaskodott...).

Nagyon valószínű, hogy Bor Mihály allovázmesteri tisztségét Bebek András halálával (kb. 1416) elvesztette, mivel – amint az FÜGEDI és ENGEL adataiból [A-42] is kitűnik – 1416-1417-ben a főlovázmesteri hivatal nem volt betöltve; 1419-től aztán Perényi Miklósé lett a főlovázmesteri rang. A királyi allovázmesterekre is kiterjedő, eddigi legrészletesebb Anjou- és Zsigmond-kori archontológiai adatgyűjteményben, ENGEL PÁL-éban [A-34a, 41-42. oldal] halmaji Bor Mihály után következő allovázmester adat az 1420. évre vonatkozóan található, amidőn Leszteméri János fia Imre töltötte be ezt a hivatalt.

Halmaji Bor Mihály (volt) allovázmester házasságára utal a 'DF 254401' számú, több részből álló okiratnak az 1441. évre vonatkozó része, melyre közvetve az a regestum (kivonat) is utal, amely a *Vécsey család levéltárából* származó okirat-listában található [P 1059, (Vécsey) 6. csomó, 28. tétel]. Ezek szerint Trocsányi Mátyás felesége, Barbara asszony előzőleg Bor Mihály felesége volt. A második férj örökvallást tesz Barbara (Borbála) és annak "első férjétől származó átvállalt" gyermekei, Gergely, Katalin és Zsuzsánna javára Vécse-i teljes birtokát illetően. Erre az iratra az alábbiakban még részletesen is kitérünk.

Nincs adatunk Bor Mihály halálozási időpontjára. Mivel a fenti irat a gyermekeket 'proles'-nek nevezi, azok 1441-ben még kicsinyek lehettek. Talán nem tévedünk sokat, ha 1425-1430 tájára tesszük Mihály halálát.

Egy 1417-ből származó iratban [DL 9965] Bor Benedek névvel találkozunk, ő nyilvánvalóan a címerszerző Bor Mihály testvére.

Legközelebb csak 1427-ben találkozunk a halmaji Bor fivérek egyike, Miklós névvel: az azévi kassai "*Registrum lucri Camerae Cassoviensis*" című adólapjstromban, amidőn Miklós 11 porta után adózott [A-124]. Ugyanez az adat újabban ENGEL PÁL 5 vármegyére vonatkozó 1427 évi kamarahaszna-összeírásokról [Abaúj: DL 24819] szóló munkájában is megjelent [A-32]. Mivel családunk más tagja nem szerepel ekkor az adózó nemesek sorában sem Abaújban, sem Tornában, Gömörben, Sárosban, vagy Ung megyében, feltételezhetjük, hogy Miklós – a kontanz-i címeres levélben említett *harmadik* halmaji Bor fivér – volt ekkor Halmajon az ősi családi birtok ura.

Ugyanakkor Engel Pál személyes közlése szerint ez az összeírás csak azt jelenti, hogy ebben az időben csupán Miklós tartózkodott a családi birtokon. Mindenesetre a birtok nem Miklós vonalán, hanem Mihály fia Gergely vonalán öröklődött tovább. Nem ismerünk olyan okiratot, amelyben szerepelne Miklósnak leszármazottja, Gergely viszont később is többször szerepel a halmaji birtokkal kapcsolatban, erre még vissza fogunk térni. Ez az 1427. évi kamarahaszna-összeírás arra mutat, hogy Miklós idősebb testvérei, Mihály és Jakab ekkor már nem éltek, fiatalabb testvérei közül egyesek pedig az ország más vidékein juthattak birtokhoz, illetve hivatalhoz. Tamás és László esetében erre konkrét adatunk is van!

Egy 1435. április 27-én Budán kelt okiratban [DL 107319] Pálóczi Máté országbíró utasítja az egri káptalant, hogy Szilágyi Gergely 'Zarwaskew-i' (Szarvaskő-i) várnagyot és gyermekeit a felsorolt öt királyi ember közül az egyikkel iktattassák be a 'Kenys'-i birtokrészükbe; a felsorolt öt királyi ember egyike: Thomas Boor de Halmay.

A címerszerző halmaji Bor Mihály testvérei közül halmaji Bor László több okiratban is szerepel. Érdeességük ezeknek az iratoknak, hogy az ország különböző, távoli pontjairól

datálódnak. Az 1428. évből fennmaradt okirat [DF 262424] két részből áll. (Erre az okiratra BERTÓK LAJOS levéltáros úr hívta fel a figyelmünket, amiért ezúton is kifejezzük köszönetünket.) Az okirat regesztája [A-143] szerint:

„Zsigmond király meghagyja a vasvári káptalannak, hogy Halmay-i Mihály fia Bor dictus Lászlót, Zeurin vár alvárnagyát, a vár megtartásában szerzett érdemeiért Zyluagh egész és Alber fele részének, amelyek feleségét: Zyluagh-i Miklós fia János lányát: Klárát illetik, különösen a Zyluagh-i Tamás fiának: Miklósnak és Mihálynak birtokába, amiket korábban az említett Lászlónak és testvéreinek: Mihálynak, Miklósnak, Jánosnak és Jakabnak adományozott, Bukud-i Péter, Bwd-i Bálint, Posafalua-i Gáspár, Ablanch-i Miklós, Gyelmecz-i Benedek királyi emberrel iktassa be.”

Az okirat második részében a vasvári káptalan jelenti a királynak, hogy a beiktatást ellentmondás nélkül végrehajtotta.

Az okiratban szereplő „Zyluagh” község a mai Szilvág, Zala megyében. Zeurin vár elnevezést nem tudtuk azonosítani, lehet, hogy Szerémről van szó. Az iratból megismerhetjük halmaji Bor László felesége nevét is, ami elég ritkán fordul elő az ezekből az időkben származó oklevelekben.

Valószínűleg az 1446-ból származó DL 93062 iratban a Vas megyében szereplő Bor-i László nemes is a halmaji Bor családból származik.

A következő, 1429-ből fennmaradt okirat [DL 12150] kezdő mondatában ezt olvashatjuk:

„Nos, Nicolaus Parys, Ladizlaus Bor de Halmi et Petrus Pahodi dictus vicecomites et iudices nobilium comitatus Chanadiensis memorie commendamus ...“ (azaz: „Mi, Páriz Miklós, Halm(aj)-i Bor László és Pahod-i Péter, alispánok és megyei főszolgabírák, tudomásul adjuk ...“).

A szöveg alapján nem egyértelmű, hogy melyik tisztség viselője volt halmaji Bor László, de az biztos, hogy *vagy* alispán, *vagy* főszolgabíró volt **Csanád megyében**, tehát igencsak távol Abaújtól, illetve Zala megyétől. Ez a példa bizonyítja, hogy a Konstanz-i címeres levélben felsorolt halmaji Bor fivérek között ténylegesen volt olyan, aki az ősi (de feltehetően kicsiny) birtokuktól távol próbálta „szerencséjét”, s utódainak jómódját megalapozni.

Ugyanennek a Bor Lászlónak a még magasabb tisztségéről tanúskodik három okirat 7 évvel későbből, az 1436. évből. Mind a három iratnak a kibocsátója halmaji Bor László al-ajtonállómester. Amint erről a III. fejezetben már beszámoltunk, a SIEBMACHER-féle több kötetes heraldikai gyűjteménynek a magyar nemességről szóló kötetében [A-108, I. köt., 25. old. és 16. tábla] a szerzők, CSERGHEŐ és CSOMA közlik, hogy halmaji Bor László *pecsétje* megtalálható Kassa város levéltárában. (Ennek a pecsétnek a nem pontosan kivethető rajza alapján szerepelt még ebben a Siebmacher-kötetben a III. fejezetben említett hibás leírás az e történészek által 1893-ban még kihaltnak vélt halmaji Bor család címerére vonatkozóan.) Azt azonban nem tudtuk meg ebből a forrásból, hogy *milyen* okmányon szerepelt az említett pecsét.

Kutatásunk során sikerült ezen a ponton is –ENGEL PÁL szíves útmutatása alapján – új adatokra bukkannunk. Az 1436. évből két okmányban is szerepel halmaji Bor László, mint *királyi al-ajtonállómester* (”*vicemagister janitorum regalium*“ sőt, ”... *imperialium*“). Ez a két okmány Eperjes, illetve Bártfa város levéltárában maradt fenn, és regesztájuk (kivonatuk)

IVÁNYI BÉLA műveiben nyomtatásban is olvasható [A-66] (ezek egyikében Bor László hibásan vice-tárnokmesterként szerepel, de az eredeti okiratok alapján ez egyértelműen tévedés). Feltehető, hogy e két okmány egyikén szerepelt az említett pecsét.

A királyi "magister"-tisztségviselők sorában az ajtónállómester volt a legmagasabb rang, s tulajdonképpen udvarmestert jelentett. Helyettese – mint halmaji Bor László is – esetenként okiratokat adott ki. Az egyik okmányban ("Nos Ladislaus dictus Bor, vicemagister Janitorum regalium ... " kezdettel DF 212982]) Bártfa város tanácsának nyugtázza a Marczali János és Imre királyi ajtónállómesterek részére e hivatal címén járó pénz lefizetését. Ebből azt valószínűsíthetjük, hogy halmaji Bor László a Marczaliak familiárisává vált Csanádba történt áttelepülése kapcsán. (Ugyanilyen tartalmú az Eperjes város tanácsa címére kiadott nyugtatvány, amelynek kezdő szavai: "Nos Ladislaus dictus Bor de Halmai vicemagister Janitorum Imperialium ... " [DF 228630], 8. kép.)

A harmadik okirat kibocsátója szintén halmaji Bor László, az irat Kassa város pénzügyeivel kapcsolatos [DF 270250].

A "de Halmaj" család-, ill. birtoknévvel nem fordul elő többet Bor László neve az okiratokban; találtunk azonban két oklevél-regesztát [DL 13236 = NRA fasc. 53, no. 7; és DL 92899], amelyekben 1438-ban egy "Gew-i Bor László fia György", s 1439-ben néhai "Gyw-i Bor László fia György" szerepel, mégpedig az egyik esetben a Bor névhez ugyanúgy hozzátéve a 'dictus' megjegyzést, mint 1406 óta több, már ismertetett Halmaj-i Bor okiratban, így: "Georgius filius Ladislai dicti Bor de Gew". Az első okirat tárgya egy per Pakony-i Pállal, s Dorottya asszonnyal, néhai Ellés-i Sándor fia István özvegyével, az eredeti irat kibocsátója: a Csanádi Káptalan.

A második említett (1439. szeptember 2-án kelt) okirat regesztája szerint:

"A 'Thydwew' melletti táborban Albert király és a prelátusok jelenlétében megjelent a nádor előtt Gyw-i Gerardus fia István, aki a szintén jelenlevő Korhyda-i Demeter deákot eltiltotta néhai Gyw-i Bor László fia György után a Csongrád megyei Gyw, Zenthes, Ellews, Zer, Annyas, Kwthweles, Zeg, Zenthilona és a Külső Szolnok megyei Hegyesbor possessiókban maradt részek adományban való felkérésétől és a birtokok elfoglalásától, a királyt pedig azok adományozásától, mert ezek a részek omni iuris titulo rá, a protestálóra szállottak".

(A történelmi háttérhez: "Magyarország Történeti Kronológiája" szerint 1439. szept. 17-én a Titel melletti Tüdörév-i táborban határoztak úgy Albert király és az országnagyok, hogy 1440 tavaszán zsoldossereget állítanak fel a törökök ellen. A király azonban másfél hónappal a határozat meghozatala után meghalt.)

A 'Gew', ill. 'Gyw' község-, ill. birtoknév véleményünk szerint: Győ, s a mai Algyő-vel, vagy Felgyő-vel lehetett azonos. Mindkét község ma Csongrád vármegyében fekszik, s oda tartoztak a középkorban is, amikor ennek a megyének a határai jelentősen másképp húzódtak. Algyő, az akkori megyehatár, a Tisza jobb (nyugati) partján már Csanáddal feküdt közvetlenül szemben, Felgyő viszont elég közel a fenti regesztában szintén szereplő Szenteshez, de a Tiszától nyugatra. Így nagyon valószínűnek látjuk, hogy ez a "Győ-i Bor László" azonos az egykori Csanád-i alispánnal, ill. királyi al-ajtónállómesterrel, aki idős korára e tájon juthatott új birtokhoz, s ekkor "onnan írta" már a nevét. Az 1439. évi szöveg alapján akkor már László fia György sem élt, és az itt szereplő Gyw-i Gellért (Gerardus) fia István

nekik közeli atyjafiuk lehetett. – Későbbi adatokat erre a családra, illetve ágra vonatkozóan nem találtunk.

Ezután 1455-ig nem ismerünk iratokat, de 1455 és 1486 közötti 31 évre azonban nem kevesebb, mint 11 Jászói Konvent okirat vonatkozik a FEDÁK PÁL említette 89-ből. Ezen kívül még közel 20 okmányra bukkantunk ebből a 25 évből, amelyek közül különösen fontosnak bizonyult a Leleszi Konvent anyagából egy *DL 15011*]. Ezt CSÁNKI DEZSŐ könyvének [*A-19, 223. old.*] hivatkozásai alapján találtuk, 1461/1462-ből származik, és egy 1455-beli előzményt is magában foglal.

Ebből a leleszi okmányból és az ehhez kapcsolódókból megtudjuk, hogy halmaji Bor Gergely és György féltestvérek voltak (erről a következőkben még részletesen írunk), s megismerjük családjuk "Konstanz utáni" generációjának egy női tagját is, mégpedig éppen a volt királyi allovázmester Mihály leányát, Katalint. Ő először "Johannes de Trohan" (elírás; helyesen: de Trochan, azaz Trócsányi), majd megözvegyülvén Pathaky László felesége volt, s ebből a házasságból egy Mihály nevű fia is született. Pathaky László, Bor Katalin, Gergely és György egykor 300 arany forint hitelt adott Lucia asszonynak, Gibárti György lányának, Zombori Domonkos özvegyének, gibárti, figedi, kércsi és (mező)zombori birtokaira: ezt mondja jegyzőkönyvbe *Bor Gergely Halmajon lévő házában*, Balázs leleszi prépost két szerzetesének, mint tanúnak 1455. december 15-én a súlyos betegen ágyban fekvő ("*lecto aegritudinis recumbens licet corpore aegra*"), de szellemileg teljesen ép ("*mente tamen per omnia sana*") Lucia asszony, fennhangon és önként ("*viva voce spontanea*").

Ez a kölcsön- és birtok-tranzakció igen fontos családjuk története szempontjából, mivel az végső fokon a család "Gibárt-i ág"-ának létrejöttéhez vezetett, amely ág mintegy 130 esztendeig élt fiágon, s amelynek léte századunk elején egy ideig a kettős *halmaji és gibárti*") előnév használatában is tükröződött. Még további néhány okmány foglalkozik ennek a mélyreható következményekkel járt ügynek egyes részleteivel. Ezekből az okiratokból elég részletesen és pontosan sikerült a következőképpen reprodukálnunk a történeteket.

A Gibárt községet kb. a 1450-es évekig birtokló család György nevű utolsó családfejének leánya, Gibárt-i Lucia első házasságából (Trochan-i Mátyástól) való fia, Trochan-i János feleségül vette halmaji Bor Mihály allovázmester leányát, Katalint. E házasság kötésekor valamiféle hozomány-tartozása maradt Lucia asszonynak. Az 1427. évi, már idézett kamarahaszna összeírások adatai szerint Trocsányi Mátyás (Sáros megyéből) igen jómódú birtokos volt: *Fügöd*-ön 5, és *Kércs*-en 24 porta után adózott, de a vagyon időközben valamilyen módon elveszett. Ez a Trocsányi Mátyás nem lehet azonos az 1441. évi 'fassio' [*P 1059 (Vécsey) 6. csomó*] kapcsán említettel, mert az életkorokat nem lehet összeegyeztetni.

Özvegy Lucia asszony anyagi problémáihoz járult még, hogy második férjét, zombori Porkoláb Domonkost, ki kellett váltania Perényi János fogságából, s végül saját betegségeinek kezeltetése is emésztette vagyonát ("*pro conservationis propriae suae personae in variis et diversis infirmitatibus corporis sui*"). Mindezek kiegyenlítésére vette fel a fent említett 300 arany forintnyi kölcsönt ("*pro solutione dotis et rerum parafernaliū nobilis Dominae Catherinae, nunc consortis ... Ladislai de Pathak, relictæ videlicet alias quondam Johannis de Trochan per ipse factæ debendis existentibus trecentos florenos auri puri propria manu dedissent*") halmaji Bor Gergelytől és testvérétől Györgytől, valamint Katalin második férjétől, vámosújfalusi Pathaki Lászlótól, azzal a kötelezettséggel, hogy ha halála után Gibárti György fiverei visszatérítik a 300 forintot, az elzálogosított birtokok visszaszolgáltatandók ("*post suam mortem redigerentur et devolverentur*"), ha azokat visszaváltják ("*redimere possent et*

valerent“). A kölcsön felvételének időpontját nem ismerjük, de valamikor 1440-50 körül lehetett. Gibárt-i Lucia asszony egy 1461. évi okiratban [*JK 1*, azaz *DF 251367*] már mint „néhai“ szerepel. A fenti okirat [*DL 15011*] „keret“-okmányában, amely 1462 januárjában, tehát Lucia asszony halála után kelt, a Torna-megyei Kőszegi (Kewzegh-i) család három tagja kéri a királyt, hogy a Zemplén-megyei Zombor-i (=Mezőzombor) birtokra, amely zálogban a halmaji Borok kezén van, vonatkozó jogukat ismerje el. (Kőszeg: középkori község Komjáti és Nádaska között, a török időkben elnéptelenedett. A régebbi iratokban előfordul a Kőszögh írásmód is. Nem tévesztendő össze a nyugat-dunántúli Kőszeg városával.) Ennek tisztázása érdekében írt le Mátyás király a Leleszi Konventnek, s kérte be a két szerzetes által a beteg Lucia asszony 1455 decemberi vallomásáról felvett jegyzőkönyvet.

A királyi döntés alapján a Kőszegiek kötelezik magukat a zálogért felvett összeg visszafizetésére, amint erről egy 1463. augusztus 9-én kelt okiratból értesülünk [*DL 15863: reg., részlet*]:

„Pálóczi László comes, országbíró, az egri káptalanhoz. – Jelentették előtte Kewzeg-i László fia Miklós és Kewzeg-i János fiai László és Antal nevében, hogy az ország jogszokása szerint eleget akarnak tenni Katalin úrnőnek, Wamoswyfalw-i Pathak László feleségének, azelőtt Trochan János, Gybarth-i György leánya, Lucia fia özvegyének azon jegy- és nászajándék fejében, amely neki a rájuk öröklött jogon szállt zemplén megyei Zombor birtokban levő birtokrészekből jár, és a birtokrészt vissza akarják tőle szerezni. (...) A királyi ember menjen el Katalin úrnőhöz, és figyelmeztesse őt a király szavával, hogy miután ... megkapta a jegy- és nászajándékot, köteles nekik Trochan-i János Zomborban lévő birtokrészeit átadni.“

Ugyane hó 24-én az Egri Káptalan már azt jelenti az országbírónak, hogy kiküldötte figyelmeztette Katalint a birtok visszaadására, miután „László fiától, Miklóstól, s más fent nevezettektől“ *megkapta* a tőlük neki járó jegy- és nászajándékot. Feltételezhető, hogy az itt szereplő Kőszegi családtagok, (akik a '*JK 1 és 2*' okmányban is szerepelnek) Lucia asszony unokatestvéreinek leszármazottai voltak. Ezen az alapon jogosan követelték vissza, a zálogösszeg visszafizetése után, a vitatott birtokot. Úgy gondoljuk, hogy egy Gibárti lány (György testvére) egy Kőszeginek a felesége volt, s az ő leszármazottai az 1461-64-ben fellépő (jogos) követelők. Tehát a Bor és a Kőszegi család között *nem volt* közvetlen vérségi kapcsolat.

Az olvasó könnyebb tájékozódásának elősegítésére a következő oldalon bemutatjuk a fenti eseményekkel kapcsolatos IV-1. számú leszármazási táblázat-kombinációt.

A mezőzombori birtokkal ment még egy ideig a huza-vona, mivel Lucia asszony ott két szőlőt végrendeletileg Bor Gergelyre és Pathakiné Bor Katalinra hagyott, és azokat 1465-ben néhány Kőszegi családbeli személy, köztük egy pálos remete és egy deák ('Gregorius litteratus de Nénke'), jogtalanul elfoglalta, majd káptalani figyelmeztetés után visszaszolgáltatta *DL 16286 és NRA fasc. 799, no. 8*. További okiratokat e birtokvitával kapcsolatosan nem ismerünk.

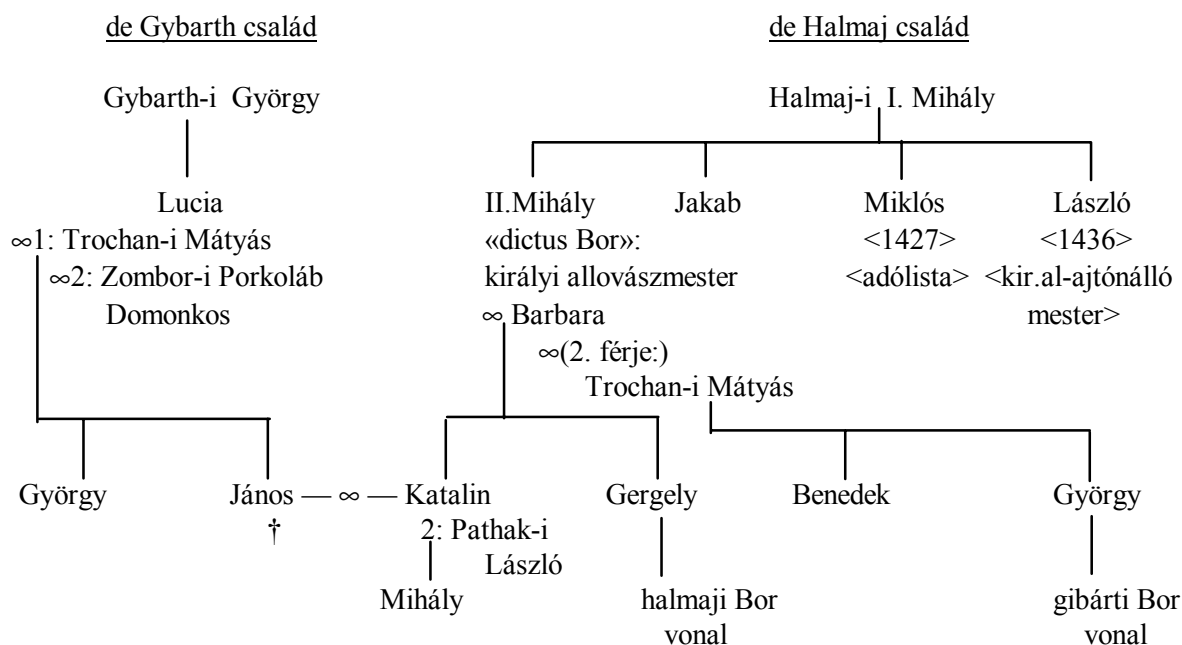
Mindez azonban számunkra – mintegy – csak mellékeseménye az ügy Gibárt birtokára vonatkozó részének, amelyre később részletesen visszatérünk.

Katalinról explicite írja forrásunk *DL 15011*], hogy halmaji Bor Mihály leánya. Egy 1456-ból származó királyi adományozó okiratból [*DF 254418*] viszont egyértelműen

megtudjuk, hogy Gergely is Bor Mihály királyi allovázmester fia volt. György Gergely féltestvére volt, erre a későbbiekben még részletesen kitérünk.

IV - 1. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

A «rég» (azaz a gibárti Borok előtti) Gibárti család és a Halmaji Bor család rokoni (házassági) kapcsolata

Jelmagyarázat: csúcsos zárójelben <...> azoknak az okmányoknak az évszámait tüntettük fel, amelyben az illető személy említődik.

∞ : házasság

A Mezőzomborral kapcsolatos már említett 'JK 1 és 2' okmányon kívül Gergely nevével életében még két okiratban találkozunk [JK 4, 5, azaz DF 250646, DF 251350] – az egyikben egy halmaji Bor Istvánnal szemben, a másikban (Puszt-Baxa ügyében) vele együtt, "egy oldalon" szereplője egy-egy peres ügynek.

Halmaji Bor István mint hites tanú szerepel egy 1461-ből való okiratban [DF 211421].

Azt, hogy halmaji Bor Gergelynek Györgyön kívül még egy István nevű fivére is volt, egy 1468. évi, – enyhén szólva – nem túl dicséretes szereplésükkel kapcsolatos okirattól tudhatjuk legkorábban. E [DL 16719] jelű irat két (okt. 1-i, ill. dec. 29-i keltű) részének a regesztájából idézünk (halmaji Bor Gergely: Mihály allovázmester fia):

"Gwth-i Orzagh Mihály nádor a Jászai Konventhez. – Olnodi Czwdar Jakab panaszára, mely szerint Halmaj-i Bor Gergely a testvére: István tudtával és hozzájárulásával Szent Márton napja körül, több mint 200 lovassal a borsod megyei Olnod [= Ónod] birtokára rontva a nevezett mezővárosban lakó Feoldes László nevű jobbágyát saját házában és kúriájában megverte és megsebezte, félholtan hagyva ott és mindenét elhordatta, egy másik jobbágyát pedig a mezőre kihurcolva megcsönkítették és megkínózták; ... királyi emberek valamelyike vizsgálatot tartva

idézzék meg Halmay-i Gergelyt és Istvánt vízkereszt nyolcadára eléje.“ – ”Lukács jászai prépost és a konvent Gwth-i Orszagh Mihály nádorhoz. ... parancsára ... királyi ember vizsgálatot tartott, mely a ... panaszt mindenben igazolta, majd Halmay-i Bor Gergelyt és Istvánt a borsod megyei Weche ...részükön megidézte“. [Lásd még: *DL 16808* (1469).]

Nem derül ki az iratból, hogy István és Gergely édestestvérek, vagy csupán féltestvérek, erre alább még részletesen visszatérünk.

A Bárczay család levéltárából ismertünk meg a fenti ügghöz hasonló, de ”ellenkező előjelű“ konfliktust [*DL 83784, reg.*] az 1469. évből, amely a helyi ’igazságszolgáltatás’ XV. századi szokásairól érdekes képet nyújt. Eszerint:

”A megye bizonyítja, hogy törvényszéke előtt Halmay-i Bor Gergely panaszt emelt, amely szerint Barcza-i István famulusai egy jobbágyát súlyosan megsebesítették. Erre Barcza-i István elismerte, hogy famulusai egy jobbágyot, aki az ő tilos tavában halászott, miután famulusaira rátámadt és hálóját nem akarta átadni, megsebesítették. A megye úgy találja, hogy a megsebesítés méltán történt, mert a jobbágyot Barcza-i István famulusai a tilosban találták ... tehát a keresetet elutasítja.“

Ez a Bor *kontra* Bárczay ügy magyarázza, hogy miért találhatók a Bor családdal kapcsolatos okiratok is a Bárczay levéltárban.

Gergely 1475-ben még hites tanú [*DF 251480*], 1482-ben viszont már mint *néhai* említődik [*JK 9*], tehát 1477 és 1482 között halt meg. Ez az okmány-szöveg (amelynek az elejéről valami lemaradt a FEDÁK-féle kivonatban) Julianna asszonyt említi Gergely özvegyeként, és Istvánt fiaként. A *Vécsey család levéltárában* [*P 1059, 6. csomó, 28. tétel*] találtunk egy ”Regestum Literarum et Literalium Instrumentorium Familiae Baronum Vécsey“ című összeállítást az 1727. évből, amely ’Halmaj’ alcím alatt, Anno 1497 a következő bejegyzést tartalmazza:

”Transumptum Fassionis *Stephani Bor de Halmaj*, qum mediante medietatem Domus suae paternae in eadem Halmaj, Sorori suae Catharinae Bor, Gregorii vero Bor filiae, Maritoque eiusdem Blasio Szölössy de Vécse, cedit, cum applaudata post mortem ejusdem Stephani Bor in altera etiam medietate ejusdem Domus N(obi)litaris f(ac)ienda(?) Successione.“

A rendelkezésünkre álló okmányok közül egyedül ebből derül ki, hogy halmaji Bor Katalin, aki Vécsey Balázs feleségeként az egész Vécsey család ősanyja volt, Bor Gergely gyermeke (ennek ismeretében tudtuk beilleszteni a vonatkozó származásrendbe), s egy másik István testvére volt (az előző szakaszban említett István mindkettőjük nagybátyja).

Mindezekből biztosnak mondható, hogy a fenti okmányok közül az 1482. évi ’*JK 9*’ erre az Istvánra, Gergely fiára vonatkozott. Ezzel szemben a másik Istvánra, Gergely és György testvérére vonatkozik a *JK 4 és 5*’ okmány.

Említésre méltó a ’*DL 84582*’ irat, ebből megtudhatjuk, az 1499-ben már néhai halmaji Bor Gergely megözvegyült leánya: Klára nemesasszony egy (néhai) Iske-i András felesége volt. Eszerint Istvánnak Katalinon kívül még egy lánya volt.

Gergely fia István 1474-ben mint királyi ember szerepel egy iratban [*DL 17585*]. A ’*DF 265402*’ iratban (1487) Bor Benedek és Bor István hites tanúk. Ez az egyetlen forrásunk, amelyben a címeres levél óta egy Bor Benedek előfordul. Ezt követően 1497 és 1509 között

Bor István neve még több okiratban szerepel, ezek Bor István és Vécsey Balázs közötti birtok-elzálogosítási ügyekkel foglalkoznak [P 1059, (Vécsey) 6. csomó, DF 254481, DF 254401, DF 254504, DF 254511].

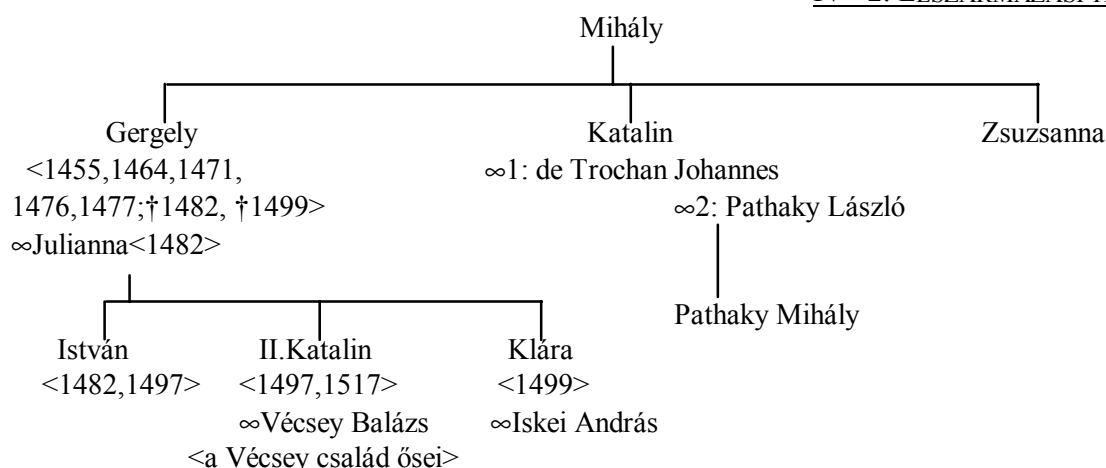
Említésre méltó az 1483-ból származó 'DL 18844' számú irat (mely azonos a *NRA fasc. 1709, no. 59*-cel). Ebben Bor István özvegyét, Erzsébet asszonyt említik, akinek a második férje Parvi Péter, valamint Bor László özvegyét, Orsolya asszonyt, aki Porkoláb Gergelyhez ment feleségül. Nehéz ezt a két Bor családtagot besorolni. István talán György és Gergely testvére, előbb őt említettük a 'DL 16719' kapcsán. László nyilván nem lehet az alajtónállómester, az ő legutolsó előfordulása óta 47 év telt el. Valószínűleg a címerszerző fivérek valamelyikének a gyermeke lehet.

Családunk akkor élt tagjai több mint fél évszázaddal a Konstanzi zsinat után is változatlanul a számottevő súlyú és befolyású nemesek rétegéhez tartoztak. Ezt bizonyítja, hogy halmaji Bor István 1474-ben [DL 17585] és Halmaj-i György 1472-ben [DL 38847] "királyi ember"-ként ('homo regius') szerepel egy-egy hivatalos aktussal kapcsolatos okiratban.

Az okmányokban rögzített események követelményeit szem előtt tartva Gergely születését kb. 1405 és 1415 közöttre, fiát Istvánét pedig 1430 és 1450 közöttre tehetjük.

Az olvasó könnyebb tájékozódásának az elősegítésére bemutatjuk a most tárgyalt családtagokkal kapcsolatos IV-2 számú leszármazási táblázat kombinációt.

IV - 2. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

Jelmagyarázat: csúcsos zárójelben <...> azoknak az okmányoknak az évszámait tüntettük fel, amelyben az illető személy említődik. Az <+...> jelölés arra utal, hogy abban az okmányban az a személy már mint néhai fordul elő.

∞ : házasság

A következőkben részletesen kell foglalkoznunk az előzőekben már többször említett Bor Györggyel. Ez a Bor György, akit a Bor család Gibárt-i ága megalapítójának tekintünk, ugyanis kulcs-szerepet tölt be a leszármazási táblázataink 1450-1500 közötti szakaszában. Mivel 45 éven keresztül (1455 és 1500 között) 24 okiratban találkozunk a Bor (vagy Trócsányi) György névvel a forrásainkban, elemzésünkben a következő kérdésekre kellett választ adnunk:

- (1) biztos-e, hogy ez a 24 okirat valóban egy és ugyanarra a Györgyre vonatkozik;
- (2) mivel bizonyítható, hogy a Trócsányi Mátyás fiaként, Bor Mihály egykori királyi allovázmester özvegyétől született György azonos a később – látszólag rendszertelenül – Bor „de Halmaj”, „de Gibárt”, és „de Zsujta” neveken szereplő Györggyel;
- (3) kik voltak valóban az ő gyermekei az irodalomban Zsujtai- és Bor-leszármazottakként egyaránt felsoroltak közül;
- (4) melyek az ő, a szülei, a házastársa, és a gyermekei behatárolható születési, halálozási, stb. évei.

Gibárti Bor György 1440-1444 körül születhetett. Apja: Trócsányi (de Trochan) Mátyás, István fia, aki Poka fia [DF 254401]. Anyja: Barbara/Borbála (esetleg a ‘Bor de Halmaj’ családból), halmaji Bor Mihály volt királyi allovázmester özvegye. Trócsányi Mátyás előző felesége egy Dorottya asszony volt, aki 1430-ban még élt. Esetleg a régi „de Gibárt” család sarja: 1430-ban ugyanis kéri a Gibárt-i (Ghybard-i) possessio határainak a megállapítását Kér (ma Abaújkér) felé [DL 90875]. A szülők 1435-38 táján házasodhattak, mert 1441-ben már volt egy akkor megemlélt fiúk: Benedek.

György édesanyjának, Borbála asszonynak a születését a következő meggondolások alapján becsülhetjük meg: 1440/41 után Györgyön kívül még egy fia (István) is született, ami maximum kb. 46-47 éves kort jelent. Születését így 1395-1400 közöttre tehetjük. 1413-1420 között házasodhatott halmaji Bor Mihállyal, akitől egy fia (Gergely) és két lánya (Zsuzsanna és Katalin) született.

1441-ben, amikor Trócsányi (de Trochan) Mátyás, halmaji Bor Mihály özvegyének férje az ő kiszabadításáért fizetett 500 arany forint váltságdíj fedezeteként feleségére és gyerekeire íratta Vécse birtokát [DF 254401], György neve nem szerepel a gyermekek felsorolásában. Barbara (Borbála) asszony Bor Mihállyal kötött első házasságából Gergelyt, Zsuzsannát és Katalint említi az irat mint gyerekeiket. Trócsányi Mátyástól egy Benedek nevű fiú szerepel, akinek a nevével később nem találkozunk; feltehetően fiatalon meghalt. A Vécsey-iratokból ismeretes „Regestum Literarum et Literalium Instrumentorum Familiae Baronum Vécsey (1727)” című összeállításban [P 1059, (Vécsey) 6. csomó, 28. tétel] a fenti okirat rövid kivonata szerepel, ahol a gyermekeket nem sorolták fel egyenként, csak „az előző férjétől, Bor Mihálytól született gyermekei” áll a szövegben

«No. 6. – A. 1441 – Fassio Mathiae Poka de Trocsány, super totali portione sua in Vécse, consorti suae Barbarae Bor de Hal., et prolibus ejus ex priori marito ejusdem Michaële Bor susceptis jure perpetuo in Fl. 500 auri puri suscripta.»

(Ez az egyetlen forrásunk arra vonatkozóan, hogy Barbara asszony maga is a halmaji Bor családból való volt. Fenntartással kell azonban ezt a XVIII. századi kivonatot kezelni, mert az eredeti okiratban [DF 254401] a név nem így szerepel, hanem csak mint „Domina Barbara”, de ez az irat is XVII. századból való másolat.)

Mivel több későbbi okiratban is explicite „Georgius filius Mathiae de Trochan” megnevezés szerepel, nem lehet kétséges, hogy 1441 után született még (vagy: kevéssel előbb, de 1441-ben még csecsemőkorú volt) ez a fia a Barbara asszony – Trócsányi Mátyás párnak. (Továbbá: még egy fiú, István születését is ide kell helyeznünk, aki 1468-ban és 1469-ben kifejezetten mint „Bor Gergely testvére” szerepel egy-egy okiratban [DL 16719, DL 16808].)

Az első forrás, amelyben György megjelenik [DL 15011 – NRA fasc. 799, no. 6.] mégis *nem* Trócsányi Mátyás fiaként szerepelteti őt. A Gibárti Lucia asszonynak 1455-ben

történt zálog-kölcsön nyújtás, ill. Lucia részéről birtok-elzálogosítás szereplőinek sorrendje az okiratban (és a regesztában): (1) Pathaki László, (2) felesége Katalin, halmaji Bor Mihály leánya, (3) Pathaki László és Katalin fia Mihály, (4) halmaji Bor Gergely, (5) György. Tehát a kiskorú (feltehetően 10-15 éves) György utolsó helyen szerepel, mintegy mellékszereplő. Megnevezése egyszer: „Gregorius Bor et Georgius frater eiusdem”, majd „Gregorius et Georgius Bor de Halmay”. A „frater” szóhoz nem kapcsolódik sem „carnalis”, sem „uterinus”, amit az apai, ill. anyai édes testvérek esetén használni szoktak. Úgy látszik nem tartották fontosnak a kiskorú fiú rokoni kapcsolatának a részletezését.

A következő év tavaszától sorozatban találhatók olyan okiratok, amelyekben a király megerősíti Gergelyt és Györgyöt (egy esetben Katalinnal és férjével együtt) a meglévő Vécse-i [DL 62330], Zombor-i, Kércs-i, Gibárt-i és Fíged-i [DF 254418], illetve Halmaj-i [DF 254419] birtokaikban. Az első esetben a megerősítés három különböző iratában *nem azonos* a nevek írása; maga az 1456. március 13-án kelt királyi új adomány így hangzik: «Bor Gergely és Halmaj-i Trochan Mátyás fia György szolgálatai jutalmazására királyi új adomány címén nekik adományozza az őseik által bírt és általuk jelenleg is birtokolt részeket az Abaúj megyei Weche possessioban a bennük levő királyi joggal egyetemben.» – Az ugyanazon a napon kelt királyi rendelet a birtokba történő bevezetésre a két adományozottat egyszerűen «Halmaj-i Bor Gergely és György» néven említi. Már maga ez a tény egyértelműen bizonyítja – ezekre az okiratokra vonatkoztatva – hogy ‘halmaji Bor György’ és ‘halmaji Trócsány Mátyás fia György’ egy és ugyanaz a személy.

Felmerülhet az a kérdés: mimódon lehetnek egy tizen-éves fiúnak olyan szolgálatai, amelyek e birtok-megerősítő donációkat indokolnák. Véleményünk szerint csak Gergely „szolgálatainak” jutalmazásáról van szó, s családi birtokjogi okok miatt foglalták be a szövegbe kiskorú féltestvérét is.

A következő megerősítés [DF 245418] azokra a birtokokra és személyekre vonatkozik, akik az 1455. évi zálog-kölcsön nyújtás, ill. Gibárti Lucia asszony részéről történt birtok-elzálogosítás [DL 15011] szereplői voltak. Ellentétben azzal az okirattal, Gergely és György neve itt: Gregorius filius dicti Michaelis Bor et Georgius filius Mathiae de Trochan. Mivel különben pontosan ugyanarról az ügyről van szó, a „két” György azonossága nem lehet kétséges.

Ugyancsak 1456-ban nyert Gergely és György „új adományt”, ill. megerősítést V. László királytól Halmaj és csatolt részei birtokára is [DF 254419], amelyet ők már régóta, szüleik helyett békésen birtokoltak [:in quorum pacifico dominio iidem Gregorius Bor et Georgius Trocsány pro genitoris suis ab antiquo perstitisse ...]. Eme okirat más részén a két féltestvér megnevezése: „Gregorius Bor et Georgius filius condam Matthiae dicti Trochan de Halmay”. Tehát Trócsányi Mátyás családneve a birtokra utaló „de Halmaj” kombinációval szerepel.

1463-ban és 64-ben a Kewzeghi (Kőszegi) család egyes tagjai panasszal éltek [DL 15863 és DF 251248], hogy bár Pathaki László felesége, Bor Katalin megkapta tőlük a megítélt jegy- és nászajándékot, a mezőzombori birtokrészt mégsem adja nekik vissza (a ‘DL 15863’ okirat kivonatát már néhány oldallal fentebb idéztük). A ‘DF 251248’ szövegében is szerepel Gergely és György, mégpedig hasonlóan ahhoz, ahogy az eme ügy kezdetét jelentő 1455. évi okiratban [DL 15011] is áll: Gregorius et Georgius Boor dicti de Halmay.

1467-ben Mátyás király megerősíti az 1456. évi V. László király fiele donációt Vécse birtokára [DL 62330]. Az oklevél-regeszta szövege szerinti nevek: Halmay-i Bor Gergely és Trochan Mátyás fia György.

Véleményünk szerint ez a 7 okirat ill. regeszta egyértelműen bizonyítja a következőket:

- Trócsányi (de Trochan) Mátyásnak – aki a birtokról időnként a „de Halmaj” praedicatumot is használta, az 1441-et követő években született halmaji Bor Mihály özvegyétől, Barbara asszonytól (aki esetleg maga is a halmaji Bor családból való volt) egy György nevű fia is.
- Ez a György hol „Bor de Halmaj”, de zömmel az apja nevével együtt „de Trochan” néven szerepel az okiratokban, de az okiratok tartalma alapján kétségtelen, hogy ugyanarról a személyről van szó.

Ezzel lezárul azoknak az okiratoknak a sora, ahol György *mindig* mostohabátyjával, Gergellyel együtt szerepelt.

1471-ben először szerepel Gergely nélkül György [DF 251210, JK-3], Kércs-i Fuló Györggyel, Szend-i Kristóffal, valamint Márta asszonnyal (Szend-i István özvegye) együtt, *Georgius Bor de Halmay* néven. Elvileg elképzelhető lenne, hogy Mihály egykori királyi allovázmester egyik testvérének volt egy György nevű fia, vagy unokája, s az szerepel itt. Ennek ellene mond azonban, hogy Kércs és Gibárt birtokáról van szó, s ezek ugyanazok a birtokok, amelyek a [DL 15011] és [DF 254418] okiratban szerepeltek, – mások mellett – a vizsgált György személyével kapcsolatban.

1472-ben *Georgius de Halmay* (tehát ‘Bor’ nélkül) „királyi ember” szerepel egy részünkre érdektelen ügyben [DL 38847]. 1442-44 körüli születést feltételezve György (Trócsányi Mátyás fia) ekkor már 28-30 esztendő, tehát ezt a tiszteket nyilván betölthette.

1478-ban említődik az első ízben – az eddig megismert okiratainkban – György felesége Ilona (Elena) asszony [DF 251276]. Maga György ebben (a különböző önkényeskedésekről szóló iratban) ismét *Georgius Bor de Halmay* néven szerepel. Úgy látszik, mióta felnőtt, ezekben az években a mind Bor-, mind Trócsányi-vonalon ősi birtokról, Halmajról „írja a nevét”. Ezen a néven még 1484-ben [DF 253826/fol. 30v], 1487-ben [DF 269485] és 1492-ben [DL 98463] fordul elő az iratokban. A „Trocsany” nevet nem használta többet.

Amikor először fordul elő a felesége neve, György már 34-36 éves, tehát valószínűleg már több éve nős, de eddig nem történt jogilag papírra vetni való a házasságával kapcsolatosan. CSOMA JÓZSEF könyvéből is tudjuk, hogy felesége: Zsujtai (de Suhtha) András özvegye volt, s ez az 1484. évi [DF 253826/fol. 46v] okiratból is egyértelműen kiviláglik. Később kimutatjuk, hogy Ilona asszonynak legalább két gyermeke született az első házasságából, s így 22-25 évesen maradhatott özvegyen.

Felesége első házasságából maradt birtokairól csakhamar felbukkan Györgynél is a „de Zsujta” előnév használata 1480-tól kezdődően – hasonlóan ahhoz, ahogy az apja, Trócsányi Mátyás elkezdte a „de Halmaj” előnév használatát.

Gibárti Bor György további, 1480. utáni életútját alább, a gibárti Bor ág történeténél ismertetjük.

Az elemzett források alapján tehát egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a „gibárti Bor” család (ág) „megalapítója”, György, nem volt „vér szerint” a Bor családból való, – hacsak

édesanyja nem volt Bor – hanem Trócsányi Mátyás fia volt. Fiai: Lénárd és Pál, majd Pál vonalán az unokái: János és nővérei, végül János gyermekei is mind a „gibárti Bor” nevet használták.

Ugyanakkor azt is megállapíthatjuk, hogy az ismertetett okiratok alapján semmiféle utalás nincs két különböző (t.i. apa és fiú) Györgyre. Ezért ezt a hipotézist elvetettük, és a 24 okirat tartalmát elemezve arra a következtetésre jutottunk, hogy az ezekben szereplő Bor (vagy Trócsányi) György egyetlen személy.

A Trócsányi-Bor névátvételhez hasonló, beházasodással kapcsolatos névváltoztatás nem volt ritka azokban az időkben, amikor még nem alakult ki a családnév következetes használata. Megemlíthetjük pl. a Fáy családot, [A-148], ahol több esetben más családbeliek a beházasodás után felvették a Fáy nevet. Hasonló az eset a már említett Ozorai Pipo temesi ispánnál (24. oldal). Eredeti neve Filippo Scolari volt, az Ozorai családba beházasodva Ozorai Pipo néven vált ismertté a magyar történelemben. Utódai az Ozorai nevet viselték.

Az elmondottak alapján röviden kell írunk a Trócsányi család korai történetéről. Mind a két nagy családtörténet monográfia, NAGY IVÁN [A-95] és KEMPELEN [A-72] ír a családról. Eszerint ősi Sáros megyei nemesi család, az első irat, melyben előfordul a név, 1318-ból származik [DL 1939], itt Nicolaus de Trochan szerepel. 1338-ban Pál országbíró intézkedett a család örökségével kapcsolatos határjárásról [DF 212684]. Az 1400-as évek elejétől kezdve már több oklevél ismeretes, amelyek a Trócsányi családdal kapcsolatosak. Ezek alapján azonban összefüggő családfát nem sikerült összeállítani. Az 1526 utáni időszakból is ismeretes több adat a családdal kapcsolatban. KEMPELEN szerint: „Bár a kapcsolatot igazoló okmányok híján vagyunk, mégis feltehetjük, hogy az 1754-55. évi orsz. nemesi összeíráskor Abaúj megyében felvett György, a Nyitra megyében igazolt János, a Zemplén megyében élt Ferenc ehhez a családhoz tartoznak.” GERŐ JÓZSEF: Igazolt nemesek című könyvében [A-46] is szerepeltet több Trócsányit a XX. századból: így Trócsányi Béla dr. orvost, Trócsányi József dr. jogakadémiai tanárt, valamint gyermekeit említi. Napjainkban a telefonkönyvben is több Trócsányi nevet lehet találni.

A Trócsányi családdal kapcsolatos DL és DF jelű okiratokat a teljesség igénye nélkül a XV. század közepéig, Bor/Trócsányi György fellépéséig gyűjtöttük össze, ezek listáját az irodalomjegyzék végén adjuk meg (268. oldal).

Istvántól illetve Györgytől közvetlenül átvezet a család története a XVI. századi szakaszba, amelynél külön tárgyaljuk majd a két (ill. három) ág történetét.

A XV. századi krónika-szakasz lezárásakor joggal felmerülhet a kérdés: lehetséges-e, hogy az 1415. évi címeres levélben szereplő generáció 14 férfi tagjától a század végére csak két ág maradt volna, amely a Bor családot továbbvitte? Nos, mivel a mi családukban, csakúgy mint másokéban is előfordul, hogy gyermekekben, sőt fiúkban gazdag generációk után hirtelen elapad a gyermekáldás, ezt a lehetőséget kizárni nem lehet. Például a Bor család egyik ágában a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben egy házaspárnak 10 gyermeke – köztük 7 fiú – született, s két generációval később már csak egyetlen férfi képviselte ezt a vonalat.

Valószínűnek látszik azonban, hogy Bor Mihály allovázmester férfi testvérei és unokatestvérei esetében más, birtokpolitikai okok is közrejátszottak abban, hogy az ősi birtok környékén, sőt Abaúj megyében sem találkozunk többjük leszármazottaival. A halmaji birtok nem lehetett nagy, s ezért valószínűleg jó néhány férfi családtag más tájon keresett magának érvényesülési lehetőséget, és feleséget, lehetőleg fiúörökös nélküli birtokos családok lányai

közül. Halmaji Bor László Csanád-megyei hivataláról már volt szó. 1422 és 1471 között hét okiratot találtunk a Pozsony-megyei kajali Bor és nebojszai Bor "alias Porkoláb" családra vonatkozóan, akikről nem tudjuk, milyen kapcsolatban voltak a halmaji és gibárti ágakkal (lásd a X. fejezetet). A következő században is konkrét példánk van: így egy Sáros megyében történt "beházasodásra"; vagy a "Királyi Könyvek"-ben találkoztunk a XVI. században a "Bor de Kyrál" névvel, amely feltehetően a Gömör megyei Királyi-ra utal. Ugyanígy Gömör-Kishont vármegyéből ghamasi Boor Péterről és utódairól vannak adataink, akinek apja Szepesből származott; Szatmárban az 1754/55 évi nemesi összeírásnál szerepelt egy Bor Mihály. Vas-megyében a XVIII. században többször is említésre kerül a nemességigazolások idején egy Bor család, s.i.t.

E Borok kapcsolatát az abaújiakkal egyik-másik esetben igen könnyű elképzelni, hiszen pl. Gölnic, amelyről a következő pontban lesz szó, Szepes megyében fekszik, és Sáros, Szepes és Gömör-Kishont Abaújjal szomszédos megyék voltak. De láttuk, hogy már Mihály allovázmesternek is az ugyancsak távoli Csanád-megyébe került egy testvére. Éppen ezért nagyon valószínűnek tartjuk, hogy az ország különböző részeiben ma is élő Bor családok egy része az elvándorolt "konstanzi" testvérek és unokatestvérek egyikétől-másikától származik. Mivel ettől az időszaktól bennünket, ma élőket 15-16 generáció választ el, nem csoda, hogy a halmaji eredet hagyománya csak azoknál a Boroknál élt tovább, ahol a megőrzött címeres levél biztosította a nemesi státust, még akkor is, amikor a birtokokat már elsodorta a történelem vihára.

Azokra a ma is élő Bor családokra, akikkel nem sikerült a közös eredetet a távoli múltból kideríteni, e családkrónikánk X. fejezetében még visszatérünk.

C. A Bor család különböző ágainak története a XVI. században

Az 1500 és 1599 közötti száz esztendőből nem kevesebb, mint 76 jászói okmány kivonatát ismerjük a Bor családra vonatkozóan, s ezen kívül több mint száz teljes okmányszöveget is sikerült felkutatnunk. Ezek alapján erre az időszakra összefüggőbb szakaszokat tudunk rekonstruálni családunk történetéből, sőt több generációt felölelő leszármazási táblázatok is összeállíthatók a rendelkezésünkre álló adatokból. Arra vonatkozóan azonban, hogy ennek az évszázadnak a nemzet sorsa szempontjából tragikus, vagy hosszú időre meghatározó eseményei (Mohácsi csatavesztés és az utolsó Jagelló királyunk halála; kettős "királyválasztás" és az ezt követő hosszú háborúskodás I. Ferdinánd és Szapolyai János hívei között [Berzsenyi szavaival: "Zápolya öldöklő századja ..."]; az ország középső részének török uralom alá való kerülése; az Erdélyi Fejedelemség létrejötte, a reformáció elterjedése, stb.) milyen mértékben és milyen módon hatottak ki családunk, illetve az egyes családtagok sorsára, újfent nagyon gyérek az ismereteink, s csak egy-két Jászói Konvent-okmány utal ilyesmire. Más forrásokból esetenként ki tudjuk ezt a képet a környék történelmi hátterével egészíteni, ezekre azonban a megfelelő személyek, ill. időszakok tárgyalásánál térünk ki.

Az okmányokból azt a következtetést vonhattuk le, hogy a család ebben az időszakban különböző ágakra szakadtan élt, és semmi sem mutat arra, hogy ezek között az ágak között, legalábbis a birtok-tranzakciók, ill. a pereskedések terén intenzív kapcsolat állott volna fenn. Így külön-külön ismertetjük azt, amit a *halmaji*, a *gibárti*, *sarnói*, *szentgyörgykinizsi* és a *vilmányi* ág történetéről tudunk.

(a) A halmaji Bor ág

Ennek az ágnak a XVI. századi története egy halmaji Bor Simonnal kezdődik. Bor Simon neve a 1496 és 1574 között 29 okiratban fordul elő, ezenkívül közel 20 esetben az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben is említik. Így nyilvánvaló, hogy 78 éven keresztül itt nem egy, hanem több személyről van szó. Kutatásaink során arra a meggyőződésre jutottunk, hogy három Bor Simon élt ebben a században.

Meg kell említenünk, hogy ezeknek az iratoknak nagy része azonban nem tartalmaz olyan adatokat, melyek családi kapcsolatokra utalnak. Legtöbbször mint tanú szerepel, vagy valamilyen birtok- vagy kölcsönügy kapcsán említik a nevét. Az iratok alapján teljesen egzakt családi kapcsolatokat nem lehetett mindig felállítani, többször kénytelenek voltunk feltételezésekhez folyamodni.

Az első okirat, melyben Simon neve előfordul, 1496-ból való, a [DL 46365], ebben a hites tanúk sorában szerepel: „Stephanus sive Simon Bor de Halmaj” (Stephanus vagy Simon Bor de Halmaj). Nevezzük őt I. Simonnak. Ennek alapján I. Simon születését az 1460-as évekre, ill. legkésőbb az 1470-es évek elejére tehetjük. Egy 1512-ből való iratban pedig Bor Lénárddal együtt szerepel, mint hites tanú [DF 250778, ill. ennek átirata: DL 32636]. Ugyancsak hites tanú Simon 1507-ben egy másik iratban [DF 250636]. Itt említjük meg, hogy egyetlen okiratban sem találtunk olyan adatot, amelyből kiderült volna, hogy I. Simon kinek a gyermeke volt. Mint az előző fejezetben megírtuk, halmaji Bor Mihály allovázmesternek 9 fivére és 4 unokafivére volt, ezek közül bármelyiknek lehet Simon az unokája. Az előző fejezetben említett Gergely fia István nem lehet sem testvére, sem apja Simonnak, erre az alábbiakban még részletesebben visszatérünk.

Megemlítjük az 1500-ból való ‘DF 250668’-t, ebben Bor Simon és Balajti István 5 jobbágytelekre történő beiktatása ellen többen tiltakoznak (Az oklevél teljes fordítását Érszegi Géza tollából [A-141] olvashatjuk).

1519-ben [DL 23191] Bor Simon és társai, mint Perényi Imre familiárisai erőszakosan elfoglalnak Felsővadászton és Selyeben egy birtokrészt.

Simon felesége két okmányban szerepel [DF25159 és DF 253827/f51], ezek dátuma 1511 és 1520. Ezekből megtudjuk, hogy Simon feleségét Erzsébetnek hívták, aki néhai ondi Gerczely Miklós özvegye volt.

Nagyon fontos irat az 1524-ből való ‘DF 254558’. Ebben az iratban Bor Simon végrendelkezik Kékedi András és Kinizsi Gergely tanúskodása szerint:

„bár az élete törékeny és elesett volt, élénk fennhangon előttünk ezt mondta Vécsey Balásznak: Legyen, – így szólt – ez az előbb leírt birtokrész, amely most az én kezemen van, nem engem illet örökség örök jogán, hanem a néhai Bor Gergely gyermekeit, ezért kérem tőled, miszerint halálom után békés úton neked és az említett Bor Gergely gyermekeinek ígérem, mivel – mondta – nem engem illet, hanem a te gyermekeidet.”

Ebből nyilvánvaló, hogy Simon nem lehetett sem fia, sem unokája Gergelynek. A jogos örökös eszerint Bor István és Katalin, Vécsey Balázs felesége.

Ebből az iratból nem derül ki, hogy Simon – aki ekkor legalább 55 éves – ezután a végrendelkezés után elhunyt volna. Valószínűnek tartjuk azonban, hogy ezt a betegeskedést nem élte túl, és a következő okiratokban szereplő Simon, – nevezzük II. Simonnak –, I. Simon

fia volt. Itt jegyezzük meg, hogy nem ismerünk olyan oklevelet, melyből egyértelműen kiderülne, hogy Simonnak volt egy Simon nevű fia ebben az időben. De mivel II. Simon neve is a halmaji birtokkal kapcsolatban fordul elő többször, nyilvánvaló, hogy ő I. Simon fia.

A következő évből, 1525 augusztusából két okiratot is ismerünk, ahol II. Simon szerepel, de utána 14 év szünet következik és csak 1539-ből ismerünk olyan okiratot, ahol Bor Simonnal találkozunk. A 'DL 84179' (1525) szerint Bor Simon és Wathay Imre tanúskodik egy erőszakos ügyben, miszerint Kynys-i Imre meggyilkolta Wathay Benedeket Halmajon. A 'DL 84184' (1525) szerint II. Lajos király meghagyja a jászói konventnek, hogy idézze meg Bor Simont, Wathay Imrét és Barczay Jánost, Abaújvár megye alispánját. Kynys-i Imre ugyanis panaszkodott, hogy Bor Simon és Wathay Imre anélkül, hogy ő arra okot adott volna, Barczay János Abaújvár megye alispánjával elfogatta, és csupán néhány nemes jótállására eresztette el.

A következő fontos irat 1539-ből való [NRA fasc. 819, no. 53], ebben senior és junior Bor Simon szerepel (nevezzük senior Simont II. Simonnak, junior Simont III. Simonnak). Az okirat kibocsátója János király, és a Jászói Konventnek írta. (Ez az irat nem szerepel a FEDÁK-féle összeállításban.) E 140 sorból álló hosszú 'fóliás' kézírása aránylag könnyen olvasható, s így a szöveget teljes egészében elemezhetjük.

Az okmány tartalmilag egy birtok-per, szántóföldekkel kapcsolatosan. A felperes Horwathy Albert és felesége, Dorottya asszony, az alperes halmaji Bor Simon. Valami erőszakos elfoglalás történhetett. Legfőbb értéke számunkra, hogy Bor-családbeli szereplői: Simon Bor *senior*, illetve *junior*, explicite így vannak definiálva. Ugyancsak fontos, hogy megtudjuk, hogy Simonnak két testvére, István és Miklós élt ebben az időben. Közülük Simon senior a per szereplője, és Simon junior csak mint az egyik tanú gazdája említődik. Mivel Simon senior neve több tucatszor szerepel, s egyszer sem mint néhai, eszerint ekkor még élt, s valószínűleg 50 évesnél idősebb volt. A „Bocsárdi (Bolcsárdi) Rész” nevű szántóföld darab (amelyről a vita folyik) egykor ki lett hasítva Halmaj birtok területéből, mivel akkor a halmaji nemesek felfogadták a nemes Bolcsárdi Lászlót, hogy vívjon párbajt helyettük, s a győzelem után odaadták neki. azt a szántó-darabot. Később zálogba akarták adni Aszaló polgárainak, s azok kérték a váradi kanonokokat, mint földesuraikat, hogy engedjék ezt a darabot magukhoz váltani. A No. 6. tanú:

„hallotta az apjától, Fuló Imrétől, hogy az idősebb Bor Simon az említett szántót a váradi kanonokoktól visszaváltotta”.

A No. 8 tanú (Bölse-i Sándor Ambrus) szolgabíró vallomása szerint idősebb Bor Simon még a mohácsi csata előtt hozzájött és kérte, hogy az említett földet adja neki. Eme Ambrus azt is vallja, hogy nagyanyja szerint a halmaji templom is a „Bocsárdi Rész” nevű földön épült. – A No. 14 tanú, Fancsali István tanúvallomásából kiderül, hogy:

„a testvérek, halmaji idősebb Bor Simon, Bor István és Miklós maguk között felosztották és használták „Bocsárdi Rész” szántóföld darabot”.

Abból kiindulva, hogy a No. 8-as tanú szerint II. Simon már a mohácsi csata előtt is szerepelt birtokügyben, születését mindenképpen 1505-nél korábbra kell tennünk.

Ebből az iratból nem derül ki, hogy II. Simonnak a fia III. Simon (Simon junior) lenne, és későbből sem ismerünk olyan iratot, amely erre utalna. Ugyanakkor több iratból ismerjük II. Simon gyermekeit (ezeket alább ismertetjük), így biztos, hogyha III. Simon II. Simon fia

lett volna, ezt megemlégették volna az iratok. Így azt tételezzük fel, hogy III. Simon II. Simon valamelyik testvérének a fia lehetett.

Érdekes, hogy a fenti okiratnak több olyan nemes szereplője van, akik *de Halmaj* "praedicatum"-mal szerepelnek, tehát Halmaj és határa ekkor feltehetően *nem* kizárólag a Bor család tagjainak a birtokában volt. Így az első tanú: Dionisius Nagy *de eadem Halmaj*; vagy: Johannes Sárkwzŷ *de eadem Halmaj*.

Egy 1559-beli tragikus eseményről értesülünk Puky Andrásnak Felsővadászról írt munkájából [*P 1807 (Puky) 2. cs.*], eszerint a Rákóczi és Réghy családok rivalizálása során:

„Nagyságos Bebek György, Balajthy György és Tamás, Felső Vadászi Rákóczy Mihály és György, Szarvaskövy István és János, Kupay Nagy Balázs, Bor Simon, Balay Ferencz, Csobády Antal nemesek Tomorra rontottak; a megerősített templomerődöt felgyújtották, a szomszéd nemesség és szegénység ott levő vagyonát elharácsolták.”

Sajnos az ilyen jellegű erőszakoskodások egyáltalán nem mentek ritkaságszámba azokban az időkben.

A következő években ismét többször szerepel "Simon Bor de Halmaj" neve. Ezek közül ki kell emelni az 1544-ből származó végrendeletet, ahol egy Gömör megyei birtokkal kapcsolatosan az öt felsorolt örökös között Béje-i Zsófia asszony, halmaji Bor Simon felesége is szerepel [*JK 17*]. Itt nyilván II. Simonról van szó.

Az 1561-ben kelt irat [*JK 25*] különös fontosságú:

"Halmaji Bor Simon, hogy fiát, Miklóst a török fogságból kiváltsa, 'használati letétbe' adja e fia összes Halmajon, Balajton (Borsod megye) és Nádudvaron (Szabolcs megye) [Megj.: ma Hajdú megye] lévő birtokait Dévény András és Tornaly [helyesen: Tornallyai] Pál nemeseknek 300 tallérért."

Jóval későbbi időből származó, s két generációval ezután élt személyekkel kapcsolatos sorozatos peres írományokból értesülünk arról, hogy ifjabb Bor Simon két Vécsey-fiú gyámja és javaik gondviselője ("tutor et curator") volt. (Családunk és a Vécsey család rokoni kapcsolatáról már szoltunk jelen fejezet első részében: halmaji Bor Katalin, Gergely leánya, Vécsey Balázs felesége volt.) – Ez az epizódnak tűnő tény kihatott még a három generációval később legutolsó Halmajon élt Bor-leszármazott, Horváth Mihályné Bor Anna helyzetére is, ezért úgy véljük, érdemes ezt a kapcsolatot, és peres következményeit részletesen ismertetni. A szereplők, s részben ezek gyermekeinek halála utáni pereskedések irataiból a következőket lehet rekonstruálni.

Bor II. Simon Vécsey Györgynek és Istvánnak, György fiainak gyámja volt. Nem tudjuk pontosan, mikor bízták rá a kiskorú fiúk gyámságát – 1550-62 körül történhetett, – mivel mindez egy 1650. évi (!) "keret-okmány"-ban idézett előzménye egy akkori pernek. Ennek az 1650. évi ügynek nincs aktív Bor szereplője; a per egyrészt egy Vécsey Sándor – néhai György fia, aki a néhai Sándor fia volt – másrészt Lórántffy Zsuzsanna (Rákóczi György volt fejedelem özvegye), Telegdi Borbála (Rákóczi Zsigmond özvegye), és egy bizonyos Mosdósy Imre között zajlott.

Az összesen 64 lap (!) terjedelmű latin nyelvű okirat [*NRA fasc. 838, no. 94 ill. 95 és a vele gyakorlatilag azonos NRA fasc. 904, no. 52*] sorozatosan idézi az előzményeket, zömmel egy 1592. évi per, ill. tanúkihallgatási sorozat vallomásai alapján. A nem kevesebb, mint 26

tanú vallomása 17 oldalt foglal el. Ugyanerre a perre vonatkozik a 'JK 61' (1592) okmánykivonat is.

Érdemes néhány tanúvallomásból szó szerint idézni. Az 1. tanú, nemes Joannes Baxy ezt vallja:

”... quod Egregius quondam Simon Bor fuisset Tutor pupillorum quondam Georgii et Stephani Vécheý, et quod post mortem et decessum Relictae quondam Francisci Delý nomine Tutorio, bona et jura possessionaria, tam in Halmay, quam in Velencze-Kinis existentis ... idem quondam Simon Bor eodem nomine Tutorio possedesset et gubernasset, post decessum vero illius, Michael filius ejusdem eadem bona simul cum universis ... eodem nomine tutorio possidisset ... etc.”

(Azaz: ”... hogy néhai jeles Bor Simon gyámja volt a néhai Vécsey Györgynek és Istvánnak [mint] gyermeknek, és hogy Delý Ferenc elhunytá után, gyámság címén mind Halmajon, mind Kinizsen [gyakorolta] a tulajdon javait és jogait ... [továbbá] halála után fia, Mihály ugyanazokat a javakat gyámság címén bírta...”).

A 2. tanú, nemes Kinizsi Pál (Paulus Kynisi) Fancsal-ról, arról tanúskodik, hogy hallotta, amint Bor Simon kijelentette:

«Ego sum, inquit, Tutor Pupillorum quondam Georgii Vécheý ...», – azaz:

”Én vagyok – így szólt – a néhai Vécsey György kisfiainak a gyámja...”

Ami Dely Ferenc személyét illeti: ő többször szerepel az okmányban, s megtudjuk, hogy az ő felesége Vécheý Anna, Vécsey György és István nővére [*soror carnalis*] volt. Tehát először a sógor (a nővér férje) volt a gyám, majd az ő halála után lett gyámjuk Bor Simon, az ezzel járó javakkal és jogokkal.

Azt, hogy a régi Halmaj-i birtok részei, s maga a kúria is átmenetileg a Vécseyek, majd Dely Ferenc tulajdonában volt, bizonyítja – egyes tanúk erre vonatkozó közlései mellett – az 1584. évi Jászói Konvent okmány [JK 52] is. Ennek értelmében Vécsey Sándor *akkor* megpróbálta visszaszerezni Zoltán Ferentől, Szalkay Györgytől, Bor Istvántól (tudjuk, hogy ezek ketten féltestvérek: lásd később) és Katalintól – aki akkor már Zoltán Ferenc hitvese – azt a (szerinte elidegenített) Halmaj-i nemesi kúriát, amely néhai Delý Ferenc tulajdona volt, s amely – Vécsey szerint – örökség jogán őt illeti (”...*curiae nobilit(..) in possessione Halmaj ... olim per Franciscum Delý possessae ... Sandrinum Vécseý jure haereditario concernentis.*”)

A tizenharmadik tanú, Saskó János, Rákóczi Zsigmond jobbágya tanúvallomásából azt is megtudjuk, hogy a megözvegyült Delý Ferencné bízta meg a gyámsággal Bor Simont, és Simon fia, Mihály, majd ennek fia István, és leánya Katalin, ezen a jogon birtokolják a halmaji birtokot.

Zsófia asszony, néhai nemes Csathó Wolfgang özvegye (18. tanú) ehhez még hozzáteszi, hogy Delyné Vécsey Anna halála közeledvén, végrendeletileg hagyatkozott így. Ugyanebből a tanúvallomásból tűnik ki legvilágosabban, hogy Vécsey György és István Dely Ferencné édes testvérei (azaz öccsei) voltak:

”...quod...Georgius et Stephanus Vechey...prefatae quondam Dominae Relictae ejusdem quondam Francisci Dely, *sorori ipsorum carnali* ... etc. “.

Mindennek a magyarázatára fel kell tételeznünk, hogy a Halmaj-i Borok a címeres levél adományozása (vagy 1406 ?) és kb. a XVI. század közepe között látszólag, valamilyen módon átmenetileg elvesztették Halmaj birtokát, vagy annak egy részét. Esetleg a Vécsey Balázs –

Bor Katalin házasság vitt el sokat, leánynegyedként (miután már a de Trochan- és Pathaki-féle házasságokra is elmehetett a vagyon egy része).

Bor II. Simon tehát felhasználta gyámsági viszonyát, hogy e gyámkodás és gondviselés "honoráriumaként" meg- ill. visszaszerezze Halmajt a Vécseyektől. Vécsey Sándor, az egyik gyámfiú fia, igyekezett visszaperelni 1592-ben Simon unokáitól, apja és nagybátyja teljes birtokrészét ('totalem portionem dicti condam Georgii Véchei, *patris*, et memorati quondam Stephani similiter Véchei, *patrui* dicti actoris'). – Az említett 1650. évi "keret-per" Vécsey-szereplője ennek a Sándornak az unokája. A későbbi részletekre most nem térünk ki, csak majd Halmaj XVII. századi sorsának a tárgyalásakor kanyarodunk vissza erre az ügyre is.

Visszatérve Simon fia Miklós fogságba esésére, 1561 körül, illetve azt megelőzően a következő katonai helyzetet kell tekintetbe vennünk.

Miután a törökök 1552-ben eredménytelenül ostromolták Eger várát (és az csak 1596-ban került török kézre), Fülek várának 1554. szeptember 4-én történt elestével a törökök jelenléte Abaújban és a szomszédos megyékben állandósult, és rajtacsapásaik a Szikszó környéki területeken is sűrűsödtek. Így 1558 őszén Velicán bég, füleki parancsnok vezetésével a törökök magát Szikszót is megtámadták és számos lakost fogságba hurcoltak [A-75, 116]. 1558. október 13-án Telekessy Imre, I. Ferdinánd király hadvezére Kaza mellett utolérte a vonuló török sereget, s azt döntően megverve mintegy 2000 magyar foglyot szabadított ki gyermekestől [A-75]. Lehet, hogy Bor Miklós is ekkor esett fogságba, de nem tartozott a szerencsés kiszabadítottak közé.

A török háborúkról szólva meg kell emlékeznünk arról, hogy Gárdonyi Géza "Egri csillagok" című klasszikus történelmi regényének végén egy Függelékben [A-45] felsorolja mindazok neveit, akik Eger 1552. évi védelmében részt vettek. Ebben a névsorban szerepel **Bor Mihály**, mint a "sárosi talpasok hadnagya". Először feltételeztük, hogy II. Simon fiáról van szó, ugyanis több iratból is tudjuk, hogy II. Simonnak volt Mihály nevű fia. Azonban a Csoma-levéltárban [P 1309, (Csoma) 4. csomó] találtunk egy Rudolf király idejéből származó iratot, melyben Bor Mihály mint 35 éves tanú szerepel. Az irat dátuma nem ismert, mert az irat alsó része hiányzik, de ismerve Rudolf uralkodásának kezdetét (1576), adódik, hogy Mihály legkorábban 1541-ben születhetett, tehát 1552-ben még nem lehetett hadnagy.

Bor Mihály felesége, Nádasdy Anna egy 1564-beli oklevél tanúsága szerint (amelynek tartalmát nem Fedák Pál összeállításából, hanem Korponay János monográfiájából [A-76] ismerjük), abban az évben visszakövetelte egy szökött jobbágyát. Anna valószínűleg abból a Sáros megyei Nádasdy családból származott, amelyből Nádasdy Lukács és fia szintén Zsigmond királytól nyert címeres levelet, röviddel a halmaji Bor család után [A-108, 437. old.]. (Ezt a címeradományozást, amelynek fő adományozottja a Nádasdyakkal rokonságban lévő Buzlai Buzló Balázs volt, s amely 1415 októberében Perpignanban zajlott le, már korábban említettük.)

Bor Mihály Nádasdy Annát, mint özvegy Szalkaynét vette feleségül. Ezt csak abból a két későbbi, 1582. évi Jászói Konvent okmányból [JK 47, 48] tudjuk meg, amelyek már Mihály halála után keletkeztek. Az első arról szól, hogy "nemes István, a néhai Halmaj-i Bor Mihály fia, nemes Zalkay Györgyöt gyámjául és javainak védelmezőjéül teszi meg". A másik okiratból viszont (amely Szalkay György, "nemes Bor István törvényes gyámja és anyai testvére ('*frater uterinus*')" javára eldöntött perrel kapcsolatos Zoltán Ferenc – Bor Katalin későbbi férje – ellen), egy Halmajon lévő birtokrészre vonatkozóan arról értesülünk, hogy az összegyűjtött tanúvallomások alapján kitudódik, miszerint az érintett javak Szalkay Györgyöt

és Bor Istvánt illetik, mivel az Szalkay György és Bor István anyjának leánynegyede volt ("... *sit quartalitium Matris ipsorum*"). Eszerint tehát Szalkay (egy-iratokban 'Zalkay'-nak írva) György az idősebb féltestvére volt Bor Istvánnak, anyjuk első házasságából, s ő lett ekkor, röviddel Mihály halála után István gyámja. Mivel Mihály a 'JK 45' okmányban 1581-ben még mint élő személy osztozkodik nővéreivel, viszont a fenti, 1582. évi okiratban már 'condam' (= quondam: néhai), e két okmány létrejötte között halt meg, s ezért kellett gyám a kiskorú ('puer') István mellé. Ennek a két okiratnak segítségével Bor Mihály halálózása, ritka pontossággal adható meg: †1581/82. Előbb említettük legkorábbi születési dátumát: 1541, ebből adódik, hogy legfeljebb 40 évet ért meg Mihály.

Visszatérve a kronologikus tárgyaláshoz, egy 1564-ből származó jászói okmányból [JK 29] arról értesülünk, hogy halmaji Bor Simon és fiai: Mihály, István és György 200 forintért örök jogon megvették Hegyalja-Baxán egy birtokot Abony Istvántól (amely váltó elcserélés révén Panka Péter tulajdonába került). Ez többszörösen is érdekes információ. Egyrészt ez az egyetlen Jászói Konvent okmány, amelyben családunk tagjainak birtokvételéről van szó. A többi tranzakció ugyanis, amelyeknek nyoma maradt, sajnos mindvégig eladás vagy elzálogosítás.

Másrészt azért fontos támpont részünkre a leszármazási táblázat e részének megszerkesztéséhez ez az 1564-beli okmány, mert abban II. Simon három fia is szerepel. A negyedikről (talán a legidősebb ?), Miklósról, a volt török fogolyról, itt nem kerül szó.

Itt azonban mindjárt kétségeinket kell hangoztatnunk a neveket illetően, ugyanis a három fiú neve többször előfordul az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben, de ott mindig Mihály, István és Gergely szerepel. Feltételezzük, hogy a 'JK 29'-be, mely csupán okiratkivonat, hibásan került be a gyermekek neve, a latin névnél Georgius-Gregorius betűcsere révén. A megyei közgyűlési jegyzőkönyvek viszont eredeti bejegyzések, így valószínűnek tartjuk, hogy a helyes név a Gergely. Természetesen elképzelhető, hogy II. Simonnak volt György és Gergely nevű fia, de ennek kicsi a valószínűsége. Gergely nevét néhány esetben önállóan is említik a közgyűlési jegyzőkönyvekben 1570 körül, de a testvérek közül csak egynek, Mihálynak a további sorsáról vannak konkrét adataink. Legközelebb egy 1574-beli okmányban fordul elő, amint előbb említettük, akkor már mint *néhai* Bor Simon fia, két nővéreivel, Dorotttyával és Katalinnal együtt. Érdekes, hogy mind Dorotttyának, mind pedig Katalinnak egy Balay Ferenc volt a férje: ezek esetleg unokatestvérek lehettek.

Mihálynak két gyermeke volt, István és Katalin, ők 1582 és 1602 között több okmány szereplői: erre a vonalra lejjebb visszatérünk.

Itt kell megemlítenünk, hogy CSOMA JÓZSEF könyvében [A-22] a Bor Simon fiaira és unokáira felállított leszármazás-töredékben szerepel egy János is Simon fiai között, akinek Teresztenyei Dorottya (valójában Teresztényi) lett volna a felesége. Mi nem találtunk erre a Simon–fia–Jánosra vonatkozólag semmiféle adatot az eredeti forrásokban. Ugyanakkor az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben gyakran előfordul egy Bors János – Teresztényi Dorottya házaspár, egy esetben viszont Bor János – Teresztényi Dorottya pár szerepel. Nyilvánvaló, itt véletlenül maradt le az s betű, ez okozhatta Csoma tévedését. Abból, hogy e János gyerekeinek (az egy Ilona kivételével) a CSOMA-könyvben azonos a neve azokéval, akik egyértelműen egy másik, mégpedig *gibárti* Bor János gyerekei (lásd a következő pontot), arra következtetünk, hogy CSOMA itt tévedett, s a két ágat összekeverte, illetve Jánost és fiait kétszeresen szerepeltette. Valószínűleg CSOMA könyvére támaszkodva, s azt még alaptalanul kiegészítve írja TARNÓCZY is, hogy "1540-ben élt *gibárti* Bor Simon, stb."

[A-121], s egy egyetlen fiút, Jánost említi meg gyermekeként. Ez egyértelműen tévedés, mert Simon az eredeti okmányokban mindig csak "Simon Bor de Halmaj" néven szerepelt, tehát kétségtelen, hogy a halmaji ághoz tartozott, s mint említettük, nincs adat egy János nevű fia létezésére.

Itt jegyezzük meg, hogy CSOMA JÓZSEF eme néhány kisebb tévedése ellenére kiváló genealógus volt, és Abaúj vármegyével kapcsolatos családtörténeti munkája rendkívül értékes és alapvető mű. Nyilvánvaló, hogy egy egész megye nemesi családjainak feldolgozásakor nem volt módja az egyes iratokat olyan alapossággal elemeznie, mint ahogy most mi a Bor családdal kapcsolatban megtettük.

1564 után Simon neve többször előfordul az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben, anélkül azonban, hogy családi kapcsolatokra utaló adatokat találjunk. Fontos azonban a következő bejegyzés [AUKJ 1568 év, fol. 40r, 1921. *tekercs*]: Ablonczy István pere Bor Simon ellen, annak halála következtében átszáll fiára, Bor Mihályra. Ebből egyértelmű, hogy II. Simon 1568-ban meghalt (AUKJ: abaúji közgyűlési jegyzőkönyvek).

A következő érdekes adat 1569-ből [AUKJ 1569 év, fol. 45r, 1921. *tekercs*] származik: ebben Bor Simon végrendeletéről van szó, itt a fiai: János, Gergely és Mihály. Itt már nyilván III. Simonról van szó. Sajnos itt is az a helyzet, hogy az eredeti közgyűlési jegyzőkönyvben Gergely szerepel, ugyanakkor a közgyűlési jegyzőkönyvekről készített mutatókban János, György és Mihály olvasható. Így ebben az esetben sem tudjuk eldönteni biztosan, hogy Gergely vagy György nevű fia volt III. Simonnak. Ez az irat Szentgyörgykinizzsel kapcsolatos, ezért a szentgyörgykinizsi ág tárgyalásánál térünk vissza rá.

Feltehetőleg III. Simon nem halt meg ebben az évben, mert 1570-ben és 1573-ban többször előfordul a neve, pl. ítéletet kér egy birtokperben, halmaji birtokrészt igényel, stb. 1573 után azonban nem fordul elő többször Bor Simon neve, tehát nem sokkal ezután meghalhatott. 1574-ben a 'JK 36'-ban néhai Bor Simon gyermekei említődnek: Mihály, Dorottya és Katalin, de itt nyilvánvalóan II. Simon gyermekeiről van szó. Egy 1571-ből való bejegyzés [AUKJ 1571 év, fol. 14v, 1921. *tekercs*] szerint Bor Mihály figyelmezteti mostohaanyját, Hamvay Erzsébetet, Bor Simon özvegyét Figedy Mátyás révén, hogy a Halmajon levő malom megjavítandó, különben nem fizeti neki a jövedelmet. Eszerint II. Simon első felesége, Béjei Zsófia valamikor meghalt, és II. Simon újra nősült.

E ponttal kapcsolatosan megjegyezzük, hogy Csoma József könyvében Hamvay Erzsét mint Bor Simon egyetlen feleségét, s így Simon gyermekeinek az anyját szerepelteti. Ebből az említett okiratból tudjuk, hogy ez hibás, és a fentebb említett forrásból [DF 253827, fol. 100, 1544 év] ismerjük Simon első felesége, Béjei Zsófia nevét. Feltételezhető, hogy ez a Hamvay Erzsébet azonos egy Rákóczi Zsigmond (az azonos nevű későbbi fejedelem unokatestvére) özvegyével, aki a genealógiai szakirodalomban „Gábor de Hamva” leányaként szerepel (lásd: „Europäische Stammtafeln”, Neue Folge, Ed.: Detlev Schwennicke, III/4 kötet, 606. tábla: „Die Herren, Freiherren und Grafen Rákóczi de Felsővadász”).

Térjünk vissza a történelmi háttér felvázolására. Az 1560 körüli évek döntő jelentőségűek voltak a reformáció magyarországi elterjedése szempontjából. Az 1540-es esztendők végéig tartott bizonytalan, átmeneti állapot után – amikor még nem lehetett tudni, hogy a hitújítás egyházszakadásra is vezet – megindult a kezdetben a lutheri reformot átvett egyházi szervezetek zömének eltolódása a svájci reformáció tételei irányában: 1552-ben volt az első "helvét szellemű" zsinat (Beregszász), és 1567-ben a debreceni "alkotmányozó" református zsinat már elfogadta a «II. Helvét Hitvallást» [A-17].

A következő éveket élénk hitviták jellemzik a protestantizmus különböző irányzatai között, majd 1590-ben megjelent Vizsolyban, Károlyi Gáspár, 1565 óta gönci református prédikátor és e kerület szellemi irányítója munkájaként az első teljes magyar bibliafordítás. Addigra az országnak Gömörtől keletre eső része, s így a hitújítási mozgalmakban központi helyzetet betöltő Hernád-völgye is gyakorlatilag teljesen reformátussá vált.

A Bor család is bizonyosan ezekben az években tért át a megreformált, "helvét" irányzatú hitre, s ezt a vallási hagyományt az ellenreformáció korszakain, majd az elvándorlások idején mind a mai napig megtartotta. Nem tudjuk, volt-e a reformáció eme első időszakában a Bor családból származó református prédikátor, vagy tanár. De úgy érezzük, hogy ennek számottevő a valószínűsége, azon az alapon, hogy az anyakönyvek vezetése (1724) óta hat néhai atyánkfiáról tudunk, akik ezeket a hivatásokat választották, és legalább négy Bor-leánnyról is tudunk, akik református lelkészhez mentek feleségül. Mindez arra mutat, hogy ezeknek a hivatásoknak régi hagyománya lehetett családjukban.

Ami a katonai eseményekkel kapcsolatos háttérrel illeti, a Szigetvár eleste és Szulejmán halála után kötött drinápolyi békét (1568) két viszonylag békés évtized követte, bár a török-magyar határ mentén mindvégig napirenden voltak a kisebb-nagyobb harcok. Maga Abaúj-megye ekkor a királyi Magyarország "Felső-Magyarországi Főkapitánysága" területéhez tartozott, de a "határ", amely természetesen nem a mai államjogi értelemben vett merev választóvonal volt, nem messze húzódott a megye déli szélétől. Így a Hernád völgyének népe is gyakran szenvedett, még e viszonylag "békésebb" korban is, a hadak pusztításaitól.

Ennek az időszaknak a megpróbáltatásait jól példázzák a következő adatok. 1567-ben Hasszán pasa Fülekről jövet, a Márton-napi vásár alkalmával Szikszóra támadt, s 2000 embert hurcolt fogságba. E foglyok szerencséjére azonban Rákóczi Zsigmond szendrői kapitány, Prépostvári Bálint kassai hadnaggyal Vadásznál utolérte a martalóc csapatot, legyőzte azt, és kiszabadította a foglyokat. – 1576-ban azután a háború megpróbáltatásaihoz az éhínség pusztítása is járult: a lakosok olyan nagy szükségét szenvedtek, hogy fűvel és elhullott állatok húásával csillapították éhségüket [A-116]! 1588-ban maga Szikszó és vidéke (s ezzel feltehetőleg Halmaj is) átmenetileg a törökök hatalmába került. Színán budai pasa adót vetett ki a környékre, amelyet az inséges évek miatt a lakosok nem tudtak megfizetni. A pasa Kara Ali béget küldte a felvidéki városok és Szikszó megsarcolására. A törökök Szikszót fel is gyújtották, de a Rákóczi Zsigmond vezérlete alatt összegyűlt csapatok szétverték őket, s a csata 1700 török elesettje között ott volt maga Kara Ali bég is.

Az 1590-es évek elején nemzetközi méretű háború bontakozott ki, amelyet tizenöt éves háború" néven ismer a magyar történelem [A-86, II. kötet, 650. old.]. A 150 éves török uralom alatt talán ez a periódus volt az, amely a legtöbb szenvedést és pusztítást hozta az országra.

Hazánk történetének erre a sötét korszakára esik a legalább 400 éve elődeink tulajdonában volt utolsó halmaji Bor birtokok elvesztése is, – fatális módon csaknem egyidőben a Gibárt-i ág utolsó birtokainak más kézbe jutásával. (Ez utóbbiakkal a következő pontban foglalkozunk.)

A század utolsó éveiben, a Halmaj-i ággal kapcsolatosan a források alapján a következő eseményeket sorolhatjuk fel:

- 1592-ben Rákóczi Zsigmond pert folytatott Zoltán Ferenc és felesége Bor Katalin ellen, szökött jobbágyok ügyében [Abaúji bírósági iratok 81/1592. sz., 1988. tekercs];

- 1592-ben ismét említés történik a korábban részletesen ismertetett pereskedésről, amely Bor Simonnak, a Vécsey gyerekek (György és István) feletti gyámságából, illetve a gyámság címén gyakorolt jogaiból adódott [JK 61];

- 1594-ben Bor István elzálogosította a Baxán lévő teljes birtokrészét Zoltán Ferencnek (tehát a sógorának) 200 forintért [JK 64];

- Egy 1597 évi okmánykivonatból kiviláglik, hogy Zoltán Ferenc, Bor Katalin első férje meghalt [JK 69],

- s az özvegy ugyanebben az évben férjhez ment Baxay ‘György’-höz [elírás: valójában Gergelyhez]; kettőjük ellen protestál, egyes Baxán lévő jobbágytelkek ügyében nemes Lantos Benedek és neje Méray Anna asszony [JK 75];

- 1597-ben Bor István egy lakatlan halmaji jobbágytelkét nemes Vas Fábiánnak ajándékozta, hűsége jutalmaként [JK 70];

- ugyancsak 1597-ben Bor István két lakott padnai [?: valószínűleg elírás, és ez: *Gadna*-i] jobbágytelket elzálogosított nemes Vendégý Péternek [JK 71];

- ugyanabban az évben Bor István és nővére Bor Katalin (aki Zoltán Ferenc özvegye és Baxý Gergely felesége) között békés megegyezés jött létre a halmaji birtok javaira és jogaira vonatkozóan. [JK 72];

- ugyancsak 1597-ben Bor Katalin összes halmaji, kiskinizsi, csobádi és balajti jobbágytelkét, a Balajton álló nemesi kúriával együtt, férjének Baxý Gergelynek ajándékozta ”perennaliter“, azaz örök időkre [JK 73].

Halmaji Bor István 1598 és 1599 körül, igen fiatalon meghalt. A közgyűlési jegyzőkönyvekben 1598. június 19-én még élőként szerepel, ugyanakkor egy 1599. március 17-i okiratban említik először néhaiként [P 535 (*Patay*) 1. csomó].

Mint korábban már említettük, István 1582-ben, apja halála után még olyan korban volt, hogy gyámot jelöltek ki mellé, s így mintegy csak 30 évet, vagy még annyit sem érhetett meg. Korai halálával a halmaji Bor család idősebb ága kihalt, magvaszakadttá vált, a következő okmány-kivonat értelmében:

1599: a halmaji és nagykinizsi birtokrészek, a Bársonyos patakon lévő malommal, István, Halmaj-i Bor Mihály fia elhalálózása és *magvaszakadta* következtében királyi helytartói donáció útján új birtokosok tulajdonába kerülnek: hethesi Pethe Lászlóéba és Fáy Istvánéba [JK 76].

Ugyancsak 1599-ből való az a Csoma család irattárából származó okmány [P 1309, 2. csomó, 22. tétel], amelynek értelmében Bor Katalin (özvegy Zoltán Ferencné, most Baxý Gergely hitvese) örökvallást tett, mely szerint minden, a Bor család javaira vonatkozó birtoklevelet és irományt, ezek között a fátens maga által írottakat, s kapottakat özv. Szalkay Györgyné Fancsaly Margitnak átadott. Emlékeztetünk arra, hogy Szalkay György Bor Katalinnak is anyai féltestvére volt. A Fancsalýaknak a gibárti Bor ággal való kapcsolatát illetően utalunk a **b** pontra.

Érdekes módon, – ugyanannak az 1599. évi okiratnak a tanúsága szerint – a másik ”halmaji Bor örökösnő“, István özvegye, páni Chehy Zsófia *is*, özvegy Szalkay Györgyné, illetve annak három fia, Szalkay Balázs, István és György javára rendelkezik, és – valószínűleg elhunyt férje, Bor István adósságai fejében – Halmajon egy lakott és egy lakatlan jobbágytelket hagyományoz (‘*dedit, donavit, et contulit*’, azaz: ad, adományoz, és átruház) a fentiekre, ”őszinte szeretettől hevítve“ (‘*ex sincero amoris fervore*’), visszavonhatatlanul (‘*irrevocabiliter*’).

Bor István halála után az özvegy, Csehy Zsófia, előbb Fígedy János, majd Czikó Ferenc, végül Egry György felesége lett. Egy fiáról tudunk a Czikó Ferencsel kötött házasságából. Az 1600 utáni, vele, illetve Anna lányával kapcsolatos adatokra az V. fejezetben visszatérünk.

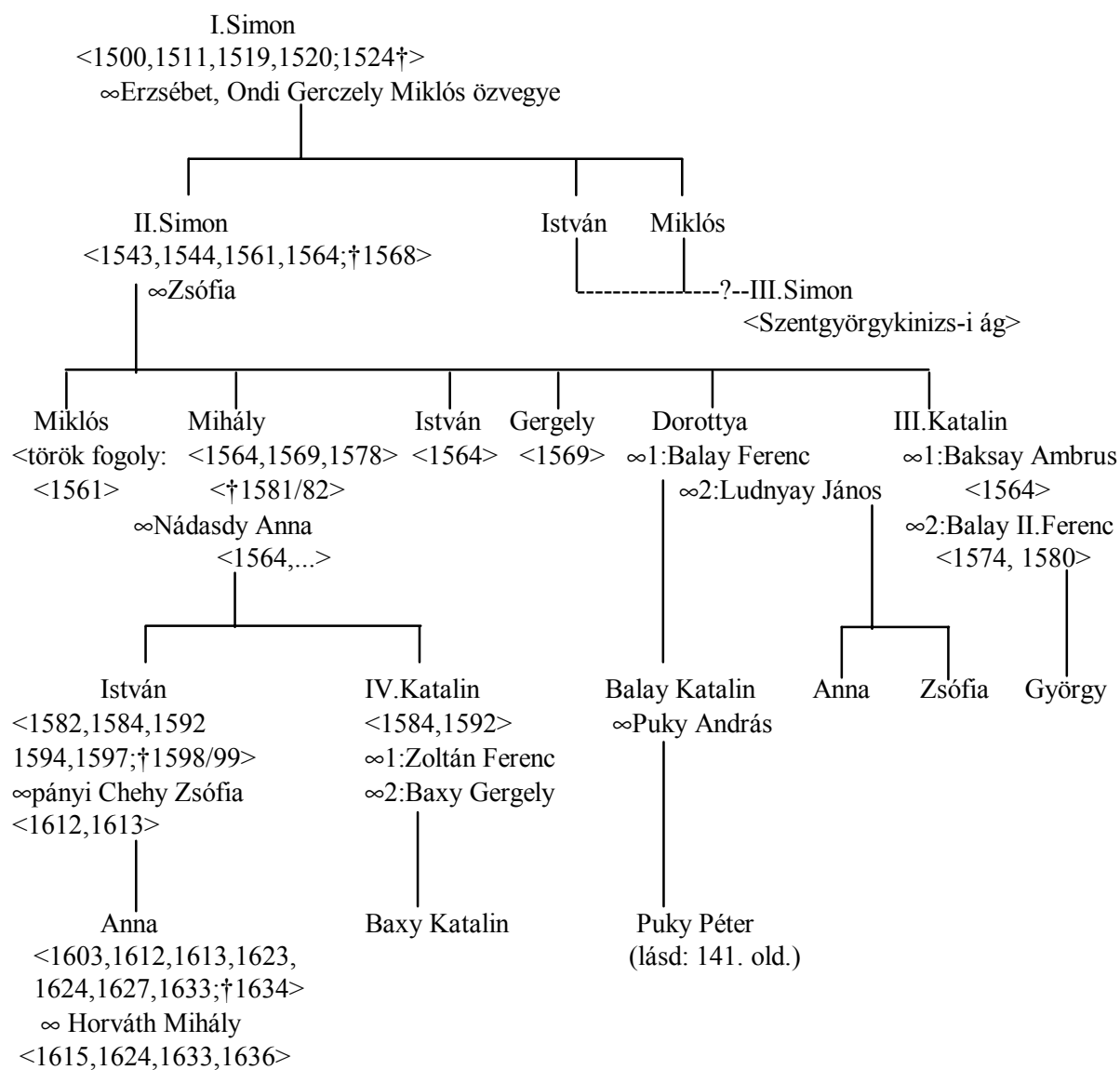
Nagyon érdekes az a több részből összetett irat [*E-205 Acta Cameralia*, 38. *csomó*, 127. *tétel*], ahol Csehy Zsófia, lánya Bor Anna, özv. Rákóczi Zsigmondné és 3 fia, valamint Szuhay Gáspár és Márton állnak perben az alperes Vécsey Sándorral az 1590-1607 közötti években. Ebből megtudjuk, hogy 1601. június 2-án Bor Katalin asszony, aki ekkor Baxy Gergely felesége, 2000 Ft-ért örök jogon és visszavonhatatlanul eladja teljes birtokrészét Halmajon Rákóczi Zsigmondnak és örököseinek. Tehát ez az az időpont, amikor a halmaji birtok kikerül a Bor család tulajdonából. Ugyanakkor egy másik iratból [*P 535 (Patay)* 1. *csomó*, 4. *tétel*] megtudjuk, hogy 1601. december 18-án Baxy Gergelyné Bor Katalin már néhai. Ebből következik, hogy Katalin 1601 második felében halt meg.

Ezek alapján megbecsülhetjük Katalin és fivére, István születésnek az időpontjait is. A [*JK 52*] irat szerint Katalin 1584-ben már Zolthán Ferenc felesége volt. Ugyanakkor fentebb említettük, hogy Katalin apja Mihály legkorábban 1541-ben, ill. 1541-1547 között születhetett. Ebből adódik, hogy Katalin 1564-67 között születhetett. Később nem, mert akkor túl fiatal lenne mint feleség, korábban meg azért nem, mert akkor Bor Mihály lett volna túl fiatal korban apa. Ennek alapján azt tartjuk valószínűnek, hogy István Katalin után született, hacsak ők nem voltak ikrek. Ha az iker lehetőséget kizárjuk, István születési dátumára legkorábban az 1567-ik év adódik. Apja halálakor (1581/82) féltestvérét, Szalkay Györgyöt rendelték gyámjául, ekkor legfeljebb 14-15 éves lehetett. Halálakor, 1598/99 körül legfeljebb 31 éves lehetett.

Simon fia Mihály két fivéréről, Istvánról és Gergelyről (akik tehát a fentebb említett István nagybátyjai voltak) 1571 után nincsenek további, biztosan rájuk vonatkozó adataink.

A halmaji Bor Simon és utódaira vonatkozó adatokat a következő oldalon a IV-3. számú összefoglaló leszármazási táblázatban mutatjuk be.

Abaúj vármegye közgyűléseinek Korponay prezentálta kötetében szerepel még 1591-ben a táblabírák között egy Bor György [*A-76*, 80. *old.*]. Mivel gibárti Bor György ekkor egy éve már nem élt, esetleg elképzelhető, hogy itt mégis valamelyik Simon fiáról van szó. Fentebb láttuk, hogy nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy György vagy Gergely nevű fia volt Simonnak.

Halmaji Bor Simon leszármazottai

Jelmagyarázat: csúcsos zárójelben <...> azoknak az okmányoknak az évszámait tüntettük fel, amelyben az illető személyt említik. A <†...> jelölés arra utal, hogy abban az okmányban az a személy már mint néhai fordul elő.

∞ : házasság

(b) A gibárti Bor ág

Ennek a fejezetnek B. pontjában már részletesen tárgyaltuk Bor (Trócsányi) György életútját egészen 1480-ig. Őt tekinthetjük a gibárti ág megalapítójának. Mielőtt az ő további életútját és gyermekeit ismertetnénk, most magáról Gibárt községről is mondjunk egy keveset.

Gibárt község neve 1290-ben fordul elő először oklevelekben [A-97]. TARNÓCZY szerint [A-121] a "Gibárti" család, amely a honfoglaló Mohol nemzetségből származott, eredetileg sáros megyei volt, és 1296-ban birtokcsere révén vált Gibárt birtokosává. A jelen fejezet 2. pontjában ismertettük azt az 1461/1462/1455-beli Leleszi Konvent okmányt, és a Jászói Konvent okmányaiban 1471-ből fennmaradt döntést, amely eseményekben a Bor család gibárti ágának eredetét kell látnunk.

TARNÓCZY BÉLA azt írja, hogy a Gibárti család magvaszakadta után Gibárt *egy részét* 1453-ban Czeke György kapta új donációba. E családnak ezen kívül még Czekeházán (ahonnan az előnevüket írták), Alsó- és Felsőkéren, Alpáron és Cecén voltak birtokai (a XVI. század vége felé a gibárti Bor család házassági kapcsolatba is került a Czeke famíliával). 1486-ban Czeke János eladta pusztagyibárti birtokrészét. "Ez idő táján került Gibárt nagy részben házasság útján a halmaji, helyesebben 1415-től a Bor család egyik ága birtokába", írja Tarnóczy. Eszerint valószínű, hogy az 1480-as években egészült ki a Gibárti Lucia asszonytól a korábban leírt módon származó első gibárti Bor-birtok a Czekék ottani birtokrészeivel, s alkotta a gibárti Bor ágnek a halmaji ágétól független birtokát.

Megemlítené még, hogy Fügedi Erik egy cikkében, amely nemesi és polgári családok XVI. századi kapcsolataival foglalkozik [A-44], szerepel a Batthyány család nemzedékrendjében egy gibárti Kis Lőrinc, aki Batthyány Krisztinát vette feleségül. Egyelőre nincs adatunk arra vonatkozóan, hogy vérségi kapcsolatban volt-e ez a gibárti Kis család az ősi Gibártiakkal, illetve a gibárti Borokkal, vagy csak egy házasság révén felvett, s a birtokra így utaló előnévről van-e ez esetben szó.

A szakirodalomban megoszlanak a vélemények, hogy mikor került a Bor család birtokába Gibárt. MOLNÁR ENDRE szerint [A-92] a Gibárti család kihaltával Gibárt már 1406-ban, házasság révén a Bor család egyik ágának a birtokába került; ezzel szemben TARNÓCZY BÉLA [A-121], mint láttuk, az 1480-as évekre teszi Gibárt birtokos változásának dátumát. A korábbi időpontra vonatkozóan nem sikerült semmiféle eredeti, vagy hivatkozott okmányra bukkannunk. Sem az ismert 1406. évi nádori gyűlési jegyzőkönyv [A-130], sem az 1415. évi királyi címeres levél nem tartalmaz megjegyzést Gibárt birtokára, vagy a "de Gibarth" névre vonatkozóan.

Ezzel szemben a fentebb már idézett 1455-65. évi okmányokból [DL 15011, stb.] tudjuk, hogy 1450 táján a birtok először zálogként ment át Bor Gergely és György tulajdonába. Gibárti Lucia halála után (1455-61 között) ez a tulajdonjog stabilizálódhatott, mivel a régebben elzálogosított birtokokat nem tudták visszaváltani. A 'DL 15863' és 'DL 16282' okiratokban kizárólag csak a (mező)zombori birtok visszaváltásáról esik szó, Gibártról, 'Keech'-ről és 'Fyged'-ről, amelyek annak idején zálogként szintén a Borok birtokába mentek át, nincs szó. Így tehát Gibárt tulajdonjogát az elzálogosítás kapcsán a Borokra szállt részre vonatkozóan később senki sem tette vitássá, nyilván azért, mert az említett Gibárt-i család fiágon kihalt.

Eszerint Gibárt birtoka, valamint a Kércsen és Fügedön lévő birtokrészek megmaradtak a Borok kezén. Erre mutat, hogy bár a „de Gibárt” név csak Bor György személyével kapcsolatosan fordul elő a XV. század második felében (arra mutatva, hogy a zálog-ügylet

szereplői közül ő volt az, aki ebben a birtokrészben megvetette a lábát), a következő évek okmányaiban (ill. okmánykivonataiban) e birtoknevek sorra előfordulnak.

Így a fentebb már említett, 1471-ből származó okirat [DF 251210, JK-3] szerint ‘Keech’ (Kéres, ma: Fulókéres) és ‘Gybárh’ (Gibárt) birtoka ügyében Keerch-i Fuló György, Zedy Kristóf, István és Lukács, valamint *halmaji Bor György* egy per nyertesei [JK 3] Fíged/Fügöd később gibárti Bor Pál és Fígedy Dorottya házassága révén is szoros kapcsolatban marad a család e vonalával. Az elmondottak azt a következtetést támasztják alá, hogy özvegy zombori Porkoláb Domonkosné Gibárti Lucia elhunytával 1455/61-ben Gibárt, vagy legalábbis annak egy része Bor György tulajdonába került, s így lényegében ettől számíthatjuk a «gibárti Bor» birtokos időszak kezdetét, még ha a »Bor de Gibárt« személynév valójában csak 1481-ben jelenik is meg először a hivatalos iratokban (lásd a 3/b pontot).

Mint említettük, „gibárti” előnévvel először 1481-ben, majd 1483-ban, 1487-ben és 1496-ban szerepel György az okiratokban. Valamennyi esetben egyértelmű az ügy tartalmából, hogy ugyanarról a személyről van szó, aki más esetekben „halmaji”, vagy „zsujtai” néven említődik. Világos, hogy abban az időben a birtoknévvel kombinált családnév még nem alakult ki olyan stabilan, mint később, s a változó birtoklással cserélték ezek a kis- és középbirtokos nemesek a nevüket. – Az 1455. és 1456. évben történt birtok-szerzések, ill. királyi megerősítések után a következő possessiókban voltak birtokai Györgynek és közvetlen rokonainak: Vécsén, Gibárton, Kércsen, Fügödon (Fíged), Halmajon és Mezőzomboron. Ez utóbbi csak zálogban volt, és rövidesen visszatért a Kőszegiek birtokába. 1480-ban és 1481-ben György elzálogosította 50 arany forintért a Kéres-i birtokot [DF 250648, 30v, JK-7, JK-8]. Gibárt – valószínűleg – addig Gergelynek a kezén lehetett, aki mint idősebb testvér volt (nővérük és sógoruk mellett) az 1455 évi, Lucia asszony-féle birtokszerzés főszereplője. Gergely viszont 1480 körül meghalt: 1482-ben szerepel először egy okiratban mint „néhai” [DF 253826, fol. 32-34]. Valószínűnek látszik, hogy György ekkor vette át a Gibárt-i birtok „uralmát”, s ettől kezdve cserélgette az erre utaló praedicatumot az ősi „de Halmaj”, s a házassága révén szerzett „de Zsujta” név-kombinációkkal. Leszármazottai már mindig „Bor de Gibarth” néven szerepelnek.

Mint említettük, gyakorlatilag a „de Gibárt” előnév használatával egy időben György elkezdte a „de Zsujta” előnevet is használni. 1480-ban találkozunk először ezzel a névvel [DF 250648, JK-7], majd 1483-ban [DF 251475], 1486-ban [JK 11], 1488-ban [DF 275603], 1490-ben [DL 71578], 1492-ben [DF 250759], majd utoljára a két 1500-beli okiratban, ahol mint Gölnicz vára várnagya követ el némi önkényeskedéseket: Jászó város földjeiről jogtalanul nyájakat hajtott el, s aki ellen Báthori Domonkos prépost – más törvénysértők ügyeivel együtt – II. Ulászló királynál panaszt emelt [DF 233019, DF 233075].

Hogy György miért használta gyakrabban a zsujtai Bor nevet, nem tudjuk, de feltételezhetjük, hogy a házasság révén szerzett birtok volt az értékesebb. Később azonban ez az „előnév” nem fordul elő a Bor családnévvel kombinálva. Ezzel szemben a »gibárti Bor«-okkal 1529-ben találkozunk ismét, s attól kezdve nyomon követhetjük annak az ágnak a történetét egészen a birtok elvesztéséig és az ág megszakadásáig.

Térjünk át most György gyermekeinek a kérdésére. Az irodalomban Apollónia, Oszvald, Lénárd, Kelemen és István szerepelnek mint György gyermekei. Azt kellett eldöntenünk, saját – édes – gyermekeiről van-e szó, vagy Ilona asszony első házasságából valókról, és Zsujtai András az apjuk. CSOMA JÓZSEF könyve is mind a Bor, mind a Zsujtai

családnál szerepelteti őket. A rendelkezésünkre álló okmányok alapján erre a kérdésre is sikerült egyértelmű választ adnunk.

1481-ben György két fiának, *Lénárdnak* és *Kelemennek* a terheit vállalja át, és elzálogosít Kércsen birtokrészeket [DF 253826/fol 30v]. 1483-ban György három fiával, Lénárddal, Kelemennel és *Istvánnal* együtt szerepel egy jobbágytelek eladásánál [DL 61073]. Maga a tartalom is eléggé érdekes ahhoz, hogy a regeszta szövegét idézzük:

”A Jazow-i Keresztelő Szent Jánosról nevezett konvent bizonyítja, hogy előtte Gybarth-i Bor György a maga, *fiai: Lénárd, Kelemen és István* valamint más rokonsága nevében is – szükségleteitől kényszerítve és fejének váltságára – t.i. a Sarwar-i nemesekkel szemben főbenjáró büntetésre ítéltetett – két lakatlan, épületek nélküli jobbágytelkét az abaúj megyei Gybarth helység északi felén a Tharcza folyó felé 100 magyar arany forint örök áron eladta azok összes tartozékaival egyetemben Felsewkeked-i [= Felsőkékedi] Literatus István nemesnek, fiának: Jánosnak és édestestvérenek: Kelemennek, ha pedig az idők folyamán nem tudná, vagy nem akarná a birtokában megvédeni, akkor 100 forint örök árban marasztaltassék el perindítás előtt.”

1484. évi az az okirat [DF 253826/fol 46v], amelyben Ilona asszony minden gyermeke (Oszvald, Lénárd, Kelemen és István és az elhunyt Apollónia) említődik. Apollónia, aki Szakácsi Thokos Albert felesége volt, jegyajándékairól ad nyugtát Thokos Albert javára. Ezt megelőzően, 1479-ben, még Apollónia életében kelt az az oklevél a Zsujtai család vagyoni ügyeiről [DL 75929], amelyben világosan *Oszvald és Apollonia* szerepel Zsujtai András gyermekeként. 1487-ben, Vécse, Zsujta és Gibárt birtokával kapcsolatos okiratban György gyermekeinek a felsorolása a következőket öleli fel: Lénárd, Kelemen, István, s egy leány is: Zsófia [DF 275602].

Mindezekhez járul még egy Pál nevű fiú. Róla egy, a György halála utáni 1511. évi oklevélből szerzünk tudomást, amelyben gibárti Bor Lénárd „apai édes testvére” Pál (frater suus carnalis) és a saját anyagi szükségleteinek fedezésére elzálogosítja a Kércs-i birtokot [DF 275767]. Lénárd még 1516-ban szerepel [DL 47143], Pál pedig, mint hites tanú, 1518-ban [DL 84107]. A következő generáció gazdagon dokumentált szereplője, gibárti Bor János, *aki Pál fia*, körülbelül 1518-ban született (1580-ban 62 éves egy tanúskodáskor) [P 639 (Szirmay) Ser.I, 6. cs.].

Ezek alapján a következőket mondhatjuk György gyermekeivel kapcsolatosan. Feleségének, Ilona asszonynak az előző házasságából maradt egy fia, Oszvald (Osvát), s egy lánya, Apollónia. Ez utóbbi 1479 és 1484 között férjhez ment Szakácsi Thokos Alberthez, majd – még 1484 előtt – meghalt, ugyanis egy 1484. évi okmányban [JK 10] az elhunyt Apollónia hozományával kapcsolatos ügyekről esik szó. Ebből születése 1462-65 körülre tehető. Ilona asszony születésére így kb. 1442-47-et kapunk, amit célszerű fölfelé korrigálni, mivel lentebb látjuk majd, hogy még 1487-90 körül is született (Györgytől) gyermeke. Ezért 1445-48-ra tesszük születését, ami kiválóan összeillik férje, György születésére kikövetkeztetett idő intervallummal (1440-44).

György legidősebb gyermekei Lénárd és Kelemen 1481-ben voltak már „említésre méltó” korban. 1483-ban harmadiknak István is említődik. 1487-ben negyedikként egy leány, Zsófia is szerepel gyermekei között. E dátum után nem ismerünk több okiratot, amelyben György gyermekeivel együtt szerepelt volna. Róla magáról is 1500-beli az utolsó adatok, s feltehetően röviddel ezután, mintegy 60 évesen, meghalt. Viszont – amint kevéssel előbb

említettük – az 1510-es években szerepel egy *Pál* is, mint Lénárd testvére; tehát 1487 után születhetett.

Gyermekeik közül csak Lénárd és Pál névvel találkozunk felnőtt korban is. Lénárd neve 1502 és 1516 között több okiratban is előfordul, egyikben mint királyi biztos szerepel [DL 47143, DF 250778, DF 259284, DF 275767]. Mivel Lénárd neve 35 évnyi intervallumban, 1481 és 1516 között fordul elő, azt is feltételezhetjük, hogy két Lénárról van szó, apáról és fiúról, de erre nincs bizonyítékunk. Pál fia, János, 1518-ban született, ami azt jelenti, hogy 1488-90-es születés esetén az apa 28-30 éves volt. Ez is igen konzisztens. Pált egy 1568-ból való irat, melyet alább részletesen ismertetünk [AUKJ 1568 év, fol 73v, 1921. tekercs] már néhainak említi.

A "gibárti Bor" családnévvel ezt követően három 1529-ből való okmányban találkozunk [C-21 tekercs]. Egy királyi oklevélből arról értesülünk, hogy gibárti Bor Ferenc birtokát Ferdinánd király új birtokosoknak adományozta. A másik két okmány az előzőnek mintegy a "végrehajtási utasítása", s ezeket Cacxianer János, Ferdinánd király tanácsosa, főkapitánya és aranysarkantyús lovag adta ki: ezekből tudjuk meg, hogy Bor Ferenc Szapolyai János király "pártjára állt", s ezért bűnhődik birtokelkobzással. Azokban a zavaros években azonban, amikor a két király katonai sikerei nagyon változóak voltak, s így különböző területek is gyakran cseréltek gazdát, a birtokos főnemesek és nemesek is gyakran álltak át, kényszerűségből, vagy opportunizmusból az egyik király pártjáról a másikéra. Így valószínűnek látszik, hogy a gibárti birtokoknak ez az elvesztése csak átmeneti volt, hiszen ezekről a Bor-birtokokról – igaz, hogy nem Ferenc névvel – még gyakran olvashatunk a későbbi oklevelekben.

Bár nem ismerünk olyan okiratot, amelyben az szerepelne, hogy Ferenc György fia lenne, ezt mégis nagyon valószínűnek tartjuk. Ferenc születését 1490 körülre tehetjük, György legkisebb fiaként.

Itt kell megemlítenünk az 1500-ból való 'DF 211941' számú okiratot, amelyben Franciscus de Boor mint hites tanú szerepel. Nem tartjuk valószínűnek, hogy ő a gibárti Bor családhoz tartozna, mert ekkor nem „de Boor”-nak írták volna a nevét. Ezenkívül, ha az előbb helyesen becsültük meg Ferenc születését, akkor 10 éves korában nem lehetett hites tanú.

Gibárti Bor Ferenc további sorsáról nem tudunk. Egy 1568-ból való abaúji közgyűlési jegyzőkönyvi bejegyzés mint néhainak említi. Egy másik, 1575-ből származó irat [P 317 (Ibrányi) 1. csomó] Bor Lénárdot és Bor Ferencet egyaránt néhainak nevezi. A két név között az „és” kötőszó szerepel, ez valószínűsíti, hogy testvérek voltak, apa-fiú kapcsolat esetében erre utalt volna az irat.

A Bor család okiratokból rekonstruálható krónikájában ezután legközelebb 1554-ben bukkan fel újra a gibárti Bor családnév, s ettől kezdve négy évtizeden keresztül olvashatunk gibárti Bor János és gyermekei mozgalmas és szomorúan végződő életéről. Az összesen 36 Jászói Konvent- (és néhány egyéb eredetű) okmányból, amely erre az ágra és erre az időszakra vonatkozik, van néhány különlegesen fontos, amelyekből ezeknek az elődeinknek a más, szomszédos nemesi családokkal való rokoni kapcsolatait, atyafiságát is igen részletesen reprodukálni tudjuk.

Egy 1571-beli okmányból [JK 31] először is megtudjuk, hogy gibárti Bor János apja (1571-ben, sőt már 1568-ban "néhai") Bor Pál volt, aki, mint fentebb láttuk, gibárti Bor György gyermeke volt. Néhány későbbi irat is egyértelműen utal arra, hogy Bor Pál fia János

volt [E-227 (*Libri donatium*) 4. kötet]. Az 1571-ből, 1577-ből és 1589-ből való okmányokból [JK 31, 41, 56] egyértelműen kiviláglik, hogy Bor Pál felesége Fignedy Dorottya volt, Fignedy Benedek leánya. A Fignedy (Fügedi) családdal való rokoni és birtokügyi kapcsolat olyan szoros volt, hogy a Jászói Konvent egy 1590. évi okmánykivonatában [JK 58] ezt olvashatjuk:

”filii ... Joannis quondam *Bor de Gibarth, alias de Figned*“, azaz: a néhai gibárti, avagy fignedi Bor János fiai.

Bor János életében, az okiratok tanúsága szerint, a gibárti Bor családnak Gibárton kívül Vécsén, Fügedön (Alsó-, Középső- és Felső-Figned), Bődön (Böd, ma: Hernádbüd), Papiban és Kércsen voltak birtokrészei.

Egy az 1580. évben kiadott irat [NRA fasc. 903, no. 35] igen jól illusztrálja Bor János és a Fignedyek ügyeinek összefonódottságát. Az 1579 novemberében lezajlott tanúkihallgatás sorozatból ennek alátámasztására idézzük az alábbiakat:

”Hwnyadÿ Balinth, Kérben lakozo negywen esztendeös paraszth ember Szalkay Gioergÿ jobbagia ... ezt walla hogÿ tuggia hogÿ Fÿgedÿ Isthwan minden esztendőben negywen köből buzath adot az molombol, *bÿrodalma wolth benne Bor Jánosnak*, aztÿs walla hogÿ Also Felsseö Fÿghednél egyebet nemtud, aztis tuggia hogy *Fÿghedÿ Péternél chak zalagghan [= zálogban] wolth Kéch [= Kércs]*, nem eöröke wolth hanem Bor Pálé wolth, az Bor János attyáé.“

”Béres Lwkach Kérben lakozó ... Kérÿ János jobbagÿa ... azt walla hogÿ tuggia hogÿ Fÿghedÿ Isthwannak éltében *bÿrodalma wolth Bor Jánosnak az fÿgedÿ malomból*. Minden esztendőben negywen köből bwzath mértek nekÿ belöle ...“

”Farnossÿ Györghÿ paraszth ember hethwen esztendös, Chÿgárdÿ János jobbagÿa Czekeházán lakozó, az eö hity szerinth azth walla hogy ... hallotta hogÿ Fÿghedÿ Péter azth monta, hogÿ ha megh halok háth az joszagh Bor Jánosra szál, annakutánna aztÿs tudom ... hogy aztis monta Fÿghedÿ Isthwan hogÿ ha megh halok az joszagh az én atyamfiáé Bor Jánosé.“

”Szabó Ferentz paraszth ember negywen esztendös az ew hitÿszerinth ezth walla tudom hogy éltében azth monta Fÿghedÿ Isthwan Bor Jánosnak, *Jó bátyám hagy békéth, az migh élök lám mostis adok az malomból negÿwen köből bwzath mÿnden esztendön*, ha megh halok azután tÿéd lészen *mert the wagy weer benne* ... azt is tudom hogy Kerch zalagghan wolth az Kassaÿaknak ... de Fÿghedÿ Benedek waltha megh, aztis tudom hogy Fÿghedÿ Benedek leánya wolth az Bor János annya ...“. (Kiemelések tölünk.)

Mind a négy tanúvallomásból kiviláglik, hogy Bor Jánosnak jogai voltak a kércsi birtokot illetően a Fignedyekkel szemben. Ezeknek a jogoknak az elismeréseként kapta évente a 40 köből búzát, s ezért tekintette őt Fignedy Péter, ill. István – amint azt a tanúvallomások szerint a nevezettek életükben többször is hangoztatták – Kércs örökösének.

Ennek a Kércs-i birtokra vonatkozó tulajdonjogi kérdésnek a magyarázatát abban látjuk, hogy valószínűleg Bor János nagyapja elzálogosította kércsi birtokát a Kassaiaknak, s azt Fignedy Benedek, amikor lánya Dorottya Bor Pál felesége lett, visszaváltotta; ezáltal Kércs

zálogban volt nála, majd fiánál Péternél, ill. unokájánál Istvánnál. Ezáltal mind az évi 40 köből búza szolgáltatása, mind Bor Pál leszármazottainak örökösödési joga magyarázatot nyer.

A fent említett Szabó Ferenc vallomása is utal rá, s egy 1571. évi okirat [JK 36] is mutatja, hogy Bor János és unokatestvére Figedy István között a kapcsolat nem volt zavartalan, s egyes birtokügyletek miatt perre is sor került.

Mutassuk be néhány szóban ezt a familiát, amellyel a gibárti Borok élete a XVI. században ennyire összefonódott. A Figedy (Fügedi) család ősi abaúji familia volt, amelynek a folyamatos nemzedékrendjét CSOMA JÓZSEF könyvében [A-22] messzebbre visszamenően mutatja be, mint a Bor családot. A Figedy család első dokumentált őse CSOMA szerint Rugach de Scepus (=Szepesi), akit egy 1150-beli oklevél említ. Az ő nyolcad ízigleni leszármazottja (CSOMA alapján) Figedy Benedek, Bor Pál apósa. A Figedy család idősebb ága 1593-ban, s az ifjabb ág, amelyhez Benedek is tartozott, CSOMA szerint 1686 körül halt ki.

A Bor Pál –Figedy Dorottya házaspárnak három gyermeke volt: János, Anna és Krisztina. Ezek több okmány szereplői, gyermekeikkel együtt, de hármójuk közül János nevével találkozunk a leggyakrabban.

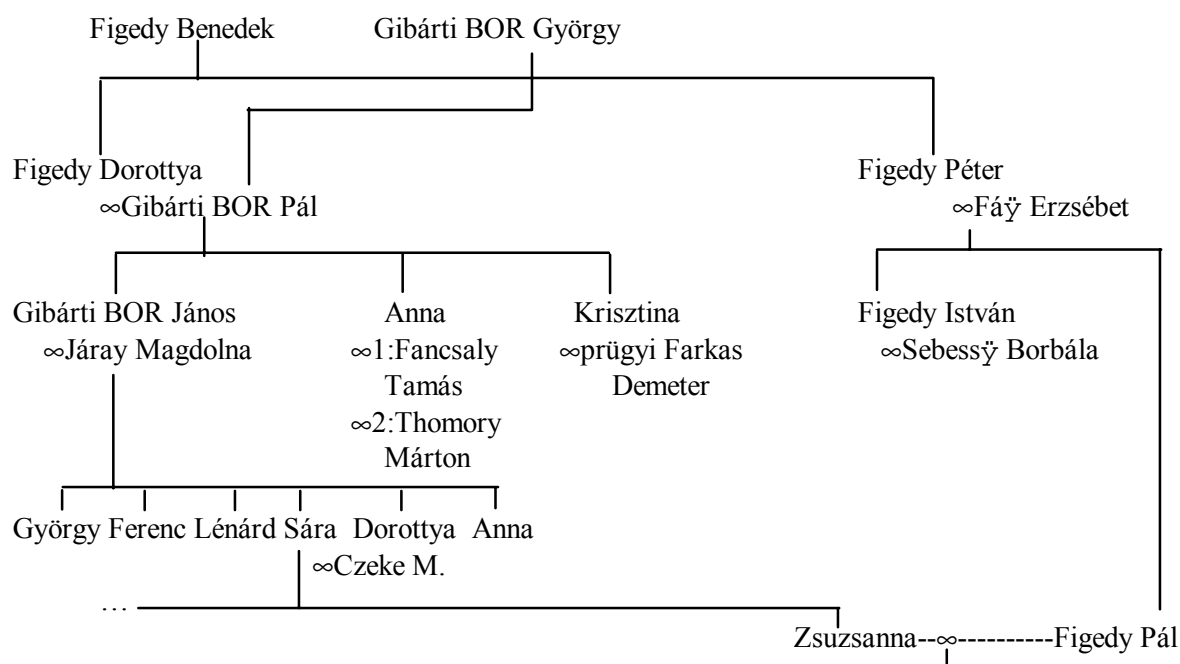
Érdekes megemlíteni, hogy a Figedy Dorottya fivérétől, Figedy Pétertől származó vonal még egyszer házassági kapcsolatba került a Bor családdal: Figedy Péternek és feleségének, Fáty Erzsébetnek az egyik fia, Pál, később czekeházi Czeke Zsuzsannát vette feleségül, akinek az anyja Bor Sára volt, János egyik lánya. Ennek a Figedy Pálnak tehát (CSOMA JÓZSEF adatai alapján) ugyanaz a Benedek volt a *nagyapja*, aki feleségének, Czeke Zsuzsannának Bor közvetítéssel – a Jászói Konvent-okmányok általunk végzett nemzedékrendi elemzése alapján – az *ükapja* volt. Tehát a két vonal között két generációnyi eltolódás volt. Ezt a következő oldalon a IV - 4. sz. leszármazási táblázatban illusztráljuk.

Térjünk vissza gibárti Bor Jánosra, *aki Pál fia*. Kb. 1518-ban született (1580-ban 62 éves egy tanúskodáskor) [P 639 (Szirmay) Ser.I, 6. cs.]. Ő először 1554-ben tűnik fel az okmányokban, s 1587-ben már "néhai". A megyei tisztségviselők sorában [A-76: 57, 65. old.] Bor János mint "*meghitelt táblabíró*" szerepel 1576-tól, s utoljára 1583-ban látjuk a nevét a 'Tisztújítás' listáiban. Ugyanakkor 1584-ben is előfordul a neve, mint táblabíró [Bárczay, 12646-os *tekercs*], majd az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben 1585-ben György és Lénárd fiaival együtt említik, vérontás miatt elítélve. Nem sokkal ezután, tehát 1586 és 1587 körül hunyt el.

Sokat szereplő, felfelé törekvő ember volt ez a Bor János, de tevékenységét nem sok szerencse kísérte. Egy 1554-ből származó iratból [P 317 (Ibrányi) 1. csomó] arról értesülünk, hogy Farkas Julianna (özv. Predény Bertalanné), Anna asszony (Kornis János özvegye), és Dorottya, a fenti Anna (aki az előző Julianna leánya) leánya, 150 arany forintért elzálogosítják Vécse birtokát gibárti Bor Jánosnak. Ez az okmány tehát azt a lépést örökíti meg, amikor ez a Vécse-i birtok e leányági leszármazottaktól gibárti Bor János tulajdonába ment át.

De már két évvel később birtokvesztéséről értesülünk. A király 1557-ben Bor János Vécse-n fekvő teljes birtokrészét (Vécsey Istvánéval együtt), és a hozzá tartozó szőlői szőlőt "*per notam infidelitatis*" ("*hűtlenség bélyegével*") megjegyzéssel új birtokosnak, Czikházy Miklósnak és örököseinek adományozta [JK 20]. Újabb két év után, 1559-ben arról olvashatunk a fennmaradt okmányok egyikében [JK 21, P 317 (Ibrányi) 1. csomó], hogy János Gibárton 8 jobbágytelkét és a nemesi kúriáját 250 forintért elzálogosította Panka Péter-

A Gibárti Bor – Figedy atyafiság a XVI. században
(Részlet)

nek, a Vécseán lévő birtokrész kiváltása érdekében. Valószínűleg a vécsei birtok értékeesebb volt, mint a gibárti. Minden esetre a gibárti birtok az új földesúr, rugyasi Panka Péter, fügedi várnagy birtokában maradt, aki 1584-ben Gibárton, a régi Bor-féle kúriában halt meg [A-121].

Egy 1579-ből származó iratból [NRA fasc. 948, no. 14] arról értesülünk, hogy Figedy István és felesége Sebessy Borbála gyermektelenül haltak meg, így birtokaiknak a Koronára kellett volna visszaszállnia. Viszont a házaspár halála után Bor János törvénytelenül elfoglalta a birtokot. A nádor utasítja a vármegyét, hogy a megyei nemesség kebeléből alakult közösség vegye ki azonnal és ténylegesen Bor János kezéből e birtokokat, mindaddig, míg e kétes javak sorsát perrel eldöntik.

Gibárti Bor János 1554 és 1583 között kilenc Jászói okmány szereplője, majd halála után, 1587-től még négy okmányban találkozunk nevével. Érdekes az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben 1573-ból [AUKJ 1573 év, folio 42v] származó bejegyzés, miszerint Bor Jánosnak és fiainak Ferencnek és Györgynek, valamint Balogh Baláznak szegénységi bizonyítvány adatik. Minden esetre ez eléggé különös információ János és fiai anyagi helyzetéről, főleg ha meggondoljuk, hogy kilenc évvel később, 1582-ben, adta át váltó fejében örökjogon Panka Péternek a teljes gibárti birtokrészt – mint ezt alább fogjuk látni – tehát ekkor még ők voltak Gibárt birtokosai.

Gibárti Bor János feleségének a nevét, s mindkettőjük életkorát egy 1580. évi okiratról ismerjük [P 639 (Szirmay) I/6.]: ekkor János 62, felesége kéri Járay Magdolna 40 esztendő volt. A kettejük közötti 22 év korkülönbségből adódik, hogy házasságkötésük időpontját 1558/62 körülire kell tennünk. A Járai nevet erősíti meg az "Index alphabeticus" [A-139] egy 1593. évi bejegyzésében szereplő Járay Margit, özv. Cseby Györgyné, mint Bor Sára (János egyik lánya) anyai nagynénje.

Csoma József könyvében azonban nem Járay Magdolna, hanem Fancsali Éva szerepel Bor János feleségeként. A nagyszámú átnézett okirat ellenére nem találtunk egyetlen eredeti forrást sem, amelyben e feleség szerepelt volna. Mivel Bor János 40 évesen, vagy még idősebb korban kötött házasságot Járay Magdolnával, elképzelhető lenne, hogy volt egy előző házassága. Esetleg nem Abaúj megyében élt azokban az években, s ezért nem találtunk rájuk vonatkozó adatot. (A legkorábbi okirat, amelyben ismereteink szerint gíbárti Bor János szerepel az 1554. évből való, amikor tehát János 36 éves volt.)

Ugyanakkor CSOMA szerint Fuló János felesége szintén Fancsali Éva. Ez utóbbi házastársi kapcsolat jól dokumentálható [JK 40, 41]: Fancsali Éva Fancsali Tamás és Bor Anna (Bor János nővére) leánya. Fancsali Éva születését 1540-1550 közé tehetjük (ezt alább részletesen bemutatjuk), tehát időben sem lehet összeegyeztetni azzal, hogy ő lenne Bor János felesége.

Tehát Csoma József vagy tévedett, vagy olyan adat birtokában volt, amit mi nem ismerünk. Minden esetre ebből az esetleges első házasságából Jánosnak nem származott gyermeke, legalábbis a viszonylag nagyszámú okiratban, amelyben Bor János szerepel, nem említődik.

Egy másik sógornőjével kapcsolatos pert, amely már János halála után jó 10 évvel játszódtott le, Fáty István és Keéri Járay Jánosné Rákóczy Katalin között, érdemes hosszabban is bemutatni, mert fényt vet elődeink birtok-viszonyaira. Forrásunk az *"Abaúji bírósági iratok"* [1988. sz. tekercs], 125/1597 számú ügy jegyzőkönyve.

Az okiratból kideríthető tényállás a következő: **(i)** gíbárti Bor Jánosnak 1578-ban el kellett zálogosítania teljes gíbárti, büdi (bődi) és papi (=Papi-i) birtokrészeit, 165 forintért keéri Járay Jánosnak, hogy ki tudja fizetni az 1575 és 1577 között elhunyt unokatestvére, Fígedy István özvegyének, Sebessy Borbálának járó jegy- és nászajándékot (*"dotis rerumque paraphernalium"*). Ez a Fígedy István Bor János első fokú unokatestvére volt: anyja (Dorottya) testvérének, Fígedy Péternek fia. – **(ii)** 20 évvel később özvegy Kéri (Járay) Jánosné érvényesíteni akarja birtokjogát Fáty Istvánnal szemben a Papi-ban lévő birtokra, de az összes tanúk azt vallják, hogy de facto Kéryék azokon a földeken soha nem voltak gazdák, hanem Bor János halála után annak fiai, majd leányai, végül Fáty István volt az, aki ott dézsmát szedhetett, tehát az effektív tulajdonos volt. A bíróság is Fáty István javára dönt.

Azt, hogy Bor János leánya, Dorottya, Bégány Pálné, örök áron („perennialiter”) eladta a Papiban lévő birtokot Fáty Istvánnak: már tudtuk a Jászói Konvent [JK 68 (1595d)] okmánykivonatából. A rokoni kapcsolatok kiderítése szempontjából számunkra lényegtelen, hogy Bor János visszaváltotta-e valamikor az 1578-ban elzálogosított papi-i birtokot, vagy sem, s így jogos volt-e a lánya részéről annak eladása.

A felsorolt mozaikkövekből (valamint a CSOMA-könyv alapján belevont Fígedy-adatokból) a IV - 5. számú leszármazási táblázatot tudtuk összeállítani a diszkutált kapcsolatok megértéséhez, melyet a következő oldalon mutatunk be.

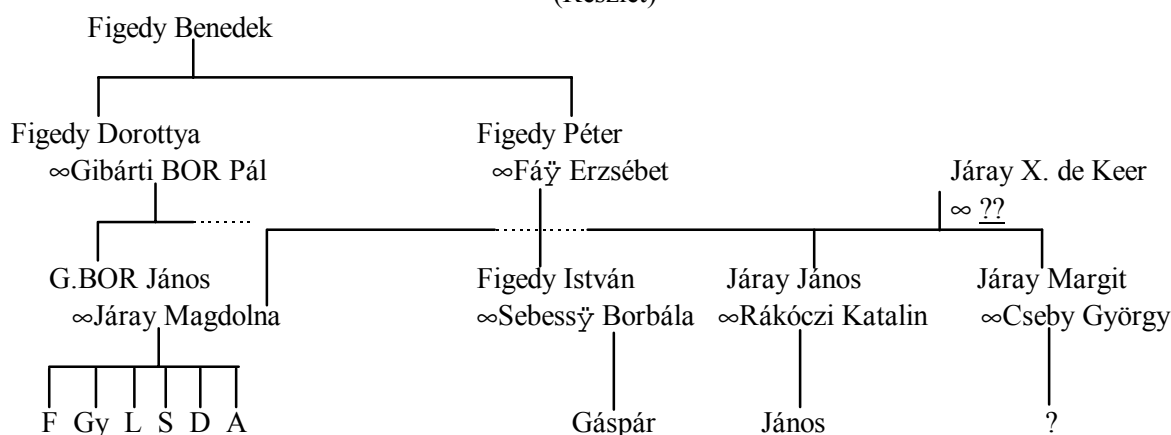
Ebből csak az az egy pont nem egyértelműen biztos, illetve nincs rá határozott bizonyítékunk, hogy keéri Járay János testvére volt-e a Bor Jánosné – Cseby Györgyné testvérpárnak, de a rendelkezésre álló adatok ezt nagyon valószínűvé teszik.

Sajnos arra vonatkozóan sincs adatunk, hogy vajon a Papi-beli birtokot 1595-ben megvevő, s az 1597. évi perben szereplő Fáy (de Fáj) István közeli rokona volt-e Figedy Péterné Fáy Erzsébetnek. Ugyanis CSOMA szerepelteti Fáy 'Erzsét' feleségként a Figedy család táblázatában, de nem szerepel ugyanez az Erzsé a Fáy táblázatban. Ami Fáy Istvánt illeti, ő a CSOMA-könyv [A-22] 195. oldalán lévő táblázatban vagy az, akinek felesége Kinisi Dóra, vagy ennek a fia, aki 1584-ben abaúji követ, s felesége Hubai Kata. Ez utóbbi a valószínűbb.

IV - 5. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

A Gibárti Bor - Figedy - Járay de Keer atyafiság a XVI. században

(Részlet)

János gyermekeit itt csak nevük kezdőbetűivel jelöltük.

Így igen nagy valószínűséggel ugyanaz a személy, t.i. *fáji Fáy István* kezére került e század végén a Bor család gibárti ágának birtoka, ill. annak számottevő része, mint aki a halmaji ág tárgyalásának végén leírt birtok-átruházások aktív szereplője volt. A sors különös véletlene, hogy ez a Fáy István a ma az Egyesült Államokban élő Bor Jenő rokonunknak – anyai nagyanyja Fáy Klára révén – 11. fokú felmenő őse. (Az erre vonatkozó leszármazási tábla a kötet végén található.)

Figyelmet érdemlő az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben az a rövid, 1568-ból való rövid bejegyzés [AUKJ 1568 év, fol. 62r, 1921. *tekercs*], mely szerint Bor János és Bor Tamás pereskedik. Ebből számunkra a legérdekesebb az, hogy itt szerepel Bor Tamás, ki nyilván rokona Bor Jánosnak, ugyanakkor egyetlen más forrásban sem fordul elő a neve, és azt sem tudjuk, kinek a gyermeke. Ez azt jelenti, hogy ebben az időben több olyan Bor családtag is élhetett Abaújban, akik általában nem szerepeltek a különböző birtokügyekben. Erre a kérdésre a szikszói Borok eredeténél még visszatérünk.

Gibárti Bor Jánosnak hat gyermekéről tudunk, közülük három fiú: Ferenc, György és Lénárd (Leonard). Figyelembe véve János felesége, Járay Magdolna születési évét (1540), gyermekeik kb. 1559-től kezdve születhettek. Nekik sem volt több szerencsájük, mint apjuknak, annál is kevésbé, mivel velük – mint később látni fogjuk – ki is halt a Bor család gibárti ága. De előbb említsük meg János nővéreinek, Annának és Krisztinának a házasságát.

Anna két házasságáról tudunk. Első férje Fancsali Tamás volt, a Hernád völgyében kissé északabbra fekvő Fancsalon birtokos családból. Két lányuk volt, Margit (Szalkay György felesége lett), és Éva (később fulókércsi Fuló János felesége). Bor János születését ismerjük (1518), így Anna születését 1520-1525-re tehetjük, és valószínűleg 1538-1548 között ment férjhez Fancsali Tamáshoz. Éva születését így 1540-1550-re tehetjük. Bár nem ismerünk olyan iratot, melyben Annát mint Fancsali Tamás özvegyét említenék, mégis nyilván megözvegyült és újra férjhez ment. Második férje Thomory Márton szolgabíró. Az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben 1564-1570 között 7 alkalommal szerepel Anna, mint Thomory felesége. Ezek közül külön ki kell emelnünk azt a bejegyzést [*AUKJ 1568 év, fol. 73v, 1921. tekercs*], melyben Bor János pereskedik Thomory Mártonnal, Bor Anna férjével. A per idején már az itt említett Bor Pál és Bor Ferenc már nem él. Bor János azt állítja, hogy a szóban forgó birtokrészt néhai Bor Ferenc végrendeletileg hagyta rá, az nem illeti meg Annát. A per lényege valószínűleg az, hogy Pál vagy Ferenc nem adta ki a leánynegyedét Anna részére. (Ennek a nehezen olvasható résznek a fordításáért és értelmezésért ezúton fejezzük ki köszönetünket dr. Németh István levéltáros úrnak).

CSOMA JÓZSEF szerint Thomory Márton felesége Rásonyi Borbála volt, egy fiú és egy leánygyermek volt a házaspárnak [*A-22, 605. old.*]. Ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy Abaúj vármegyében két Thomory család élt, melyek valószínűleg azonos törzsből eredtek. Mint fentebb említettük, az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben többször szerepel a Thomory Márton – Bor Anna házaspár. Az ismert iratok alapján nem tudjuk egyértelműen eldönteni, hogy két Thomory Márton élt ebben az időben, vagy pedig Thomory Márton kétszer házasodott, és második felesége Bor Anna volt. Az Annától kiinduló leányágra részletesen visszatérünk a VII. fejezetben, s a kötet végén lévő táblázatos részben; most csak arra szeretnénk emlékeztetni, hogy Fancsali Margitot ugyanaz a Szalkay György vette feleségül [*CSOMA A-22, 528. old.*], aki – mint azt a jelen fejezet 3/a pontjában már tárgyaltuk – halmaji Bor István anyai féltestvére, s 1582-től annak gyámja volt.

Ez a Szalkay György (Szuhai Gáspárral együtt) 1588-ban adományba kapta a nyitrai püspöktől – a Gadnai család magvaszakadván – Alsógadna birtokát, egy nemesi kúriával [*CSOMA A-22, 527. old.*]. Ezt azért említjük meg, mert Gadnán röviddel ezután a Bor családnak is élt egy-két tagja (lásd az V. fejezetet), s így ez a kapcsolat nem érdektelen.

Bor Krisztina férje Farkas Demeter volt, akinek nemesi előneve Csománál „ptügyi“, a Fedák-féle Jászói Konvent-kivonatokban (1559; +1577) pedig: „pügyi“. Véleményünk szerint ez helyesen: *Prügyi* (Prügy község ma is létezik Szerencstől mintegy 10 km-re délre). Nem tudjuk, hogy vajon az a „gibárti Farkas György“, aki majd az 1641. évi vármegyei tisztújítás táblabírói között szerepel [*A-76*], e Farkas Demeter leszármazottja volt-e, aki a Gibárt-i birtokokból örökölvén használta a gibárti előnevet.

Gibárti Bor János már említett fiai közül György és Ferenc 1571-ben, Lénárd 1575-ben szerepel először egy-egy okmányban. Bor János lányait az okmányok nagyon eltérő módon sorolják fel. A 3/b pont végén látható IV-6. sz. leszármazási táblában 4 leányát tüntettük föl, mind a négy így, együtt, azonban csak egyik forrásunkban szerepel:

(a) Csománál: Kata és Anna (Török Miklósné);

(b) a Jászói Konvent kivonataiban:

Sára (Czekéné), Dorottya (Bégány Pálné), Katalin és Anna (hajadonok): '*JK 49*';

Anna: '*JK 53*';

Anna, [contra] Sára (Szinyérő Lukácsné), Dorottya (Bégányné): '*JK 58*';

Sára (özv.Szinyérŷné): 'JK 65';
Dorottya (Bégányné): 'JK 66, 67, 68 és 78 (özv.)';
Sára (előbb özv. Czekéné, majd özv. Szinyérŷné): 'JK 74';
Anna (Törökné): 'JK 79, 80';

(c) az "Index alphabeticus"-ban:

[1593/III/14] Sára (Szinyéri Lukácsné);

[1593/III/30] Sára (volt Szinyéri Lukácsné), Dorottya (Bégányi Pálné),

(d) a 125/1597 jelű bírósági iratban [1988. sz. tekercs]: Anna, Dóra és Sára;

(e) Abaúj-Torna vármegye közgyűlési jegyzőkönyveiben, (pl. az 1922. sz. tekercs, fol. 180 recto, vagy fol. 272 recto) Jánosnak mindig ez a három lánya szerepel együtt: Sára, Dorottya és Anna.

A (c) pontban szereplő [1593/III/30] bírósági ügy, amelyet az "Index alphabeticus"-beli kivonatából ismerünk, nagyon érdekes, mert a felsorolt Bor-leányok, a néhai Ferenc és György testvéreiként kéri a *genealógiai leszármazás* bizonyítását.

A leányokat az iratok feltehetően a koruk sorrendjében említik: Sára 1582-ben már Czeke Mihály (másik forrás szerint Czeke Menyhért) felesége. Özvegyen maradván 1590 előtt Ziniry (Szinyérŷ) Lukácshoz ment feleségül. Gyerekei (István, Klára és Zsuzsanna) a Czeke-házasságból születtek.

Dorottya Bégányi Pálhoz ment feleségül. Katalin lányukról tudunk. Ő először Füzeséry Benedekhez, majd Erdőhegyi Pálhoz ment feleségül.

A négy lány közül Katalin csak egyetlen iratban szerepel, mint puella, neve később nem fordul elő. Feltehetően fiatalon meghalt.

A – feltehetően – legkisebb lány: Anna, 1590-ben még hajadon ('puella') [JK 58], s ő 1603-tól Theörök/Török Miklós feleségeként szerepel ['JK 73': ebben a 'Michael' elírás; 'JK 80'; lásd még az V. fejezetet]. Meglehetősen valószínűnek látszik, hogy az a Bor Anna, akit 1593-ban, egy Vécsével kapcsolatos ügyirat mutatójában, az 'Index Alphabeticus'-ban Kőmíves András feleségeként tüntettek föl, ugyanez a személy, s Kőmíves *avagy* Széky András az első férje volt. (Tudjuk ugyanis [OROSZ: A-95, 274. old.], hogy az ugyanebből a családból való "Gáspár, akit Kőművesnek is neveztek, 1597-ben nejével Czeke Zsófiával együtt megszerezte Bor Sára czekeházi birtokát" [lásd: JK 74'], s így a "Kőmíves *alias* Széky" névhasználat bizonyított. András azonban nem szerepel az OROSZ-féle leszármazási táblázatban.) 1592-93 körül Abaúj vármegye közgyűlési jegyzőkönyveiben is látható a neve mint 'consors Nobilis Andreae Zeky (= Széky)', s Kéry János, Rákóczy Katalin, Panka István, valamint 'Gibarth' előfordulása a rövid jegyzőkönyvi bejegyzésben bizonyítja, hogy gibárti Bor ágbeli személyről van szó.

Visszatérve János fiaira: Lénárdot 1583-ban említi utoljára egy okmány, s az ezt követő években fiatalon meghalhatott. Ezt bizonyítja az a tény, hogy 1590-ben, fivére halálakor a család magvaszakadtnak minősült.

Gibárti Bor János másik két fia, György és Ferenc, kétségtelenül a legtragikusabb alakjai családuk krónikájának. Apjuk halála előtt 5 okmányban, valamint többször az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben is szerepelnek. Először 1571-ben találkozunk a nevükkel, apjukkal együtt: tiltakozást jelentettek be (Fuló János, Fancsali Imre és prűgyi Farkas Jakab unokatestvérével együtt) Figedy István ellen – ő szintén unokatestvérük volt – aki Bőd

községben (Hernádbüd) egy szőlőhegyet és Kércsen egy birtokrészt Kapy Ferencnek eladott [JK 32].

1574-ben a két fiú Panka Péterrel szemben a gibárti birtokrész ügyében eredményesen pereskedett, de az ügy részleteit nem ismerjük meg a rövid okmánykivonatból [JK 38]. 1575-ben már mindhárom fiú szerepelt, apjukkal, abban a tiltakozásban, amely ismét a bödi (büdi) szőlőhegygel kapcsolatos, amely már néhai nagyapjuk, Figedy Benedek birtokában volt, s amelyet Figedy István Kapy Miklósról (a 'JK 32'-ben: Ferencre) akart íratni [JK 39].

1582-ben következett be a gibárti Borok legnagyobbjának tűnő birtokvesztesége: Bor János (és fiai, György, Ferenc és Lénárd), magukra vállalva leányai (ill. nővéreik), Sára (Czeke Menyhértné), Dorottya (Bégány Pálné), s az akkor még hajadon Katalin és Anna adósságterheit ('*assumptis oneribus*'), váltó fejében örökjogon Rugyasi Panka Péter tulajdonába juttatta ('*jure perennali cambiata*') a Gibárton lévő teljes birtokrészt, a rajta lévő malommal, valamint egy faiskolában (vagy veteményes kertben? - '*in horto seminario*') és Baxán birt jogokat; végezetül a Fancsal birtokon lévő birtokrészt, amelyet Fancsal Lőrinc örökjogon megszerezett [JK 49]. Az így végképp elvesztett Gibárt-i birtokrész – legalábbis részben – valószínűleg azonos azzal, amelyről már megírtuk, hogy János 1557-ben *elzálogosította* Panka Péternek, Vécse kiváltása érdekében [JK 21].

Röviddel ezután, 1583-ban Zendy (Szendy) György, néhai Lőrinc fia (akiről nem tudjuk, volt-e valamilyen rokoni kapcsolata a Borokkal) e tulajdon átruházás miatt tiltakozást nyújt be Bor János és fiai ellen [JK 50]. Ez az utolsó irat, amely még életében említi Jánost, mindhárom fiával együtt.

Nem sokkal ezután következik az az aktus, amelynek tragikus voltára fent utaltunk: egy 1588-beli okmánykivonatból arról értesülünk, hogy gibárti Bor György és Ferenc, vér szerinti testvérek,

„Istentől és az emberektől nem félve, a testvéri kötelékkel ellentétes módon, ördögi impulzus dühében egymásnak ütlegetek adva és sebeket okozva kezüket testvérvérrel szennyezték”, ezáltal összes gibárti, büdi és fancsali birtokaikat "hűtlenség" bélyegével ('*per notam infidelitatis*') elvesztették, s azokat a királyi helytartói adomány örök jogon Feyn Lukács harmincadosnak juttatta [JK 54].

Ezzel az eseménnyel kapcsolatban több pont tisztázatlan. Először is nem tudjuk, miért minősült a két fivér fegyveres összeverekedése "hűtlenség"-nek. Felmerült az a gondolat, hogy a drinápolyi béke (1568) ama pontja érvényesítődött itt, amely – mivel a bajvívás könnyen békebontáshoz vezethetett – szigorúan megtiltott minden párviadalt [SINKOVICS I., in: A-83]. A konzultált szaktörténészeknek azonban afelé hajlott a véleménye, hogy ez a tilalom török-magyar bajvívási tornákra vonatkozott, s nem ilyesféle spontán összeverekedésekre. Másrészt a koholt "hűtlenségi" perek ideje, amelyekkel a bécsi udvar elsősorban magyar földbirtokosok (főleg protestánsok) birtokainak elkobzása révén akart kritikus anyagi helyzetén segíteni, még nem jött el, erre majd csak a tizenöt éves háború első 5-6 éve után kerül sor.

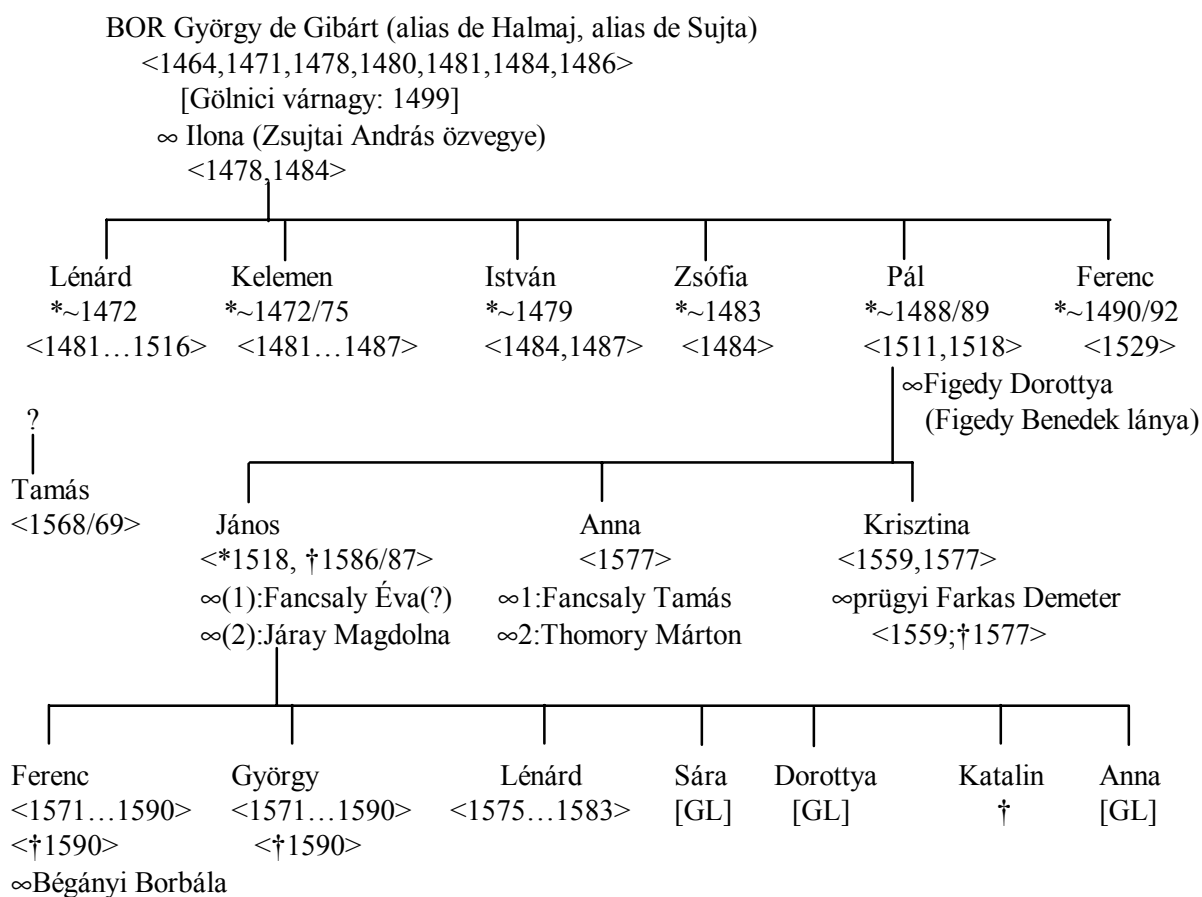
Ferenc és György minden esetre ellentmondtak e birtokelkobzásnak, ill. továbbadományozásnak, és 1590-ben ebben az ügyben egy meg nem jelenés miatti ítélet halasztásáról értesülünk [JK 57]. Ugyanebben az évben Ferenc és György még egy családon belüli pereskedésnek is szereplői: Ferenc és György, valamint kiskorú húguk, Anna (néhai gibárti "alias Figedi" Bor János gyermekei) az alperesek, míg János másik két lánya, Sára (özv. Czekéné, Szinyéry Lukácsné) és Dorottya (Nagybégányi Sárközi Pálné) a felperesek, a

középfügedi "kőház, avagy nemesi kúria" és más javak felosztása ügyében folyó vitában, amelyben ekkor még Ferenc, György és Anna javára szól a döntés [JK 58].

Ezt követően Ferenc és György, még ez évben hirtelen és gyermektelenül meghalt. Hogy haláluk oka vajon még a két évvel azelőtti sebesüléseik, háborús események, vagy valami más volt, erről nem tudunk semmit. A következő, ugyancsak 1590-beli okmányból azt tudjuk csak meg, hogy Bor Ferenc és György édes testvérek halála és *magvukszakadta* ('*per mortem et seminis defectum*') következtében a királyi helytartó összes középfügedi (malommal és nemesi kúriával), alsófügedi és fulókércsi birtokaikat örök jogon kisserjéni Serjéný Pál fiainak Mihálynak és Ferencnek, valamint örököseiknek adományozta [JK 59].

Érdekes, hogy egy másik, 2 évvel későbbi iratban [E-227 (*Libri donatium*) 4. kötet] az szerepel, hogy a gibárti Borok birtokait Farkas Pálnak és Istvánnak adományozzák.

IV - 6. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT.

Jelmagyarázat: csúcsos zárójelben <...> azoknak az okmányoknak az évszámait tüntettük fel, amelyben az illető személyt említik. Az <†...> jelölés arra utal, hogy abban az okmányban az a személy már mint néhai fordul elő.

* : születés

∞ : házasság

[GL]: részleteket lásd a "Gibárti Bor lányok" táblázatokon a VII. fejezetben.

Itt említjük meg, hogy a fenti három jászói okmánykivonat eredetijét a pozsonyi levéltárban is megtekintettük, azonban a kivonatokból megismert tartalomhoz képest új adatot vagy információt nem találtunk a gibárti birtok elvesztéséről.

Ismeretes, hogy 1956-ban az Országos Levéltárban a harci cselekmények következtében tűz ütött ki, és a Levéltár anyagának egy része megsemmisült. Ebbe a részbe tartozott a régebbi bírósági anyag, pl. az eperjesi bíróság iratai, ahová az abaúji peres ügyek is tartoztak. Feltételezhetjük, hogy Bor Ferenc és György ügyében is született valamilyen bírósági irat, de ilyen, sajnos ma már nem található a Levéltárban.

Így ért véget családunk gibárti ágának története fiágon.

A Bor család «gibárti» ágának nemzedékrendjét a XV. század közepe és a XVI. század vége között az előző oldalon a IV-6. leszármazási táblázatban mutatjuk be.

(c) A sarnói Bor ág

A család Sarnói (mai helyesírás szerint: Zsarnói) »ága« nagyon rövid ideig, és csak igen hiányos adatokkal jelentkezik az okmányokban: mindössze CSOMA JÓZSEF könyvében [A-22] és két okmányban [JK 18, 55] találtunk ide vonatkozó adatokat.

Mind a két irat a FEDÁK PÁL féle összeállításból, tehát a Levéltárban is megtalálható „Jászói konvent elenchusai”-ból származik.

1553-ból származik az első adat [JK 18]: Sarnay (Zsarnay) Zsófia asszony, gibárti Bor Pál özvegye, néhai Sarnai Mihály leánya, valamint fiai, Baxai (Baksai) Gergely és *sarnói Bor Márton* teljes közép-bolcsárdi birtokrészüket örök jogon Mindszenti Imrének »vallják« ('*fatetur*'), 50 forintért.

Rögtön meg kell mondanunk, hogy ebben a kivonatban a kétszer szereplő Bor szó nem Bor, hanem Bors. Milyen szempontok alapján feltételezzük, hogy itt mégis Bor-ról van szó, és nem Borsról? Hiszen tudjuk, hogy Abaúj megyében egy Bors család is létezett, erről már korábban is említést tettünk.

Első szempont maga az a tény, hogy nyilván Fedák Pál is úgy tartotta, hogy ez a bejegyzés a Bor családra vonatkozik, hiszen különben nem tette volna be ezt a kivonatot a Bor családot érintő okiratok sorába. Itt említjük meg, hogy az „eredeti” irat, melyről a kivonat készült, szintén „prothocollum”, tehát kivonat, nem az eredeti irat. Ezt megtekintettük a pozsonyi levéltárban, de abban az iratban is Bors szerepelt. Lehetséges, hogy annak idején Fedák Pál még látta az eredeti iratot, ahol Bor szerepelt.

Második szempont az, hogy a másik iratban [JK 55], ahol a „zsarnói Bor” kifejezés előfordul, egyértelműen Bor-ról van szó.

Harmadik szempontunk az, hogy nagyon valószínűtlen, hogy Gibárton, gibárti Bor Pállal egyidőben élt volna egy gibárti Bors Pál is.

Negyedik szempont az, hogy az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben többször előforduló Bors János – Teresztényi Dóra házaspár leginkább Gadna községgel kapcsolatban fordul elő.

Itt említjük meg, hogy ez a Bors János – Teresztényi Dóra házaspár az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvek szerint 1579-ben gibárti Bor Jánossal, majd 1589-ben halmaji Bor Istvánnal is kapcsolatba került.

Természetesen nem lehet kizárni, hogy itt mégis Bors Pálról van szó, de ezt a fentiek alapján nagyon valószínűtlennek tartjuk.

Fiai nevének a sorrendjéből, valamint abból, hogy Zsarnay Zsófia Bor Pál özvegyeként szerepel, arra következtethetünk, hogy e Zsófia asszony első férje egy Baxai (Baksai) családbeli ember volt, akinek a keresztnévét nem tudjuk, s második házasságában gibárti Bor Páltól született Márton nevű fia, aki nyilván az anyai-nagyapai birtok után sarnói Bornak írta a nevét.

A Baksai családdal a halmaji Bor ág XVI. századi történetének a végén már voltak kapcsolatok, mégpedig egyszer ugyancsak egy Baxy Gergellyel: Bor Katalin (Simon-fia Mihály leánya) második férje egy Baxy/Baxay (Baksay) Gergely volt [JK 72,73]. Amint ott írtuk, a Bor Katalin – Baxy Gergely házasságot az 1592-97 közötti időszakban kötötték. Sőt, a halmaji-ág leszármazási táblázatában (IV-3. tábl., 60. old.) egy generációval előbb, ugyancsak egy Bor Katalin (aki az előbbinek a nagynénje volt) egy ”Baksai” Ambrus felesége volt.

A másik okirat egy generációval későbből, 1589-ből maradt ránk [JK 55], s azt tudjuk meg belőle, hogy nemes Bor Ilona asszony, Balajtő György hitvese, néhai zsarnói Bor Márton leánya, Csobádon fekvő teljes birtokrészét 40 forintért elzálogosította Jordánházy Györgynek és hitvesének Bor Annának, fiaiknak Pálnak és Máténak, továbbá lányaiknak, Annának és Magdolnának, végül Jordánházy (Járdánházi) Ferencnek.

Tehát zsarnói Bor Márton 1589-ben már nem élt, s úgy tűnik, csak egy leánya volt, aki ekkor már férjnél volt Balajthy Györgynél. A ”Zsarnói Bor” ág tehát férfi vonalon csak erre a Mártonra korlátozódott. Ha feltételezzük, hogy Ilona ekkor 25 éves volt, tehát 1564 körül született, apja Márton 1555-1562 között házasodhatott (mivel az 1553-as okmányban még nem szerepel egy feleség neve). Márton születését ennek alapján 1530-1540 közöttre kell tennünk.

Felmerül a kérdés: lehetséges-e, hogy ez a gibárti Bor Pál, aki Márton apja volt, azonos azzal, akivel a ”gibárti Bor ág”-gal foglalkozó alfejezetben már találkoztunk, mint Figedy Dorottya férjével, János, Anna és Krisztina apjával? Lehet-e, hogy ”első” felesége, Figedy Dorottya halála után, özvegy emberként ő vette feleségül Baxai ”N.” özvegyét, Sarnai Zsófiát? Az ismert okmányok tanulmányozása alapján mindezt biztosan nem lehet eldönteni. A ”két Pál” nagyjából ugyanabban az időben élt, azonosságuk így eléggé valószínű. Ha mégis két Bor Pál élt, akkor nekik unokatestvéreknek kellett lenniük. Megjegyezzük, hogy CSOMA JÓZSEF könyvében [A-22] nem foglalkozott azzal a lehetőséggel, hogy ez a két Bor Pál azonos személy, s külön-külön szerepelteti őket egy ”gibárti” és egy ”sarnói” családfában.

Ez a Bor Pál 1488-1489 körül születhetett. Az 1510-es években néhány okmányban szerepel, 1568-ban már nem él, egy-egy leszármazási vonal kezdő személyeként fordul elő, esetenként jóval a halála után.

”Hipotézisünk” – hangsúlyozottan erős fenntartással – a következőképpen foglalható össze: gibárti Bor Pál első feleségétől, Figedy Dorottytól születtek azok a gyermekek (János, Anna: később Fancsali Tamásné, és Krisztina: később Farkas Demeterné), akik a ”hagyományos” gibárti Bor, ill. Figedi birtokokkal (Gibárt, Fügöd, Kércs, Búd, Papi,)

kapcsolatos pereskedések, ill. okmányok szereplői. Ez az első feleség, Figedy Dorottya, kb. 1530 körül meghalhatott, s Bor Pál ekkor 1530-1535 körül feleségül vehette a Baxay-özvegyet, Sarnay Zsófiát.

Ha ez a feltételezés alaptalan lenne, nem tudjuk, hogy a „második”, sarnóinak nevezett Bor Pál hogyan származhatott az előző halmaji Bor generációk egyik tagjától.

A zsarnói ágat a IV-7. leszármazási táblázatban mutatjuk be.

IV-7. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

Bor Pál
<1553>
∞ Sarnai Zsófia
| (első férj: Baxai N.)
|
zsarnói Bor Márton
<†1589>
|
Ilona
∞ Balajthy György

Jelmagyarázat: csúcsos zárójelben <...> azoknak az okmányoknak az évszámait tüntettük fel, amelyben az illető személyt említik. Az <†...> jelölés arra utal, hogy abban az okmányban az a személy már mint néhai fordul elő.
∞ : házasság

(d) A szentgyörgykinizsi ág

Mindenekelőtt „Kinizs” községeknek a földrajzi elhelyezkedéséről kell szólnunk néhány szót. Halmajtól keletre kb. 3 km-re, a Hernád nyugati partján Kiskinizs község terül el. Halmajtól délkeletre, szintén 3 km-re, Kiskinizstől délre 1 km-re, de már a Hernád keleti partján Nagykinizs helyezkedik el.

Györffy György: «Az Árpádkori Magyarország történeti földrajza» című könyv alapján azonosíthatjuk a két községet (113. oldal):

«Kiskinizs, Juláról Gyulateleke s utóbb Szentjánoskinizs nevet is viselt; Nagykinizs, más néven Szentgyörgykinizs papja 1332 ...»

A szentgyörgykinizsi, ill. szentjánoskinizsi ágról csupán két rövid abaúji közgyűlési jegyzőkönyvi bejegyzés tudósít. Az egyik a már említett [AUKJ 1569 év, fol 45r, 1921. *tekercs*] rövid irat, eszerint Bárczay István Szentgyörgykinizsen visszajuttat egy birtokrészt Bor Simon három fiának: Jánosnak, Gergelynek és Mihálynak. Az iratban említés történik Simon végrendeletéről. A másik bejegyzés egy évvel későbből származik [AUKJ 1570 év, fol 3v, 545. *tekercs*]. Eszerint Bárczay István kárpótolja kiadásaiért Bor Mihályt, Istvánt és Gergelyt, annak az egy résznek a visszaadásáért, amelyen Szentjános-Kinizsen Alföldy Barnabás lakott.

Néhány évvel később, 1578-ban egy iratból [P 69 (Bugarin-Horváth) 1. csomó] arról értesülünk, hogy Kinizsi (Kÿnÿsÿ) Benedek és Bor Mihály híd- és vámjogot nyernek a Hernád, Bársonyos és Tarca folyókon „et alia loca paludosa” (és más lápos helyeken), Szentjános, Kinizs és Halmaj nevű birtokaikon.

Későbből nincs híradás a Kinizsre került Borokról. Az anyakönyvezés megindulása-kor, a XVIII. század közepén már nem találunk Bor nevű személyt Kis- és Nagykinizsen.

Megemlítünk még két forrást, ahol a „Bor de Szentgyörgy” név fordul elő. Az egyik 1551-ből származik [*P 567, (Radvánszky) 1. csomó*], eszerint „Michael Bor de Szentgyörgy” és társai erőszakoskodtak Petrus Puthnoky Kaza-i nemes házában. Kaza (ma Sajókaza) Borsod megyében fekszik, ez körülbelül azonos távolságra van a Borsod megyei Borsodszentgyörgy-től és az abaúji Szentgyörgykinizstől. Nem tudjuk eldönteni, hogy végül is honnan származik ez a Bor Mihály. Az biztosnak látszik, hogy nem lehet Bor Simon gyermeke, mert ő 1551-ben még nem lehetett felnőtt. A másik adat az Országos Levéltárban található Daróczi-féle genealógiai gyűjteményben [*A-145*] fordul elő: 1551-ben Putnoky (alias) Szentgyörgyi Bor Mihály-t említi. Nem tudjuk eldönteni, hogy a két személy azonos-e.

(e) A vilmányi ág

Vilmány Halmajtól északkeletre, mintegy 25 km-re fekszik a Hernád keleti partján. A vilmányi Bor-ágról is csak szórványos adataink vannak. A „listás forrásokban” (lásd a következő fejezetet) 1582-ben Vilmányban Bor István, 1594-ben Bor Miklós neve fordul elő. Egy 1607-ből származó okiratban, mely Rákóczi Erzsébet különböző birtokain élő telepeseket (colonus) sorolja fel [*NRA fasc. 494, no. 11*] Vilmány községgel kapcsolatban Bor Miklóst, Jakabot és Pétert említi.

Nincs adatunk arra nézve, hogy ezek Borok a család melyik ágából származnak. A Miklós név előfordulása alapján feltételezhetjük, hogy Simon fia Miklós, a török fogoly leszármazottai lehetnek.

1687-ből két NRA-iratban [*NRA fasc. 238, no. 56 és fasc. 1312, no. 37*] fordul elő Vilmányban Bor Miklós neve, mint colonus. Nyilván az 1607-ben ott élő Borok valamelyikének a leszármazottjáról lehet szó. Ez a néhány forrás azt mutatja, hogy a Bor családbeliek legalább száz évig éltek Vilmányban is.

A XVIII. század közepén, az anyakönyvezés megindulásakor már nem találunk Bor nevű személyt Vilmányban.

V. FEJEZET

Családunk története a XVII. században és a XVIII. század elején (1600-1724)

Ezt az ötnegyed százados időszakot részben ismét a források jellegének megváltozása jellemzi. Miután 1597/99-ben az **”idősebb” halmaji** Bor ág, 1590-ben pedig a *gibárti* Bor ág kihalt fiágon, s így mindkét vonal *”magvaszakadt”*-tá vált, a források sorából a birtokokra vonatkozó okiratok, bírósági peres iratok, és más hasonló okmányok messzemenően eltűntek. Mindkét ágban egy-egy Anna asszony (Horváth Mihályné, ill. Teörök Miklósné) neve még gyakran szerepel a megyei közgyűlési jegyzőkönyvekben, és Jászói Konvent okmánykivonatokban, vagy NRA okiratokban, de már csak viszonylag rövid ideig. Azután már zömmel csak a *”listás”* adatok állnak rendelkezésünkre (lásd lejjebb), így nem csodálható, hogy ebben az időszakban a legbizonytalanabb, és leghézagosabb a megismert egyéni neveknek egymáshoz kapcsolódó nemzedékekké történő összeillesztése. – Mindenek előtt vizsgáljuk meg azonban Halmaj és Gibárt sorsának alakulását 1600-tól.

A. Halmaj sorsa a XVII. században

Természetes, hogy mindenekelőtt annak a helységnek a sorsával foglalkozunk ebben az új fejezetben, amely ezt megelőzően *legalább* 400 évig a család nemesi fészke, otthona, birtoka volt. Mint korábban említettük, halmaji Bor Istvánnal 1598/99-ben kihalt az *”idősebb”* halmaji Bor ág férfi-vonala. Tudomásunk szerint Istvánnak csak egy leánya volt, Anna, s az ezt követő időben az ő nevével kapcsolódik össze Halmaj (s még néhány, *”hagyományosan”* családunk eme ágához kapcsolódó birtok) sorsa.

Mind a Jászói Konvent-beli okirat-kivonatokban *JK 82, 83/*, mind Abaúj vármegye közgyűlési jegyzőkönyveiben gyakran felbukkant a század első harmadában Anna, továbbá anyja, Páni Csehy Zsófia, valamint férje, Horváth Mihály neve. Elemzésünk megkönnyítésére mellékeljük a következő oldalon *”adatbankunk”* István leányára, Annára vonatkozó forrásainak táblázatát (*V - 1. tábl.*).

Mint az előző fejezetben említettük, halmaji Bor István igen fiatalon halt meg. Még ha fel is tesszük, hogy apja, Mihály halálakor (1582: amikor anyai féltestvérét, Szalkay Györgyöt, jelölték ki gyámjául) István már 15-18 éves volt, halálakor (1598/99) legfeljebb 30-31. évét érthette meg, tehát csak néhány éve volt házas.

Egyetlen leánykája, Anna születési évét pontosan meg tudjuk határozni. Az egri levéltárban egy 1599-ből származó iratban [*Egri káptalan hit.h.lvt. -XII-1/140 A No. 68/*] Bor Anna mint 2 éves kislány szerepel. Werbőczytől tudjuk, hogy a gyermekek korbecslése fontos volt abból a szempontból, hogy az apa halála esetén az anya gyakorolhatja a gyámságot, amíg kiskorúak a gyermekei, illetve amíg az anya nem megy újra férjhez. Ennek alapján Anna alig 1-2 éves lehetett apja halálakor. A legkorábbi irat dátuma, amelyben Anna mint Horváth Mihály felesége szerepel, 1615. október 2. [*Egri káptalan hit.h.lvt. -XII-1/4 C No. 60/*], tehát 18 évesen már férjnél volt.

V - 1. táblázat: Halmaji Bor Anna (Horváth Mihályné) előfordulása a forrásokban

Név	Év	Családi állapota, illetve férj neve	Helység	Okmány és jelzet
Bor Anna	1599	2 éves		Egri kápt. XII-1/140 A No. 68
Bor Anna	1603	István árvája	Halmaj?	Ind.alph.
Bor Anna	1603	István árvája	Pusztá-Baxa	Ind.alph.
Bor Anna	1610	leány (puella)	Halmaj & Baxa	NRA fasc. 1046, no. 43
Bor Anna	1612	leány (puella)	Halmaj, Nagykinizs	JK 82
Bor Anna	1613	leány (puella)	Halmaj, Pusztá Baxa	JK 83
Bor Anna	1615	Horváth Mihály		Egri kápt. XII-1/4 C No. 60
Bor Anna	1623	Horváth Mihály	Halmaj	Ind.alph.
Bor Anna	1623	Horváth Mihály	Halmaj	Ind.alph.
Bor Anna	1623	Horváth Mihály	Halmaj	NRA fasc 1761, no 43
Bor Anna	1623	Horváth Mihály	Halmaj	AUKJ fol 78r (1924-es tek.)
Bor Anna	1624	Horváth Mihály	Gadna	AUKJ fol 142rv (1924-es tek.)
Bor Anna	1624	Horváth Mihály	Gadna	Ind.alph.
Bor Anna	1624	Horváth Mihály	Halmaj	AUKJ fol 144rv (1924-es tek.)
Bor Anna	1624	Horváth Mihály	Halmaj	Ind.alph.
Bor Anna	1626	Horváth Mihály	Halmaj	AUKJ fol 214v (1924-es tek.)
Bor Anna	1626	Horváth Mihály	Pusztá-Baxa, Fanchal	AUKJ fol 208r (1924-es tek.)
Bor Anna	1627		Halmaj	Ind.alph.
Bor Anna	1631	Horváth Mihály	Halmaj	AUKJ fol 462rv (1924-es tek.)
Bor Anna	1633	Horváth Mihály	Halmaj	Ind.alph.
Bor Anna	1633	Horváth Mihály	Halmaj	Ind.alph.
Bor Anna	1633 júl.	még él		AUKJ fol 40 (1925-ös tek.)
Bor Anna	1634 ápr. 4	néhai		E-226 3. kötet, 798. oldal
Bor Anna	1634 ápr. 7	néhai		Egri kápt. XII-1/61 G No. 329
Bor Anna	1636	néhai	Halmaj	Ind.alph.
Bor Anna	1636	néhai	Halmaj	Ind.alph.

Megjegyzés: Az Abaúji közgyűlési jegyzőkönyveket u.n. föliókon vezették, s egy-egy teljes lapot (tehát nem az oldalakat) számozták. A föliók első oldalát recto-nak, hátlapját (fonákját) pedig verso-nak nevezik; e két kifejezés rövidítése a táblázatban, és a szövegek közti forrásmegadásoknál: az r, ill. v.

1603-ban az "Index alphabeticus"-ban [A-139] talált két rövid ügy-címből először azt tudjuk meg, hogy a kis árva gondviselői, gyámjai ('tutores') említésekor megjelenik Czíkó Ferenc neve. Az előző fejezetben említettük, hogy Bor István halála után özvegye, Csehy Zsófia, előbb Figedy János, majd Czíkó Ferenc, végül Egry György felesége lett. Figedy Jánosról 1599-ben, mint férjről, csak egy iratból értesülünk [O-65, 2. kötet, fol. 21, no. 68]. 1607 és 1612 között több iratban mint Czíkó Ferenc felesége szerepel [NRA fasc. 838, no. 95, fasc. 904 no. 52, fasc. 1761, no. 43, JK 82, 83]. Végül 1626-ban mint Egry György felesége említődik egy rövid abaúji közgyűlési jegyzőkönyvi bejegyzésben.

A másik ügyben ebből az évből a gyámok és gondviselők ('tutores & curatores') a kislány ('puella Anna Bor, Stephani Bor orphana') nevén lévő Pusztá-Baxa-i birtokon Rákóczy Zsigmond által történt erőszakos foglalás ellen emelnek szót.

Csaknem tíz év telik el a következő bejegyzésekig. 1612-ben a most már "tizen-éves" kislány ('*puella*') édesanyja, mint leánya "természetes és legitim gyámja" a Halmajon lévő malom megváltására, illetve tatarozására az ő Halmaj-i és Nagy-Kinizs-i vámrészeinek költségeire egy Halmaj-i jobbágytelket 60 forintért elzálogosított Szuhaÿ Gáspárnak [JK 82]. A rákövetkező évből való JK-kivonat fogalmazása elgondolkasztató, t.i. a kis leány nevében, egyes szám első személyben arról tudósít, hogy "nemes Anna hajadon, halmaji Bor István leánya Páni Csehÿ Zsófia asszonytól, minthogy zsenge kora óta őt állandóan jól nevelték [sic!] ('*eandem a tenera satim aetate sua bene educaverint*'), először magára Bor Istvánra, majd most Czikó Ferencre és Chehÿ Zsófiára írja feltételesen zálog címén ('*conditionaliter titulo pignoris inscribit*') a Halmajon és Puszta-Baxán lévő tulajdon-javait és -jogait ('*bona et jura possessionaria*') 400 forintért" [JK 83].

Bor Anna mint láttuk, 1615-ben már Horváth Mihály felesége, s nevük sűrűn szerepel az Abaúj-i közgyűlési jegyzőkönyvekben, főleg az 1623 és 1626 közötti években. Ezekből az ügyekből kiragadunk egyet, amelyről részletes szöveg áll rendelkezésünkre [NRA fasc. 1761, no. 43].

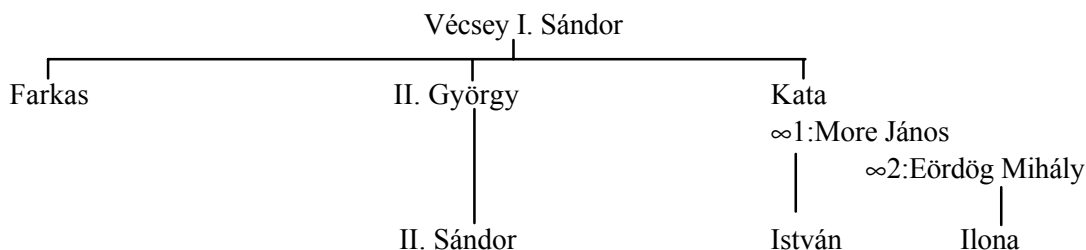
Tulajdonképpen egy 1650. évi perről van szó (amikor már Anna nem élt), amelynek diszkussziójában idézik az 1623-beli ítéletet és indoklását is. Az 1650. évi «Primo» paragrafus címe: "Paria [= másolata] Documentorum Literalium de Bonis Halmaianis". Ismét a Vécsey családdal nemzedékek óta folyó pereskedés egy állomásáról van szó, amely ügy – amint ezzel az előző fejezetben részletesen foglalkoztunk – abból eredt, hogy halmaji Bor Simon egykor két Vécsey-fiú törvényes gyámja volt, s ezen a címen Halmajon bizonyos birtokrészek jutottak a Bor család tulajdonába. Az 1623. évi "betét"-ből, amely a zömmel magyar nyelvű «Quarto» paragrafus része, idézzük az alábbiakat:

"«Literae Item Contractuales cum praefata Anna Bor in Cottu Abaújváriensi ratione Bonorum Halmaiens(ium) per Familia Vétsey usuroboratorum.» [= 'Bor Anna szerződés levelei a Vécsey család birtokbahelyezése ügyében a Halmaj-i javakat illetően']. – My, Fulo Miklos, Abaújvármegyének Vice Ispánnya, Abaffy István Szolga Bíró, KisKinisi Nagy Tamás, Czeke János és Vadászi István eskütti azon vármegyének. *Jöttünk Halmay nevü faluba ezen Vármegyében, az vitézlő Horváth Mihály, és felesége Nztes Bor Anna asszony instanciájára*, [kiemelés tőlünk] az Néhay vitézlő Vécsey Sándornak megmaradott árvái, tudniillik Vécsey Farkas, azon megnevezett Vécsey Sándor fia, és unokái, az Néhay Vécsey Györgynek fia, Sándor, és Eördög Mihály, Néhay Vécsey Kata asszonytól való leánya Ilona, és azon Néhay Vécsey Kata asszonynak előbbi urátul Néhay More Jánostul való fia More István ellenzik. Ezokáért hogy néminemü controversiájok valamely Transactionális levél mellett ventiláltatott, és azon levélnek néminemü obligamina lévén ... Bor Annának, Horvát Mihálynak jószágiból porcióját vám és malombéli részét az udvarházhoz tartozó birodalman kívül és Halmaÿ rész jószágát Magyar ezer forintban, az felül megírt és nevezett árvák attyának, és Eösinek Vétsey Sándornak exequáltanak volt az meg mondott transactionálisnak vigora szerint. (...) **Secundo** ... ezen megírt Transactio ellen ... az fölül megírt Bor Anna asszony protestációjára ... és ezen mostani alkuvásban, ennekutánnais semminémü reclamatioval ne éllyen Bor Anna asszony. (...)»

Tartalma alapján ugyanerre az ügyre vonatkozik az Abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekben 1624-ben [AUKJ, fol. 144r, 1924. tekercs] olvasható feljegyzés is. Az ítélet, amely a birtokjogokat – legalábbis részben – visszaítéli a Vécsey örökösöknek, részünkre itt

nem annyira érdekes, mint az a tény, hogy a szövegből a Vécsey család leszármazási rendjének egy olyan szakaszát ismerhetjük meg, amely nem szerepel sem az általános nemesi genealógiai munkákban [A-22, 72, 95], vagy a WURZBACH LEXIKON-ban [A-132], sem a Vécsey család általunk ismert belső irataiban [pl.: A-5]. Ezért az alábbiakban bemutatjuk az idézett szövegrészből összeállított kis leszármazási táblázatot:

V - 2. táblázat

Az itt szereplő személyek közül Vécsey Farkas és Kata ismeretlenek az eddig publikált leszármazási táblákban. Az 1623. évi tárgyaláskor Farkas, II. Sándor, valamint néhai Vécsey Kata gyermekei, More István és Eördög Ilona éltek. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy egy More/Móré János és lánya Boris a VI. fejezetben szerepelni fognak a címerlevéllel kapcsolatos 1732. és 1749. évi vita során.

Ugyancsak 1624-ből való az az abaúji közgyűlési jegyzőkönyv-részlet [AUKJ fol. 142rv, 1924. tekercs], amelyben Bor Anna két Zalkayval (= Szalkay) perel, mégpedig Istvánnal és Györggyel, akik annak a Szalkay Györgynek a fiai, aki Bor Istvánnak – tehát Anna apjának – anyai féltestvére és egy ideig gyámja volt. A peres ellenfelek tehát mostoha-unokatestvérei Annának. A vita tárgya Alsó- és Felső-Gadna birtokával kapcsolatos. (Gadna Halmajtól mintegy 20 km-re észak-északnyugatra fekszik, a Vadász-patak völgyében, Felsővadásztól – ami a Rákócziak fészke volt – északabbra.) Íme egy rövid idézet a jegyzőkönyv szövegéből:

”Mivel az I(ncamattus)-ok [vagy: incattus = ‘in causa attractus’ tehát perbe idézett, azaz alperes] ... az fellyeb megh mondot jobagiokat es joszagoth kezezből ki nem botsatottak, mely nalok leweo zalogos joszagh az Dna A(nná)nak eösi ioszagha [kiemelés tőlünk], ki impignoraltatott [=elzálogosított], azon A(nná)nak edes Attiatul Bor Istvántul ... addempus(?) redemptionis első(ént?) az néhai vitézleo Vendéghy Péternek, annak utánna az Incamattusok attia, az néhay vitézleo Zalkay Gyeorgy, tudwan attiafísagat az Dna A(nna) attiahoz, Bor Istvanhoz, azon summaban wette magahoz, etc., etc. ... “.

Tehát ez esetben is ősi, de elzálogosított jószágról van szó. Valóban, egy 1596. évből való dica-jegyzékben (dica = adókulcs) Bor István neve szerepel Gadna községnél.

1626-ból ismét két megyei jegyzőkönyvi bejegyzés maradt ránk. Az első [AUKJ fol. 208r, 1924. tekercs] egy szökött jobbágy ügyére vonatkozik, és már csak a régi magyar nyelvhasználat egyes kifejezései miatt is érdekes:

”Az nemzetes vitézlő Horvát Mihály feleséghe, Nemzetes Bor Anna asszony, ugymint Actrix [= felperes], az jó emlékezető Elseo Ferdinand császár és kiralynak Posony warossaban 1556 esztendőben edaltatott... vigora szerintt, kéér nemes szolgabírott, witezleo Faÿ Jánost, esküttet... esküttet keozwl szeokeoth jobbáginak Juhasz Giörgy neveonek, háza nepewel, indulo és indulatlan jawaiwal eorökségewel

Fanchal neweo faluból ...waló felkérésére és megh adassara, az Nemes Rátz Giörgy feleségéteöl Czeke Klára asszontul, ugymint mostani földes asszontul ... penigh az megh irott jobagý **Pusztá Baxa** neweo falubéli rész ioszágából az Dna Annának... szeökeöt, stb.“

Ugyanebben az évben egy rövid bejegyzés alapján ”ügyvédet vallott“ Bor Anna. Ennél érdekesebb információ részünkre, a jegyzőkönyv ugyanazon oldalán az, hogy Chehy Zsófia (Anna anyja), aki szintén ügyvédet vall, itt már mint nemes Egry György felesége szerepel. Mint már említettük, Cziko Ferenc, a harmadik férj, ezt megelőzően már meghalt.

Több forrás alapján elég pontosan meg tudtuk határozni Bor Anna halálozásának idejét. Az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvek egyik bejegyzésben [*AUKJ 1633 év, fol 40, 1925. tekercs*] Bor Anna mint élő szerepel. Ennek a bejegyzésnek nincs dátuma, a következő bejegyzésnek viszont van: 1633. július 11. Két másik forrás szerint [*E 226 (Protocolla donationum palatinalium) 3. kötet, 798. oldal és Nádori levéltárak 17956 tekercs, fol 570*] melyek szövegükben megegyeznek, szerepel a következő kifejezés:

«...per mortem et defectis seminae Dnae Annae Bor»,
azaz Bor Anna halálával és magvaszakadtával.

Mindkét okirat kelte 1634. április 7. Így Horváthné Bor Anna 1633. júliusa és 1634. áprilisa között halt meg. Mivel ő 1597-ben született, 36-37 éves korában halt meg. Halála egybeesik – ki tudja, talán nemcsak időben, hanem okozatilag is – **Halmaj pusztulásával**.

Az ‘E-226 3. kötet’ alapján tudjuk, hogy Anna gyermektelenül halt meg. Ami Horváth Mihály szereplését illeti: ő 1633-ban, még felesége életében ”Horváth de Halmaý“ néven szerepel az ”*Index alphabeticus*“-ban. Ugyancsak 1633-ban, az abaúji közgyűlési jegyzőkönyvekből megtudjuk nemesi előnevét: itt mint újszászi Horváth Mihály szerepel.

A törökök garázdálkodásai a zsitvatoroki béke (1606) 20 évre szóló érvényességének lejártával rendkívüli mértékben fokozódtak. A megyei jegyzőkönyvek KÖRÖNYAI publikálta részében [*A-76*] egymást követik a segélykérések és a vész hírek:

1632 október: ”Az Szikszai nemesség adot be egy supplicatiot, meliben supplicalunk, eökh Hodoltsagh alat leven; az personalis insurectiot engednenk megh nekiek, feluen feleségekk gyermekeknek rabsagra viteleteöl ... “ [*i.m. 233. old.*].

”Nemzetes Bornemissza János kassai altábornoknak (1634) április 15-ről kelt átirata, melyben értesít bennünket a roppant török harczkészületek ... felöl, a midön Egret bevette ... minélfogva harczkészületeket tennénk, hogy mire tábornok ő méltósága meg fog érkezni, készek legyünk.“ [*KÖRÖNYAI fordítása: 640. old.*].

1636 die decima Januarii: ”Statutum est: Az sok gonosz hireket az Töröknek nagi készületek felöl haluan az nemes Abauywarmegie minden rendbeli Urakra, Praelatusokra, nemes rendekre bizonios szamu Louast Limitalt minden szolgabiro iarasaban ... Ez mellett minden Porta utan egy egy Gialogot rendelt az nemes Varmegie ... Az gialogoknak Hadnagianak ... fizetesek lezen minden hora Tizenket forint.
– Az Gialogok Halmayra mennienek.“

1641-ben a megyei közgyűlés közzétette a különböző helységekbe kiküldött bizottságok jelentéseit a pusztításokról, sanyargatásokról. Előbb lássunk egy-két mondatot a Szikszóra vonatkozó helyzetképből:

”Oppidum Szikszó. – (...) Az Sitva Toroky veghezes eleőt az Szikszaiaknak az Teöreök Uroknak adazásoknak Penz Summayok volt hét szaz magyar forjnt, melyben mind akkoraigh ad Annum ust P(rae)sentem 1641 megh tartattanak, az Basa Ayandekauual együt, de annakutánna az Basasagh ualtozuan egy egy esztendeöben ket izbenis megh uettek raytok az ayandekot...” [i.m. 386. old.].

Halmajról még ennél is végzetesebb és tragikusabb a jelentés szövege:

”Po(sse)ssio Halmay deserta

Fodor András, Gomba Péter Nemes Szemellyek kik ennek eleötte ugyan Halmayon laktanak, de most ppter [= propter: után] depopulationem eiusdem Po(sse)ssionis Aszalon lankak, hitek utan igy vallottanak. Tugyak azt bizonyosan es jól emlekeznek rea hogy in A(nn)o 1635 az Egry Teöreök teöb falukkal egyyüt Halmaytis elrabolván, vittének el azon Falubol 7 rabokat Lovakat Eökreöket Teheneket Circiter [= kb.] ket szaszat, Juhokatis az szerent, *mely Falu mostis pusztan all.*” [i.m. 390. old.].

Tehát 1635-re a török pusztítások következtében, ”propter depopulationem”, tehát teljes elnéptelenedése után Halmaj ”possessio deserta”, azaz pusztán álló jószág lett. Ezzel ért véget, 220 évvel Zsigmond király címereslevél-adománya, s 400 évvel Halmaji János pristaldus-i szereplése után ennek a nemesi birtoknak a léte.

Az új Halmaj, amely az új birtokosok telepítései révén jött létre, főleg a század végén, a törökök kiűzése után, már nem volt sem etnikailag, sem vallásilag, sem a birtokviszonyokat tekintve azonos a régi Halmajjal, és családjának akkor ezzel a helységgel már nem volt kapcsolata.

= = =

B. Gibárt és Fügöd sorsa a XVII. században

Gibárti ”alias Figedi” Bor János *nővérének*, Annának (Fancsaly Tamásné) leszármazottait 13 nemzedéken keresztül feldolgoztuk, s ezekre a VII. fejezetben, s a kötet végén lévő táblázatos részben visszatérünk.

János *leányai* közül csak Annára (később: Török Miklósné) vonatkozóan vannak nagyobb számban adataink. Ezeket táblázatos formában mutatjuk be, az olvasó tájékoztatására, belevéve ebbe, teljesség kedvéért az előző fejezetben már tárgyalt forrásokat is (V - 3. *táblázat* a következő oldalon).

Gibárti Bor János gyermekeinek születéséről már az előző fejezetben említést tettünk. Anna, mint legfiatalabb gyermek 1572-74 körül születhetett. 1591-ig mint puella (leány), 1591-93-ban Székly *alias* Kőmíves András feleségeként szerepel az iratokban. Ezután feltehetően megözvegyült, majd legközelebb 1603-ban találkozunk nevével, mint Török (Teörök) Miklósnéval, és 1618-ig találtunk rá vonatkozó adatokat.

Egy 1597-ből származó bírósági iratban [*Abauji bírósági iratok, 125/1597*], mely Fáy István és Kéry Jánosné Rákóczi Katalin közötti, Figedre vonatkozó birtokperéről tudósít, az egyik tanú bizonyítja, hogy Figedy Mihály halála után Figedy Istvánra, tőle Bor Jánosra maradt e birtok, s az ő gyermekei: György, Ferenc, Lénárt, Anna, Dóra és Sára ennek „békességes birodalmokban voltak”.

Az 1603. évi 'JK 80' okirat-kivonat tartalma: Figedý Pál és felesége Czeke Zsuzsanna (lásd a IV - 3. Leszármazási táblázatot a IV. fejezetben), fiaik és testvéreik nevében is protestálnak az ellen, hogy Bor Anna teljes birtokrészeit ('*totales portiones suas*') Figeden, Fancsalon, Gibárton és Fulókércsen (Abaújban), valamint Legyesbényén (Zemplénben) férjére, Török Miklósról ruházta ('*transferentem*').

V - 3. táblázat: Gibárti Bor Anna (Teörök Miklósné) előfordulása a forrásokban

Név	Év	Apa, ill. férj neve	Helység	Okmány és jelzet
Bor Anna	1582	János lánya (puella)	Gibárt, Fancsal, Baxa	JK 49
Bor Anna	1587	János lánya (puella)	Füged	JK 53
Bor Anna	1590	János lánya (puella)	Közép Füged	JK 58
Bor Anna	1592	Széky András	Gibárt	AUKJ 167r (1922. tekercs)
Bor Anna	1593	Török Miklós	Vécse	Index Alphabeticus [A-139]
Bor Anna	1603	Teörök Miklós	Füged, Fancsal, Gibárt	JK 80
Bor Anna	1607	Teörök Miklós	Legyesbénye	P 1309 (Csoma lvt.)
Bor Anna	1607	Teörök Miklós	Alsófüged	P 1309 (Csoma lvt.)
Bor Anna	1610	Teörök Miklós	Fyged, Fanchal, Kech	NRA
Bor Anna	1612	Teörök Miklós	Alsó Füged	AUKJ 283r (1923. tekercs)
Bor Anna	1612	Teörök Miklós	Fügöd	AUKJ 283r (1923. tekercs)
Bor Anna	1613	Teörök Miklós	?	Index Alphabeticus [A-139]
Bor Anna	1613	Teörök Miklós	Büd	Index Alphabeticus [A-139]
Bor Anna	1614	Teörök Miklós	Fuló Kércs	AUKJ 324r (1923. tekercs)
Bor Anna	1614	Teörök Miklós	Pusztá Kelencz(?)	AUKJ 326r (1923. tekercs)
Bor Anna	1615	Teörök Miklós		AUKJ 345r (1923. tekercs)
Bor Anna	1615	Teörök Miklós	Forrai határ	AUKJ 373r (1923. tekercs)
Bor Anna	1616	Teörök Miklós	Gibárt	AUKJ 388r (1923. tekercs)
Bor Anna	1617	Teörök Miklós	Felső Figed	AUKJ 447r (1923. tekercs)
Bor Anna	1618	Török Miklós	Fancsal	P 1309 (Csoma lvt.)

Megjegyzés: Az Abaúji közgyűlési jegyzőkönyveket u.n. fóliókon vezették, s egy-egy teljes lapot (tehát nem az oldalakat) számozták. A fóliók első oldalát recto-nak, hátlapját (fonákját) pedig verso-nak nevezik; e két kifejezés rövidítése a táblázatban, és a szövegek közötti forrásmegadásoknál: az r, ill. v.

1607-ből az egyik okmány [*P 1309 (Csoma) 3. csomó*] egy említésre méltó hagyatkozás:

”Török Miklós és az én feleségem Bor Anna agjuk mindenneknek értésére ... hogy attam Legyesbényén négy(?) házhelyemmet minden porciójával egyetemben, mind földjével, réttivel és egyebével mindenestül(?) Tallay Mártonnak és feleségének Czeke Klára asszonynak ... attam AlsóFigeden egy házhelyemmet, de csakis magát porciója nélkül ... attam az kastélyban való részemmet ?? nélkül úgy mint harmad részt ... az Káczy jóbágonnak ... etc.”

Nem értjük azonban, miért hagyakoztak, amikor még viszonylag fiataloknak kellett lenniük.

A táblázatban szereplő 1610-beli NRA okirat (kelt január 4.-én Pozsonyban) időbelileg érdekesen egybeesik egy, a ”Liber Regius“-ben [*L.R. 6. köt., Fol. 38-39, 37219. tekercs*] egy nappal korábban, szintén Pozsonyban kelt okmánnyal. Tartalmilag az kapcsolja össze a két

dokumentumot, hogy részben azonos földrajzi helyeken fekvő birtokrészekre ad birtok megerősítést, illetve új adományt. Lássuk e két oklevél tartalmának lényegét.

A 'L.R.'-ben fennmaradt írás kibocsátója a király (II. Mátyás), aki – mivel mind a gibárti Bor családnak (Ferenc és György halálával), mind a Figeď családnek (István halálával) magva szakadt – a Gibárton, Fancsalon, Fulókércsen, és Vécsén, illetve (a Figeďek révén) Alsó-Fügedőn, Papiban, Kércsen és Kelecsényben lévő birtokrészeket, kúriákat, továbbá a Borok vonalán egy malmot és hídvám-jogot a Hernádon, hűsége jutalmául egy bizonyos Farkas Istvánnak (aki néhai Pál fia) adományozta. (Megjegyezzük, hogy Figeď István magvaszakadta így okmányilag alátámasztott tény, s azt mutatja, hogy CSOMA tévedett, amidőn a Figeď család leszármazási táblázatában Istvánnál fiakat és unokákat is feltüntetett. Egy másik Figeď István szerepel a megyei iratokban, s azzal történhetett személycseré.)

Első gondolatunk az volt, hogy az adományozott, Farkas Demeternek, Bor Krisztina férjének leszármazotta lehet. Ez a feltételezés azonban nem bizonyult helyesnek. Ugyancsak *nem* iktatható be ez a Farkas István abba a rövid származásrendi táblázatba sem, amelyet CSOMA az abaúji Farkas családok sorában "gibárti" előnévvel felsorol, s akik egy évvel előbb, Panka Péter magvaszakadtával az addig az ő birtokában volt, s ekkor a koronára szállt 32 gibárti jobbágytelekre kaptak Thurzó György nádortól új birtokadományt [A-22]. Az előbb említett 'L.R.' okmányból kiderül, hogy ennél az adománynál egy Zemplén-megyei Farkas Istvánról van szó, s nem tudjuk, volt-e ezt megelőzően valamiféle kapcsolata Gibárttal, illetve az azelőtt ott birtokos családokkal.

Az 1610. január 4-én kelt NRA okmány [NRA fasc. 920, no. 17] kibocsátója szintén bethlenfálvi Thurzó György nádor, s abban Török Miklós, Bor Anna férje kap – hűsége elismeréseként – megerősítést, illetve új adományt ('*nova donationis titulo*') egy nemesi kúriára, 9 lakott és 4 lakatlan zsellértelkekre ('*señiones inquilinarias*') Közép-Figeden; további 9 zsellértelket, melyekből három lakatlan, s egyházi adományú fekvőségeket ('*praediales*') Fancsalon; négy praediumból visszahagyott jobbágytelket (közülük kettő lakott *praedium*) Fulókércsen; továbbá négy praedialis jobbágytelket (ebből egy lakott) Gibárton, végül egy lakatlan zsellértelket Bűdön.

Ezek szerint 1609-10-től Gibárt birtoka három (Török Miklós és két Farkas család), Fügedé két Török Miklós és Farkas István) család közt oszlott meg.

Az ezután következő megyei közgyűlési jegyzőkönyvi bejegyzések közül hat esetben szökött jobbágy ügyében kéri esküdt kiküldését "Teörök Miklós és felesége Bor Anna asszony", egy alkalommal pedig [AUKJ 1615 év, folio 345v] Bor Anna asszony "prokátort vallott". 1615-ben [AUKJ folio 373v] bepanaszolják a kassai főbíró, s az egész kassai tanácsot, hogy "az Forrai határban az Hernádon való vizen az mely malmot csináltatták", s ezzel valamilyen módon őket károsították. Az 1618. évi rövid szöveg egy Fancsalon lévő erdő-üggyel kapcsolatos.

Nem tudjuk, mi volt később Törökné Bor Anna sorsa, s az ő esetükben sem tudunk az iratokból gyermekekről.

C. Bor Zsófia, Székely Ferencné

Családunknak ezt a tagját nem tudjuk besorolni egyik ágba sem. Elsősorban a Jászói Konvent okmánykivonatokból [JK 81, 84, 85, 87, 88] tudunk róla és férjéről, Székely Ferencről. 1614 és 1631 között Nógrád-, Szepes-, Gömör-, Heves-megyei birtokrészek szerepelnek az okiratokban. Abaúj vármegyében tehát nincs nyoma e házaspárnak.

A leányágakkal foglalkozó VII. fejezetben visszatérünk rájuk, mivel tőlük származott a Heves megyei Széki családnak a XX. század elejéig részletesen dokumentált számos nemzedéke [A-99].

D. Adatok a "listás" forrásokból

Ezek közé számítjuk elsősorban a 'Regesta decimarum'-ot, a 'Dica jegyzék'-et, s a különböző egyéb összeírásokat, pl. 'Urbaria et conscriptiones'. Mindenekelőtt szólnunk kell azonban a megyei közgyűlési jegyzőkönyvekről, amelyekre ugyan már az előző fejezetben is hivatkoztunk, de forrásként zömmel a XVII. századi szakaszban használtuk.

KOSÁRY DOMOKOS [A-77: 270. old.] részletesen felsorolja azokat az időszakokat, amelyekre vonatkozóan a jegyzőkönyvek fennmaradtak. A legkorábbi 1564-ből való, a XVI. század végén két, 4, ill. 6 éves szakasz hiányzik. A XVII. század gyakorlatilag teljes, csak az 1681. év hiányzik. A szlovák nyelvű Bidovský-Chalupecký könyvben is – amely elsősorban a Pozsonyban és Kassán őrzött források ismertetése szempontjából fontos – ugyanez az évszám-lista található [A-13]. KORPONAY-nál is [A-76] az 1564. évnél kezdődik nyomtatott formájú publikálásuk, de ez az anyag – a mikrofilmekre rögzített eredeti, kézírásos jegyzőkönyvekkel összehasonlítva – nem tartalmazza azok teljes szövegét. Abaúj vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek anyaga az Országos Levéltárban az 545-555 és 1921-1977. számú filmtekercseken található. A jegyzőkönyvek olvashatósága változó, a XVII. századi szakaszok többnyire jól olvashatók.

A "decima" az egyházi tized nevű adó, avagy dézsma. A gabona- és bor-tizedek behajtását nagyjából bérbe adták nemeseknek, vagy a kamarának, meglehetősen nagy haszonnal. Az egyházi dézsmabérletekért a XVII. században is nagy versengés folyt [A-86: II. kötet, 325. és 948-949. old.]. Úgy tűnik – a "regesta decimarum" jegyzékek hiányos volta alapján – hogy csak azokról a községekről maradtak fenn ilyen összeírások, amelyeknél a bérbeadás megtörtént. Az egyházi tized fizetési listák abaúji anyaga az Országos Levéltár 9537-9596 számú filmjein található.

A "dica" (eredeti latin értelme: rovás) a XV. század eleje óta az országgyűlés által megszavazott adó neve. A "dicator" az a személy, aki a megyei hatóságok támogatásával a kincstár részére ezt az adót beszedte. Az Országos Levéltárban a "dica jegyzékek" abaúji anyaga zömmel az 1981-1982. számú mikrofilmekben szerepelnek.

Az "Urbaria et conscriptiones" nevű összeírások anyaga az Országos Levéltárban mintegy 370 mikrofilm-tekerccsen található, de kötetekbe rendezett fénymásolatok ('xerox') formájában is tanulmányozható. Az "urbariumok", avagy úrbéri terhek "azon pénzbeli vagy természetbeni szolgáltatások összessége, amellyel a jobbágy a haszonélvezetében lévő javak után földesurának tartozott" [VAJAI: A-128, 717. old.]. Az urbáriumok, amelyek e szolgáltatásokat nyilvántartották, 16 rovatot soroltak fel, mint pl. dézsma, robot, füstpénz, papi tized, stb.; ezek összessége a "taksa".

Abaújban – tapasztalatunk szerint – az összeírások vagy a községekre, vagy egyes birtokokra vonatkoznak. Íme egy bennünket érintő bejegyzés ”tartalma“:

1676. év: Szikszó, Csáky birtok.

	<u>Filii</u> (gyermek)	<u>Boves</u> (marhák)	<u>Porci</u> (sertések)
Martinus Bor	1	2	1

(1679-ben Bor Mártonnál már nem szerepel, hogy fia van.)

Az 1619. évi jegyzékben a ”Szikszóújfalusi jobbágyságok“ között szerepel egy Bor György. Eszerint igen valószínű, hogy ez az ősről jobbágytelken élt, úrbér-kötelessé vált u.n. ”taksás nemes“ volt [A-128, 710. old.].

A következő oldalakon látható táblázatokban (V - 4. táblázat) összefoglalóan bemutatjuk az ezekből a listás forrásokból a vizsgált időszakra a férfi Borokra és feleségeikre vonatkozóan összegyűjtött adatainkat. A táblázat kezdő dátumául azért választottuk 1570-et, mivel így részben átfedést biztosítunk az előző fejezetben tárgyalt és 1599-ben lezárt szakasszal.

Ezeknek az adatoknak a legfájdalmasabb hiányossága, hogy – ellentétben az előző századokban rendelkezésünkre állt birtok-ügyletekre vonatkozó iratokkal – sohasem tartalmaznak apa-gyermek kapcsolatot. Így csak a helység neve és az időpont alapján tudunk, zömmel feltételezés jellegű generáció-felosztást készíteni, anélkül, hogy ebben a két generációnyi időszakban pontos és megbízható leszármazási táblázatot állíthatnánk össze.

Melyek a biztos ”fogódzó“ pontjaink? Elsősorban a helység neve, abból a feltételezésből kiindulva, hogy egy kényszerhelyzet okozta lakóhely változást általában nem követ hamarosan egy másik is ugyanabban a családban. Családunknak az a vonala, amelyet később, az anyakönyvi kutatás időszakára részletesen feldolgoztunk, végső soron Szikszóra szűkült le. Azt is ki lehetett mutatni, hogy valamennyi 1724 óta számontartott Bor családtag, beleértve a ma is élőket, *egyetlen közös őstől*, a kb. 1650 táján született, Szikszón ismételtén bírói tisztséget betöltött, s 1720 augusztusa és 1721 februárja között elhunyt ’*bíró*’ Bor Istvántól származik (lásd a VI. fejezet C-pontját). Elsősorban tehát azt igyekeztünk kideríteni, hogy miképpen kapcsolódik ez a ’*bíró*’ Bor István a régebbi nemzedékekhez. A bírói és városi tanácstagi tisztek betöltése is (amelyekre 1686 óta van adatunk) arra utal, hogy egy régen Szikszón élő, közmegbecsülésben álló család tagja volt István. A VI. fejezetben részletesen bemutatott irat-elemzésekkel világlik, hogy István apja egy Bor János volt, tehát közte, és Bor család korábbi, már ismert tagjai között kell a valószínű kapcsolatot megtalálnunk.

Az V - 4. számú táblázatban szereplő személyek adatait vizsgálva láthatjuk, hogy a *legelső* Szikszóról hírt adó családi adat 1594-ből Bor Pálra vonatkozik: az ott szereplő ”Újfalu“, majd ”Szikszóújfalu“ nyilván Szikszónak egy külső, újabb települése, amely később beolvadt Szikszóba. Valószínű, hogy ugyanez a külső település jelentkezik a latin ”Szikszó extranei“ névben is. Nagyon figyelemre méltó, hogy Pálról már vannak korábbi adatok, 1589-től Arnóton és Ongán is feltűnik a neve. Erre a tényre a következőkben még visszatérünk. Pál után egy Bor György 1610-ben, s egy János 1617-ben bukkan fel a ’*Regesta decimarum*’ listájában. Az István, Miklós és Gergely név jóval később jelenik meg: ezeknél feltehetően már a következő generáció tagjairól van szó, s így tovább.

V. - 4. táblázat: A Bor család tagjaira vonatkozó 'listás' adatok 1570-1720 között

Név	Év	Helység	Okmány	Jelzet
Bor András	1623	Alsógagy	Reg.dec.	9581
Bor András	1626	Alsógagy	Reg.dec.	9583
Bor András	1627	Alsógagy	Reg.dec.	9583
Bor Farkasné	1644	Puky Péter járásában	Korponay, Abaúj vm	
Bor Gergely	1570/73	Gadna??	Abaúj.közgy.jk.	545
Bor Gergely	1571	Aszaló	Reg.dec.	9542
Bor Gergely	1641/43	??	Adóössz.	1981
Bor Gergelyné	1646	Szikszo	Nemesi ö.i.	Czobor
Bor Gergelyné özv	1648	Szikszo	Kassa/nsi ö.i.	
Bor György	1611	Újfalu	Egri Levéltár	XII-3c
Bor György	1610	Szikszoújfalu	Reg.dec.	9574
Bor György	1611	Ujfalu	Reg.dec.	9574
Bor György	1612	Ujfalu	Reg.dec.	9575
Bor György	1619	Szikszoújfalu	Urb.cons.	E 156
Bor György	1620	Szigeth, extranei	Reg.dec.	9578
Bor György	1620	Szigethújfalu	Reg.dec.	9578
Bor György	1620	Szikszoújfalu	Reg.dec.	9577
Bor György	1621	Szikszoújfalu	Reg.dec.	9578
Bor György	1621	Ujfalu	Reg.dec.	9579
Bor György	1622	Szikszoújfalu	Reg.dec.	9579
Bor György	1622	Szikszoújfalu	Reg.dec.	9580
Bor György	1623	Szikszoújfalu	Reg.dec.	9580
Bor György	1623	Szikszoújfalu	Reg.dec.	9580
Bor György	1669	Szikszo, Sz.Miklós u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor György	1672	Szikszo, KisKassa u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor György	1673	Szikszo, Alsóadász	Egri Levéltár	XII-3c
Bor György	1674	Szikszo, KisKassa u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor György	1675	Szikszo, Kis u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor György	1677	Szikszo	Reg.dec.	9590
Bor György	1677	Szikszo	Reg.dec.	9590
Bor György	1678	Szikszo	Reg.dec.	9591
Bor György	1678	Szikszo	Urb.cons.	
Bor György	1686	Szikszo	Egri Levéltár	XII-3c
Bor György	1692	Szikszo	Reg.dec.	9594
Bor György	1693	Szikszo	Egri Levéltár	XII-3c
Bor Györgyné özv	1688	Szikszo	P 1967	1. cs.
Bor Györgyné özv	1689	Szikszo	Abaúj közgy.jk.	1932
Bor Györgyné özv	1691	Szikszo	Reg.dec.	9594
Bor Györgyné özv.	1693	Szikszo	Reg.dec.	9594
Bor Györgyné özv	1695	Szikszo	Reg.dec.	9595
Bor György leszármazott	1696	Szikszo	Egri Levéltár	XII-3c
Bor István	1570	Halmaj	Reg.dec.	9541
Bor István	1580	Ruszka	Reg.dec.	9553
Bor István	1582	Vilmány	Reg.dec.	9555
Bor István	1596	Gadna	Dica-jegyzék	1627

V. - 4. táblázat: A Bor család tagjaira vonatkozó 'listás' adatok 1570-1720 között (folyt.)

Bor István	1603	Felsővadász	Reg.dec.	9571
Bor István	1625	Szikszó extranei	Egri Levéltár	XII-3c
Bor István	1625	Szikszó extranei	Reg.dec.	9582
Bor István	1626	Szikszó extranei	Reg.dec.	9583
Bor István	1635	Torna vm.	Czobor	
Bor István	1641	Szikszó	Adóirat?	1981
Bor István	1648	Szikszó	Kassa/nsi ö.i.	
Bor István	1650	Szikszó	Abaúj közgy.	1927
Bor István	1672	Szikszó, KisKassa u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor István	1674	Szikszó, Sz.Miklós u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor István	1675	Szikszó, Sz.Miklós u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor István	1677	Szikszó	Reg.dec.	9590
Bor István	1677	Szikszó	Reg.dec.	9590
Bor István	1678	Szikszó	Reg.dec.	9591
Bor István	1678	Szikszó	Urb.cons.	
Bor István	1686	Szikszó, KisKassa u.	Abaúj közgy.jk.	1931
Bor István	1689	Szikszó	Abaúj közgy.jk.	1932
Bor István	1690	Alsóvadász	Reg.dec.	9593
Bor István	1690	Szikszó és Aszaló	Reg.dec.	9593
Bor István	1690	Szikszó	Urb.cons.	E 156
Bor István	1691	Szikszó	Nemesek?	
Bor István	1691	Szikszó	Reg.dec.	9594
Bor István	1692	Szikszó	Reg.dec.	9594
Bor István	1693	Szikszó	Reg.dec.	9594
Bor István	1696	Szikszó	Egri Levéltár	XII-3c
Bor István	1716	Szikszó	Reg.dec.	9596
Bor Istvánné özv	1669	Szikszó, Sz.Miklós u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor Jakab	1578	Ruszka	Reg.dec.	9549
Bor Jakab	1580	Ruszka	Reg.dec.	9553-9558
Bor Jakab	1582	Ruszka	Reg.dec.	9555
Bor Jakab	1594/96	Ruszka	Reg.dec.	9566
Bor Jakab	1596/97	Ruszka	Reg.dec.	9567
Bor Jakab	1607	Vilmány	NRA	f 494 no 11
Bor Jakabné özv	1598/99	Ruszka	Reg.dec.	9568
Bor János	1579	Ruszka	Reg.dec.	9551
Bor János	1582	Ruszka	Reg.dec.	9555
Bor János	1617	Szikszó extranei	Reg.dec.	9576
Bor János	1623	Szikszó extranei	Egri Levéltár	XII-3c
Bor János	1625	Szikszó extranei	Reg.dec.	9582
Bor János	1631	Szikszó	Perényi lvt.	P 573
Bor János	1635	Torna vm	Czobor	
Bor János	1652	Szikszó	Reg.dec.	9585
Bor János	1669	Szikszó, Sz.Miklós u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor János	1674	Szikszó	Csáki lvt.,	
Bor János	1674	Szikszó, Csáki birtok	Urb.cons.	
Bor Jánosné özv	1674	Szikszó, KisKassa u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor Jánosné özv	1675	Szikszó, Kis u.	Kassa/nsi ö.i.	
Bor Márton	1608	Ruszka	Reg.dec.	9573

V. - 4. táblázat: A Bor család tagjaira vonatkozó 'listás' adatok 1570-1720 között (folyt.)

Bor Márton	1644	Szikszó	Egri Levéltár	XII-3c
Bor Márton	1652	Szikszó	Reg.dec.	9585
Bor Márton	1666	Szikszó	(Perényi)	P 1963 7 cs
Bor Márton	1673	Szikszó, Kelecsény u.	Reg.dec.	9589
Bor Márton	1674	Szikszó, Csáki birtok	Urb.cons.	
Bor Márton	1676	Szikszó, Csáki birtok	Urb.cons.	
Bor Márton	1677	Szikszó, Kelecsény u.	Reg.dec.	9590
Bor Márton	1677	Szikszó	Urb.cons.	
Bor Márton	1679	Szikszó	Urb.cons.	
Bor Mátyás	1635	Torna vm	Czobor	
Bor Mihály	1569/70	Alsó Lánc	Csáky lvt.	P 72 39 cs
Bor Mihály	1576	Halmaj	Reg.dec.	9546
Bor Mihály	1671	??	Sárospataki lvt	
Bor Mihály	1677	Sziget, extranei	Reg.dec.	9590
Bor Mihály	1677	Szikszó	Reg.dec.	9590
Bor Mihály	1682	Szikszó	Egri Levéltár	XII-3c
Bor Miklós	1594	Alsógagy	Egri Levéltár	XII-3c
Bor Miklós	1594	Vilmány	Reg.dec.	9565
Bor Miklós	1603	Alsógagy	Reg.dec.	9571
Bor Miklós	1607	Vilmány	NRA	f 494 no 11
Bor Miklós	1608	Ruszka	Reg.dec.	9573
Bor Miklós	1635	Torna vm.	Czobor TKAK	I.évf.
Bor Miklós	1644	Fáy János járásában	Korponay	Abaúj vm
Bor Miklós	1648	Szikszó	Kassa/nsi ö.i.	
Bor Miklós	1677	Szikszó	Reg.dec.	9590
Bor Miklós	1678	Szikszó	Reg.dec.	9591
Bor Miklós	1678	Szikszó	Urb.cons.	
Bor Pál	1589	Arnót extranei	Reg.dec.	9633
Bor Pál	1590	Onga extranei	Reg.dec.	9562
Bor Pál	1592	Arnót	Reg.dec.	9643
Bor Pál	1594	Újfalu	Reg.dec.	9565
Bor Pál	1594/96	Szikszóújfalu	Reg.dec.	9566
Bor Pál	1596/97	Szikszóújfalu	Reg.dec.	9567
Bor Pál	1605	Szikszóújfalu	Reg.dec.	9571
Bor Pál	1607	Szikszóújfalu	Egri Levéltár	XII-3c
Bor Pál	1607	Szikszóújfalu	NRA	f 494 no 11
Bor Pál	1635	Torna vm	Czobor	
Bor Péter	1607	Vilmány	NRA	f 494 no 11

Megjegyezzük, hogy Diósgyőrben a Reg.dec. adatokban többször szerepel egy Bor Ferenc 1575 és 1583 között. Minden bizonnyal nem az abaúji Borokhoz tartozik, és nem azonos gibárti Bor Ferencel.

Ezt a gondolatmenetet követve összeállítottunk a Szikszón élt férfi Borokra egy "nemzedéki táblázat"-ot (V - 6. számú táblázat, 96. oldal), amely a közelítőleg feltételezhető generációkban helyezi el az egyes személyeket, apa-gyermek, illetve testvér-testvér kapcsolatok nélkül.

Ehhez még egy fontos forrás járul (a Kassai Levéltárban talált anyagból), amelyből 1648 és 1675 között a háztulajdonok is ismertté válnak. Ennek az 1748-ban, Bor István kérésére kiállított összeírásnak a szövegét a következő oldalon mutatjuk be (V-5. táblázat).

Utoljára egy 1607. évi, előző fejezetben már említett iratban, mely Rákóczi Erzsébet különböző birtokain élő telepéseket (colonus) sorolja fel [*NRA fasc. 494, no. 11*] találjuk Pál nevét. {1.} György 1610-ben, {1.} János pedig 1617-ben szerepel először, feltételezzük tehát, hogy ők Pál gyermekei voltak, s 1575-85 között születhettek. {1.} György neve 1623-ban található utoljára, {1.} Istváné 1625-ben először, tehát ismét valószínű az apa-fiú kapcsolat. István özvegye 1669-ben szerepel egy nemesi összeírásban, s ugyanabban az évben és *ugyanabban a házban* (Szent Miklós utca) {2.} György és {2.} János is, tehát itt a szülő-gyermek viszony meggyőzően bizonyítottnak tekinthető.

V-5. táblázat:

”Infrascriptus recognosco per praesentes, quod ego vigore gratiosa Determinationis I(ncl)yt(i) Universit(a)tis ... pro parte et ad instantiam Stephani Bor Szikszoviensis pervolvenda sequentia repererim utpote:

In Registro Anni 1648, in Oppido Szikszo, inter N(obi)les conscri(pte) et limitati habentur,

	R(eli)cta Gregorii Bor, Nicolaus Bor, Stephanus Bor.
1669. Sz.Miklós útca	R(eli)cta Stephani Bor, Joannes Bor, Georg. Bor.
1672. Kis Kassa útca	Georgius Bor, Stephanus Bor.
1674. Kis Kassa útca	Georgius Bor, R(e)l(ic)ta Joan. Bor, Stephanus Bor.

Signar. Cassoviae, die 16ma Xbr. 1748.

Emericus Zombory, I.Cottus Abaujvar. ... Notarius.“

{2.} János 1674-ben, özvegye 1675-ben található utoljára a listában, tehát Jánosnak 1674-ben, özvegyének 1675/76-ban kellett elhaláloznia. A képbe így beleillik fiúk, {2.} István – azonos a ‘bíró’ jelzővel emlegetettel – 1650 körülre becsült születése (lásd a VI. fejezet C. pontját), aki 1672-ben szerepel Szikszón először egy nemesi összeírásban, s ezt követően 1716-ig találkozunk nevével a különböző összeírásokban, jegyzőkönyvekben. (Hivatali szerepléseiről a VI. fejezetben számolunk be.)

Mindezeket a kapcsolatokat – a szövegben nem részletezettekkel együtt – egy kísérleti, próbaszerű leszármazási táblázatban állítottuk össze, Páltól {2.} azaz ‘bíró’ Istvánig (*V - 7. táblázat*). Ennél az ingatag, kísérleti, két-generációnyi hézagot áthidalni hivatott elemzésnél figyelmen kívül hagytuk a Ruszkán (=Göncruszka), Vilmányban és Alsógagyon a ‘Regesta decimarum’-ban előforduló Borokat. Az az érzésünk, hogy ezek egy külön ághoz tartozhatnak, amely már előbb elvált a Halmajon vagy Gibárton élt vonaltól. Bor Jakab

ugyanis már 1578-tól, István 1580-ban, s János 1582-ben szerepel Ruszkán, s ezekkel a név és birtok kombinációkkal a halmaji és gibárti ág okirataiban nem találkozunk. (Miklós és Márton már egy következő generációhoz tartozhatott Ruszkán.) Esetleg elképzelhetőnek tartjuk, hogy az 1580-ban Ruszkán szereplő István azonos Simon ilyen nevű fiával, aki az 1564-beli [JK 29] okmánykivonatban apjával és két fivérével (Mihállyal és Györggyel), 1570-ben pedig egy megyei közgyűlési jegyzőkönyvben [AUKJ 1570. év, fol. 3v, 545. tekercs] Mihállyal és Gergellyel együtt említődik egy Gadnával kapcsolatos rövid bejegyzésben.

A Vilmányban szereplő Borokról már az előző fejezetben szoltunk.

A Gadna-i birtokkal kapcsolatos néhány név-előfordulás (Gergely: 1570, István: 1596) egyértelműen a Halmaj-i ágbeli személyekre vonatkozik, mivel Gadnával kapcsolatosan még Horváthné Bor Anna tárgyalásakor is találkozunk 1624-ben.

Szerepel a kétoldalas táblázatban az 1635. évben 5 név (István, János, Mátyás, Miklós, Pál), amelyek mellett "Torna vm" áll. CZOBOR-KEMÉNY szerint [A-27: I. évf. (1910) 68. old.] ugyanis 1635-ben Torna vármegyében hirdették ki Bor István és testvérei címeres nemeslevelét. Átvette ezt az adatot KEMPELEN könyve is [A-72, 339. old.]. (Ehhez magyarázatul annyit, hogy Torna vármegye régebben a történelmi Magyarország különálló megyéje volt. 1782-ben, tehát II. József alatt egyesítették először ideiglenesen Abaújjal, majd 1882-ben, a magyar alkotmányosság alapján végleg.)

Semmi támpontunk nincs arra nézve, hogy az Abaúj különböző helységeiben adózott személyek között keressük-e ezt az öt Bort, vagy külön ágat, esetleg külön családot vélünk ezek mögött az adatok mögött. Mivel a Mátyás név ezen kívül egyáltalán nem fordul el a táblázatban, s Pál is csak annyival korábban, hogy valószínűleg nem ugyanarról a személyről van szó, arra hajlunk, hogy ezt az öt személyt külön családnak, vagy családuknak egy régebbi időben elszakadt ágának tartsuk, akikről nincsen semmi más forrásunk.

Meg kell említenünk még két Bort, akiket szintén nem tudunk beilleszteni a családfába. Az 1670 körüli Wesselényi-féle Habsburg-ellenes mozgalom vagy összeesküvés kapcsán országosan sok nemeset fogtak perbe. Az 1671. augusztus 17-én, Szentendrőn (ma Hernádszentandrás, félúton Halmaj és Gibárt között) lefolytatott kihallgatások során több tanú vallott Bor János ellen [NRA fasc. 355, no. 37.]. Idézzünk fel két tanúvallomást:

Első tanú. – „Nemes Lehoczky János vallotta, hogy tisztelt Bor János, aki ugyanott, a Szentendrő-i birtokon lakik, szájából hallotta, amikor ezt mondta: Eladok két marhát, vásárolok magamnak egy dárdát, és a Császár ellen megyek, őt a saját kezemmel levágom, mivelhogy nem védelmez meg minket”.

Második tanú. – „Anna becsületes asszony, az előbb említett tanú hitvese, ezt vallja: Hallotta ugyancsak Bor János szájából, hogy e szavakat bocsátotta ki: Mivel hogy nincs hatalmas Császárunk, aki megvédene minket, csatlakozunk a törökökhöz és a Császár ellen fogunk menni.”

Nincs tudomásunk eme Bor János további sorsáról. A Wesselényi-féle mozgalom felszámolását nem követte nagyobb megtorlás, csupán 5 kivégzés történt, feltehető, hogy egy kisnemes ellen a továbbiakban nem folytattak eljárást.

V - 6. táblázat:

Nemzedéki táblázat javaslat a Szikszón a XVII. században dokumentáltan élt férfi Bor családtagokra.

P á l

1589, 1592: Arnót

1590: Onga

1594-1607: Szikszó Újfalu

.....

{1.} G y ö r g y

1610: Szikszó Újfalu

1611–1623: Újfalu

{1.} J á n o s

1617–1625: Szikszó extranei

1631: Szikszó

1652: Szikszó

.....

{1.} I s t v á n

1625-26: Szikszó extr.

1641: Szikszó

1648: Szikszó

G e r g e l y

1641: Szikszó(?)

1646/48: Gergely-né

{1.} M i k l ó s

1644: Fáy J. járásában

1648: Szikszó

.....

{2.} J á n o s

1652: Sz.

1669: Sz.

1674: Sz.

{2.} G y ö r g y

1669-78: Sz.

M i h á l y

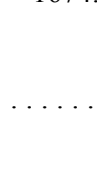
1677: Sz.

M á r t o n

1652-79: Sz.

{2.} M i k l ó s

1677/78: Sz.

{2.} I s t v á n ('a bíró')

(*1650 körül, †1720/21)

{3.} G y ö r g y

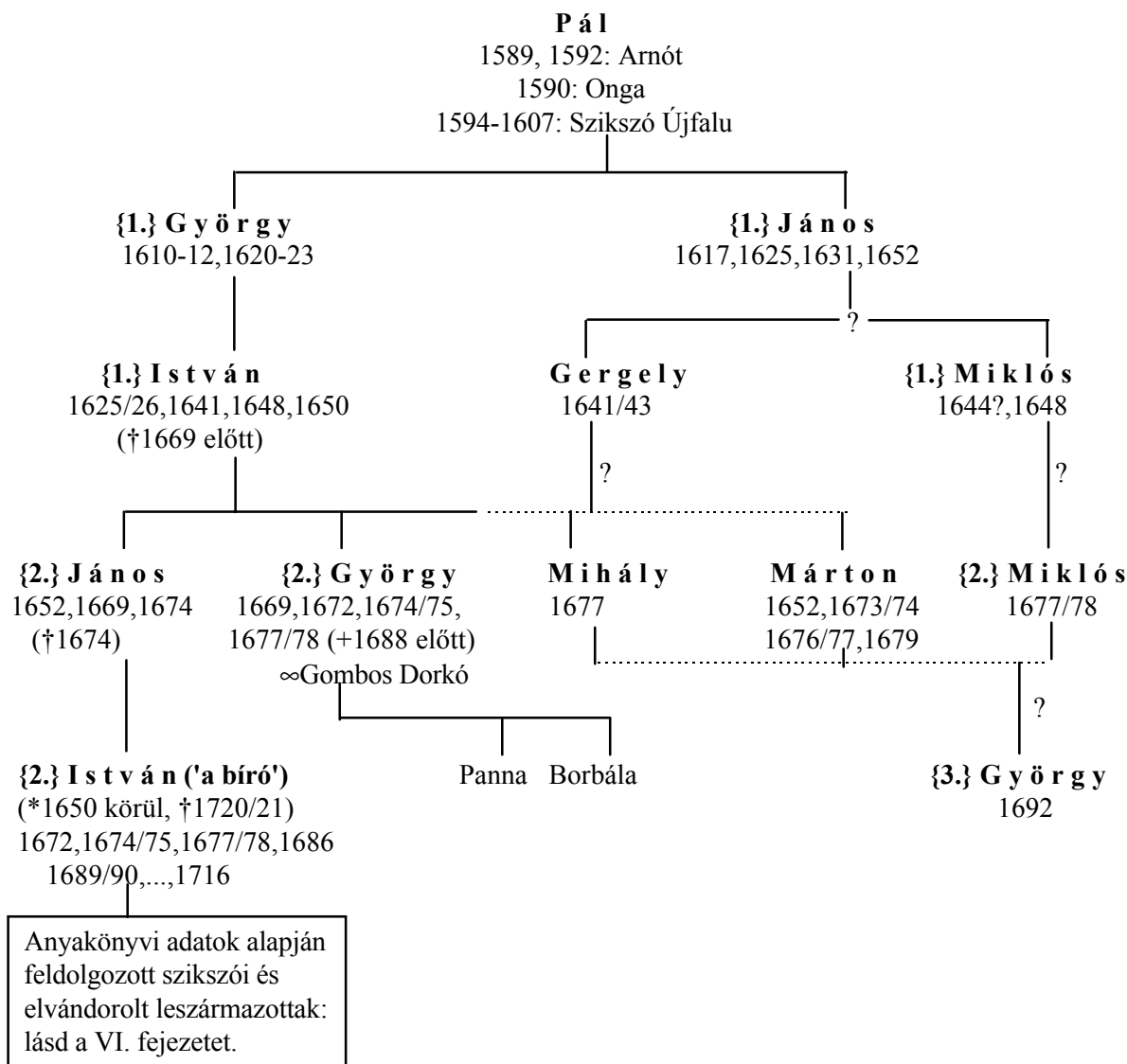
1692: Szikszó

Anyakönyvi adatok alapján
feldolgozott szikszói és
elvándorolt leszármazottak

[Sz. = Szikszó]

V - 7. táblázat:

Táblázat a Szikszón a XVII. században dokumentáltan élt férfi Bor családtagok feltételezett leszármazásáról.

Megjegyzés: E leszármazási táblázat csak tentatív, hipotetikus, bár a legvalószínűbb kapcsolatokat választottuk ki. A {2.} János – {2.} István apa-fiú és György és leányai kapcsolatokon kívül egyetlen közvetlen leszármazási viszonyra sincs konkrét bizonyítékunk. – Összefüggő leszármazási vonalat alkalmaztunk a szerintünk helytálló kapcsolatoknál, és szaggatottat (vagy kérdőjellel jelöltet) azoknál, ahol bizonyos valószínűsége lehet egy másik szülő-gyerek kapcsolatnak is.

A nevek alatti évszámok azokat az éveket jelzik, amelyekben az a személy a V-4. táblázatban valamelyik listás összeállításban szerepel.

Zárójelben: (†....) olyan halálozási évszámokat adtunk meg, amelyek meg lehetős pontossággal ismertek a szövegben kifejtett elemzés alapján.

”Bíró” {2.} Bor István személyével, s halálozási időpontjának meghatározásával a VI. fejezetben foglalkozunk részletesen.

Ugyancsak a Wesselényi-féle mozgalommal kapcsolatos az az irat [NRA fasc. 691, no. 4.], mely szerint a felségárulási perben az egyik vádlott, Bónis Ferenc ügyvédje Bor Márton. A négy fő „összeesküvő” mellett Bónis Ferenc volt az ötödik vádlott, akit kivégeztek.

Mint az előbb bemutatott táblázatokból látható, az 1670-es években Szikszón élt Bor János és Bor Márton is, azonban nem tudjuk, hogy ők azonosak-e ezzel a két személlyel.

Végezetül vizsgáljuk meg azt a kérdést, hogyan került Szikszóra a Bor család, tehát Bor Pál, az első ott élő Bor a család mely ágából származhatott. Nézzük meg először, mit ír CSOMA JÓZSEF [A-22] már sokszor idézett művében a család Szikszóra költözéséről:

„A XVII. század elején eltűnt a család a megyei urak sorából. Bor György és Ferencz ága 1590-ben, Istváné 1599-ben kihalt, az életben maradtak elvonultak Szikszó mezővárosba, hol a Sz.-Miklós- és Sz.-János-utczákban több mint harmadfél századon át szőlőműveléssel és kézművességből tartották fenn magukat s lassanként úgy elfeledték őket, hogy az 1725-ik évi nemesi nyomozat alkalmával ősi nemességüket be kellett bizonyítaniok s a már ekkor több mint 300 éves czímer-levelüket a Kassán tartott vármegyegyűlésen újra kihirdették.”

Kutatásaink során rendkívüli figyelmet és sok időt fordítottunk ennek a kérdésnek a tisztázására, de végül is megnyugtató megoldást nem találtunk. Nézzük meg először azt, hogy egyáltalán kik jöhetnek szóba, kitől származhat Bor Pál?

A IV. fejezetben a halmaji ág nál részletesen írtunk II. és III. Simon gyermekeiről. Ezek közül csak II. Simon fiának Mihálynak tudunk leszármazottairól, a többi 5 gyermeknél nem találtunk semmiféle utalást arra, hogy lennének gyermekeik. Mint tudjuk, II. Simon gyermekei közül csak Mihálynak voltak gyermekei (István és Katalin), ha nekik lettek volna unokatestvéreik, tehát Miklósnak, Istvánnak vagy Gergelynek gyermekeik, ezek jogot formáltak volna a halmaji birtokra, és szinte biztos, hogy erről maradtak volna fenn iratok, melyből következtethetnénk az esetleges gyermekekre. Mint láttuk, elég nagy iratanyag foglalkozik a halmaji birtokkal. Ezek között nem bukkantunk olyan iratokra, ahol utalást találtunk volna Simon gyermekeire, így nagy valószínűséggel kijelenthetjük, hogy II. Simon többi gyermekének nem voltak leszármazottai.

Mint láttuk, III. Simon és gyermekei (János, Gergely és Mihály) Szentgyörgykinizsre, ill. Szentjánoskinizsre kerültek. Róluk 1569-ből és 1570-ből van adatunk. Mivel Bor Pálról a legkorábbi adat 1589-ből, a legkésőbbi 1607-ből való, ő valószínűleg az 1560-as években születhetett. Tehát reális feltételezés, hogy Pál III. Simon valamelyik gyermekének a fia lehetett. De, mint már láthattuk, erről sincs semmiféle adatunk.

A listás adatokat tartalmazó táblázatból láthatjuk, hogy az 1570-es, 1580-as években Ruszkán, Gadnán és Aszalón több Bor nevű családtag található. Valószínű, hogy ők egy külön ághoz tartozhattak, amely már előbb elvált a Halmajon vagy Gibárton élt vonaltól. Lehet, hogy közülük származik a később Ongán felbukkant Bor Pál, de erről sincs semmiféle adatunk.

A következőkben két olyan feltételezést ismertetünk, amelyek, úgy gondoljuk, bizonyos valószínűséggel megoldást kínálnak arra, hogy honnan származhatott Bor Pál.

Az első feltételezés a következő: Az előző fejezetben megemlítettük Bor Tamást, aki 1568-ban valamilyen ügyben pereskedett Bor Jánossal. Reális feltételezés az, hogy Bor Tamás is a család gibárti ághoz tartozott. Bor János apjának, Pálnak még négy fivére volt (Lénárt, Kelemen, István, Ferenc). Nem ismerünk olyan iratot, amelyben említés történne, hogy

valamelyiküknek lett volna gyermeke, mégis feltételezhetjük, hogy közülük egyiküknek a gyermeke volt Tamás. Tamás eszerint János unokatestvére lehetett, és ha feltételezzük, hogy Tamás fia Pál, akkor ez időben jól egybeesik azzal az adattal, hogy Pálról legkorábban 1589-ből van adatunk.

Figyelemre méltó további adat [JK 54] az, hogy – mint láttuk – gibárti Bor György és Ferenc a „hűtlenség” vádja miatt 1588-ban veszítették el gibárti, büdi, fancsali birtokaikat. A Regesta decimarum alapján a következő évben tűnik fel Arnóton Bor Pál, majd 1590-ben Ongán, 1592-ben ismét Arnóton találjuk, majd 1594-től végleg Szikszón telepedik le. Itt említjük meg, hogy bár Onga Abaúj vármegyében, Arnót pedig Borsod vármegyében található, a két község egymás mellett fekszik, csupán 4 km távolságra egymástól. Feltételezésünk szerint Bor Pál, mint a család egyik szegényebb tagja, az elkobzott birtokrészek valamelyikén gazdálkodhatott. Az akkori közlekedési viszonyok mellett a több község területén elterülő birtok-részeket valószínűleg nem egy helyről vezették, hanem mindegyik rész gazdálkodását egy-egy helyben lakó családtag irányította. Az elkobzás után Bor Pál is kénytelen volt elhagyni a birtokot, és mint jobbágytelken dolgozó és adózó nemes először Arnóton, ill. a szomszédos Ongán próbált szerencsét, majd innen átkerült Szikszóra, ahol végleg le tudott telepedni. Itt említjük meg, hogy a XVII. században Szikszó lakosságának jelentős része birtok nélküli, csupán szőlőjét művelő kismemes volt.

A második feltételezés a következő: a sarnói ág történeténél említettük, hogy nem lehet biztosan eldönteni, hogy egy vagy két Bor Pál élt a 16. század első felében, ill. a század közepén. Sarnói Bor Pál fiáról, Mártonról, írunk a könyvünk 4. fejezetének a végén. Nos, ott azt írtuk: „úgy tűnik, csak egy leánya volt”, de ennek csak az az alapja, hogy a fia nem szerepel okiratokban. Ha Mártonnak volt egy fia, s azt az apja után Pál-nak nevezte, s ez a Pál Ongára házasodott, ez időben jól egybevágnak látszik egy, a 17. századba átnyúló életű, de utoljára 1607-ben előforduló Pállal. Legfőbb indokunk ennél a feltételezésnél: a Márton keresztnév gyakori előfordulása Szikszón az 1644-1679 közötti időszakban.

Mint láthatjuk, mind a két feltételezés alapján Bor Pál a család gibárti ágából származhat. Ennek alapján az olvasó joggal tételezheti fel, hogy a mai Bor család végül is a IV. fejezetben részletesen ismertetett Trócsányi Györgytől származik. Ezt a lehetőséget végül is nem lehet kizárni, de mivel a Szikszóra került Bor Pál származására biztos adatunk nincsen, ezt a feltevést sem megerősíteni, sem elvetni nem tudjuk.

Láthatjuk tehát, hogy családkutatásunknak – intenzív búvárkodás ellenére – ez a mintegy két generációnyi hézagot, illetve bizonytalanságot magában foglaló időszak sajnos a legkevésbé egyértelmű eredménye. A család folyamatosságát azonban – amint erre ismételtelen utaltunk, ill. utalni fogunk – az eredeti címereslevél minden kétségen kívüli módon bizonyítja.

Végül hadd idézzünk a következő oldalon teljes terjedelmében egy ház-elzálogosítással és eladással kapcsolatos levelet, melyet Gombos Dorkó, Bor György özvegye írt 1688-ban maga, és két leánykája nevében [P 1967 (Perényi) 2. csomó]. Ez a György az V – 7. táblázatban mint {2} György szerepel. Miután az özvegy nem említi, hogy lenne György nevű fia, a táblázatban 1692-ben szereplő {3} György nyilván nem az ő gyermeke. A levél jól rávilágít az akkori idők nagy szegénységére:

Én Gombos Dorko, Mező Szikso varassabann lakozo, Néhai Bor György Uram Eözvegye, mostani gyermekimmel Bor Pannával, és Bor Borbálával együtt, vallom ezen levelemben és adom tudtára mindeneknek az kiknek illik. Mivel az mostani Orbágunkbann közönségessen uralkodó nagy szükség, drágaság, Portio fizetés, és több elől számlálhatatlan sok és terhes adozások mia olyan utolsó szükségre szegénységre jutottam, hogy magam és gyermekim taplalodasara, avagy csak mindennapi kenyeremet is nem volt honnan várnom, és szerzenem. Kihez képest kentelenitettem ahoz nyulnom a'mim volt, és itt – Szixo varassának Kis Cassa nevű utzáyábann, mostan Oláh Jánosné és Sigo István Residentiális házokkal vicináltatott [szomszédos] hazhelyemet mellyet idvözült urammal Bor Györgyvel együtt zálogosítottunk volt Tekintetes és Nsgos Perényi Ferencz Urtul Ő Ngátul hattvan Magyar forintokonn, azonn jussal és igassággal, mellyel mi vettük volt és birtuk is számos eßtendőig békességessenn, ugyan azonn hatvan Magyar forint summában kezembül ki bocsátanom, és adnom megirt Szikso várassaban lakos Loczi Mihaly Uramnak feleségétől Nagy György Panna Abontol, fel vevém Ő kglmektül az megirt summát. Már kglmek magok és utriusque sexus posteritási [mindkét nembéli utódaik], mint sajátlyokat szabadossan építhessék, birhassák, usuálhassák, mindennemű utilitásával és Pertinentiáival [tartozékaival], az Földes ur eő Nsga levelében dedatált conditiók szerint. De nekem, megirt gyermekeimnek, vagy ez után leendő akar melly maradékimnakis sem atyámfiainak, ne legyen, és ne lehessen azon ház helyhez soha semminemű szin és praetextus [kifogás] alattvaló jussuk és senki közölünk ki ne válthassa, fenn hagyva mindazáltal az Urak Ngok jussát. A' magam és praementiátusim [előbb megnevezetteim] részéről pedig, ha valaki kglmeket és praementiátusit annak szabados és békességes birodalmában akarmi szin és praetextus alatt megháborítaná, hattvan forintokonn convincaltassék [köteleztessék]. Mellyet kglmek és praementiátusai, akarmellegitimus és competens bírák által, akarmi néven nevezendő eörökségeinkbül cum universis expressis exequáltatthassák. Mellynek nagyobb bizonyosságára és erősségére adtam ezen levelemet kezem írással és petsétemmel meg erősítve.

Dátum in Oppido Szixo, die 25 7bris Anno 1688.

Gombos Dorko Bor Panna Bor Borbala

VI. F E J E Z E T

Családunk története az egyházi anyakönyvek és nemesség-igazolások korában: 1724-1895 (ill. -1937)

A jelen összeállítás szerzőinek *anyakönyvi* kutatásai előtt a Bor családra (és leányágaira) vonatkozóan senki sem végzett ilyen jellegű munkát. Bor (XIV.)⁴ István (1870-1946) nagybátyánk egyetlen, egy vegyesen latin és magyar nyelvű nemesség-igazolási okmány (amelyről alább szó lesz) más által elkészített fordítása alapján állította össze annak a családfának a régebbi szakaszát, amely az 1937/41-es *«Emlékirat»*-ban [A-15] szerepelt. Mivel ezt a mai olvasók közül csak alig egy-két családtag ismerheti, bemutatjuk ennek a családfa-rajznak a fakszimiléjét (9. kép). Amint látható, ebben a születési és halálozási dátumok nem, vagy alig szerepelnek, s az évszámok zöme egy-egy igazoló okmány dátumára vonatkozik. Ezen kívül teljesen hiányoznak belőle – még az 1940 körül élt családtagok esetében is – a család nőtagjai: a Bor apák leányai éppúgy, mint feleségeik.

Bár egy-egy újkori ág férfi-”gerincét” ez a rajz lényegileg helyesen – ha nem is mindig teljesen – adja meg, több tévedést is tartalmaz, elsősorban az első, anyakönyvben szereplő ősünk személyére, a kezdeti elágazások egymáshoz való viszonyára, s egy-egy ágban az egymást követő, azonos nevű leszármazottak számára vonatkozóan. E tévedések oka az említett nemesség-igazolási okmány szövegének helyenkénti kétértelmősége. Mindezeket a hibákat csak az összefüggések egyértelmű megállapítását lehetővé tévő további okmányok célratörő felkutatása, és az eredeti anyakönyvi (születési, házassági és halálozási) bejegyzések összegyűjtése, elemzése és ellentmondás-mentes összeillesztése során ismertük fel és küszöböltük ki. Ezeket a kutatásainkat írjuk le ebben a fejezetben.

A. Nemesség igazolási ügyekkel kapcsolatos okmányok

Zsigmond király 1415. évi címereslevél adománya után több mint három évszázadig nem került sor olyan közjogi eseményre, amely során családunk nemes volta valamilyen módon megerősítésre került volna. Amint erről beszámoltunk, ez alatt a közel két évszázad alatt, amíg ősünk el nem veszítették birtokaikat, bő forrásainkuk szolgáltak a különböző pereskedések iratai, eladások és elzálogosítások írásba foglalt dokumentumai. Ezek tartalmából a rokonsági, családi összefüggéseket többnyire biztonsággal ki tudtuk következtetni. (Lásd részletesen a IV. fejezetben.)

Az utolsó birtokok elvesztése utáni még közel egy százados török megszállást, majd a törökök kiűzését, s még inkább a Rákóczi felkelést lezáró szatmári békét követő, széles néprétegeket megmozgató nagy áttelepülési hullámok valószínűleg kihatottak családunkra is,

⁴ A Bor-családbeli keresztnemeknek az anyakönyvi időszakokra általunk bevezetett számozása a könnyebb azonosítást szolgálja. Ezek teljes összeállítása a következő fejezetben lévő anyakönyvi táblázatokban található. Hangsúlyozzuk, hogy az általunk alkalmazott számozás (kivételes véletlen egyezésektől eltekintve) nem azonos azzal, amit XIV. István nagybátyánk az 1941. évi *«Emlékirat»*-ban alkalmazott, mivel ő annak idején jóval kevesebb családtagról tudott, mint most mi.

de erről nincs semmiféle konkrét adatunk. Egy-egy más helységben (pl. Nádudvaron) fellelt, s az anyakönyvekből a XVIII. század elejéig, vagy közepéig visszamenően nyomon követhető "másik" Bor család (lásd a X. fejezetet) lehet esetleg egy, a Hernád völgyéből elvándorolt egykori "Halmaji Bor" családtag utóda, de ezt sajnos nem tudjuk bizonyítani; összefüggő, szakadatlan leszármazást bizonyító anyakönyvi adataink, 1724-től kezdve, kizárólag családuknak a Szikszón letelepedett tagjaira és utódaikra (valamint ezeknek az onnan tovább vándorolt leszármazottaira) vonatkozóan vannak.

1600 és 1724 között, több mint száz éven át – amint azt az V. fejezetben részletesen tárgyaltuk – zömmel csak "listás" adatokra (összeírások, adólisták) támaszkodhatunk. Ezen az alapon generációk közötti összefüggéseket ebben az időszakban biztonsággal rekonstruálni sajnos nem lehet, s így erre az ötnegyed századra a leszármazási táblázatot csak egy-két generációnyi hézaggal, illetve bizonytalansággal tudjuk összeilleszteni.

Az, hogy a család folyamatosságát mégis egyértelműen bizonyítottnak tekinthetjük, s a generációk egymásutánját konkrétumként kezelhetjük, a család birtokában maradt, s 1725-től újra és újra szereplő címeres levélnek köszönhető. Armálisunk ekkor újra kezdődött "szereplése" azzal kapcsolatos, hogy III. Károly király által először elrendelt általános nemesi vizsgálatok során bemutatásra került.

Nemesség felülvizsgálatok és igazolások.

A török időkben Bécs oly nagy mennyiségben bocsátott ki katonai, vagy egyéb érdemek megjutalmazására nemesi és címeresleveleket (armálisokat), hogy szükségessé vált a nemesség valódiságának felülvizsgálata. Emellett, amint ÖLYVEDI VAD IMRE hangsúlyozza [A-100, 147. old.]:

"Az 1715. évben, mivel az ország védelmére az eddigi nemesi felkelés elégtelennek bizonyult, állandó katonaság létesítésének szükséges volta mondatott ki törvényben. (...) gondoskodni kellett az iránt, hogy nemesség címén minél kevesebben vonhassák ki magukat az adófizetés kötelezettsége alól."

Ezek a felülvizsgálatok tehát abban az időben a még érvényes nemesi előjogok gyakorlása szempontjából voltak lényegesek az érintett családok és a felsőbbbség számára. A családtörténet mai kutatója számára viszont a leszármazási és egyéb rokonsági adatok jelentik ezeknek az igazolási okmányoknak, és az igazolási eljárás során létrejött (és fennmaradt) egyéb iratoknak legfőbb értékét.

A nemesség általános vizsgálatát ("generalis nobilium investigatio") először 1725-ben rendelte el a király. Ebbe esett bele a mi családuknak is. Legközelebb 1766/67-ben került sor olyan központilag elrendelt felülvizsgálatra, amelyben a Bor család is szerepelt. Mária Terézia királynő alatt ezeket az eljárásokat már igazoló pöröknek ("processus legitimatorius, vagy productionalis") nevezték, és a bizonyítás terhét, költségeit a magánfél tartozott viselni [A-100].

A nemesség-igazolások a vármegyék hatáskörébe tartoztak, és többnyire a vármegyei közgyűlés színe előtt folytak le. Azok a személyek, akikre az eljárások kiterjedtek, az okmányok szövegében kérelmezőként (*instans*), illetve "esedezőként" (*supplicans*) szerepelnek, mert nekik kellett kérniük nemesi jogaik újbóli elismerését. Az 1818. évi eljárás

iratai között a tanúvallomások magyar szövegében az "inquiráltató" kifejezés is szerepel a "vizsgálatást" kérő személyekkel kapcsolatosan.

A XIX. század folyamán részben a család egyes tagjai kezdeményeztek ilyen igazolási eljárásokat, pl. egy más megyébe történt áttelepüléskor, nemesi jogaik ottani elismertetése érdekében. 1818-ból, 1845/48-ból, majd 1892-ből ismerünk ilyen igazolási, illetve átigazolási okmányokat családunk egyes tagjaira, illetve az akkor érintettek egy-egy csoportjára vonatkozóan. 1848, illetve a kiegyezés után a nemesi előjogok – mint tudjuk – már nem léteztek, de a régi nemesi családok, még a teljesen elszegényedettek is, gyakran súlyt fektettek e régi címbe tükröződő hagyomány ápolására. Még az egyházi anyakönyvekben is használták, ha nem is következetesen, a század második felében a "nemes" megjegyzést. Szikszón a Bor családra vonatkozó utolsó anyakönyvi bejegyzés, amelynél a nemesi címet még feltüntették: Bor (XII.) István születésekor 1863-ban, és házasságkötésekor, 1888-ban, az apa nevével "Nemes Bor István" szerepel. (A nevek számozására vonatkozóan lásd a lábjegyzetet e fejezet legelején.) A "nemes" cím szerepeltetésére e fejezetben később, a szikszói anyakönyvek részletes ismertetése kapcsán még visszatérünk.

Századunk elején 1911-ből, 1913-ból és 1937-ből ismerünk immár belügyminiszteri eljárással végbement nemesi igazolásokat családunk más-más ágára vonatkozóan, de ezek a családfa összeállítása szempontjából már nem lényegesek, mert ezeket az időszakokat már közvetlen adatszerzéssel is fel tudtuk dolgozni. Teljesség kedvéért e pont végén azért felsoroljuk ezeknek az eljárásoknak a szereplőit is.

Az 1725. évi nemesi igazolási eljárás.

Mint említettük, ezek az eljárások a vármegye keretében zajlottak le, s az erre vonatkozó okmányokat a későbbiekben a vármegyei levéltárakban helyezték letétbe. Az 1920 utáni magyarországi kutatók számára Kassa elcsatolása következtében az ott őrzött iratok nehezebben hozzáférhetőkké váltak. Miután a jelenlegi örvendetes demokratizálódás következtében adminisztratív szempontból egyszerűbbé vált a magán-kutatók számára az engedélyek elnyerése, 1990 folyamán két alkalommal folytattunk bűvázkodást Szlovák Állami Levéltár» Kassán lévő részlegében.

Ezek során végül is nyomára bukkantunk az 1725. évi nemesi igazolás eredetijének mikrofilmen található másolatára [A-135]. E nehezen olvasható, viszonylag rövid szövegben a "Joannes Bor cum fratribus Stephano & Georgio", valamint az 1415. évi dátum Zsigmond király címeradományára való hivatkozással kapcsolatban kivehető volt.

Ugyancsak a Kassai Levéltárban, a «Bor család 1727-1848» dossziében [A-136] egy olyan iratot is találtunk 1766-ból, amely a címereslevél szövegének a másolatát tartalmazza, s az ehhez kapcsolódó szöveg közli, hogy Zsigmond király által kibocsátott 22 armálist 1725. március 16-án Abaúj vármegye közgyűlése előtt ünnepélyesen kihirdettek. Ezeknek az 1725. évi eljárásra vonatkozó, eddig megismert iratoknak a szűkszavú szövege így lényegileg nem szolgáltatott részünkre új ismereteket a rokonsági összefüggésekre vonatkozóan. Szerencsénkre azonban ismerjük az 1818. évi igazolás teljes szövegét, amely idézi az 1767. évi okmányt, s ez utóbbi viszont hivatkozik az 1725. évi vizsgálatra. Ezekre később visszatérünk.

Bor István 1749. évi nemesi vizsgálata

Arról, hogy ebben az évben is folyt vizsgálat családunk egyik tagjának a nemessége ügyében, csak legutóbb, a Kassai Levéltárban folytatott kutatásaink során szereztünk tudomást. A „Processus Legitimator. Privilegiorum Omnis Generi“ (azaz: Minden nemű privilégiumok igazolási ügyei) című könyv néhány soros összefoglalóban ismerteti a nemesség-igazolásokat. Itt, az 1749. évnél szerepel ez a szöveg:

«Bor Stephani inquisitio super nobilitate cum paribus armalium et extractu Regestri Nobilium Szikszoviensi.»

Nem tudjuk, miért kellett Bor Istvánnak, és a családból csak neki, ezen a vizsgálaton szerepelnie. Esetleg az 1718 körül született II. Istvánról van itt szó, aki az 1725. évi eljárásnál még kis gyerek volt? Mindenestre a későbbi (1766., 1818., stb.) igazolások *nem* hivatkoznak erre az 1749. évi ügyre.

Itt jegyezzük meg, hogy egy 1754/55-ből való nemesi összeírásban Abaúj vármegyében a szikszói járásban szerepel Bor György és Bor Mihály [40788 sz. *tekeres*]. Ugyanakkor a csereháti járásban Bor Márton neve fordul elő. Az egykori csereháti járás nagyobb része ma Szlovákia területén terül el, csak kisebb része nyúlik át a földrajzi értelemben vett Cserehátra, a Hernád és a Bódva között elterülő területre. A szikszói anyakönyvekben nem találtuk Bor Mártont, hasonlóképpen a szóba jöhető csereháti községek anyakönyveiben sem.

Az 1766/67. évi nemesi igazolási eljárás.

Amint ezt fentebb már említettük, erre az eljárásra vonatkozóan is csak közvetett adataink vannak. Ezek azonban már jóval részletesebbek, mint az 1725. évié, mivel az 1818. évi okmány, úgy tűnik, szó szerint idézi az 1766/67. évi szöveget. [Ez az igazolási okmány-szöveg részét képezi annak a család tulajdonában maradt „Másolat“-nak az alapját is, amelyet 1847-ben Bor VII. István (született 1799-ben: ezen összeállítás szerzőinek dédapja) a Torontál vármegyében történő nemesi igazolásával kapcsolatosan kézhez kapott, a család tulajdonában maradt, s ez volt az egyetlen nemességigazolási forrás, amely az 1937/41. évi «Emlékirat» szerzőjének rendelkezésére állt. Ez a *másolat* azonban több tucatnyi leírási hibát tartalmaz, amely a latin szöveg elolvasását és megértését számottevően zavarta, s helyenként annak megértését ténylegesen megakadályozta. (Ezekre kevéssel alább visszatérünk.) Ezért rendkívül jelentős volt a kutatásunk szempontjából ennek a régebbi, sokkal hibátlanabb okmány-másolatnak a meglelése.]

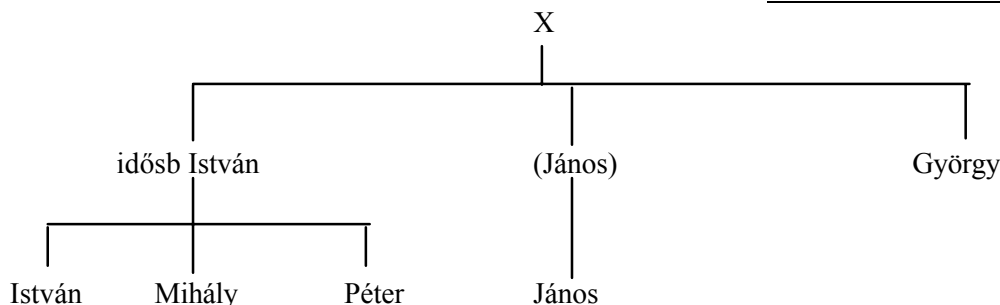
Megtudjuk e szövegből, hogy a megerősítő bizottsági eljárásra december 7-i Közgyűlésen hirdették ki.

Ennek az eljárásnak a szereplői, mint kérelmezők: a Szikszó városában lakó István, Mihály és Péter, „egy másik“ István fiai, továbbá az apai nagybátyjuk (*patruelis*) György, és apai ági unokatestvérük (*fratruelis*) János. Az utóbbi rokoni kapcsolat megnevezés eléggé egyértelmű, mert a '*fratruelis*' jelentése a Bartal-féle szótár szerint: 'duorum fratrum filius'. Ezzel szemben a '*patruelis*' rokonság-fok megjelölés használata nem mindig egyértelmű e régi okmányokban, s van, hogy általában apai rokont, vagy ez is unokatestvért jelent. Itt viszont egy mondatban szerepel a két különböző szó, s így különböző rokonsági fokot kell jelenteniük. A fenti értelmezést egyértelműen alátámasztották mind az 1818. évi iratok, mind

az anyakönyvi adatok. A Bor család "újabb kori" családfájának kezdő elágazásait tehát, eme 1767. évi okmányszöveg alapján a VI-1. táblázatban ábrázoljuk.

A zárójelben szereplő János neve nem fordul elő ezekben az okmányszövegekben, s az ő nevét a később diszkutált (109. old.) 1818. évi tanúkihallgatási jegyzőkönyv, egy 1722. évi "osztályos levél" (lásd a C pontot), valamint az anyakönyvi kutatás eredményeként iktattuk ide.

VI - 1. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

Családunk fenti elágazásainak megfelelően használjuk az egyes ágak elnevezését és beszélünk István-, Mihály-, Péter-, János- és György-ágról. A Mihály-ágnál egy nemzedékkel később tovább finomítjuk a felosztást: lásd a férfi-ágak áttekintő leszármazási tábláját e fejezet végén.

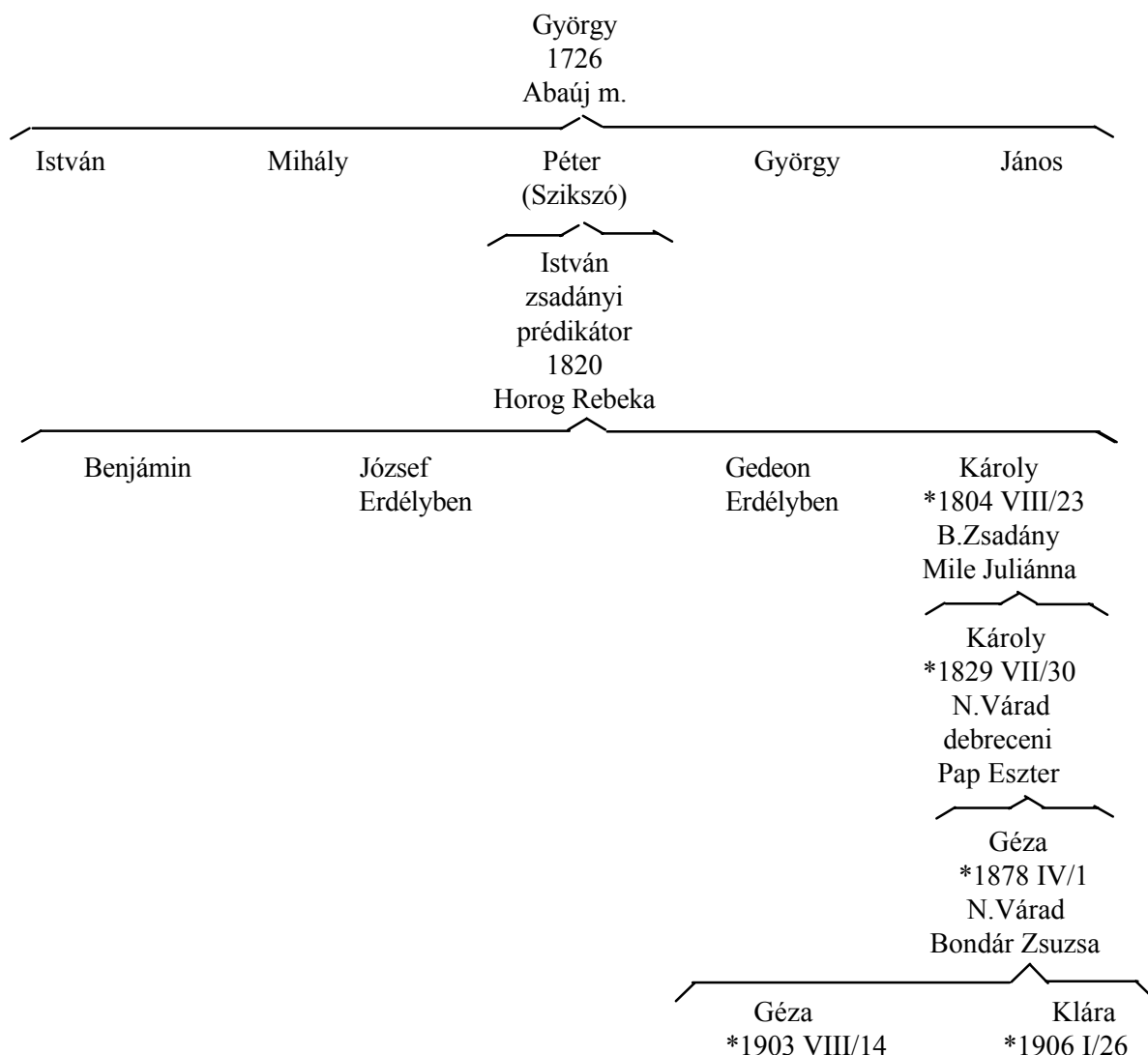
Összehasonlítva ezt a vázlatot a Bor István-féle, 1937/41. évi "Emlékirat"-ban szereplő családfa kezdő szakaszával, láthatjuk, hogy nagybátyánk Györgyöt tette meg az egész családfa kezdő személyének, ahol itt "X" szerepel, pedig ő valójában az idősebb István és János testvére. Nagybátyánk ezt feltehetően KEMPELEN BÉLA 1911-ben megjelent *«Magyar nemesi családok»* [A-72] című könyvéből vette át, ahol szintén György szerepel az ágak közös őseként. KEMPELEN viszont részben OSVÁTH LAJOS Bihar-megyei főlevéltárnokra hivatkozik forrásként. KEMPELEN BÉLA könyvének a családukra vonatkozóan megadott leszármazási táblázatát a VI-2. táblázatban a következő oldalon mutatjuk be.

Birtokunkban van e családfa kéziratos eredetijének a fénymásolata is. Ez a rajz ezzel a megjegyzéssel zárul: «Hivatalos okmányok alapján készítette, Nagyváradon 1911. febr. 5-én Osváth Lajos, Bihar vármegye főlevéltárnoka». A dátum alapján kézenfekvő, hogy ez a családfa az Osváth Lajos által ugyanakkor (1910. december 21.) másolt 1820. évi igazolás mellékleteként készült.

OSVÁTH csak az akkor még élt Bihar-megyei ág tagjaira vonatkozóan szolgáltat pontos születési dátumokkal és a feleségek nevével. Ezeket átvette KEMPELEN BÉLA könyve is. Az újkori családfa kezdeti részeire vonatkozóan e kiváló genealógus szerző láthatóan nem végzett forráskutatást.

AZ OSVÁTH-KEMPELEN féle családfának egy másik hibája az, hogy az idézett szerzőknél a közös ősnek (azaz náluk Györgynek) öt fia szerepel: István, Mihály, Péter, György és János, tehát az előbbieken elemzett 'fratruelis' és 'patruelis' fokú rokonokat is testvérnek tették meg, ami nyilvánvalóan komoly tévedés volt. Ezt a hibát viszont Bor (XIV.) István, érdekes módon, felülvizsgálta és kijavította (anélkül azonban, hogy az *Emlékirat»* szövegében erre kitért volna).

A Bor család leszármazási táblázata
Kempelen Béla könyvében [A-72]

György közös ősként való szerepeltetésének, tehát Osváth, Kempelen és István nagybátyánk közös hibájának az eredete valószínűleg a következő – valóban kissé nehézkes – mondatban rejlik:

”... quorum nos Justitiae Consona petitione exaudita pariter et admissa; siquidem memoratorum Instantium Genitores et respective *ipse instans* [kiemelés tőlünk] Georgius productis in anno adhuc 1726° in origini Divi olim Romanorum et Hungariae Regis Sigismundi 1415° ... pro Michaeli Bor elementer emanatis ... etc.”

Ennek a helyes értelmezése ez: a kérelmezők atyái, illetve a [t.i. 1725/26-ban] maga is kérelmező György, [annak idején] bemutatták a Zsigmond király féle címereslevelet. A zárójelbe tett magyarázó kiegészítések az anyakönyvi, s más adatok alapján adódnak, s így válik az okmány tartalma kézenfekvővé.

E lényeges pont helyes értelmezésének jobb megértéséhez célszerű ezen a ponton megadni a fenti elágazási vázlaton szereplő személyekre a későbbi anyakönyvi kutatásaink során (ezeket részletesen e fejezet **B** pontjában ismertetjük) 1724-től, tehát a szikszói anyakönyvek kezdetétől talált adatokat:

idősb István, meghalt 1761-ben, 78 éves korában (tehát 1683 körül született);

id. János, meghalt valószínűleg 1739-ben (a pestisjárvány idején; az anyakönyvi bejegyzésnél a családnév nem egyértelműen olvasható Bor-nak, csak valószínűsíthető);

György, meghalt 1775-ben, 74 éves korában (tehát 1701 körül született);

ifj. István, meghalt 1776-ban, 58 éves korában (tehát 1718 körül született);

Mihály, meghalt 1772-ben (kora nincs megadva, 1724 előtt született);

Péter, született 1735-ben, meghalt 1776-ban;

ifjabb János, született 1727-ben, meghalt 1775-ben.

A halálozáskor beírt életkort többnyire csak mintegy ± 3 év (olykor még nagyobb) bizonytalansággal lehet elfogadni, ezért szerepelnek az ismeretlen születési évek a "körül" megjegyzéssel. Ennek figyelembevételével az igazolás 1767. évi kihirdetésekor az öt szereplő életkora a következő: György, a nagybácsi 66 éves, ifj. István 49, Péter 32 és ifj. János 40 éves volt. Mihály korát nem ismerjük, 43-47 év között kellett lennie. Idősebb István ekkor már 6 éve, idősb János valószínűleg már 28 éve meghalt. Ezekre az életkorokra később, az 1818-as eljárással kapcsolatosan majd még hivatkozunk.

Ezekből az adatokból visszakövetkeztetve 1725-re, az akkori igazolási eljárás szereplőinek a fenti vázlaton látható személyek közül a következőknek kellett lenniük: id. István, id. János, György (aki akkor kb. 24 éves volt), valamint esetleg a rajzon 'X'-szel jelölt apjuk "néhai" megjelöléssel, ha már nem volt életben. Ezek közül csak György élt még 1766/67-ben is, és erre utal az igazolási okmány szövegében az "*ipse instans*". György eszerint mindkét XVIII. századi igazolás szereplője volt, de *nem* ő a család XVIII.-XX. századi ágainak a közös őse.

Később kimutatjuk, hogy a fentebb 'X'-szel jelölt személy szintén egy István volt, de ez nem a nemesi igazolási okiratokból, vagy az anyakönyvi adatokból derül ki, hanem egy **1722.** évi hagyatéki megegyezés ('osztálylevél') szövegéből, amellyel e fejezet **C** pontjában foglalkozunk.

Az 1766/67. évi igazolás érdekes komplikációjára utal az okmány szövegének a következő része:

" Difficultatem eotum sibi oppositam in eo, quod videlicet armales illas a certa Barbara Bor pecunia comparaverint, authenticis testium fassionibus evidenter diluissent, ac eandem faeminam relictam dumtaxat deficientis Bor fratruelis ipsorum fuisse luculanter remonstrassent, ac se se de vera familia Bor condescendere Divisionalibus edocuissent, continuum pręterea ultra annos 100 nobilitaris pręrogativę usum authenticis Prothocollis evicissent ... "

Jó ideig nem tudtuk pontosan értelmezni ezt a szakaszt. A kezdő mondat egyértelmű fordítása még könnyű:

”A velük [t.i. az igazolás alatt álló személyekkel] kapcsolatban felhozott ellenvetéseket, hogy tudniillik eme címereslevelüket egy bizonyos Bor Borbálától pénzért vásárolták volna, hiteles tanúvallomásokkal nyilvánvalóan megcáfolták...”

de az itt szereplő Bor Borbála azonosítása és a rokonsági kapcsolatra vonatkozó szövegrész (”relicta dumtaxat deficientis Bor, fratruelis ipsorum”) értelmezése jó ideig nem sikerült. A szöveg alapján úgy véltük, hogy ez az asszony valamelyik (ismeretlen) apai unokatestvérük (fratruelis) özvegye (relicta) volt.

Még ellentmondásosabb az a magyarnyelvű változat, amely Bor István zsadányi prédikátor 1820. évi Bihar-megyei igazoló okmányában olvasható erre a részletre vonatkozóan:

”Azt a kétséget is elhárították, mintha azon armálist valami özvegy asszonytól vették volna által, megmutatván azt az archivalis authenticus aktákkal és osztály levelekkel, hogy azon özvegy, a kinél az armális állott és kitől által vették, bizonyos testvérjektől származott magnélkül megholt özvegye volt ...”.

Kinek a testvére? E testvér volt mag (azaz fiú-utód) nélküli, vagy egy tőle származott fiú? E kérdésekre sokáig nem ismertük a választ, s azt gondolhattuk, hogy Borbála egykori férje a családnak egy ”rangidős” tagja volt, és ő őrizte a címereslevelet. Később az özvegy – úgy látszott – megzsarolta (unoka)sógorait, amidőn látta, hogy azoknak az igazolási eljáráshoz szükségük van a címereslevélre, s csak pénzért volt hajlandó azt a kezéből kiadni.

Mindez logikusnak tűnt, azonban csak hipotézis volt. A tényeken alapuló magyarázatra a Kassai Levéltárban lévő nemességi iratgyűjteménynek a Bor családra vonatkozó dossziéjában bukkantunk. E forrásunk két tanúvallomási jegyzőkönyvből áll. Az elsőben **1732** júniusában maga a fent idézett, s ekkor ’circiter’ 79 esztendő ’Barbara Bor’ tesz vallomást egy Bor István ellen. Az ő verziója ez: a Bor család armálisa a ’Revolútióba’ (ez a kifejezés valószínűleg Thököly harcainak 1678-1685 közötti időszakára utal) elveszett, majd **Móré János** ”kezéhez akadt, kivel a fátens egy anyátul való”. Majd így folytatja:

”Bor Istvánnak az édes Attya Bor János meghallván hogy Bor névre való Armális légyen Móré János kezénél, elment hozzá, és kérte tőle, hogy adgya néki, két Tallért és egy hordó bort igérvén érette. A mint hogy azután kezéhez is attá Bor Jánosnak Móré János két Tallérért, de a bort megh nem attá, olly assecuratioval kérte pedig Bor János azon armálist, hogy eő eőregh ember lévén jobb gondgyát tudja viselni.”

Azt is állítja e Borbála, hogy ”Bor István ... nem azon Borok féle, akiket illet azon Armális, mert azok deficiáltak ’in sexu masculino’, egyedül a Fátens vagyon ’in Foemineo’ “. Ezt az állítását az **1749.** évi, Borbála halála utáni tanúmeghallgatás során egyértelműen cáfolták a tanúk, s ami megmarad a fenti tanúvallomásból, az annyi, hogy Bor János *csak* két tallért adott a címereslevélért, s az ígért hordó bort nem adta meg. Feltehetően ezért a – nem nagyon dicséretes, de megérthető – tettért akart e Borbála bosszút állni Bor János leszármazottján, aki a fenti szöveg alapján annak a fia, de kimutatható, hogy csak az unokája lehet. (Ezzel e fejezet **C** pontjában foglalkozunk.)

Az **1749.** évi tanúvallomás-sorozat e Borbála igazmondását még az ő saját származását illetően is kétségbe vonja, és eszerint nem Bor, hanem **Móré Borbála** volt a neve! Idézzünk néhány részletet a négy egybehangzó tanúvallomás szövegéből. (Mind a négyen igen idős személyek voltak – 74, 76 és 90 év körül – így nagyjából Borbála kortársai.)

”**De eo utrum ?** [= Tudja-e a tanú?] - ... ismerte é a Tanú néhai Móré Borist, hogy néhai Móré Jánossal **egy testvér volt** [kiemelés tőlünk], és nem Bor Borbála, hanem

Móré Boris volt, nem is hivatott soha Bor Borbálának, és atyafiságot sem tartott Szikszón lakos Bor nevű emberekkel?“ - ”Primus Testis Nobilis Petrus Bende ... jól esmérte néhai Móré Borist, s tudgya hogy nem Bor Borbála, hanem Móré Boris volt ...“; ”Quartus Testis Paulus Takács ... Ismerte ... tudgya hogy ... Móré Borisnak hívták ... tudgya hogy ezen **Móré Borisnak az édes Annyát, ki elsőbe Bor Felesége volt, özveységre maradván, másodszor Móré nevű ember vette el, és osztán ettől a Mórétől született, vagy származott a kérdésben forgó Móré Boris** [kiemelés tőlünk]. “

Nézetünk szerint ez a legutolsó tanúvallomás kézenfekvő módon magyarázza, hogy miképp jutott a Bor család címereslevele ‘idegen kézre’: egy özvegy Borné (sajnos a férje keresztnéve nem szerepel ezekben az iratokban) második férje kezére, akitől némi pénzzel, ígérettel és egy kis turpissággal kellett azt elődeinknek visszaszerezniük.

A fenti igazolási okmány szövegében szereplő ”relicta“ tehát nem egy Bor özvegyét, hanem annak hátramaradt árváját jelenti; s e tanúvallomások alapján nagyon valószínű, hogy eme özvegy Borné második férjétől született leányról volt szó. De még ha ez a ‘bizonyos’ Borbála egy kihalt Bor ág utolsó leány-sarja lett is volna, biztos, hogy a tovább élt Borok egy 1-2 generációval azelőtt elágazott másik ág leszármazottai voltak. Szikszó lakossága körében egy teljesen más Bor család létezése teljességgel valószínűtlen, s emellett ez köztudomású lett volna.

Biztosra vehetjük ezek alapján, hogy akik a címereslevelet 1766/67-ben bemutatták, egy másik családi vonal leszármazottai, mint ‘Barbara Bor’, *alias* Móré Boris anyja első férje, aki fiú utód nélkül halt meg. Nagy valószínűséggel arra kíván utalni a túloldali latin szövegben a ”patruelis“ megjelölés, hogy az ő elődjük (nagyapjuk, vagy dédapjuk) unokatestvére halt meg ”mag nélkül“, s az ő özvegyétől, pontosabban annak második házasságából való fiától szerezték vissza a címereslevelet a család nemességét 1766/67-ben igazoló elődeink.

A szikszói anyakönyvekben célzottan kutattunk eme Borbála esetleges házassági és halálozási bejegyzése után, de eredmény nélkül: 1724 és 1750 között ez a családnév egyáltalán nem fordul elő Szikszón a református anyakönyvekben.

E két irattal kapcsolatosan további hosszás időrendi és rokonsági elemzést végeztünk, amelyet azonban terjedelme miatt itt nem ismertetünk.

Az 1818. évi nemesi igazolási eljárás.

Az 1818. október 10-i közgyűlésen kiállított bizonyáglevél (latin) szövegének bevezető szakasza szerint a nemes Bor családhoz tartozó következő férfiak folyamodtak az igazolás megújításáért: ”István, Péter, János, egy másik István, azonkívül egy (másik) János, testvérei u.m. Mihály, Ferenc, István és György nevében is“. Tehát három István és két János szerepel a bevezető részben felsorolt kilenc családtag között.

Ezután az okmány szó szerint idézi az 1767. évi bizonyáglevél szövegét, megállapítja, hogy a jogosan kérelmezőktől nem tagadható meg a hozzájárulás (‘assensus’). Az ezt követő részben egyenként felsorolja az egyes folyamodók leszármazási módját az 1767. évi szereplőktől. Az okmány eme részét a következőkben részletesen ismertetjük, ”szabadon“ magyarra fordítva (Totth Jenő fordításának felhasználásával), a lényeges részekre összpontosítva, a nyelvezetet helyenként korszerűsítve, a magyarázó kiegészítéseket – mint

eddig is – szögletes zárójelbe, s egy-egy eredetiben is idézett latin kifejezést kerek zárójelbe téve:

” István, zsadányi lelkész a szikszói református egyház anyakönyvi kivonatával bizonyította az előbb említett [azaz 1767. évi] bizonyáglevélben szereplő Pétertől való leszármazását. Átköltözését Bihar megyébe, először Debrecenbe tanulmányi célból, majd lelkészi szolgálatra az okányi és zsadányi egyházközségekbe részben tanulmányi bizonyítványokkal, részben azoknak a községeknek hites bizonyítványaival igazolta. Az okányi, illetve zsadányi egyház anyakönyvi kivonataival igazolta Benjámin, József, Gedeon és Károly nevű fiai születését.

Péter, [az 1767 évi] nemesi bizonyáglevélben szereplő Mihály unokája, a szikszói ref. egyház anyakönyvi kivonatával igazolta apjától, Istvántól való származását, valamint hogy apja a fent említett Mihály nagyapától származott.

János az ugyanazon [tehát 1767. évi] bizonyáglevélben szereplő Györgytől való származását, valamint az ő ugyancsak János nevű fia születését szintén anyakönyvi kivonatokkal igazolta.

István szabadságos [obsitos, elbocsátott] katona (miles ablicentatus) a bizonyáglevélben első helyen szereplő Istvántól való származása, és az, hogy a kérelmező (recurrens) István az István nevű katona fia, anyakönyvi kivonatokkal és eskü alatt tett tanúságtételekkel bizonyított.

Továbbá János, a bizonyáglevélben szereplő Mihály unokája, a maga, valamint Mihály, Ferenc, István és György nevű testvérei közvetlen leszármazását (filiationem) anyakönyvi kivonatokkal, és a szintén Mihály nevű apjának a másik Mihálytól való származását eskü alatt tett tanúvallomásokkal bizonyította.“

Ezeknek a szöveges származási vonalaknak az elemzése során több új adatra, s két új személyre is bukkanunk, de néhány értelmezési nehézség is felvetődik. Az ”új“ személyek: az utolsó szakaszban szereplő Mihály, az 1767-es igazolás Mihályának fia, aki az 1818. évi bizonyáglevél folyamodóinak kezdő felsorolásában nem szerepel, mivel – amint ez az anyakönyvi kutatásból és az ugyancsak megtalált tanúvallomásokból kiderül – ő ekkor már nem élt. Ugyanez a helyzet ama Mihály másik fiával Istvánnal, az 1818-as eljárás Péterjének apjával is (lásd a fenti okmányszöveg 2. bekezdését).

Hiányos a fenti szöveg a 3. bekezdésben szereplő János származására vonatkozóan, amint ez az anyakönyvi adatokból kiderül: nem tünteti fel ugyanis a szöveg, hogy az a György, aki itt apjaként szerepel, nem azonos az 1725-ben és 1767-ben szereplő Györggyel, hanem ez annak a fia! Anyakönyvi eredményeinket egyértelműen megerősítik azok a tanúvallomások is, amelyekre lentebb kitérünk.

A legproblematisabb kapcsolatra vonatkozik a 4. bekezdés szövege, s ez bennünket, e «Családkrónika» összeállítóit annál is közelebbről érint, mivel ez a családnak az a vonala, amelyből mi magunk származunk. Ebben a mondatban ugyanis három István szerepel: (1) az obsitos katona, (2) a bizonyáglevélben első helyen álló István, és (3) a kérelmező (recurrens). E mondat az eredeti latin szövegben olyan nehézkes, hogy hosszabb ideig mi sem tudtuk eldönteni, kit értsünk ”első helyen álló“-nak: az 1767. évi bizonyáglevél akkor élt szereplőjét, a Mihály és Péter bátyját (lásd az 1766/67-es családfa-vázlatot), vagy azt az idősebb Istvánt, aki e három testvér apjaként említődik ugyan a bizonyáglevélben, de akkor már nem élt. Lássuk, hogy hangzik az eredeti latin mondat:

”Stephanum vero militem ablicentiatum alterius Stephani in productis Testimonialibus Nobilitaribus 1mo loco stantis filium fuisse, quodve recurrens Stephanus dicti militis Stephani filius sit eodem extractu Matriculari et authenticis Testium Fassionibus abunde doceretur.“

Bor István nagybátyánk, az 1937/41. évi «Emlékirat» összeállítója úgy látszik beleesett e mondat csapdájába, illetve egy félreérthető magyar értelmezésébe (amelyre az 1845/47. évi igazolásnál visszatérünk), s ezért szerepel az általa összeállított családfában (lásd e fejezet 2. oldalán) csak három egymást követő István a mi águnkban, a helyes négy helyett. E mondat bonyolult tartalmához ugyanis még két leírási hiba is járul abban az 1847. évi «Másolat»-ban, amely a már említett egyetlen igazolási okmány volt a család birtokában a jelen kutatásunk megkezdése előtt. Egyrészt a különben is szokatlan »quodve« (= ‘vagyis hogy’; itt inkább: ‘továbbá hogy’) kötőszó elírás folytán »quodne« alakban szerepel, ami esetleg valamiféle tagadó formát sugallhatott, s a »Testium« (a ‘testis’ = tanú többesszám genitivusa) szó helyett »Tertium«-ot (= harmadik) írt a latinban valószínűleg járatlan másoló. (Az 1847. évi ‘Másolat’ leírási hibáit – bár egy részük nyilvánvaló volt – csak a régebbi eredetű és azonos szövegű okmányok felkutatása és a szövegek egybevetése után tudtuk hiánytalanul azonosítani.)

Azt, hogy ebben az ágban négy generációnyi István (dédapa-nagyapa-apa-fiú) következett egymás után, mi már az anyakönyvi adatok alapján kiderítettük, de az obsitos katona egyértelmű azonosítása csak azután vált lehetővé, hogy rábukkantunk Bor István dédapánk 1845/47. évi igazolási iratai között az 1818. évi, fent említett tanúvallomás szövegére is.

Ez a tanúkihallgatási jegyzőkönyv annyira fontos a családfa-kapcsolatok tisztázása szempontjából, hogy célszerű itt részletesen foglalkoznunk vele. A magyar nyelvű oklevél a Szikszóval szomszédos Felső-Kázmárkon kelt 1818. július 16-án, tehát három hónappal a fenti vármegyei közgyűlési bizonyoságlevél előtt. Nemes Bor István, Péter és János leszármazására vonatkozóan vall tanúként a család három szikszói ismerőse, (1) Román János 69 éves nemes, (2) Szarka György 66 éves nemes, és (3) Paskó Mihály 65 éves nem-nemes (”nemtelen”) szikszói lakos. Anyakönyvi kutatásunkból tudjuk, hogy e Paskó Mihály közeli rokonságban is állt családunkkal: édesanyja Paskó Györgyné Bor Mária az 1767. évi igazolásban szereplő három fivérnek volt a nővére, tehát ő az 1818. évi igazolás három idősebb szereplőjének az első fokú unokatestvére volt. (E tanúskodási okmány teljes szövegét csatoljuk a Függelékben.)

A »négy István« leszármazási sorozatával kapcsolatos mondatok a három tanú vallomásában a következőképp hangzanak:

- (1) »...mint Szikszai lakos jól tudja, hogy a bé vallott néhai öregebb Bor Istvánnak 3 fiú gyermeki voltanak, úgy mint István, Mihály, és Péter, kik ...1766^{ik} Eszten. Szikszón tartatott Nemesek Investigatioja idején, Nemességeket együtt legitimálták, ... vallja továbbá, hogy a meg nevezett 3 testvérek közzül Istvánnak Szikszón mostanis élő obsitos katona István fia vagyon, kinek felesége meg halván özvegységben él, ennek vagyon egy fia, István nevű, aki Szikszón mint nőtelen Szabó Legény lakik.«
- (2) »... a fent bévallott öreg Bor Istvánnak 3. fiai vóltanak, István, Mihály és Péter, ...– Istvánnak vagyon egy István nevű fia, aki obsittal mostis Szikszón lakik, ennek ismét vagyon egy István nevű fia, aki még nőtelen Szikszón mint szabó legény lakik.«

- (3) "...a kérdésbeli ör. Bor Istvánnak 3. fiai voltak, István, Mihály és Péter, kik Szikszón laktak, s ottis haltak meg. – Istvánnak vagyon egy István nevű fia, aki Katona lévén, obsittal mastis Szikszón lakik, s ennek ismét vagyon egy István nevű fia, aki még nőtelen, Szikszón mint Szabó Legény lakik."

E tanúvallomások egymással és az anyakönyvi adatokkal egybehangzóan bizonyítják, hogy négy generációban négy István következett egymás után ebben az ágban: az "öreg", ennek a fia, majd ennek a fia az obsitos, végül ennek a fia, aki 1818-ban még Szikszón szabólegény. Ez az utóbbi a mi dédapánk, s ő az, akinek a Torontál vármegyében történő nemesi igazolásával a következő pontok egyikében majd még foglalkozunk.

Ugyanezekből a tanúvallomásokból tudjuk – az anyakönyvi adatokkal egybehangzóan – azt is, hogy az itt szereplő (György ágbeli) János az 1725-ben és 1767-ben szerepelt Györgynek nem a fia, hanem – amint fentebb már említettük – az unokája. Erre vonatkozóan is idézzük a fenti tanúkat:

- (1) "...Az 1^{so} kérdésbeli néhai Bor Györgynek, ugyan a Bor István testvérének, egy György nevű fiát, aki az Édes Attya Szikszai házánál lakott, és ottis halt meg, jól ismérte, nem különben annak mostan Szikszón lakos, és Inquiráltató János fiát is esméri, ezen Jánosnak vagyon egy János fiatskája, aki még mostan gyermek."
- (2) "...a kérdésbeli néhai öreg Bor Györgynek, aki Istvánnal testvér volt, egy György nevű fia maradt, aki Szikszón halt meg, ennek pedig fia a mast élő, s inquiráltató János."
- (3) "... A kérdésbeli ... néhai Bor Györgynek György nevű fiát, aki Szikszón az Édes attya házánál lakot, és ott megis halt, a Tanú jól esmérte, ennek mostan Szikszón lakos, és Inquiráltató János fiátis esméri, ezen Jánosnak vagyon egy János fiatskája, aki még gyermek."

Az 1937/41. évi «Emlékirat»-ban szereplő, s itt bemutatott családfának még egy súlyos hibája, hogy az 1818. évi nemesi igazolás két Jánosát (apa és kisgyermek fia: lásd a fenti bizonyáglevél-részlet 3. pontját) az 1767-ben szereplő János leszármazottaiként tünteti fel, György helyett. Mind a fenti szöveg, mind az anyakönyvi adatok bizonyítják e besorolás hibás voltát.

Ide kívánczik annak a megemlézése, hogy a fentebbi két részletre vonatkozóan már idézett 1818. évi hármas tanúvallomási jegyzőkönyv adatai egy ponton ellentétben vannak az anyakönyvi adatokkal: mindhárom tanú azt vallja, hogy a családuknak XVIII. századi első generációjában István és György testvéreként szereplő János "mag nélkül", azaz fiú utód nélkül halt meg. Az anyakönyvi adatok viszont azt bizonyítják, hogy ennek a Jánosnak volt még egy ugyancsak János nevű fia, s ez a fiú halt meg fiú utód nélkül. Az öregebb Jánost a három tanú nem is ismerhette, mivel az valószínűleg 1739-ben, a pestisjárványkor halt meg, a tanúk viszont az 1750-es években születtek! Ez a "magtalanul" elhunyt János (élt: 1727-1775) így nem testvére, hanem unokaöccse volt az öregebb Istvánnak és Györgynek. A tanúvallomások következő mondataiban rejlő hibát tehát valószínűleg a közel fél évszázad távlatából kihagyó emlékezetnek tulajdoníthatjuk:

- (1) "...a kérdésben tett néhai öregebb Bor István uramat, és annak két Testvérjét Bor György és János uraimékat jól esmérte ... tudja és vallja, hogy az 1^{so} Kérdésbeli Bor Jánosnak, az öreg Bor István és György testvérjének semmi férfi gyermekei nem maradtak."
- (2) "...hallotta, hogy 3^{ik} testvérjükis volt János nevű, aki 1768^{ikban} Egyházfi lévén mag nélkül halt meg."

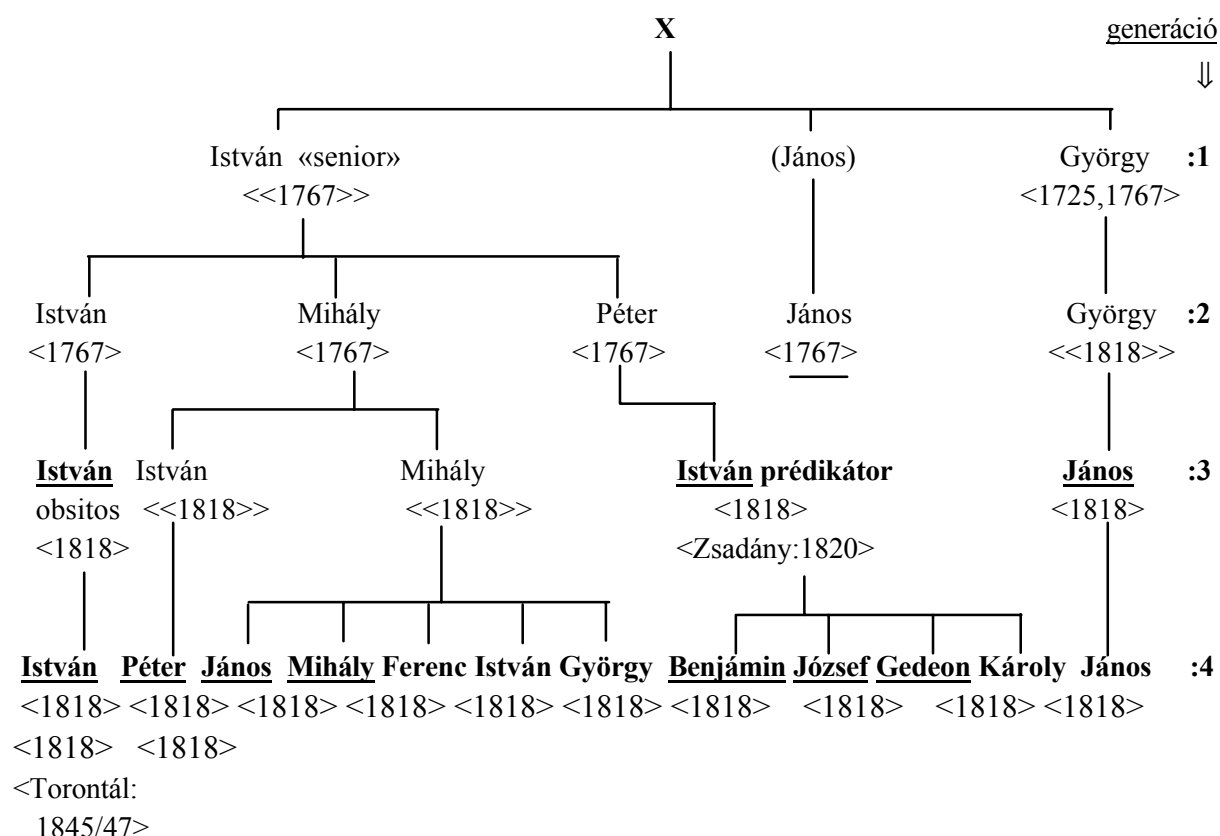
- (3) "...kérdésbeli néhai öreg Bor Istvánt, György és János testvéreivel, kik Szikszón a Sz. Anna utzán a magok exempta fundusokon három hajlékba laktak, 's ottan megis haltak, jól esmérte. ...tudja, és vallyá, hogy az első kérdésbeli Bor Jánosnak, a Bor István, és György testvérének semmi férjfi maradéki nintsenek."

Tehát csak az első tanú állítja azt, hogy tudja, hogy az öreg Jánosnak nem maradtak férfi gyermekei. A második tanú ezt csak hallotta! Az 1775-ben 48 évesen meghalt ("ifjabb") János halálozási anyakönyvi bejegyzésénél kifejezetten szerepel, hogy egyházfi volt, s érdemeit egy négysoros szöveg örökíti meg. (Lásd e fejezet **B** pontját.) Így ez további megerősítése annak, hogy itt nem a testvérről, hanem annak fiáról van szó. A tanú által említett 1768-as halálozási év is hibás: az anyakönyv szerint 1775 a helyes. A harmadik tanú is csak azt állítja, hogy "semmi férjfi maradéki nintsenek", ami meg is felel az 1818. évi állapotnak.

Mindezek figyelembe vételével az 1818. évi nemesi igazolásból ellentmondás mentesen tudjuk az addigi igazolások szereplőinek a családfáját összeállítani, ezt a VI-3. táblázatban mutatjuk be a következő oldalon. E táblázatban csúcsos zárójelben (pl. <1818>) tüntettük fel a nemesi igazolás évszámát. Kétszeres (pl. <<1818>>) zárójel azoknál a személyeknél szerepel, akik nem éltek már az igazoláskor, csak hivatkozik rájuk a szöveg a leszármazás megadásakor. **Vastag** betűvel szerepelnek az 1818-as igazolás élő szereplői, s külön **aláhúztuk** azok neveit, akik (anyakönyvi adataink szerint) akkor már elérték a 18. évüket. Az ábra jobb szélén feltüntettük a *generációk számozását* is, amelyet a következőkben is konzekvensen alkalmazni fogunk.

Az 1818. évi bizonyáglevél bevezetőjében szereplő személyek most már egyértelműen azonosíthatók. A felnőtt Istvánok közül egy nem szerepelt ott: ez lehet az akkor csak 19 éves szabólegény (az obsitos fia), bár az idézett okmányszöveg 4. szakaszában ő a "recurrens"; vagy – s ez látszik valószínűbbnek – az obsitos maga, aki akkor már 50 éves özvegy ember lévén nem szerepelt a kérelmezők között, és csak a leszármazási szövegrészben fordul elő.

Az 1818. évi volt az utolsó olyan nemesi igazolás, amelyen családunk valamennyi ága egyidejűleg szerepelt.

Bor István prédikátor 1820. évi nemesi igazolása Bihar megyében

Az 1818. évi bizonyáglevél indoklási részében legelsőként szereplő Bor István (számozásunk szerint: V. István) református prédikátor röviddel a fenti, Abaúj megyei nemesi igazolás után Bihar vármegyében is elismertette nemességét. Erről az Istvánról a következőket tudjuk: Szikszón született 1761-ben. A debreceni teológia elvégzése után előbb Okányban, majd Zsadányban volt prédikátor, s később esperes. Nagyváradon halt meg 1838-ban. (A X. fejezetben részletesebben is ismertetjük az életrajzát.)

Bihar-megyei igazolásának okmánya egy 1910-ben Nagyváradon kiállított másolat formájában maradt ránk. Idézzük a szöveg egyes részeit:

”Zsadányi tiszteletes prédikátor Bor István uram azon nemesi testimoniálist, melyet Tekts. Ns. Abaúj vármegyétől 1818. esztendő okt. 10.ik napján tartatott közgyűléséből maga és Beniámin, József, Gedeon és Károly fiai részekre nyert, a több cointeressatus atyafiaival együtt, ezen Tettes. vármegyében is publikáltatni, ezekről a szokott bizonyáglevelet kiadatni kérvén:… [Itt következik az 1767. évi, majd annak előzményeként az 1725/26-os elismerés idézése, majd a rokon özvegyasszonnyal kapcsolatos megjegyzés, amelyet fentebb már idéztünk. Majd:] …hivatalára nézve költözött ezen ns. vármegyébe: mindezekre nézve ítéletem az…, hogy az általa előmutatott testimoniális … itt is elfogadtatik. – Költ Nagyszántón, Márt.30. 1820.”

Ezen kívül ismerünk két, az 1818. évből származó tanúvallomást is e Bor István Bihar-megyei nemesi elismerésével kapcsolatosan, amelyek egy másik Bor VII. István (dédapánk, az egykori szikszói szabólegény) 1845/47. évi Torontál megyei igazolásának az iratai (pontosabban az ezekről készült mikrofilmek) között került elő levéltári kutatásaink során. Ezekből tudjuk, hogy Bor V. István 1789 és 1800 között szolgált az okányi eklézsiában, s a századforduló évében került prédikátornak Zsadányba. E tanúvallomások a rokoni kapcsolatokra vonatkozóan nem szolgáltatottak új adatokat. Érdekes kortörténeti részlet viszont az, hogy Istvánnak egy "bátya" (nyilván egy távolabbi rokona, mivel felnőtt kort megért fiútestvére nem volt) "az 1794^k esztendei szükségben lovaival együtt itt nálla telelt, a' ki hasonlóul Szikszói lakosnak és Nemes embernek tartatott". A *«Magyarország történeti kronológiája»* című műből megtudhatjuk, mi volt ez az 1794. évi "szükség": nagy szárazság, majd éhínség.

Érdekes megemlíteni, hogy Bihar vármegye levéltárának 1839. VIII. 76. E. jelű feljegyzése szerint ez a Bor István, zsadányi prédikátor, (a nevét ott Boor-nak írták) az 1824. évben egy címet is használt, ami azonban egészen más, mint ami Halmaji Bor Mihály 1415. évi címeresleveléből ismert [A-84, 89. old. és 126. tábla]. Nincs adatunk ennek a címernek az eredetére vonatkozóan.

Bor István szabómester és fiai 1845/47. évi nemesi igazolása Torontál megyében

Ez az István (számozásunk szerint: VII. István), a jelen szerzők dédapja, az 1818. évi igazolás egyik "recurrens"-e, az ott szereplő obsitos fia. Nem sokkal az akkori szikszói szereplése után vándorolhatott le délre, Torontál megyébe. Amint a család birtokában lévő anyakönyvi kivonatokból tudjuk, 1824-ben Nagylakon megnősült. De úgy látszik, ez a házassága nem sikerült, s valószínűleg gyermektelen is volt. 1840-ben mint "törvényesen elvált" (ami akkortájt még eléggé ritkaság volt) Tótkomlóson házasodott másodszor. Az első fia, (IX.) György (a mi nagyapánk) 1841-ben, a második, (III.) Károly 1844-ben, a harmadik, (II.) Benjámint körülbelül 1848-ban született.

Valószínűleg fiai születése miatt kezdeményezte 1845-ben nemessége elismertetését és fiaira történő kiterjesztését Torontál vármegyénél. Először 1845. december 1-én Kassán történt meg a két fiú nemesi elismerése, majd az 1847. április 22-ével kezdődött ülésszakon Nagybecskerekén Torontál megye részéről is elismerték mind az apa, mind a két fia nemességét.

Ezzel az igazolási eljárással kapcsolatos az a bizonyítvány-másolat, amelynek az 1845. évi részét már magyarul írták, s ebbe ágyazták be az 1818. és 1767. évi latin szövegeket. Erre a «Másolat»-ra már többször hivatkoztunk, megemlítve leírási hibáit és a helyenként nem egyértelműen értelmezhető fogalmazását. Ez utóbbiak közül a legfontosabb rész az 1818. évi eljárás kapcsán részletesen taglalt "három, vagy négy István" problémakörrel kapcsolatos szöveg magyar nyelvű tolmácsolása. Amikor még csak ezt az egy igazolási okmányt ismertük, ezt a részt mi sem tudtuk egyértelműen értelmezni, s ez lehetett az a rész, amely az «Emlékirat»-ot készítő nagybátyánk megzavarásához is számottevően hozzájárulhatott:

"Az honnan Mi az esedező Nemes Bor István kérését elfogadván, miután a ...oklevélből nyilván kivilágosodna az, hogy a folyamodó Nemes Bor István ezen Ns. Megye által 1818ik évben October 10ik napján kiadott Nemesi bizonyítványba [$\Leftarrow$] Bor István szabadságos katona /: ki ismét más Bor Istvánnak fia /: fiának

lenni magát törvényesen bebizonyítván neve abba beiktatott; a ... bizonyítványokkal pedig azt bizonyíttatná, hogy a folyamodó mint szabó mester Szikszóról, Nemes Torontál Megyébe bekebelezett, elsőbbsen Bán-Komlósra, onnan pedig néhány évek multával Nagy Szent Miklósra tette által lakását, stb. “

(Úgy véljük, hogy a [=] jelnél valami kimaradt a szövegből, az írnok hibájából, – amint ugyanennek az okmánymásolatnak egy másik helyén is kimaradt egy sor, amelyet azonban utólag, lapszéli jegyzetként beszúrtak.) Ennél a mondatnál nem szerepel az elsőnek említett István kapcsolata az előző generációval, s így ebből a szövegből csak három egymást követő István olvasható ki.

Abban a mikrofilmes anyagban, amely ennek az eljárásnak az okmányairól készült, számos olyan irat másolata is fellelhető, amelyek azt mutatják, hogy – valódi, vagy mondvacsinált bürokratikus indokokkal – a Királyi Helytartótanács utólag kétségbevonta mind a kassai, mind a nagybecskereki igazolási döntés érvényességét. Részben egyes (1818-beli) mellékleteket hiányoltak, részben azt kifogásolták (1847. pünkösdi hó 18-i leiratukban) pl. hogy:

”... származási lajstromának ... rovatjában megemlített Nagy-Szt.Miklósi lakos Istvánnak, megyéjükbéli Szikszó M.városában lakozó azon Istvánnal, kinek részére 1818. évi Mindszent hó 12-ki nemesi bizonyítványt kiadattak, azonossága törvény szabta módon kimutatva nem lenne, de ezen most említett István azt, hogy 1820 [?] év óta a nemesi terhekben részt vett volna, semmi hiteles nyugtatványokkal bé nem bizonyíttatná ... stb.“

A hatóságok közötti ide-oda levelezés utolsó olyan írásának kelte, amelyet ezzel az ügygel kapcsolatosan ismerünk: 1848. február 21. Három héttel később kitört a polgári liberális forradalom, a nemesi kiváltságokat eltörölték, így a nemességigazolási eljárások is abbamaradtak és megszűntek.

Arra vonatkozóan sincs adatunk, hogy Bor (VII.) István kérte-e később a nemesség kiterjesztését Benjámin fia részére is, aki épp 1848/49 körül született Nagyszentmiklóson és Nagylakon élt. Bár Nagylak ma Romániához tartozik, az Országos Levéltárban újabban kutathatók a nagylaki anyakönyvek is. Benjámin születésére csak a halálozási bejegyzésből következtethetünk, eszerint 1889-ben halt meg, 41 évesen, tüdővészben. Három gyermekéről tudunk, Etelka, István és Irma. E két utóbbi gyermeke fiatalon meghalt. Etelka lánya leszármazottai ma is élnek.

Bor György és Károly, valamint fiaik 1892. évi igazolása Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében

Ez az igazolás a fenti 1845/47. évinek a folyománya, és szintén az ”István-ág“-ra vonatkozik, amelyből a jelen szerzők származnak. Az 1847-ben Torontál vármegyében igazolt Bor VII. István két ott született fia, (IX.) György és (III.) Károly, 1892-ben (51, ill. 48 éves korukban) bejegyeztették magukat, s addig született fiaikat Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye nemeseinek a lajstromába. Erre vonatkozólag a fent már többször említett igazolási másolat végére csatolt rövid függelék szolgál okmány-forrásunkul. Györgynek – ő e családkrónika szerzőinek nagyapja – mindkét fia szerepel a bejegyzettek között: István (ő az 1937/41. évi *«Emlékirat»* összeállítója) és Dezső (a mi édesapánk). Ezzel szemben Károlynak, György öccsének, ekkor még csak (az 1876-ban született) Károly fia szerepel az okmányban, mivel a

második házasságából hatodik gyerekként 1893-ban született (I.) Jenő nevű fia ennél az igazolásnál még nem élt.

A beiktatást jóváhagyó közgyűlés 1892. október 11-én zajlott le Budapesten, s Zlinszky Károly megyei allevéltárnoknak az egész okmány sorozat (1767-1818-1845/47-1892) kombinált másolatát hitelesítő záradéka 1893. január 8-án kelt.

Bor János és fia Jenő 1913/14. évi nemesség és előnév elismerése

Bor (XIV.) János, a család Mihály-ágának Bihar-, majd Hajdú-vármegyébe került részéből született Vadász községben (ma Románia: Vinători) 1870-ben. 1913-ban, mint Hajdúszoboszlón élő igazgató-tanító kérvényezte maga, valamint (II.) Jenő fia (a későbbi honvéd altábornagy) részére a régi nemesség elismerését. Erről egy díszes oklevelet állított ki, 1914. január 21-i kelettel a magyar királyi belügyminiszter. Ez az oklevél, amely ma János unokájának, III. Jenőnek a tulajdonában az Egyesült Államokban van, egyedülálló módon, az 1415. évi címereslevélhez hasonló díszes kivitelben készült, és szerepel rajta a címerkép színes, festett, hű másolata is (10. kép).

Első ízben az újabb kori családi nemesi okmányok sorában, szerepel az igazoló oklevél szövegében a család ősi nevének predikátumként való elismerése is:

”...a nevezett Halmaji Bor János és ... Jenő nevű fia valóságos és kétségtelen magyar nemesek, akiket a magyar nemességgel járó jogok, a Halmaji előnév, valamint a Zsigmond magyar király által ... adományozott következő címer használata illeti meg ...“

Ez a legkorábbi nemesi igazolás, amely szerepel GERŐ JÓZSEF *«A M. Kir. Belügyminiszter által igazolt nemesek, 1867-1937»* (Budapest, 1938) című könyvében a Bor családra vonatkozóan. Az igazolási ügyirat száma: 190469/1913.

Családunknak ez az ága (de csak a XIV. Jánoshoz és fiaihoz vezető vonal, az előző 3 generáció elágazásai nélkül) szerepel HERPAY GÁBOR *«Nemes családok Hajdú vármegyében»* (Debrecen, 1926) című monográfiájában is. (Lásd a 11. képet.) A belügyminiszteri elismerés ott megadott rendeletszáma 80722/1914, és a Hajdú vármegyei levéltári szám 1423/1914.

Az 1937. évi belügyminiszteri nemesi igazolás.

Ez a legutolsó nemesi igazolás családunkban, s a következő személyekre terjedt ki: XI. István (az 1937/41. évi *«Emlékirat»* összeállítója), valamint fia és unokája: I. és II. Sebestyén; továbbá XI. István testvéröccse édesapjuk második házasságából: I. Dezső, és két fia, György és Dezső (a jelen *Családtörténet* összeállítói). E személyek közös BM ügyiratszám: 44131/1937. E bizonyítvány szövege a következő:

”A rendelkezésemre álló hiteles adatok alapján megállapítom, hogy [... személyek és születési adataik felsorolása ...] ősi magyar nemességüket, a ‘HALMAJI’ előnév és az alábbi családi címer használatához való jogukat igazolták: [következik a címer heraldikai leírása]. – Budapest, 1937. évi június hó 28-án, N.N. miniszteri osztályfőnök.“

Ezen kívül birtokunkban van egy, a címer rajzát az 1415. évi címereslevéllel pontosan megegyező módon tartalmazó Belügyminiszteri bizonyítvány is, édesapánk személyére kiállítva, a következő szöveggel:

”M.Kir.Belügyminiszter. – Szám: 261355/1940.II.a. – A rendelkezésemre álló hiteles adatok alapján ezennel megállapítom, hogy a fenti címer a Budapest székesfővárosban 1888. évi május hó 26. napján született nemes Halmaji Bor Dezső székesfővárosi könyvtári segédhivatali igazgató, budapesti lakosnak nemesi címere. – Budapest, 1940. évi január hó 25-én. – A miniszter rendeletéből N.N. miniszteri tanácsos.”

Ugyanebben az évben került sor a fenti István és Dezső első fokú unokatestvérének (Károly nagybátyjuk fiának), I. Jenőnek, valamint fiának, III. Jenő Gyulának (aki ma Iuliu Bor néven él Romániában, Petrozsényban) az igazolására is, 48141/1937 BM ügyiratszám alatt.

Az 1937-ben igazolt 8 személy, a fentebb említett, 1913-ban elismert két Bor-családbeli férfival együtt szerepel a Gerő-könyvben (ennek másolatát a 6.1. ábrában adjuk közre):

BOR (Halmaji) **Dezső** szfővárosi hiv. igazgató, *1888. V. 26. Bp.
(György – Varga Ágnes), n., e., c. 44131/1937.
Dezső, *1934. III. 12. Bp. (Dezső – Bertók Fanni), n., e., c. 44131/1937.
György, *1923. VIII. 24. Bp. (Dezső – Horváth Margit), n., e., c. 44131/1937.
István műszaki főtisztv., *1970. VIII. 3. Órsova,
(György – Fontányi Róza) n., e., c. 44131/1937.
János ig. tanító, *1870. IX. 11. Vadász (Áron – Osváth Lujza), n., e., c. 190469/1913.
Jenő műszaki tisztv., *1893. VII. 27. Resicabánya,
(Károly – Gartner Lujza), n., e., c. 48141/1937.
Jenő, *1927. III. 17. Sotanga, Románia (Jenő – Hoffmann Julianna), n., e., c. 48141/1937.
Sebestyén gépszerkesztő, *1898. IV. 7. Bp.
(István – Filiette Alojzia), n., e., c. 44131/1937.
Sebestyén, *1930. XI. 24. Vác,
(Sebestyén – Meinhardt Gabriella), n., e., c. 44131/1937.

6.1. ábra: *Gerő József «Igazolt nemesek ...» c. könyvének [A-46] a Bor család tagjaira vonatkozó részlete.*

Megjegyzés: *Bor György születési éve hibás; helyesen: 1924.*

*Az *1927-es születésű «Jenő» neve helyesen: Gyula-Károly (Iuliu).*

B. Az anyakönyvi adatok felkutatása

Kutatásunk első időszakában vidéki utazásokon gyűjtöttük össze az anyakönyvi adatok leggyorsabban feldolgozható részét, az egyes református lelkészek, illetve egyházi főhatóságai engedélyével. A jelenleg érvényes rendelkezések szerint az 1895. évig szabad az egyházi anyakönyvekben magán-kutatóknak kutatást végezniük. 1895. október 1-től az állami anyakönyvezés vált törvényessé. Az állami anyakönyvekben egyelőre nem kutathatnak magán-kutatók.

Anyakönyvi kutatásunk hatásossága és gyorsasága nagymértékben nőtt, amikor tudomásunkra jutott, hogy az egyházi anyakönyvek a "mormon" egyház által készített mikrofilmeken is hozzáférhetők. A következőkben részletesen ismertetjük ennek az intézménynek a genealógus kutatók számára rendkívül fontos tevékenységét.

A "mormon mikrofilmek"

Néhány mondattal célszerű megvilágítanunk az e téren tájékozatlan olvasó számára ezeknek a mikrofilmeknek az eredetét. A Salt Lake Cityben (USA, Utah állam) székelő *Genealogical Library* (Genealógiai Könyvtár) a Mormon Egyház (hivatalos nevén: "*Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints*" = LDS) égisze alatt működik. E vallás hitelvei a hívek kötelességévé teszik az ősök tisztelete mellett az adatszerű leszármazás kinyomozását is. Ennek megkönnyítése céljából e gazdag egyház munkatársai világszerte mikrofilmre fényképezik az anyakönyveket, s más olyan feljegyzéseket, amelyek a leszármazási (ill. amerikai bevándorlási) adatok összegyűjtése szempontjából fontosak. Ilyen módon a világon egyedülálló mikrofilm-gyűjteményt hoztak létre, eddig mintegy egymillió filmtekerccsel, amelyek eredetijét egy "katasztrófa-biztos" gránit sziklafolyosó-rendszerben helyezték el, 200 m mélyen a föld színe alatt. Az eredeti filmek másolatai a Salt Lake City-beli központon kívül világszerte számos "fiók-könyvtárban" (branch-library) állnak a családkutatók rendelkezésére. Ami a legfontosabb: a mikrofilmre vétel engedélyezési feltételei szerint az illető ország központi levéltára is kapott egy-egy másolatot. Így Budapesten az Országos Levéltárban (OL) található a Magyarországra vonatkozó filmek, amelyeket az 1962 körüli években vettek fel. Ott, megfelelő engedéllyel, magán-kutatók is használhatják ezeket a filmeket. Hazánk egyházi anyakönyveinek mikrofilmre vétele – hála az egyházi és világi hatóságok megértésének – teljesnek tekinthető.

Sajnos ez nem mondható el a történelmi Magyarország ama területeiről, amelyeket 1920-ban, ill. 1945-ben elcsatoltak. Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia hatóságai egyáltalán nem engedték be a mormonok mikrofilmező munkatársait. Ugyancsak hiányoznak a Kárpátaljára vonatkozó adatok ebből a mikrofilm-tárból. Ennek következtében – dacára az 1895-ös záró-évnek – a Felvidékről, az egykori Partiumból és a Délvidékről elsősorban csak olyan adatok találhatók a 'HUNGARY' jelzésű tekercseken, amelyek egyházi központjai a mai Magyarország területére esnek. Így pl. a Bácskára vonatkozó számos katolikus anyakönyvi adat azért kerülhetett mikrofilmes feldolgozásra, mert ez a terület a Kalocsai Érsekséghez tartozott. Ezen kívül – érdekes és fontos kivételként – Erdélyből Kolozsvárról állnak rendelkezésre anyakönyv-mikrofilmek az OL-ban is. Erdély egykor zömmel százszázalékosan lakta vidékekről, továbbá a Bánátról, (valamint a történelmi Magyarországon kívüli területek közül Bukovinából és Besszarábiából) a németajkúak által lakott helységekről számos anyakönyvi adatot őriznek különböző németországi levéltárakban, ahol a mormon mikrofilmezési akció

számára hozzáférhetőek voltak. Ilyen archivumok Németországban: az «Institut für Auslandbeziehungen» Stuttgartban, a «Staatsarchiv Ludwigsburg», az «Evangelisches Kirchenarchiv Bielefeld», valamint (elsősorban a bukovinai adatokra vonatkozóan) a volt NDK-ban a «Zentralstelle für Genealogie» Lipcsében. Ezeknek a Németországban található erdélyi, bánáti, stb. anyakönyveknek a zöme az evangélikus egyház által végzett kereszteleseket, házasságkötéseket, temetéseket és konfirmálásokat őrizte meg, s más egyházak keretéből csak viszonylag kevés adat található. Végző fokozatára tehát Erdély egykor túlnyomóan magyar területeiről – az említett Kolozsvár kivételével – sajnos sem a katolikus, sem a református, vagy unitárius anyakönyvek adatai nem szerepelnek (1988-as katalógus alapján) a Mormon Egyház Genealógiai Könyvtárának mikrofilm-gyűjteményében. Burgenlandból, s általában Ausztriából az anyakönyvi adatok mikrofilmre vétele egyelőre elég foghíjas, nem tudjuk, mi okból. Egyes vélemények szerint a katolikus egyház – feltehetően a „szekták” elleni beállítottságánál fogva – nem engedélyezte az egyházi anyakönyvek filmbevételét. Újabban néhány magyar határ melletti, de már határon túli település, legújabbanként pedig a csallóközi települések anyakönyveiről a mikrofilm másolatok a kutatók rendelkezésére állnak az Országos Levéltárban.

Számunkra természetesen a Szikszón található anyakönyvi adatok voltak a legfontosabbak. Ott 1724 tavasza óta vezették a református anyakönyveket, s ezek hiánytalanul fennmaradtak napjainkig. Az 1724 és 1895 közötti 171 éves időszakot rögzítették mikrofilmre a mormon egyház munkatársai is.

A szikszói református anyakönyvek

Első anyakönyvi adatgyűjtéseinket a helyszínen végeztük, 1984 és 1985 augusztusa között, három rövidebb látogatás alkalmából, Dr. Benkő György esperes úr szíves hozzájárulásával. A «Bor» családnév alapján végzett átnézések eredményeként ezeknek az adatoknak legalább 95%-át kijegyzeteltük: e látogatások eredménye mintegy 270 születési, 60 házassági és 130 halálozási adat volt, köztük számos olyan is, amely Bor-leánynevű asszonyok más családnévű gyermekeire, illetve férjeire vonatkozott (12 -17 képek).

E látogatások után szereztünk tudomást a „mormon” mikrofilmek létezéséről, s 1985 őszén részt vettünk a Budapesti Országos Levéltárban (OL), részben az „LDS” egyház zürichi genealógiai fiók-könyvtárában folytatott hiányzó adatok utáni kutatást. E munkánk során több mint 15000 szikszói anyakönyvi adatot írtunk ki, a Bor családra, valamint a Borokkal házassági, illetve sógorsági, vagy távolabbi kapcsolatban volt mintegy 80-90 családra vonatkozóan.

Célszerűnek látjuk, hogy részletesen bemutassuk a szikszói református anyakönyvek „megjelenési formáját”, s változó „információ-tartalmát”, mivel egyes pontok (pl. bizonytalanságok) diszkussziójának megértéséhez ez szükséges és hasznos lehet. Az itt következő példák olykor csak a helyi használatot tükrözik, máskor azonban felsőbb egyházi rendelkezésre változtatták meg az anyakönyvek vezetésének formáját, amely így más községekben is azonos időpontban és módon változott meg.

Az anyakönyvek nyelve 1787 májusáig latin volt (ritkán egy-egy magyarul meghagyott keresztnévvel, vagy szóval megtűzve). Lényegileg eddig az időpontig a gyermekek születésénél csak az apa (és a keresztszülők = „compater”) nevét tüntették fel, s az anya neve

csak az ezt megelőző 2-3 évben tűnt fel, de akkor sem konzekvensen. A magyar nyelvre történt áttérés óta rendszeresen bevezették mindkét szülő nevét.

A latin nyelvű időszakban (s még az 1830-as években is) a haláleseteknek – becslésünk szerint – legalább 3/4 része csecsemő- és gyermekhalálozás. Ezeknél a bejegyzéseknél ebben a régebbi időszakban – kevés kivételtől eltekintve – nem írták be a meghalt gyermek nevét, hanem csak az apa nevével szerepelnek ezek az adatok. Pl.: "Filiolus Stephani Bor" (azaz: Bor István fiacskája), vagy "Filiola Johannis Bor" (Bor János leánykája). A kicsinyítő képző nélküli "filius" vagy "filia" többnyire nagyobb gyermekekre utal, de e megjelölések használata nem konzekvens. Érthetően ezeknek az adatoknak a személyekhez való rendelése nem ritkán elég bizonytalan.

A legnagyobb változatosságot a házassági bejegyzések információ-tartalma mutatja. A latin nyelvű részben, majd az ezt követő magyar bejegyzésekben is, az 1800. év végéig a vőlegénynél többnyire nem adták meg, hogy kinek a fia, csak a menyasszony szerepelt mindig az apja nevével együtt, amennyiben hajadonról volt szó. Ebben az 1787-1800 közötti magyarnyelvű időszakban néhány soros szöveget írtak be a házasságkötéseknél, pl.:

(∞1793. jan. 7:) – «Nemes Jótzik István zászlótartó eljegyezvén magának NT Farkas Miklós özvegyét, Ns. Bor Évát, ezen b. tanúk, u.m. (...) Bor István (...) előtt, minekutánna a fels. királyi rendeletek szerint háromszor kihirdettettek, összeeskettettek ...

Az özvegy asszonyok újrահázasodásánál változó a bejegyzések minősége: időnként csak mint "X.Y. özvegye" szerepel, de elég gyakran megadják a leánykori nevet, és – bár ritkán – még az apa nevét is.

Az 1801-1820 közötti szakasz szűk rovataiban csak a vőlegény és menyasszony neve és (mint új adat) kora szerepel, a házasulók apjának a neve hiányzik ebben az időszakban. 1821-től kedvezően változtak meg az egyház előírásai a házassági anyakönyvi bejegyzésekre vonatkozóan: minden összeeskötést ekkortól ismét néhány soros szöveggel írtak be az anyakönyvbe, amelyet legjobban egy példával mutathatunk be:

(∞1821. máj. 16:) «Nemzetes Vétsei István ifjú legény, néhai Tisztelendő Nemes Vétsei Sigmond fia, Nemes Benedikti Annával, Szt.Péteren lakó Nemzetes és Vitézlő Benedikti József úr hajadon leányával ...».

Ebben (az 1852-ig tartó) időszakban tehát hiányzik a házasulók kora, de különben lényegileg minden fontos azonosítási adatot megtudunk a szövegből, legalábbis az esetek túlnyomó többségében. Itt az "ifjú legény", ill. "hajadon leány" elsősorban nem a fiatal korra, hanem a családi állapotra utal. Idősebb korban először házasodó férfiaknál előfordul néha a "nőtlen férfi" kifejezés is, és a múlt század közepétől már ilyen esetekben a "nőtlen" a családi állapot hivatalos megnevezése. Az özvegy emberek és asszonyok újrահázasodásánál igen gyakran beírták az előző, elhunyt házastárs nevét is, és ez nagyon fontos járulékos adat az egyértelmű azonosításoknál. Egy példa erre:

(∞1838. ápr. 23:) «Nemes Bor János, Helv. Vttó. [= helvét vallástételt tartó] özvegy férfi, első feleségének Nemes Kalas Erzsébetnek [N.B.: elírás; helyesen: Máriának] halála után eljegyezvén jövendőbeli házastársul Nemes Hatvani Susannát, Néhai Nemes Hatvani István Helv. Vttó. leányát, elő mutatódván a nevezett leány keresztlevele, s erre Tekintetes N. Iváncsik Vitéz János úrnak, T.N. Abaúj V. Megye Alispánjának ... kiadott, mind a három

Templomi kihirdetésről felmentő levele, Nemes ... etc. és Vadászi Sámuel jelenlétében összeeskettettek».

Egy másik példa az özvegyek bejegyzési módjára a következő:

«R.Szabó István özvegy embert, első feleségének, Szőcs Zsuzsánnának halála után ... Nagy Gábor özvegyével, Kis Zsuzsánnával, Alsóvadásról, ... tanúk előtt összeesketttem».

Ebben a 32 esztendő időszakban még egy fontos információ-típust találhatunk, amely azelőtt, és 1852 után megint csak – sajnos – nem szerepelt. Abban az esetben ugyanis, ha csak az egyik házасuló fél volt szikszói lakos, s az esküvőt a másik fél lakóhelyén tartották, bejegyezték az anyakönyvbe, hogy «a három úrnapi (= vasárnapon) történt kihirdetésről a bizonyság levelet (vagy: testimoniálist) kiadtam». Erre is bemutatunk egy példát:

(∞1830. márc. 22:) «Nemes Bor István ifjú legénynek, Néhai Ns. Bor Mihály fiának, aki Aszalón lakos Vita János hajadon leányát Máriát eljegyezte, három Urnapon tett kihirdetésről szóló bizonyóságot kiadtam.»

Ezek az adatok gyakran fontos támpontot jelentettek a Szikszóról elkerült családtagok további életútjának, elsősorban gyermekeik születésének nyomon követésére más községekben.

Számos esetben beírták ebben az időben a prédikátorok azt is, ha egy református leány katolikus férfihoz ment feleségül. Erre Bor Zsuzsanna (György leánya, *1794) házassága lehet példa Jakab Andrással, amelyre vonatkozóan a következő szöveget olvashatjuk:

(∞1822. máj. 5:) «Jakab András Romai Catholicus, Kupáról szakadt ifjú legény eljegyzett mátkájával Nemes Bor Susannával, néhai Nemes Bor György leányával, háromszori ... kihirdetés után összeeskettettek, Tisztelendő Plébános Zalay János úr által. – Mivel a leányzó református, ezért jegyeztem ide, mint Ekkleziánk tagját. (Garas István prédikátor).»

1852-től ismét táblázatos beosztása van az anyakönyveknek. Egyes lelkészek, így a gagybátori anyakönyv vezetője, részletesen beírta az új formájú anyakönyvekre vonatkozó rendelkezés szövegét is, amely pl. a keresztelesekre vonatkozóan így hangzott:

«Miután a keresztelek anyakönyvi beírását tárgyzólag a Csász. Kir. Vallás és Közoktatási minisztérium által egészen új modorú rovásos mintatáblák rendeltettek minden Lelkészek által használatba vétetni: az eddigi alaku rovatos beírás ezennel félbe hagyatik, megszünttetik, kezdődven az új modorú beírás (...) mégpedig az 1852^{ik} év elejétől...»

Ezekben a házassági anyakönyvekben most már helyet biztosítottak mind a házасulók korának, mind a szülők nevének. Innen kezdve konzekvensen szerepel a vőlegény foglalkozása, valamint mindkét házасuló fél lakóhelye és házszáma is. Az adatok részletesebbé és megbízhatóbbá válása azzal függhet össze, hogy az egyházi anyakönyvek kivonatait mindinkább hivatalos okmányoknak tekintették, míg nem 1895-ben az állami anyakönyvezés át nem vette ezt a szerepet. A XIX. század elején azonban – úgy tűnik – ez a félhivatalos okmány-jelleg még nem alakult ki teljesen, és egyes lelkészek sajnos nem mindig fektettek súlyt a bejegyzések feltétlen hibátlanságára. Így nem ritkán zavart okozó elírásokra bukkanunk, többnyire az egyik vagy másik szülő keresztnévvel, sőt, az anya teljes nevével kapcsolatosan is. A halálozási anyakönyveknél az elhunytak kora a legkevésbé megbízható adat.

Külön meg kell emlékeznünk a "Nemes" (Ns.), illetve "Contribuens" (contr.), tehát adófizető, azaz nem-nemes társadalmi kategóriák feltüntetéséről. Ezek bennünket ma elsősorban azért érdekelnek, mert azoknál a Bor családdal rokonságban lévő családoknál, amelyeknek volt nemesi és nem-nemesi ága is (pl. Farkas, Göntzi, Lengyel, stb.), a cím, ill. kategória feltüntetése megkönnyíti az egyes családfa-részletek összefüggéseinek kiderítését. Annak idején, amikor a nemesi előjogok még érvényben voltak, e kategóriáknak természetesen még az elszegényedett, birtokkal nem rendelkező, paraszti sorba süllyedt családok számára is reális jelentősége volt.

A latin nyelvű időszakban (tehát III. Károly király és Mária Terézia kormányzata idején, valamint II. József uralkodásának első kétharmadában), igen ritkán, és nem konzekvensen tüntették fel a "Nobilis" titulust a szikszói anyakönyvekben. A magyar nyelvű időszakban mind gyakoribb, ha nem is teljesen általános a nemesi cím feltüntetése, s az 1801-ben kezdett táblázatos formájú anyakönyvekbe minden esetben beírták mind a "Ns.", mind a "contr." kategóriához való tartozást, egészen 1820-ig. Az 1821-ben megkezdett részletes, szöveges házassági bejegyzéseknél a "Nemes" címet mindig feltüntették, új adatként még a menyasszony apjánál is, és e cím hiánya általában egyenlőnek tekinthető a "contribuens" kategóriához való tartozással. Csak egy-két kivételes esetben, feltehetően megkülönböztető céllal, írták ki szóval, hogy "Contr.". Ugyanígy viszont, nyilván tévedésből, illetve felületességből olykor elmaradt a nemesi titulus feltüntetése.

1848/49-ben, amikor a nemesi előjogok megszűntek, a Szabadságharc idején még ingadozott a nemesi cím beírása, s az többnyire hiányzik. Az ezt követő években, amidőn ennek már valóban nem volt gyakorlati jelentősége, ismét meglehetősen rendszeresen szerepel a "Nemes" (vagy "Ns.") cím, nyilván megszokásból, hagyományból, illetve megkülönböztető céllal. De az egykori kisnemesi családok tagjainak a foglalkozása ekkor már többnyire földműves, vagy kézműves. A tanult (orvos, ügyvéd), illetve hivatalos viselő ember titulusa ekkor "Tekintetes" volt, ami már többet jelentett a társadalmi ranglétrán, mint a hagyományörző "Nemes" cím.

Megjegyezzük, hogy egyetlen egy esetben sem találkozunk "nemesi előnévvel" az egyházi anyakönyvek időszakában, egyetlen birtokát vesztett kisnemesi család nevével kapcsolatosan sem. Egyes családoknál "alias" névként, vagy megkülönböztető eredet-megjelölésként előfordul egy-egy előnév hangzású alternatív név, pl. a nemes Szuronkai Szarka, vagy a nem-nemes Szalatsi Farkas család esetében, de rendkívül következtetlenül, és mindenféle változatban. "Valódi" előnév csak a ténylegesen földbirtokos családoknál fordul elő, de ezeknél sem mindig, pl. a Borsodban nagy birtokokkal rendelkező Kiscsoltói Ragályi család szegényebb szikszói ágánál sem.

A halálozási bejegyzésekről már megemlékeztünk röviden a gyermekhalandóság kapcsán. Rendkívül hű tükröi ezek az anyakönyvi adatok az egyes időszakokban nagyszámú áldozatot követelt járványoknak is. Elsősorban az 1739. évi pestisnek, és az 1831. évi kolerának volt Szikszón is nagyon sok áldozata, de "kisebb" járványokat tükröz, pl. 1777-ben és 1783-ban is a halálozások hirtelenül megnövekedő száma. E járványok nyomában egy-egy család olykor csaknem teljesen ki is pusztult. Így pl. Bor I. Györgynek (1701-1775) az 1739. évi pestiskor meghalt a felesége, s mindhárom kisgyereke! (Ez az ág aztán csak György második házassága révén élt tovább.)

A halál oka csak kb. 1800-tól szerepel rendszeresen az anyakönyvekben, s ezt megelőzően csak szórványosan írták be a halál okát. Úgy tűnik, ebben a korábbi időszakban az

egyházi nyilvántartás számára fontosabb adat volt az, hogy a temetés *”cum cantu”* (énekel), vagy *”cum concione”* (sírbeszéddel) történt-e. Nyilván különböző volt e temetési típusok ára, s akkortájt az anyakönyvek *”könyvelési”* jellege fontosabb volt, mint az okmányszerű pontosság és részletesség.

Olykor egy-egy halottat hosszasan parentáltak el a bejegyzéskor, pl. ha az elhalálozás oka valami szokatlan baleset volt (pl. egy gyermek belefulladt a Bársonyos folyócskába, vagy leesett a szénakazalról az ekevasba), vagy ha prominensebb személyről, pl. a község lelkipásztoráról volt szó. Akik az egyház körüli tevékenységükkel érdemeket szereztek, szintén kaptak egy néhány soros részletezést, mint pl. *”ősnagybátyánk”*, Bor János, akinek az 1775 április elején lezajlott temetésénél a következő szöveget olvashatjuk:

«Johannes Bor, annorum 47, per Annum et aliquot dies Aedituus ex omni parte fidelis, 31 Martii circa 12 horam matutinam, in lingua paralysim parvus, per quam subito loquendi facultatem amittendo, post 98(?) circiter horas, animam Creatori suo commendavit. Sepultus est con concione.» [Azaz: Bor János, 47 éves, évek során minden szempontból hívséges; március 31-én kb. reggeli (azaz déli) 12 órakor nyelve megbénult, minek folytán a beszédképessége megszűnt, s kb. 98 óra múltán (megj.: a szám rosszul olvasható) lelkét Teremtőjének ajánlotta. Eltemettetett sírbeszéddel.]

Az anyakönyv táblázatos magyar időszaiban természetesen nem voltak már ilyen részletes bejegyzések, de minden esetben megadták a halál okát is. Persze ezeknek a megjelöléseknek egyike-másika a mai olvasó számára nem egészen egyértelmű. Gyakori pl. a *”sínylődés”*, mint halál oka, de ez – éppen a gyakorisága miatt – valószínűleg nem *”nyomorgás”* értelmű volt, hanem általános testi leromlottságot jelenthetett. 1831-ben a járvány kezdetekor még magyarul az *”epekór”* kifejezést írták be, majd pár hét múlva hozzátették, *”amit kolerának neveznek”*, s ettől kezdve koleraként szerepelt. Gyakori a múlt században, főleg gyerekeknél a *”petecs”* (vagy: *petets*) nevű betegség, ami valószínűleg azonos a diftériával.

Érdekes arról is megemlékeznünk, hogy az anyakönyvek olykor egy-egy egyházi, vagy családi kitagadással végződő személyes krízist, rendkívüli időjárás, vagy közeli háborús események emlékét is megőrizték a késői olvasók számára. Első krízis-típusra álljon itt a következő példa, ahol 190 év távlatából a nevet már diszkréten elhallgatjuk:

«Ns. Sz.I., mivel egész élete részegeskedése, korhelysége miatt botrányoztató volt, halálakor is Ekklesián kívül találtatott, minden éneklés és harangozás nélkül temettetett el ... élt 40 évet.»

Vécsey Zsigmond, aki 40 évig (1780-1820) volt Szikszón prédikátor, egyik leánya házasságával kapcsolatosan a következőket jegyezte be az anyakönyvbe:

«(∞1816. december 22:) Te[kinte]tes Köntss Miklós (30 éves), Róm. Kath., Mélt. Bárány Perényi Directora, és volt Ns. Vécsey Katalin, ide való prédikátor ref. leánya (25 éves). Több mint ... esztendőktől fogva öszve szövetkezvén ezelőtt öt héttel a leány Miskolczra vette magát, ... szülei híre nélkül elhozott, és öszve eskettetett a Kassai nagys. püspök dispensatiojával, ide való Tisztelendő Plébános úr által, *vóltt* atyja Vécsey Sigmond prédikátor holtig való gyászára, a népnek nagy botrányoztatására.»

Az (általunk kiemelt) "volt" szócska kétszeri beiktatása hangsúlyozza a szülői akarat ellenére házasodott leány megtagadását...

Nem Szikszón, hanem Nádudvaron olvashattuk az anyakönyvben a következő, szinte krónikási, "meteorológiai" jellegű feljegyzéseket:

«Tudomásul későbbi koroknak: 1770 évben olly rendkívüli árvíz vót, hogy a Hortobágy mellékén egyedül a halmok látszottak.» – «1797 Julius egy szombatján oly meleg szél fűtt, mintha láng csapkodta volna az ember orcáját, egész éjfélig, mikor az idő hirtelen megváltozván, olly hideg eső lett, hogy számtalan barom ki nem álhatá, megdöglött belé.» – «1816. jan. 29^{kén} és márc. 29^{kén} mind a két napon olly rettenetes hófergetegek vóltak, mellyeknek egy-egy 24 óra alatt számtalan emberek, barmok és madarak lettek áldozataivá, és temérdek házak roskadtak össze.»

Hogy a Szabadságharc milyen erősen beleszólt Szikszón is elődeink megszokott életmenetébe, ezt példázza a Szikszón 1848. december 28.-án kötött házasságra vonatkozó adatok mellett, a lelkész következő feljegyzése a lap margóján:

«Ezen a' napon volt Szikszó alatt a' csata a' Magyarok és Osztrákok közt. A' magyarok részéről Mészáros Lázár, a' másik részről pedig Schlick volt a vezér.»

A Szabadságharc közvetve is erősen tükröződik a házassági anyakönyveken: amíg más években a házasságkötések túlnyomó többsége, a régi hagyományoknak megfelelően a farsang időszakára esett, s többnyire csak az özvegyen maradottak házasodtak az év többi részében, 1849-ben januárban egyetlen házasság sem volt, februárban csak egy özvegy-pár házasodott, s az egész farsangban csak egyetlen olyan házasság volt (az összesen 7 között), ahol a vőlegény nem-özvegy ember volt! A legények túlnyomó többsége nyilván honvédként katonáskodott. Még évek múlva is feltűnik a bejegyzéseknél a Szabadságharc emléke, ill. következményei, mint pl. a következőkben:

(∞1851. március 28:) «Ns.Hatvani Gergely (néhai Ns.Hatvani Sámuel fia), ifjú legény, néhai Kalas Andrásnak – *ki köztudomás szerint mint Nemzetőr a' kassai csatában elesett* - özvegyét, Hegyi Erzsébetet ... eljegyezte, s ... összeesketttem».

Ezekkel a példákkal kívántuk illusztrálni, hogy az anyakönyvek böngészésekor a családi adatokon túlmenően is kinyílik a családkutató előtt a múlt, meghitten ismerőssé válik az egyes régi prédikátorok kézírása, esetről esetre életre kelnek a kis mezőváros eseményei, megelevenednek alakjai. A mikrofilm-olvasó szoba sötétjében olykor egészen elfeledjük a jelent, gondolataink visszaszállnak rég porladó elődeink világába Szikszóra, és szinte kortársaikká válunk magunk is...

Szikszón az anyakönyvek mellett fennmaradtak az úgynevezett egyházi prothocollumok is, melyek az egyházközség életével kapcsolatos bejegyzéseket tartalmazzák [31131 sz. tekercs]. A legkorábbi bejegyzés 1526-ból származik. Az anyakönyvezés megindulásáig, tehát 1724-ig nem találunk a Bor családdal kapcsolatos feljegyzést, később is csak néhány rövid bejegyzést Bor Jánosról, mint egyházfőről, 1767 és 1775 között.

A Szikszóról elvándorolt elődeink anyakönyvi nyomon követése

A család emlékezetében élő hagyományok nélkül megszakadna a családtörténet útjainak nyomon követése azokon a pontokon, ahol egy-egy előd elvándorolt Szikszóról. Ez az elvándorlás valószínűleg az anyakönyvek előtti korokban is folyt, de erről csaknem lehetetlen adatokhoz jutnunk. A XVIII. század végétől ismerünk családunk egy-egy ágában elvándorlásra vonatkozó adatokat. Majd a XIX. század folyamán, és a XX. század elején lassanként minden ág tagjai másfelé keresték boldogulásukat, s a Bor családnév eltűnt Szikszóról, ahol mintegy három évszázadig a városka életének részesei voltak elődeink, s csak az ottani és a közeli környékbeli családokkal házasodtak. Amikor 1985-ben egyszer ott jártunk, s a Tanácsházára is bekopogtattunk adatok reményében, egy tanácsai alkalmazott azt mondta, hogy ő 15 éve dolgozik ott, de ezzel a névvel nem találkozott...

Az azóta összeállított adatokból tudjuk, hogy az utolsó férfi-Bor, aki ezt a nevet Szikszón viselte, 1942-ben halt meg. Az ő asszony-lányai, akik még Bor Juliannaként, ill. Bor Zsuzsannaként mentek férjhez, 1973-ban, ill. 1956-ban hunytak el, s ekkor valóban kihunytt Szikszón családunk neve. A Bor családbeli anyák, nagynanyák, szépanyák sorát azonban igen részletesen kikutattuk munkánk során, s tudjuk, hogy számos más családban folytatódott Szikszón is a Bor "vér". Ezekre a leányági rokonságokra később kanyarodunk majd vissza.

Milyen nyomokon elindulva tudtuk követni családunk különböző ágainak adatait az elvándorlás után? S hol tűnnek el ezek a nyomok az ismeretlenben? Erről számolunk be a következő részben.

A Szikszóról elvándorolt családtagok és leszármazottaik adatait 1895-ig, az egyházi anyakönyvek mikrofilmre vételének végső időpontjáig, számos város és község anyakönyvei, illetve az anyakönyvekről készült mikrofilmek tanulmányozása útján állítottuk össze. Más adatokat a megfelelő ágak ma élő tagjaitól kaptunk meg.

Az elvándorlási irányokról, azaz az új lakóhelyek hollétéről csak kevés esetben kaptunk közvetlenül információt a rendelkezésünkre állt anyakönyvi, illetve nemesség-igazolási adatokból. Így pl. családunk egy lelkész (később esperes) tagjáról, V. Istvánról (1761-1838) – amint erről már előbb írtunk – az 1818. évi nemesség igazoló okmány mondja el, hogy előbb Debrecenben végzett teológiai tanulmányokat, s ezután Okányban majd Zsadányban volt eklézsiája. Az ő unokaöccse, Péter (1797-1868) szintén teológiai végzettségű volt: ezt abból tudtuk meg, hogy 1820-ban visszament házasodni Szikszóra, s a házassági anyakönyvbe bevezették, hogy "Kötegyánban református iskola tanító".

E Péter fia, I. Áron (1828-1885), ismét teológiát végzett, s részben "rektor"-ként (iskolamester), részben lelkészként működött. Mivel születése, és tevékenységének egy része a mai határokon kívülre esett (Tenke, ill. Vadász, Arad megye; ma Románia), ahonnan nem tudunk anyakönyvi adatokhoz hozzájutni, különösen szerencsésnek mondhatjuk magunkat, hogy halálakor részletesebb szöveget írtak be a kötegyáni anyakönyvbe, ahogy ez szokás volt megbecsült lelkészek elhunytakor:

«†1885 január 30: Bor Áron, református lelkész, özvegy, 57 éves. Halál oka: tüdővész. Születési helye: Tenke. Lakhely: Kötegyán. Sarkadon 17 évig mint rector, Vadászon 10 évig mint lelkész, Kötegyánban 8 évig mint lelkész működött. Maradt 7 gyermeke, kettő kiskorú, Lajos és János.»

E családok adatainak a részleteit aztán az említett községek anyakönyveiből tudtuk meg.

Különösen fontos "nyom" volt Bor István nagybátyánk 1941. évi *«Emlékirat»*-ában a következő szűkszavú személyi adat, a család akkor élt tagjainak – igen hiányos – névsorában: "IV. Péter, I. Samu fia, született 1858-ban, gazdálkodó, és bihari Körös-Nagyharsányban él." [Ismét emlékeztetünk rá, hogy István nagybátyánk személynév-számozása általában nem azonos a miénkkel.] – E nyomon elindulva Körösnagyharsányban megtaláltuk előbb a temetőben e Sámuel (1830-1888) sírját, majd néhány ma élő leszármazottját is. A szálak elvezettek azután a ma Gyulán élő (VIII.) Imre (*1923) rokonunkhoz, akitől számos fontos adatot kaptunk, amelyek alapján azután 1895-ig a körösnagyharsányi, kötegyáni, sarkadi és más anyakönyveket részletesen feldolgoztuk. Ez a "Sámuel-ág" bizonyult végül családunk legnépesebb ma is élő ágának. Az ág legutolsó generációira vonatkozóan Budapesten, Fóton, s többfelé az országban több távoli rokont kerestünk fel személyesen, a láncszerűen kapott újabb és újabb címeken, s a családfákat végül a tőlük kapott adatokkal egészítettük ki.

Hosszabb "nyomozás" volt szükséges a fent említett Áron lelkész utódai közül az 1945 után az Egyesült Államokba kivándorolt idősebb és ifjabb Jenő és családjuk felkutatásához. Amikor a keresés 1984-ben (Hézsely Ferencné sz. Hornyák Borbála, Calgaryban (Kanada) élő régi kedves barátunk hathatós segítségével) eredményre vezetett, az idősebb Jenő, volt m. kir. honvéd vk. altábornagy (1895-1979) már nem élt. Fia azonban készségesen megadta az édesapjától reá maradt adatokat, és e munkánk során később is folyamatosan együttműködött velünk.

A másik amerikai családi vonal megtalálásában egy szerencsés véletlen is segítségünkre volt. Egy szikszói látogatás során, amikor az egykori szikszói Borok legközelebbi ma élő leszármazottait kerestük, a Ruszkai családhoz kopogtattunk be. Az utolsó Szikszón született Bor István (számozásunkban a XVI.) egyik nővérét, Zsuzsannát ugyanis Ruszkai Lajos vette feleségül, és három fiuk közül az idősebb Sándor ma is Szikszón él. Történetesen épp látogatóban volt nála az Egyesült Államokból bátyja, Ruszkai László (Louis), aki még a két háború között vándorolt ki. Tőle tudtuk meg az 1914 körül szintén Amerikába kivándorolt (XVI.) István – ő volt az utolsó Szikszón született Bor! – egyetlen gyermekének, Helen-nek címét Niles, Ohio-ban, ahol apja is hosszú ideig élt. Helennel így sikerült felvenni a levelezéses kapcsolatot, s megtudni a szüleire és saját családjára vonatkozó adatokat.

Egy másik "leányági" rokon, Dohy Árpád (1929-1999), Bihar megye romániai részén élő református lelkész "megtalálásáról" is ide kívánczik néhány szó. A Péter-ágból (lásd a VIII. fejezetben a 10. sz. családfát) V. István református esperes (1761-1838) négy életben maradt fia közül csak a legfiatalabbnak, Károlynak leszármazottairól volt néhány adatunk KEMPELEN BÉLA könyvéből, illetve OSVÁTH LAJOS Bihar-vármegyei főlevéltáros összeállításából, amint erről az A pontban már szóltunk. E nemzedékrend Nagyszalontán ért véget, s II. Géza és húga Klára születése (*1903, ill. *1906) még szerepelt rajta. Ezen a régi nyomon elindulva ellátogattunk a határon túlra, Nagyszalontára, ahol Danielisz Endre Arany János-kutató és felesége szerencsére útba tudott bennünket igazítani. Elmondták, hogy Bor Klára férje Dohy Árpád református lelkész volt (e vonal erős lelkész-tradíciójának megfelelően), s mindkét Dohy-fiú is lelkész: Lajos Gálospetriben és ifj. Árpád Bihar községben (román neve: Biharia). Levél megkeresésünkre ifj. Dohy Árpád atyámfia készségesen megírta számunkra ennek az ágnak a hiányzó adatait. Az ő révén kaptuk meg az 1974-ben elhunyt Bor (II.) Géza második feleségének budapesti címét, aki a még hiányzó adatokat is megadta. Azóta ifj. Dohy Árpád már elhunyt, Dohy Lajos Magyarországra költözött.

Itt említjük meg, hogy V. István, zsadányi esperes József fia 1821/22-ben többször szerepel egy ügyben, melynek lényege, hogy József, aki ács volt, szakmai gyakorlat céljából Stájerországba ment [*Acta generalia*, 1821. év, no. 13443 és 1822. év, no. 121]. Mivel nem volt útlevele, a legutóbbi katonai rendelkezések értelmében befogták a katonasághoz, bár mint nemes embert, még ha nincs is útlevele, nem lett volna szabad besorozni. Végül hosszabb bürokratikus huza-vona után áthelyezték a Máriássy gyalogosokhoz, majd otthon szabadságot kaptak, így magyar főparancsnokság alá került. További sorsáról nem tudunk. – V. István, zsadányi esperes Benjámin fia is szerepel egy peres ügyben 1847-ben, Bihar megyében [*Acta generalia*, 1847. év, no. 7897 és 8089], tehát ekkor még élt. Nem tudjuk, hogy mikor halt meg, és voltak-e gyermekei.

Unokatestvérünk, Makk Istvánné, Martin Irma (Bor IX. György nagyapánk unokája) útmutatása vezetett a 2. sz. családfa-részleten szereplő Károly-ágbeli unokatestvéreink közül Kürtösiné Romák Eta, Horváthné Romák Rózsa és a Temesváron élő Macsekné Romák Ida megtalálására (ők Bor III. Károlynak, nagyapánk öccsének unokái). Macsekné Idától kaptunk azután további erdélyi, ó-romániai és németországi címeket ebből az ágból (Seyfried Gyula, Bor Margaréta, Csillik Eugén), akiknek írva ismét további adatokhoz jutottunk. Bor Armand címét egy nagyváradi telefonkönyvben találtuk meg, s ő is értékes adatokat adott meg szüleinek, nagynénjeire és ezek leszármazottaira vonatkozóan. Ezeket az adatokat további részletekkel gazdagította Lévárdi Józsefné (sz. Hartmann Jolán: Bor II. Lajos unokája), budapesti rokonunk (†1990).

A Romániában élő rokonaink közül egyik-másiknak a válaszára néhány évig várnunk kellett. De az 1989 karácsonya körüli forradalom után rövid idővel megjött az addig megfélemlítettek válasza is! A hallgatás éveiben éppen ezért különösen hálásan vettük a Resicán élő, akkor 80 éves (1985) Seyfried Gyula (szintén III. Károly unokája) kedves, rokoni hangú válaszlevelét és adatait. Ebben az ágba azonban sajnos (egyelőre) nem járt sikerrel Bor III. Károly legidősebb leányának, Vilmának a leszármazottai utáni kutatás.

Ami nagyapánk ifjabb öccsének Benjáminnak a leszármazottait illeti, mindaz, amit róluk tudunk, a Budapesten élő Péterfi Andorné (sz. Daubner Margit), ill. az ő unokahúga, Jándi Károlyné (sz. Oszás Margit) szíves közléséből származik. Péterfi Andorné Bor Benjámin egyetlen ma élő unokája, Jándi Károlyné pedig az egyetlen Benjámin-dédunoka.

Különösen fájó számunkra, hogy pont a mi vonalunkon hiányzik két fontos anyakönyvi adat: nem tudjuk, hogy dédapánk, VII. István, és ükapánk, VI. István (ő az, aki a fejezet A részében tárgyalt 1818. évi nemesi igazoláskor "obsitos"-ként szerepelt) hol és mikor haltak meg. Amint a nemességigazolások ismertetése során erről szóltunk, dédapánk az 1820-as években Torontál vármegyébe költözött. Bánszentmiklós, Nagyszentmiklós és Nagylak helységekből ismerünk adatokat élete különböző fázisaiból. Lehet, hogy e helységek egyikében hunyt el, de Romániából lehetetlen ilyen jellegű adatokhoz jutni. Azt nem tartjuk valószínűnek, hogy ő is Resicabányán halt volna meg, mint (második) felesége, dédanyánk (sz. Mészáros Juliánna, megh. 1886). Ugyanis az előbb említett Seyfried Gyula, az 1985-ben még Resicán élt rokonunk biztosan megküldte volna részünkre a többivel együtt ezt, a vele közös dédapánkra vonatkozó adatot is, ha ismerte volna. Újabb kérdésünkre nem kaptunk már választ idős rokonunktól. Ha dédapánk nagyapánkkal (tehát nem annak Károly öccsével) élt volna idős korában, ez ismét olyan területeket jelent (a Bánságot, s Krassó-Szörényt le Orsováig, majd a Bácskát), amelyek hazánk 1920 utáni határain kívül esnek, s ezért anyakönyvi kutatás számára nem hozzáférhetők.

Az ő édesapja (ükapánk), VI. István, 1805-ben 37 éves korában maradt özvegyen, hatéves kisfiával. (Egyéves Mária leánykája hét hónappal az édesanya halála után szintén meghalt.) A fejezet elején részletesen ismertetett 1818. évi tanúvallomások szerint obsitos ükapánk akkor még Szikszón élt, 50 éves özvegy emberként, s ott élt szabólegényként a nem sokkal ezután Torontálba költözött fia is. Más ügyben kutatva, a Borsod megyei Nyomár község anyakönyvi filmjén a következő halálozási adatra akadtunk, az 1831. évi kolerajárvány heteiben:

”†1831. nov. 1: Nemes Bor István felesége, Kovács Mária; halál oka: cholera“.

Mivel Borsod megyében másik nemes Bor családról nem tudunk, komoly valószínűsége van annak, hogy ükapánk, esetleg a fia Torontálba költözése után, viszonylag idősen újra megnősült, s ez az ő feleségének a halálozási bejegyzése. Mivel a bejegyzés nem özvegy asszony halálát jelzi, ükapánk – ha ez az ő felesége volt – ekkor még (tehát 63 évesen) élt. Szikszó 30-50 km-es körzetében Abaúj-Torna, Borsod és Zemplén vármegye mintegy 180-190 községe anyakönyveinek a filmjeit kutattuk végig a szóba jövő időszakra vonatkozóan, de egyetlen Bor István halálozására sem bukkantunk. Ezért valószínűnek tartjuk, hogy másodszor is megözvegyülvén, öregségére leköltözött egyetlen fiához Torontálba, s ott halt meg, valószínűleg a harmincas-negyvenes évek során.

További (nem jelentős) hiányok a kötet végén található családfákból és táblázatokból világlanak ki.

Összefoglalva tehát: a saját, igen alapos és sok időt igénybe vett helyszíni, anyakönyvi és levéltári kutatásaink mellett rokonaink közül elsősorban a következők segítségének köszönhetjük, hogy az anyakönyvi időszakra gyakorlatilag teljesnek tekinthető családfához vezető adatokat megszerezhettük: III. Jenő (USA), VIII. Imre (Gyula), Armand (Nagyvárad), Helen (USA), Iuliu (Petrozsény), továbbá Ruszkai Sándor (Szikszó), Ruszkai László (USA), Dohy Árpád (Bihar), Makk Istvánné, Péterfi Andorné, Jándi Károlyné és néhai Lévárdi Józsefné (Budapest), valamint Macsek Ida (Temesvár) és Seyfried Gyula (Resica). A Zágonyi Vilmához (VII. Péter unokája) vezető nyomokról a C pont végén emlékezünk meg, a családi levelekről szóló szakaszban.

A következő megjegyzés kívánczik ahhoz a tényhez, hogy a legutolsó generációkra vonatkozó adatok egyes ágakban ”foghíjasak“, így pl. a házasságkötés dátuma többnyire hiányzik (lásd az 1. Anyakönyvi táblázatot az utolsó fejezetben). Itt csak azokat az adatokat vehettük fel ebbe a gyűjteménybe, amelyet a meglátogatott, vagy levélben megkeresett rokonok önként közöltek velünk. Mint említettük, 1895-től már az állami anyakönyvek érvényesek, s ezeket nem vehették filmre a Utahi Genealógiai Könyvtár (mormonok) munkatársai. A saját águnkban (pl. elhunyt nagynénénk esetében) a hozzávetőlegesen ismert halálozási évek alapján megkértük a (néha hosszabb nyomozás után kiderített) illetékes budapesti kerületi anyakönyvi hivataltól a halálozási anyakönyvi kivonatot, amelyből kiviláglott e személyek születési dátuma és helye is. A többi ágra nem terjesztettük ki az ilyen módszerrel történő kiegészítést, mert ez túl időigényes és költséges is lett volna. Az a véleményünk, hogy az érdeklődők, elsősorban az utánunk következő generációk tagjai bármikor könnyen kiegészíthetik az itt közölt anyakönyvi adatokat az őket érdeklő ágakban. Elsőrendű célunkat, a részletes és pontos családfa leányágakra is kiterjedő megszerkesztését e rész-adatok nélkül is teljesítettük.

= = =

C. Egyéb források szerepe a rokonsági összefüggések felderítésében

A nemesi iratokon és anyakönyvi adatokon kívül a következő források felkutatása és áttanulmányozása szolgáltatott még további – bár természetüknél fogva kevésbé alapvető – adatokat az újkori családfák és életpályák teljesebbé tételéhez: Szikszó mezőváros tanácsának jegyzőkönyvei, a kassai levéltárban talált hagyatéki és tanúskodási okiratok, az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött gyászjelentők, a Debreceni Teológiai Könyvtár és egyéb református egyházi jegyzőkönyvek információi és egyes néhai rokonaink életútjával kapcsolatos írások, pl. munkavállalási igazolások, levelezés, stb. Az ezekből a forrásokból megismert adatokról számolunk be ebben a pontban.

= = =

Szikszó város jegyzőkönyvét az Országos Levéltárban található mikrofilmen [3547-es *tekercs*] tanulmányoztuk át ismételten, míg a Sárospataki Levéltárban egy helyszíni látogatás alkalmával végeztünk kutatást. E két forrás adatai részben kiegészítik egymást, ezért célszerű együtt tárgyalni őket.

Az Országos Levéltárban lévő mikrofilmre vett anyag – a címe szerint – az 1708 és 1840 közötti időszak "protocollumait", azaz tanácsulési jegyzőkönyveit tartalmazza. Valójában a jegyzőkönyvek – ha hiányosan is – 1856-ig szerepelnek a filmen, amely a legvégén még etnikum-statisztikát is tartalmaz 1867-ből, s felekezeti statisztikai adatokat az 1867, 1870 és 1891 évből. Ugyanakkor a film legeleje, amely másfél évtizeddel régebbre nyúlik vissza, mint a református anyakönyvek, s így különös érdeklődésünkre tarthat számot, helyenként hiányos, nem folyamatos.

A feljegyzések zöme a tanács tagjainak és a tisztségviselőknek évenként, december legvégén, illetve január elsején történt megválasztásával kapcsolatos, vagy a szőlőhegyek egyes telkeire vonatkozó vitákat, "ellenzéseket" örökít meg. Az 1709. év elején fel is sorolja a jegyzőkönyv a tanács által tárgyalt vitás ügyek jellegét:

«Pap István úr bíróságabeli contradictiók, inhibiciók, protestációk és egyéb törvényes Remediumok ekképpen következnek.»

Az említett "contradictiók" (ellenzések) képzik a leggyakoribb témát, s két formulával találkozunk gyakran: "ellenzi vérségére", ill. "ellenzi szomszédságára". E jogi formulák feltehetően rokonságon alapuló, illetve a szomszéd jogtalan "hozzákanyarítása" alapján vélt sérelmekre utalnak. Az első, családunkkal kapcsolatos feljegyzés a fennmaradt szikszói jegyzőkönyvekben 1710. szeptember 11-ről kelt, s egy "Ns. Bor István bíróságában" történt szőlő-vitáról szól. Még korábbi adatot is találtunk e Bor István bírói időszakáról a **Bárczay levéltár** [A-137] iratai között: egy bizonyos Nagy István 1707. április 9-én kelt szőlőeladási nyilatkozatának záróformulája: «Coram me Stephano Bor, Judice Primario Oppidi Sixo» [azaz: előtttem, B.I., Szikszó mezőváros főbírája előtt]. Eme irat további aláíró tanúi között még egy «Stephanus Bor junior» is szerepel. Ugyancsak szerepel Bor István 1707. évi bírói hivatala a **sárospataki levéltárban** talált vegyes iratokból kiírt néhány adat között is. Eszerint Bor István a következő években szerepelt a tanácsbeli hites személyek sorában: az 1686., 1700., 1706., 1707. és 1709. években, 1707-ben pedig mint bíró. Ezekre az adatokra még visszatérünk, e személyek azonosítása kapcsán.

A bírói hivatallal kapcsolatosan érdemes megjegyezni, hogy a XVIII. században, az 1780-as évekig (lásd később), a nemesek és "ignobilisok" közötti különbségtétel élenken

tükröződött a tanácstagi jelöléseknél és választásoknál: e két társadalmi réteg külön-külön jelölte a maga képviselőit. A város választott első embere a jelzett időpontig gyakorlatilag mindig nemes volt, s ő a nem-nemesek számára volt a (fő-)bíró (iudex), míg ugyanez a személy a nemesek "hadnagya" volt (dux, vagy ductor). Olykor ez a szövegben is így szerepel: «...a nemesség részéről a hadnagyságot, az Communitás részéről pedig az Bíróságot felvállalta».

Sajnos nem tudjuk pontosan, hogy mióta, s milyen időszakokban töltötte be ez a Bor István a bírói tisztséget, mert az 1708-1711 közötti évek választási jegyzőkönyvei nem szerepelnek a filmen. Viszont 1708-ban és 1709-ben előfordul egy-egy ügy szövegében, hogy "Pap István bíróságában", így igen valószínű, hogy az 1708. és 1709. évek megszakítása után 1710 elejétől volt újra bíró ez az ősünk.

Nézzük tovább a Szikszó városi jegyzőkönyvi mikrofilm Bor-adatait. Az 1711. évi választás hiányzik, s az 1712. jan. 1-én megválasztott tanács tagjai között nem szerepel Bor nevű. Viszont az 1713. jan. 1-i tanácsválasztásnál ismét találkozunk a Bor István névvel. A részletes leírás szerint öt jelölt szerepelt a bírói hivatalra, mégpedig három "a Tanács részéről" (köztük Bor István), s kettő "a város népe" részéről. A választás győztese Bor István volt.

A következő év (1714) január 1-én viszont azt olvashatjuk, hogy "Bor István tisztét letévén" Csillom Istvánt választották új bírónak. Ebben az évben nincs senki a tanácsban a Bor családból, de az 1715., 1716., 1717., 1719., 1721., 1722. években, s végül 1723-ban egy Bor István nevét ismét ott látjuk a tanácsbeli személyek ("Nobiles consilarii", ill. "Domini senatores") sorában.

Egy év kihagyás után 1725. jan. 1-től ismét szerepel családunk egy tagja a tanácsbeli személyek (9-12 fő) között: itt most egy Bor János nevét találjuk négy éven keresztül a tanács tagjai között, 1729-ig, majd az 1737. dec. 31-i és 1738. dec. 31-i választások leírásában. E három utóbb felsorolt évben ez a János egy Bor Istvánnal együtt volt tanácstag, akinek a nevével a közbelső években (1730-1737), majd 1740-1744 között is találkozunk.

Néhány év kihagyás után az 1749-1751 közötti években ismét van egy Bor István a tanácstagok sorában, ezúttal utoljára. Ezt követően az 1752. évre Bor János a két "strázsa-mester" egyike, majd az 1759. évre ugyancsak Bor János az "Oeconomus oppidi", tehát a város gazdasági ügyeiért felelős személy, más kifejezéssel "a város gazdája".

1760-ban Bor Péter neve szerepel a "Ministri oppidari" néven említett városi tanácsosok sorában. Ismét tanácsbeli személy egy Bor János az 1771-1775. években. 1776-ban Bor György, és 1778-ban egy Bor István a városi "tizedes" (decurio) rangját viseli. Ez az utolsó adat arra, hogy családunk egy tagja városi választott hivatalt viselt Szikszón.

Az 1781. évtől kezdve, az európai új politikai áramlatok jeleként többé nem szerepelt egyetlen nemesi család tagja sem a tanácsbeli személyek sorában, egészen 1848 őszéig.

Az előbbieken felsorolt tanácsbeli jegyzőkönyvi feljegyzések önmagukban nem szolgáltatnak semmiféle új adatot a családfa megszerkesztéséhez, vagy esetleges módosításához, főleg mivel általában nem szerepel (a fent említett 1707. évi irat kivételével) valamiféle megkülönböztető jelző (pl. "senior" vagy "junior") a nevekkel kapcsolatban. Viszont a fenti adatok egybevetése az anyakönyvi, ill. nemesi igazolási és tanúvallomási adatokkal több ponton értékes megerősítést adta az **A** és **B** pontban diszkutált néhány olyan kérdésnek, amelyekkel kapcsolatosan kisebb-nagyobb bizonytalanságok még maradhattak.

Ilyen az **A** pontban tárgyalt "egy, vagy két János" problémája az 1818. évi tanúvallomással kapcsolatosan. A tanácsi jegyzőkönyvek egyértelműen megerősítik az **A** pontban kifejtett "két János" véleményünket: kézenfekvő, hogy az 1725-ben első ízben tanácstagként szereplő János az (ismeretlen születési évű) apa, aki 1739-ben (a tifuszciklus idején) halt meg, s a halálozási bejegyzésnél nem szerepel a kora. Az 1690 körüli évekre tehető születési időpontból (I. István [*1684] és I. György [*1701] között) mintegy 30-35 éves kor adódik az első tanácstagságára (1725), ami nagyon kézenfekvő.

Az ő fia (II. János: 1727-1775) volt 1752-ben, 25 évesen, strázsamester, majd 1759-ben – 32 éves korában – "oeconomus oppidi", végül 44 éves korától haláláig tanácstag. Ez az a Bor János, akire a **B** pontban idézett többsoros halálozási anyakönyvi bejegyzés is vonatkozott 1775 áprilisában.

A jegyzőkönyvi és az anyakönyvi adatok egybevetéséből megtudjuk, hogy I. Péter 25 évesen már tanácstag volt, s III. György (1749-1809) volt az, aki 27 évesen (1776-ban) decurio ("tizedes").

Nagyobb problémát, de egyszersmind új megítélési alapot is jelent a Bor István név gyakori szereplése. 1729-től kezdve egyértelmű, hogy a tanácsi események szereplője az 1683/84-ben született (abból, hogy 1761-ben, halálakor, 78 évesnek jegyezték be) I. István, sőt valószínű, hogy már 1715-től ez a Bor István volt a tanács tagja (lásd lentebb). Ez az István "senior"-ként szerepel elhalálozásakor, 1761-ben, az anyakönyvi bejegyzésben, de ugyanakkor ő az aki 1707-ben "junior" jelzővel szerepel az akkor bíróságot viselő Istvántól való megkülönböztetésül a fent említett irat egyik tanújaként. Esetleg még ő szerepelt (65-67 évesen) 1749-51-ben is, de lehet, hogy ez már az ő fia, II. István (kb. 1718-1776), aki ekkor 31-33 éves volt. Kutatásunk szempontjából ez a pont nem lényeges.

Egy anyakönyvileg nem dokumentált (tehát 1724 májusa előtt meghalt) Bor Istvánra kell viszont vonatkozni az 1707-ben, 1710-ben, majd utoljára 1713-ban bírói tiszteet betöltő ősünkkel kapcsolatos információknak, mivel egy 23, ill. 26 éves bíró (már tudniillik ha ez a bíró I. István lett volna) igen valószínűtlen. Tovább érvelve: a szikszói jegyzőkönyvnek az az 1714. január 1-i fogalmazása, hogy "Nemes Bor István, tisztét letévén ..." megítélésünk szerint egy olyan korosabb személyre vonatkozik, aki ezt a hivatalt tartósan, illetve több időszakban viselte. Összeállítottuk ugyanis e jegyzőkönyvekből az 1710-1783 közötti idősakra a Szikszón bírói tiszteet viselt személyek listáját, s megállapíthattuk, hogy ezek zöme hosszabb időszakokon át, illetve többször, egy-egy megszakítás után újraválasztva viselte ezt a hivatalt. Így pl. Ns. Miskoltsi István, akinél 1749-ben szintén szerepel a "tiszteinek letétele" kifejezés, 16 éven át 10 alkalommal viselte a bírói tiszteet.

Ezekhez az adatokhoz kitűnően kapcsolódik kiegészítésként a közelmúltban a kassai levéltárban talált 1722. március 6-án kelt "osztályos levél", amely Bor István, János és György «osztályos testvér atyafiak», valamint testvérnénjük **Kulin Nagy Mihályné, Bor Kata asszony** megegyezését tartalmazza – az okmány szavaival – «néhai jó emlékezetű **Bor István uram, édes Atyánk**» után maradt szerény javokról: négy szőlőről és két házról. Ez az osztályos levél volt a végső bizonyíték arra, hogy a fennmaradt anyakönyvek kezdete (1724) előtti időszakban élt Bor Istvánra vonatkoznak az 1686-1714 közötti adatok. (Fontos volta miatt ennek az iratnak a teljes szövegét csatoljuk a Függelékben.) A továbbiakban őt megkülönböztetésül "bíró" Bor István-ként szerepeltetjük, nem akarván megváltoztatni a kizárólag a pontos anyakönyvi adatokkal dokumentált személyekre bevezetett számozásunkat.

Az idézett osztályos levél bizonyítja azt is, hogy ez a ”bíró” Bor István volt az apja I. Istvánnak, I. Jánosnak és I. Györgynek, akikről már előbb láttuk (lásd az **A** pontot), hogy testvérek voltak. ”Bíró” Bor István így családunk minden ismert ágának, s valamennyi 1724 óta anyakönyvileg dokumentált Bor-nak közös őse, s a szerzők 7. fokú őse.

Még ennél az osztályos levélnél egy évvel korábról származik egy, ezzel a hagyatéki egyezkedéssel kapcsolatos másik adat: egy tanácsi jegyzőkönyvi feljegyzésben szerepel 1721. márc. 31-én néhai Bor István özvegye (a leánynév említése nélkül). E jegyzőkönyv szövege is érdekes:

«N. Bor István uram ellen és Bor János eöklmök [őkegyelmök] ellen (...) néhai Bor István uram eö Klme Eözvegye az Attyafiakkal való eözve való alkuvásokkal contradicált revocálta; ad ulteriorem Senatus decisionem.»

Tehát néhai Bor István özvegye megegyezett [egy másik] Bor Istvánnal és Jánossal, s visszavonta a korábbi ”ellentmondását”. Kézenfekvő az az értelmezés, hogy itt az 1714-ben a bírói tisztségből visszavonult, s a következő években, feltehetően eme vita előtt kevéssel elhunyt Bor István özvegye pereskedett fiaival (vagy mostohaafiaival?: lásd lejjebb) egy szőlő-örökség ügyében. (Nem tudjuk, miért nem szerepel a legfiatalabb fiú, az akkor 20 éves György ebben a vitában. Valószínű, hogy ő ekkor még tanulmányait végezte: ő ugyanis 1735-ben, Katalin leánya születésekor »praeceptor virginum«, tehát leányiskolai tanító.) Egy évvel később aztán, amint a fenti iratból láttuk, már mind a három édes fivér (István, Péter és György), valamint testvérnénjük Kata asszony (Kulin Nagy Mihályné) fiai szerepelnek az egyezkedésben. Ott viszont nem szerepel ’bíró’ István özvegye. Ezzel szemben a testvérek név szerint említik édesanyjukat: ”Amely szabad exemptus két házhelyünk megnevezett néhai Édes Atyánkról és **Filep Szöcs Susánna édesanyánkról** maradt, az édes Atyánkról való vagyon, Sz.Miklós utczában a Napkelet felől való soron...”

Ezzel szemben egy más leánynevű özvegy Bor Istvánné nevével találkoztunk Szikszó mezőváros jegyzőkönyveinek a következő feljegyzésében: 1730. március 7-én, egy szőlő-hegyre vonatkozó vitában szerepel »Bor István úr özvegye, **Dienes Sophia** asszony«. Ez az özvegy nagy valószínűséggel azonos azzal, aki – amint a **B** pontban említettük – 1728-ban és 1730-ban mint idősb Bor István özvegye (”vidua Stephani Bor senioris”) keresztyanként szerepel a születési anyakönyvekben (előbb Tót István, majd Pap György egy gyermekének a keresztelésénél). Mivel nem ismerünk egy másik, 1730 előtt elhunyt szikszói Bor Istvánt, akinek ez az asszony az özvegye lehetne, fel kell tételeznünk, hogy ”bíró” Bor István kétszer házasodott. Az első feleség, Filep Szöcs Zsuzsanna volt a gyermekek édesanyja. Ő valamikor 1701 után, György születését követően meghalhatott, s az akkor 50-55 év körüli István másodszor házasodván vette feleségül Dienes Zsófiát. Így tehát nagy valószínűséggel ő, a fiúk mostohaanyja volt az 1721. évi ”contradictio” majd ”revocatio” szereplője.

Az 1720. évi összeíráskor [A-138] két Bor István szerepel Szikszón: egyikük ”senior” és másikuk ”junior” jelzővel. Véleményünk szerint az előbbi a ’bíró’, s a másik a fia, számozásunk szerint I. István (1684-1761). Mivel ezek az összeírások az 1720-as év nyarán folytak (június-augusztus), anyakönyvi adatok nélkül is elég pontosan behatárolhatjuk, hogy mikor halt meg e ”legidősebb” (t.i. a vizsgált időszakban az) Bor István, a volt bíró, *mindnyájunk közös őse*? A válasz egyértelműen az, hogy eme összeírás és az első fent idézett hagyatéki vita (1721. március) közötti időszakban, tehát 1720 őszén vagy telén. A két idézett irat is azt sugallja, hogy azokban egy közelmúltban elhunyt személy özvegyéről, fiáról, ill.

hagyatékáról van szó. Ennek alapján 'bíró' Bor István halálát az 1720 augusztusa és 1721 februárja közötti időszakra tehetjük.

"Bíró" Bor István születését 1650/55-re becsülve 29-34 éves volt, amikor első fia, I. István született, s már 46-51 esztendő volt legfiatalabbik fia, I. György születésekor. A becsült születési idejéből következően 31-36 éves korában lett tagja először a tanácsnak, 52-57 éves volt az 1707. évi bírói tevékenységekor, 59-64 éves, amikor letette ezt a hivatalt, s 65-70 éves kora között halt meg. Mind igen konzisztens adat.

Vizsgáljuk meg, vannak-e adataink, amelyek megengednék nemzedékrendünknek még távolabbi generációkig történő megadását az anyakönyv nélküli időszakra.

Az A pontban diszkutált "Bor Borbála *alias* Móré Boris" személyével kapcsolatos egyik (1732. évi, ott idézett) iratban (tanú kihallgatási jegyzőkönyv) szerepel az öreg Borisnak az az állítása, hogy az akkor a címereslevelét igazoltatni kívánó Bor István *atyja* egy Bor János volt, s ő szerezte vissza Móré Jánostól a család címereslevelét. Egy Bor János valóban élt a XVII. század első felében, amint azt az V. fejezetben láthattuk, de ez a rokonsági kapcsolat biztosan téves: az 1732-ben élt (I.) István egyértelműen a 'bíró' István fia volt. Tehát Móré Borbála vallomásában összekeveredett két István: apa és fia. Így tehát igen nagy valószínűséggel elfogadhatjuk, hogy a 'bíró' István apja egy Bor János volt.

Továbbmenve, úgy tűnik, legalább hat generáción keresztül családi tradíció volt, hogy több fiúgyermek esetében – ha István nevű is volt közöttük – egy kivétellel mindig a legidősebb fiút keresztelték Istvánnak. Csak a mi águnkban négy generáción keresztül szerepelt az István keresztnév a legidősebb fiúnál. A legtovább Szikszón maradt "II. Mihály-ág"-ban is négy generációnyi István követi egymást. Így joggal feltételezhetjük, hogy az anyakönyvek előtti generáció esetében is (a "bíró") István volt a legidősebb fivér, s a más adatokból ismert, kb. azonos generációbeli családtagok az ő öccsei, ill. unokatestvérei lehettek. Ezekről már szoltunk az V. fejezetben.

A következőkben néhány szöveg-illusztrációval szolgálunk a szikszói városi tanács jegyzőkönyveiből, részben a családunkkal kapcsolatos tartalmuk, részben pedig történeti-politikai, valamint a természet jelenségeivel kapcsolatos érdekességük miatt.

Egy olyan "contradictió"-val kapcsolatos per, ill. vita szövegét említjük elsőnek, amelyekben családunknak még egy, az anyakönyvek előtti időszakban élt tagja említődik:

1736. márc. 29: «Bor István úr maga és az egész N[emes] Bor Familiának személyében ellenzi Ábrahám István úr KisKassán, **néhai Bor György** úr fundusán kezdendő ház épületét.»

Ez a néhai Bor György is az anyakönyvi időszak előtt élt és halt is meg. Nincs támpontunk arra, hogy milyen fokú rokonságban állhatott az ismert családtagokkal. (Lásd az V. fejezetet.)

Egy hosszabb szövegű "ellenzés" (contradictio) a család egyes tagjainak szereplésével a következő:

«Anno 1760, 10.Mar. - Paskó György uram ellenzi azon Bogárdi névű szöllőt melly vagydon Nagy Vámosi út névű Promontoriumon Nemes ifjú Kós János uramnál, hasonlóképen ellenzi Paskó Györgyné Bor Mária asszony vérségére, mellyet edes Attya Bor István úr elzalogosított néhai Nemes Kos István uramnak melly szöllő is ősi jószágá Bor Mária asszonynak, depositis deponendis.»

(Az olvasó könnyebb tájékozódásául megemlítjük, hogy az itt szereplő Paskó György és Bor Mária fia volt az a Paskó Mihály, aki e fejezet A pontjában, az 1818. évi tanúki-hallgatás egyik tanújaként szerepelt.)

Egy másik, hasonló "ellenzés" esetében egy rokonsági fokkal kapcsolatos hibára is bukkantunk:

«1764. febr. 21: Bíró Istvánné Kopasz Sára, néhai Bor Kata asszony unokája [valójában: leánya!] ellenzi vérségére Geszti Istvánné Bor Erzsébet asszonynál lévő maga szabad szőlőbeli jussát, mely szőlő vagyon az Szikszai Tölgyfás szőlők sorában, alól Tiszt.Pater Eperjesi Minoriták (...) felül pedig H.Nagy István úr szöllejek között.»

A "Kopasz" családnév különböző változatokban szerepel a szikszói és alsóvadászi (onnan származik ez a család) anyakönyvi bejegyzésekben: leggyakoribb a Kopecz és Kupecz forma. Bor Katalin (I. János leánya) házasságkötésénél, 1738. január 8-án sem egyértelmű a vőlegény neve: olvasható Kopasz-nak, de inkább Kopecz Istvánnak is, de az azonossága nem lehet kétséges. Hét gyermekük születésénél (1741 és 1751 között) inkább a "Kupetz" alak dominál. Legelső gyermekük, az 1741. március 29-én született Sára 1760. január 16-án ment feleségül Ns.Bíró Istvánhoz. A fenti "ellenzés" időpontjában tehát 26 éves! Tehát semmiképpen sincs lehetőség még egy generáció elhelyezésére. Édesanyja viszonylag fiatalon, 40-42 évesen halt meg, amikor ez a legidősebb leánya még csak 13 éves volt, s a jegyzőkönyv vezetőjét esetleg az téveszthette meg, hogy amikor ez a vita előjött, Bor Kata asszony már 10 éve halott volt. (Megemlítjük még, hogy első felesége halála után [1754] Kupetz István másodszor is nősült, s Ruszkai Pannától még hat gyermeke született.)

1780-ban egy per nyomát találjuk a Kulin Nagy család egyes tagjaival, ami azért említésre méltó, mert – az 1722. évi osztálylevél kapcsán említett Bor Katalin – Kulin Nagy Mihály házasságon kívül – később, a XIX. században, még kétszer jött létre közvetlen házassági kapcsolat a Bor és a Kulin Nagy (K.Nagy) család között. E jegyzőkönyvi feljegyzés szövege a következő:

«Anno 1780, 8^a Febr. – Városunkban lakos Kulin Nagy Istvánné Plenipotentariusának állította özvegy Ns.Bor Istvánné ellen maga fiát, ifj.Kulin Nagy Istvánt, és vejét, ifj. Ns.Bagi Ferentzet. – Sig. die et Ao ut supra.»

Nem tudjuk, milyen perrel volt kapcsolatos ez a teljhatalom-megbízás, csak az egyértelmű, hogy ez az özvegy Bor Istvánné: Tsoma (Csoma) Erzsébet, az 1776-ban elhunyt II. István özvegye, a jelen 'Családtörténet' összeállítóinak szépanyja (5. fokú elődje), aki akkor mintegy 60 esztendő volt.

Egy katonatörténeti epizódot örökít meg a következő feljegyzés:

«1799. eszt. Pünkösöd havába, id.Kardos Márton Feőbíróságába, 12700 Muszkák sok éjjeli és nappali kimondhatatlan fáradságaik alatt a bírának, a felséges akkori uralkodó királyunk Második Ferencznek segedelmére Szikszó városán a' francziák ellen mentek.»

A politikai háttérhez még érdemes megemlíteni, hogy az 1848/49-es Szabadságharc idején «új törvény szerint» választottak új városi vezetőséget, amidőn először szerepel egy polgármester (mint kormányzati hivatalnok) a bírón kívül. 1781 óta ekkor szerepelnek először ismét (a most már megszűnt privilégiumú) régi szikszói nemesi családok tagjai is a tanácsi jelöltek között, mint Koss, Czuka, Teleky, Udvarnoki, Kalas, K.Nagy.

A természeti csapások közül is megemlíttünk néhányat a városi jegyzőkönyv alapján. Így pl. 1813-ban a «rettenetes árvíz», 1829-ben a nagy hideg és hó által okozott pusztításokról olvashatunk. Megörökítette e jegyzőkönyv pl. azt is, hogy 1834. október 15-én reggel 19-kor a «nagyföldindulás» nagy károkat okozott. A részletektől itt a terjedelem miatt eltekintünk.

A **Széchenyi Könyvtárban** áttanulmányozott **gyászjelentők** néhány esetben egy-egy hiányzó rész-adattal szolgáltak, illetve a gyászoló rokonok felsorolásából ismertünk meg új neveket. Lényeges ezek közül néhány, az 1895 után (tehát a mikrofilmen nem kutatható időszakban) bekövetkezett halálozási dátum. A Széchenyi Könyvtárban a Bor, Bór és Boor neveknél található gyászjelentők bő 3/4 része azonban más családok tagjaira vonatkozott. Ezekre az utolsó fejezetben röviden visszatérünk. Különösen szép kivitele miatt érdemesnek tartottuk felvenni ábraként ebbe az összeállításunkba az 1885-ben elhunyt Bor Áron kötegyáni református lelkész gyászjelentőjét. (Lásd a IX. fejezet Bor Áronnal foglalkozó pontját.)

Családi levelek csak századunkból maradtak ránk, s számuk meglehetősen csekély. Ezekből megismerhettük pl., hogy Bor IV. Károly unoka-nagybátyánk erősen kritizálta XIV. István nagybátyánk 1937/41. évi *«Emlékirat»*-át, annak több hiányossága miatt. E Károly bácsitól azonban nem maradt ránk egyetlen konkrét családi adat sem.

A legfontosabb első utalásokat, amelyek végül 1990-ben a rokonságra vonatkozó adataink számottevő kiegészítésére vezettek, az akkor Mezőbajon (Románia: Boiu) élő, azóta (1992-ben) elhunyt Zágonyi Vilmának (özv. Pocsai Istvánné: Bor VII. Péter unokája) a Hajdúszoboszlón élt Bor XIV. Jánoshoz 1938-40-ben írt leveleiből és levelezőlapjaiból meríthettük. Ezeket néhai János bátyánk Amerikában élő unokája, Bor III. Jenő bocsátotta néhány éve rendelkezésünkre. E levelek tartalma utal arra, hogy a Zágonyi rokonságunk kiterjedtebb annál, mint amiről tudtunk (u.i. amint említettük, az 1937/41. évi *«Emlékirat»* nem tartalmazott leányági leszármazottakra vonatkozó adatokat), s ennek alapján kutattuk fel szisztematikusan a többi Zágonyi-adatot. Először a Gyulán élt, s gyakran Mezőbajra is átlátogató Zágonyi Istvánnal sikerült személyes kapcsolatot felvennünk. Tőle megtudtuk, hogy Vilma nénénk él, s a címét is megkaptuk. Így sikerült 1990-ben magával Zágonyi Vilmával is felvennünk a közvetlen kapcsolatot.

A romániai változások eredményeként 1990-ben először Budapestre látogatott Mezőbajról e Zágonyi Vilma Rozália nevű nővérének az unokája, Bodó Sándor, családjával, s ekkor tőlük újabb adatokat kaptunk VII. Péter lánya, Bor XIV. Erzsébet (Zágonyi Gáborné) leszármazottaira vonatkozóan; majd 1990 szeptemberében magunk is átlátogattunk Mezőbajra. Ott a helyszínen még kiegészítettük a leszármazási táblázatnak a Zágonyi- és Pusztai-rokonságunkra vonatkozó részét. Ugyanakkor örömmel átvettük földolgozásra és megőrzésre néhai Bor XIV. János bátyánknak 1933 és 1940 között Zágonyi Gáborné Bor Erzsébethez, és leányához, Vilma nénihez írt leveleit.

Mindezeket az adatokat, amelyeket ebben a fejezetben részletesen ismertettünk és elemeztünk, számos táblázatban és grafikus leszármazási táblázatban foglaltuk össze. Ezeknek külön fejezetet szentelünk e kötet legvégén. Most, e fejezet lezárásaként csak azt az ábrát mutatjuk be, amely "bíró" Bor Istvántól napjainkig tartalmazza a **fiágak** leszármazását. Ez az ábra tehát a korszerű, kiegészített és javított kiadása annak, amelyet e fejezet második oldalán bemutattunk, s amely XIV. István nagybátyánk 1937/41. körüli összeállítása volt. Ez az ábra itt csak e fejezet jobb megértését szolgálja, s a részletes adatok megismeréséhez az olvasónak az utolsó fejezetet kell tanulmányoznia.

VII. F E J E Z E T

Családunk leányágainak vázlatos története

A "vázlatos" jelzöt tudatosan szerepeltetjük e fejezet címében. A leányágak teljességre törekvő feldolgozása ugyanis összehasonlíthatatlanul nehezebb, mint a fiágaké, több okból kifolyólag. Egyrészt a 3-6 évszázaddal ezelőtti időszakokból meglehetősen ritkák a leányágakra vonatkozó adatok, hiszen még a fiágokról sem tudjuk, mennyire járnak közel a teljességhez a felkutatott források. A leányok neve, sőt, egyáltalán a születésük is csak akkor ismert, ha eléri a házasság korát, férjhez mennek, s férjes asszonyokként valamiféle birtokügylet részeseivé válnak. Legtöbbször a leányegyed kapcsán felmerült viták írásos nyomai váltak forrásainkká egy-egy család leányaival kapcsolatosan.

Másrészt az nehezíti meg különösen a leányágak szisztematikus kutatását, hogy egy családnév helyett számosat kell figyelni, s e családokon belül ki kell szűrni azokat az adatokat, amelyek egy Bor-ősanya leszármazottaira vonatkoznak. Arra is volt tapasztalatunk, hogy többszörös házasságok esetén nem derült ki mindig egyértelműen az okmányok szövegéből, hogy a gyermekek az apa, vagy az anya első, vagy további házasságából származtak-e. Jókora adag szerencse is kell ahhoz, hogy egy-egy "érdekes" leányágra bukkanjon a családkutató, amelyet aztán érdemes gondosan követni.

Végül, az egykor birtokos nemes családok elszegényedése után csak az anyakönyvi kutatásra támaszkodhatunk a leányágak felderítése során is. Viszont az anyakönyvekben nem tüntették fel konzekvensen azt, hogy hová "vitte el" a fiatal asszonyt a más közösségből való férj, sőt, inkább az a ritkaság, ha ilyen bejegyzésekre akadunk.

Mindeme nehézségek ellenére igyekeztünk minél többet felderíteni az egykori Bor-leányok házasságairól és leszármazottaikról is. A szikszói református anyakönyvek tanúsága szerint az intenzív "belterjes" házasságok időszakában ezek a kapcsolatok időnként olyan kuszává váltak, hogy szisztematikus bemutatásuk messze meghaladná egy ilyen fejezet terjedelmét. Mindennek ellenére kiragadtuk azokat a példákat, amelyeket részben családunk története, részben helytörténeti jellegzetességük miatt fontosnak és érdekesnek ítéltünk.

A következő három csoportba sorolva mutatjuk be az így kiválogatott eredményeinket:

? **A:** Történelmi érdekességű "hosszú" leányágak a XV.-XIX. században;

? **B:** Helytörténeti érdekességű leányági kapcsolatok Szikszón és környékén 1724 és 1895 között;

? **C:** A jelent megelőző 2-3 generáció leányági kapcsolata.

= = =

A. Leányági adatok a Bor család Halmaj-i és Gibárt-i ágában a XV. - XIX. században

Talán emlitenünk sem kell, hogy az 1415. évi címereslevél adományozása előttről egyetlen Bor-családbeli asszony, vagy leány nevét sem ismerjük. Úgy véljük, nagyon ritka az olyan család, amelynél a XV. századnál régebbi leányági adat található.

A címerszerző Mihály allovázmester Katalin leányával kapcsolatos adatokról az V. fejezetben már szoltunk. Ezek a fennmaradt okleveles adatok ez esetben nem egy leányág szempontjából voltak érdekesek, hanem ezeknek köszönhattuk egyrészt annak a megismerését, hogy miként került Gibárt a Bor család egyik ágának birtokába, másrészt a "Konstanz utáni" generáció kulcsfontosságú testvér-párját, Halmaji Bor Gergelyt és Györgyöt ugyanezekből az iratokból ismertük meg. Nincs további adatunk arra vonatkozóan, hogy e Halmaji Bor Katalin második házasságából született fiának, Pathaki Mihálynak voltak-e utódai, s meddig élt ez a család.

Sokkal jelentősebb viszont történeti szempontból egy másik Halmaji Bor Katalin leszármazottainak népes serege. E Katalin az előbbinek másodfokú unokahúga volt (azaz az idősebb Katalin unokatestvérének, Halmaji Bor Gergelynek a leánya), és aki *Szöllősi-Vécsey Balázs*-hoz ment feleségül, s a népes **Vécsey családnak**, amelynek később bárói és grófi ága is volt, vált ősanynjává.

E házasság első okleveles említésének a dátuma 1497: ezt a **Vécsey levéltár** egy 1727. évi *regestum*-listájából ismerjük [*P 1059 (Vécsey) 6. csomó*]. A WURZBACH-féle biográfiai lexikon [*A-132*] Szöllősi Balázs születését 1470-re teszi; az Abaúj-megyei Vécseán (ma: Hernádvecse) lévő birtokai alapján 1507 óta használta a Szöllősi-Vécsey, majd csak Vécsey/Vécsei nevet, s feltehetően 1553-ban halt meg. Vécsey Balázs György fiának a vonalán öt generációval később, Vécsey III. Sándor 1692-ben mint Hajnácskő várkapitánya bárói címet kapott, s azóta használta a család a "Vécsei és Hajnácskeői" praedicatumot. Ugyanebben a vonalban négy generációval később, 1813-ban, Vécsey Ágost (1775-1857) tábornok és magyar testőrkapitány grófi címet kapott a királytól, elsősorban a napóleoni háborúkban elért kiemelkedő hadvezéri érdemeiért. Az ő fia volt az a **gróf Vécsey Károly** (1809-1849), aki mint az 1848/49-es Szabadságharc egyik tábornoka, majd az *aradi tizenhárom vértanú* egyike vonult be történelmünkbe. Ez az aradi vértanú tehát Halmaji Bor Katalin 10. fokú leszármazottja.

A Vécsey család leányai közül egyik-másik olyan "történelmi csengésű" név birtokosához ment feleségül a XVIII.-XIX. század során, mint pl. egy Mária gróf Csáky Antalhoz, egy Erzsébet báró Sennyey Lajoshoz, egy másik Mária Ibrányi Miklóshoz, egy Anna gróf Dessewffy Istvánhoz, egy Kata Vay Jánoshoz, egy Zsófia Semsey Lajoshoz, stb. E mellék-leányágakat azonban már nem dolgoztuk fel.

Családkutatásunk tárgyához közelebb áll, mivel bennünket, illetve a Bor család címereslevelének a sorsát közvetlenül érinti egy másik Vécsey-ágbeli *tudós*, t.i. Vécsey Tamás professzor személye. Szöllősi-Vécsey Balázs és Halmaji Bor Katalin másik unokájától, II. Istvántól ered, a családi hagyomány szerint az a "kevésbé rangos" ág, amely azonban grófok és tábornokok helyett kiváló református prédikátorokat, s az említett tudóst adta. Ez az ág – jellegzetes ez a múlt századi aulikus szemléletre – egyáltalán nem is szerepel NAGY IVÁN ismert könyvében, sem a WURZBACH-lexikonban. A Vécsey Tamás személyére vonatkozó első utalással Bor István bátyánk "Emlékirat"-ában már találkozunk, majd a szikszói anyakönyvi kutatások során megismerkedtünk Vécsey Zsigmond prédikátorral (lásd a VI. fejezetet) és

leszármazottaival, közöttük Tamással. Ahhoz azonban, hogy ez a Vécsey-vonal is ugyanebből a töből fakadt, csak a "Vécsey Tamás élete és kora" (Celldömölk, 1926), című, "szerző nélküli" mű [A-5] szolgáltatott meggyőző adatokat, ill. érveket. Bár a szerző névtelen kívánt maradni, a közölt anyag alapján egyértelmű, hogy az említett Vécsey Tamás professzor fia, II. Tamás (1875-ben született, Veszprém vm. törvényhatósági bizottsági tagja, Békás-on földbirtokos) állította össze ezt a munkát 1926-ban.

Lássuk tehát ki volt Vécsey Tamás: Szikszón született 1839. február 24-én, a fent említett Zsigmond prédikátor és esperes (kb.1744-1820) dédunokájaként. Jogi egyetemi tanulmányai elvégzése után **Eötvös Lóránd** nevelője volt; 1863-tól Budapesten egyetemi magántanár, majd 1874-től 1911-ig a római jog professzora. Országgyűlési képviselő, és a Magyar Tudományos Akadémia tagja; elhunyt 1922-ben. (További részletekre vonatkozóan lásd: "Magyar Életrajzi Lexikon", II. kötet 979. oldal, valamint a fent idézett írást [A-5]).

Vécsey Tamás szikszói éveiből ismerhette a Bor család akkor még ott élő tagjait, s valószínűleg a két család 400 esztendővel korábbi kapcsolatáról is tudott. Minden esetre úgy látszik, hogy ő beszélt rá az "öreg" (ahogy CSOMA JÓZSEF definiálja) szikszói Bor Istvánt (1832-1911) a háza padlásán őrzött és már megviselt állapotú címereslevél levéltári elhelyezése (lásd a *III. fejezetben* írottakat a címereslevél történetéről). E mintegy 100 évvel ezelőtti Vécsey-Bor kapcsolatra vonatkozóan idézzük itt Bor István nagybátyánk szavait az "Emlékirat"-ból:

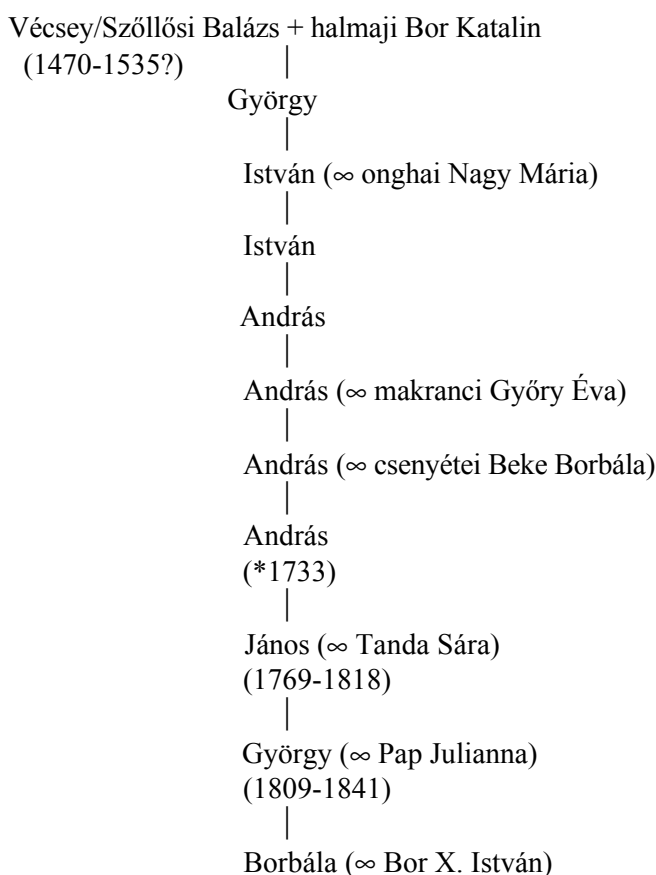
"Minthogy az öreg Bor VI. [jelen számozás szerint: X.] Istvánt a jó Isten 1897-1900 körüli években [mint tudjuk: 1911-ben] magához szólította, több mint valószínű, hogy halála előtt adhatta át a „Bor nemzetség” Zsigmond király által adományozott ... címeres levelét Dr. Vécsey Tamás egyetemi tanárnak, aki azt 1901 VII. 2.-án, 1901/34 növekedési szám alatt a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi könyvtárában örök-letébe helyezte, amiért is neki és családjának a Bor Nemzetség ezúton fejezi ki hálás köszönését."

E köszönethez őszintén csatlakozhatunk mi is.

Bár nem teljesen biztos, – de nagy valószínűséggel állíthatjuk – hogy az a Vécsei Borbála (1836-1904), aki a fent említett Bor X. István felesége volt, az itt ismertetett családból származott. Az ő elődei a Szikszóval szomszédos Alsóvadászon éltek, de dédapja, Vécsey András Szikszón született 1733-ban, az ő apja is Vécsey András volt. Az irodalmi és anyakönyvi adatok alapján a következő oldalon a VII-1. táblázatban bemutatott leszármazási sor állítható össze.

Egy másik olyan "leányágra" is bukkantunk, egy **Halmaji Bor** családbeli asszonytól kiindulva, amely "történelmi érdekességűnek" minősülhet: ez ifjabb Halmaji Bor Simon (lásd a IV - 3. Leszármazási táblázat az 63. oldalon) egyik leányától, **Halmaji Bor Dorottytól** indul ki. Első férjétől, Balay Ferenctől született leánya, Balay Katalin, Puky András felesége lett. A **bizáki Puky** (vagy Puki) család abaúji ága *Alsómérán* volt birtokos [A-22], és ebből az ágból többen viseltek megyei hivatalt. Így ez a Puky Ferenc táblabíró volt, fiúk Péter főszolgabíró, további leszármazottaik Borsodban, illetve Abaújban az alispáni tisztet is betöltötték.

A Puky András – Balay Katalin pár ötödfokú utódának, Puky Simonnak (1776-1846), aki már – apjához hasonlóan – Pest megyében volt táblabíró, leánya Amália, **Horthy István** Szabolcs megyei táblabíró és református egyházközségi főgondnok felesége lett [A-72]. Az ő

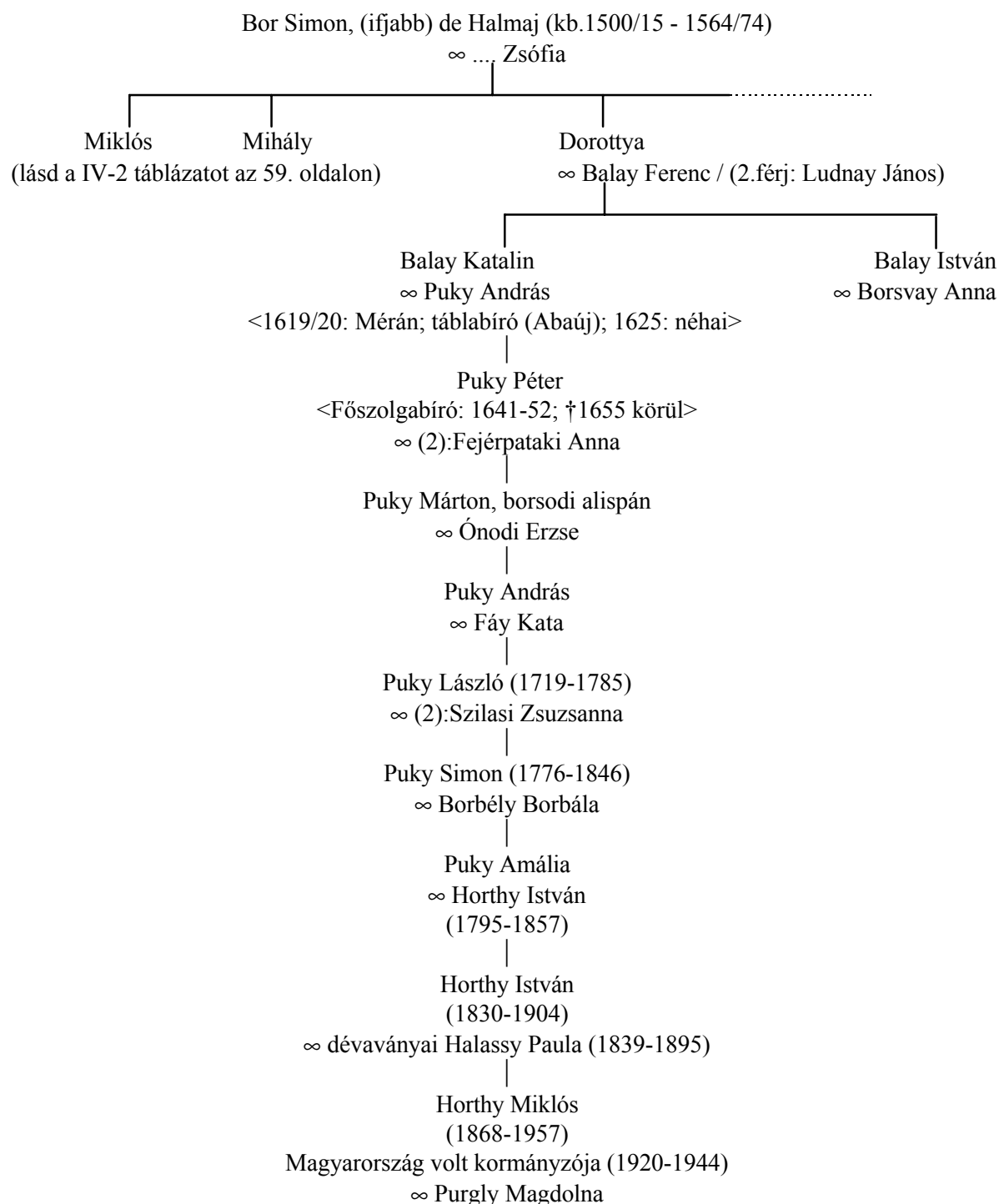
egyik unokájuk volt nagybányai Horthy Miklós kormányzó. Eszerint Magyarország 1920-1944 közötti államfőjének az egyik 9. fokú őse Halmaji Bor Dorottya volt. Úgy érezzük, ez érdekes és jellemző példa a hazai kis- és középnemesség családi kapcsolatainak bonyolult összefonódottságára. (Lásd a 141. oldalon lévő VII-2. táblázatot, melyet az [A-22], [A-72], [A-147], [A-148] és [P 1406 (*Puky*) I.csomó] források alapján állítottunk össze.)

A **Gibárti Bor** családban kutatásunk során érdekes, hosszú leányági leszármazásokat találtunk. Elsősorban **gibárti Bor Anna** és testvére **Krisztina** (Pál leányai: lásd az alábbi, VII-3 tájékoztató "kivágást" a gibárti Bor ág családfájából a 142. oldalon) leszármazottait sikerült igen részletesen felderítenünk, mégpedig Krisztina utódait hat, Annáét (két vonalon) tizenhárom nemzedéken keresztül.

Érdekes, hogy mindkettőjük utódainak vonala, 3-5 generáció után, a **Lánczy** családba torkolt. E családról ezt írta CSOMA JÓZSEF [A-22] a századforduló táján: "Régi család, melyről okleveleink már a XIII. század végén emlékeznek. Azon kevés számú családok egyike, mely ősi birtokát napjainkig bírja. (...) Ma [értsd: 1897-ben] a család nevét fiágon Lánczi Béla tartja fenn, ki Felső-Lánczon lakik." Ez a család tehát, amelyből Lánczi János az 1427. évi kamarahaszna összeírásoknál csak egy jobbágyportával rendelkezett (szemben Bor Miklós 11 halmaji portájával) több szerencséivel tartotta fenn magát abaúji középnemesi státusában, mint a mienk. Több okiratunk aláírói között is találkoztunk a Lánczy névvel a megyei tisztségviselők között. Így pl. arról a Lánczy Gergelyről, aki 1623-ban mint jegyző szerepel, egy a **halmaji Bor** ágbeli Anna és férje Horváth Mihály (contra Vécsey

VII -2. LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

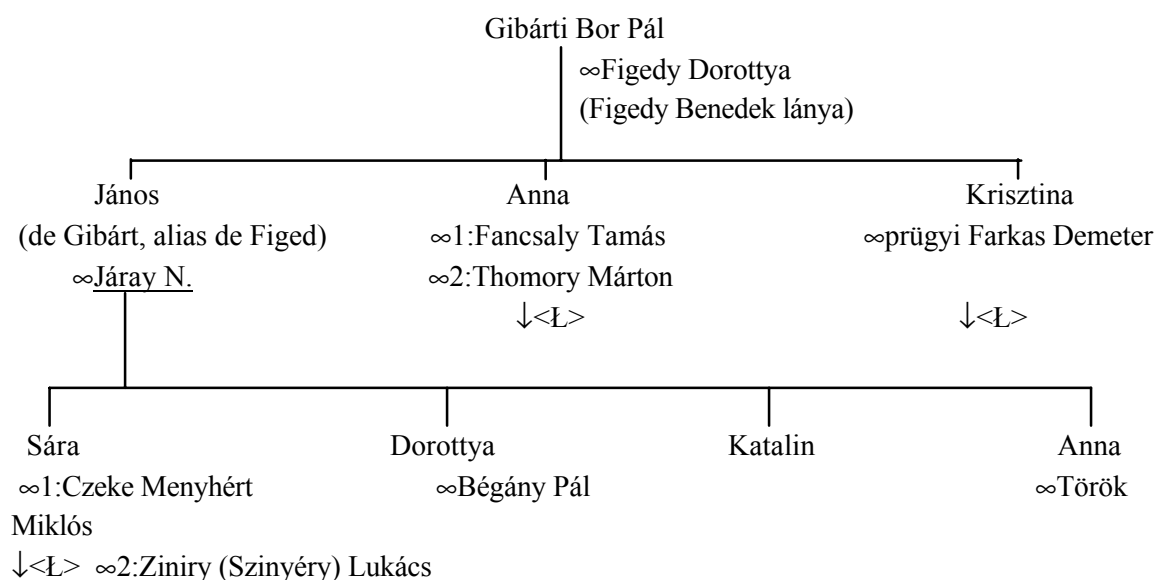
A Halmaji Bor Simontól a Balay és Puky családon át Horthy Miklós volt kormányzóig vezető 10 generáció

leszármazottak!) peres ügyirata aláírói között [*NRA fasc. 1761, no. 43*], s akiről a CSOMA könyvből tudjuk, hogy 1634-ben alispán volt, kimutattuk, hogy gibárti Bor Krisztina egyik ükunokája volt.

Az első világháború után Alsó- és Felső-Lánc (a Perény és Buzita közötti út mentén, ill. annak közelében) a trianoni határtól 3-5 km-re északra, Szlovákia területére került (Nizný Lánc és Vyšný Lánc néven), s a család további sorsa iránt nem végeztünk kutatást.

VII - 3 LESZÁRMAZÁSI TÁBLÁZAT

Magyarázat: a ↓<L> jelektől indulnak a szövegben említett leányágak. Ezek részletes leszármazási táblázatát lásd a XI. fejezetben

A Gibárti Borok-tól a Lánczy családig vezető sorozatos leányági kapcsolatok megismerését elsősorban néhány olyan leszármazási táblázat-rajznak köszönhetjük, amelyeket a **Csoma- és Szirmay levéltárban** a Lánczy, Fügödy és Bégányi családra vonatkozóan találtunk [*P 1309 (Csoma) 2. csomó, és B 1468. tekercs*]. Ezeket a kapcsolatokat az ismert genealógiai monográfiákban található nemzedékrend-adatokkal kombinálva dolgoztuk ki azokat a leszármazási táblázatokat, amelyeket az utolsó fejezetben bemutatunk (lásd a 221-225. oldalakon a „PAF” computer-programmal kapott vázlatos leszármazási sorokat).

A gibárti Bor Anna – Fancsaly Tamás pártól a nemzedékrendekben a következő családnevek sorjáznak (a 13 generációs vonalakra szorítkozva): Fancsaly → Fuló → Fekete (∞Cseby) → Hanyi → Lánczy (∞Lipóczi Keczer) → Lánczy (∞Bay), majd Hedri, Tomka, Moys, és Ferdinandy. Ezekhez kívánczik néhány megjegyzés:

A **kércsi Fuló** család nevével gyakran találkozunk családunkra vonatkozó iratokban is, a XVI.-XVII. században. CSOMA szerint a múlt század hetvenes éveiben halt ki Abaújban ez a család.

A **Cseby** (Cséby) család nevével is először a mi családunkkal kapcsolatos okiratokban találkoztunk. Így pl. az "*Index Alphabeticus*" [*A-139*] egy 1593. évből való tartalom-megadásából valószínűsítettük először, hogy gibárti Bor János és Cseby György (keéri Járay

vonalon) sógorok voltak. (Sógornőjük még: Járay Jánosné Rákóczi Katalin.) Ezt követő elemzésünk kimutatta, hogy Lánczy Istvánnak (aki gibárti Bor Anna egyik ötödfokú leszármazottjának, Hanyi Katalinnak a férje volt) dédapja Cseby Mihály, az említett György testvére. Maga Cseby György viszont (és annak második felesége, Marczinfalusi Zsófia) az USA-ban élő rokonunknak, Bor III. Jenőnek anyai nagyanyja, Fáy Klára révén, 13. fokú őse.

Az itt említett Lánczy István részt vett Thököli háborúiban, s csak a Bécsbe vitt nagy pénzüsszegekkel sikerült elérnie, hogy bocsánatot nyerjen. Menyének, **Lipóczi Keczer Annának** az apja, András, a felvidéki evangélikusok egyik vezéralakja viszont, a Caraffa féle eperjesi "vértörvényszék" (1687) legelső kivégzettjeinek az egyike volt.

A **Hedri** nemzedékrendet közvetlen személyes kapcsolat útján egy további generációval tudtuk kiegészíteni.

A 13-generációs nemzedékrendben szereplő **Ferdinandy Bertalan** (*1821), volt főispán, Lánczy Teréz férje, a "Délszigeten" (Puerto Rico) élt, és a közelmúltban elhunyt kiváló történész-írónak, Ferdinandy Mihálynak (*1912) a nagyapja. Mi mégsem vagyunk közvetlen rokonságban Ferdinandy Mihállyal, mert Lánczy Teréz (†1857) a nagyapa első felesége volt, míg Mihály apja, Béla, a második házasságból (Rozet Johannával) született [A-40, 18-19. oldal].

Anna és Krisztina fivérének, gibárti Bor Jánosnak egy-két leányától is indulnak ki leányágak. A Czeke Menyhért-Bor Sára pár vonalát 4 generációnyira ismerjük egy XVIII. századi kézzel rajzolt *Fügödy* családfából [Szirmay lvt: B 1462 tekercs]. Ennél a leszármazás-sornál az az érdekes, hogy az Aranyosi és Selyebi-Kovács nevekkel ért akkor véget, s ezekkel a családokkal később, a XVIII.-XIX. században is találkoztunk a szikszói anyakönyvek feldolgozása során.

A Bégányi-leszármazottak analízisének nem jártunk sikerrel, elsősorban azért, mert a Nagy Iván könyv Bégányi-nemzedékrendjei, és a Csoma levéltárban található, kb. az 1750-es évekből származó (kézzel rajzolt) nemzedékrend adatai, ill. személyei között több ponton alapvető ellentmondások vannak. Sajnos CSOMA JÓZSEF Abaúj-könyvében nem foglalkozik a Bégányi családdal.

A Török Miklós –Bor Anna pár birtokügyeire vonatkozóan elég sok okiratot találtunk, de nem akadtunk eddig olyan adatra, amely gyermekeikre vonatkoznék. Ugyanez a helyzet a Szini Boldizsár – Bor Katalin párral is.

Amint az V. fejezetben már említettük, egy igen jól ismert leányág kiinduló személyénél bizonytalanságban vagyunk: egy Bor Zsófia, mint Széky Ferenc felesége, ősanja a Széky-család századunk elejéig részletesen leírt 9-10 generációjának [A-99]. Nem bukkantunk egyetlen forrásra sem, amelyből e Zsófia hozzárendelése a Bor család egyik ágának nemzedékrendjéhez egyértelműen lehetséges lenne. Abból, hogy a gibárti Bor ágból egy Anna 1590 körül egy Széky *alias* Kőműves András felesége volt, és Gibárt birtokával kapcsolatos perekben szerepelt, – fenntartással – e két család tartósabb kapcsolataira, s így Zsófia gibárti-ágbeli származására következtetünk. Ugyanakkor az a tény, hogy Halmaji Bor Simon feleségének keresztnéve Zsófia volt, esetleg arra mutathat, hogy Bor Zsófia az ő leányuk volt. Ez a Széky Ferenc – Bor Zsófia házaspár 1604 és 1630 között a Jászói Konvent négy okmánykivonatában fordul elő.

B. Helytörténeti érdekességű leányági kapcsolatok Szikszón és környékén (1724 – 1895)

A XIX. századi ipari forradalom, majd a kiegyezés által hozott fellendülés kiváltotta elvándorlási tendenciák előtt Szikszón is az volt a helyzet, mint hazánk többi mezővárosában és községében: a helyi őshonos lakosság stabilis helyben maradása volt a domináló demográfiai tényező. A házasságokat túlnyomó részben a városon, ill. községen belül kötötték, s legfeljebb a legközelebbi szomszédos községekkel (Alsóvadász, Aszaló, Kázsmárk) volt valamelyest számottevő (kétirányú) áttelepülés, ill. lakosságkeveredés házasságok révén. Helységnevek, mint Megyaszó, Nyomár, Hernádnémeti, Forró, Kupa, Kiskinyizs, vagy különösen Miskolc, s Miskolcon túl pl. Mályi, vagy Kistokaj, igen ritkán fordulnak elő, a viszonylag kis távolságok ellenére.

A nagymértékben stabilis helyben lakás jelentősen megkönnyíti a genealógus anyakönyvi adatokon alapuló kutató munkáját. Az 1724 és 1895 közötti időszak anyakönyvi adatainak gyűjtését mind nagyobb számú, a Bor családdal házasság révén kapcsolatba került családra is kiterjesztettük, majd tovább tágitottuk a jegyzetelések körét ezek kapcsolataira is. Így 15-16-ezer körüli anyakönyvi bejegyzést rögzítettünk feldolgozásunk során, beleértve Szikszón kívül Aszaló, Kázsmárk és Felsővadász anyakönyveit is. A házassági hálózatnak a közvetlen és közvetett Bor-kapcsolatokra kiterjedő része végül több mint 100 szikszói és Szikszó környéki család születési, házassági és halálozási adatainak teljes vagy részleges feldolgozására vezetett, részben számítógép alkalmazásával.

A fent elmondottak Szikszóra és közelebbi környékére vonatkoznak. Ezen kívül mintegy 200 község és város anyakönyveiben is kutattunk, kisebb részben a helyszínen (pl. Körösnagyharsány), zömmel a mikrofilmek felhasználásával, az elvándorolt (vagy ismeretlen eredetű) Bor nevű személyek után, valamint néhányunk anyai ági felmenőinek vonalán. Mindent összevetve legalább 18-20-ezerre tehető a munkánk hat éve során kijegyzett anyakönyvi adatok száma.

E hatalmas anyag teljes egészében való bemutatása e munka keretében természetesen nem lehetséges. Ezért két típusú összefüggés bemutatásra szorítkoztunk:

- 1) a szikszói Bor család néhány női tagja teljes leszármazotti táblázatára, valamint:
- 2) néhány reprezentatív módon kiválasztott személy lehetőleg teljes ősfájának (aszcondens családfa) bemutatására.

= = =

C. Leányági kapcsolatok a legutóbbi 3-4 generációban

Amint ez általában a legtöbb családban szokás, a ma élő generáció még élénken tartja a rokoni kapcsolatokat az anyai, valamint más leányági unokatestvérek családjával, 2-3 generációnyi "távolságig". Ez a kapcsolat-tartás különösen erős ott, ahol sok leány volt a szülők, nagyszülők, stb. családjában.

A Bor család esetében elsősorban az "István-ág" vonalán ez a helyzet, ahol e szerzők nagyapjának három leánya volt (ezek közül csak egynek, Matildnak voltak gyerekei, de ezek népes leányággá fejlődtek), e nagyapa öccsének, (III.) Károlynak öt leánya volt, s a harmadik fivérnek (II.) Benjáminnak csak egyetlen leánya vonalán maradtak utódai. Ezek mellett XIV. István nagybátyánknak, a gyakran idézett "Emlékirat" összeállítójának a leánya, Márta (Struhács Gyuláné) leszármazottai képviselnek még egy hozzánk közeli unokatestvéri ágat. E

leányági első- és másodfokú unokatestvéreink családjait, valamennyi tagjukra vonatkozóan felkutattuk, s e személyek az **(1)**, **(2)** és **(3)** számú nemzedékrend-táblákon, valamint az ezeket még tovább részletező **(1d)**, **(1e)** és **(2b)** lapokon mutatjuk be. A felölelt családok neve: Struhács, Makk, Berg-Rudnai (névmagyarosítás), Seyfried, Novák, Mäntele, Romák, Daubner, Osztás, Jándi. Az ezekhez a családokhoz tartozó rokonaink egy részét csak most, e kutatásunk során ismertük meg személyesen.

Valamivel távolabbi, de forrás-jellege miatt érdekes a már említett Zágonyi-család leszármazottaihoz vezető vonal. Bor (XIV.) Erzsébet, aki Zágonyi Gáborhoz ment feleségül, a "Mihály-ág"-beli I. Áron fiatalabb öccsének, VII. Péternek a leánya volt. Gyermekai (az I. világháborúban fiatalon elesett Zágonyi Mihály, valamint a négy leány, Erzsébet, Zsuzsanna, Rozália és Vilma) a sarkadi V. Lajosnak, a hajdúszoboszlói (s Amerikában elhunyt) II. Jenőnek, s a körösnagyharsányi fivér-hármasnak (VI. Imre, IX. Péter, V. Áron) másodfokú unokatestvérei. Zágonyi Rozália (Pusztai Jánosné) Mezőbajon, illetve Nagyszalontán élő dédunokái, Bodó Enikő (*1973) és Sándor-Péter (*1976), valamint Fábián László (*1980) már a "bíró" Bor István utáni 10. generációhoz tartoznak. Ők Bor II. Lajos (1863-1922) 9 ükunokájának (a Máthé-, Seszták-, Paupa- és Balázs-gyerekeknek) negyedfokú, s a gyulai Bor Katalin-Diánának és II. Gábornak, valamint az Amerikában élő *De Bor* Marie Ann-nak (*1978), Leigh-Ann-nak (*1986), s az 1990 októberében született Coloman-nak az 5. fokú unokatestvérei.

Az említett Zágonyi leszármazottakkal azonos fokú rokonaink a "Bor Rebeka leányág"-beli Borok is. Rebekának (*1821, Okány; †1894, Körösnagyharsány), Bor Péter (1797-1868) és Lengyel Mária (1796-1860) legelső gyermekének (az előbb említett I. Áron és VII. Péter nővérének) férjétől, Máté Lajostól három gyermeke született Körösnagyharsányban (lásd a 4.sz. leszármazási táblázatot a XI. fejezetben). A férje halála (†1865) után 3 évvel született Imre fiát a Máté család nem ismerte el, s ezt a fiút az anyja nevében vezették be a körösnagyharsányi anyakönyvbe. Bor III. Imre (1868-1926) leszármazottai ma is élnek, viselik a Bor nevet, s ők alkotják a Rebeka leányágot. Néhányukkal megismerkedtünk, s többen közülük nem is tudták, hogy a Bor nevet *dédanyjuk*, ill. *ükanyjuk* után viselik.

VIII. F E J E Z E T

Szociográfiai és demográfiai jegyzetek

Miután beszámoltunk családunknak a XIII. század elejétől napjainkig felderített történetéről, szóljunk röviden, figyelmünket elsősorban a legutolsó mintegy két évszázadra fordítva, a Bor család szociográfiájáról és demográfiájáról, – már amennyire ezt a hiányos forrásanyag lehetővé teszi. Ez alatt azt értjük, hogy megvizsgáljuk, milyen volt a társadalmi helyzet változása, milyen hivatások domináltak családunk egyes ágaiban, – s ami a demográfiát illeti: hogyan váltakozott a bő gyermekáldás a gyermektelenséggel, vagy kevés gyermekkel. Szólunk röviden a más etnikumokhoz történő asszimilálódásról is.

Amint láttuk, az 1600 körüli években következett be a nagy változás: a régebbi (közép-)birtokos nemes család társadalmi és gazdasági helyzete jelentősen lejjebb süllyedt. Érzésünk szerint azonban CSOMA már akkor is tévedett, amikor ezt írta: "A Bor-család hanyatlását már a címérlevél szövegében feltüntetett családfában érezhetjük. Bor Mihály kilencz férfitestvérével s négy unokatestvérével együtt nyeri a címet, s ezen kívül lehettek nőtestvérek is, kiknek nevei az armálisokban a mohácsi vész előtti időkben sohasem fordulnak elő, de azért a leányegyedre azok is igényt tartottak. A nem nagy ősi vagyon ily sokféle oszlása s az ebből következő elszegényedés volt oka a család gyors hanyatlásának" [A-22]. Láthattuk ugyanis, hogy továbbra is al-ajtónállómester, alispán, királyi emberek, s még a XVI. század vége felé is táblabírák kerültek ki a család soraiból, s birtok ügyleteik sem voltak mindig veszteségesek – de ezekről CSOMA nem tudott. Azt a kitételét viszont, hogy "a család elzüllött, s ennek következtében elkallódtak, elvesztek régi okleveleik is" [A-23] méltatlannak érezzük egy történészhez, mert egyrészt "elzülleni" legfeljebb egyes emberek szoktak, de teljes családok vajmi ritkán. Másrészt ez a kifejezés egyáltalán nem helyénvaló egy háborús és egyéb sorscsapásoktól sújtott család szerény, majd szegény körülmények közé történt süllyedésének leírásánál.

A Szikszóra beköltözött ág – a ma élő "halmaji" Borok ősei – közel 200 éven át szőlőműveléssel foglalkozott, tisztesen éldegélt a kis mezővárosban, s 1690 és 1714 között a város bíráját (s a nemesek hadnagyát) is a családból *választotta* Szikszó népe, nemesek, köznép együttesen. E 'bíró' Bor Istvánon kívül még többen is szerepeltek a XVIII. században a tanács tagjai között, amint ezt ismertettük (ez sem mutat "elzüllésre"...).

A szaporulat azonban – egyes időszakokban legalábbis – tagadhatatlanul megélhetési problémákat vethetett fel. A részletesen ismertetett 1767. évi nemesi igazoláskor Szikszón 9 férfi-Bor élt (5 idősebb: 32 és 66 év között; és 4 ifjú, vagy gyermek korban lévő); ezen kívül 10, vagy 11 nőtagja volt a családnak (3 vagy 4 férjes asszony: ezeknél a szomszédos községekbe házasodottakat is beleszámoltuk), és 7 gyermekkorú, vagy serdülő leány. Így ekkor már itt-ott szűkössé válhatott a kenyér...

A. Családunk református lelkész – pedagógus vonalai.

Az 1767-ben még gyermekkorban lévő fiúk egyikénél van adatunk az első elvándorlásra, s egyszersmind az első családtagunkra, aki a lelkészi hivatást választotta. Bor (V.) István (1761-1838) neve szerepel a Debreceni Református Főiskola 1780. évi második évfolyambeli tanulóinak névsorában. A táblázat címe: "Gradus studiosorum, annum secundum scholasticum ingredientium, constitutus est, hoc ordine die 5. maj. 1780" [A-125]. Ennek a Bor Istvánnak (családunk 'Péter-ágából') a további életpályájáról 1789-től vannak adataink: 1789. március 22-től 1800. március 1-ig Okányban szolgált mint református prédikátor. Vele kezdődik családunk jelenléte Bihar megyében. 1790-ben vette feleségül Okányban Horog János sarkadi nótárius leányát Rebekát, s tőle 4 fia született Okányban, akik közül János még gyermekkorban meghalt.

Bor István prédikátor 1799. aug. 26-án még részt vesz Okányban az új templom alapkövetésén: ezzel kapcsolatosan fakszimile illusztrációt mellékelünk (18., 19. kép). Ezt követően Zsadányban lelkész; ott született Károly nevű ötödik gyermeke 1804-ben. Csak az ő utódait ismerjük, mint azt már a VI. fejezetben említettük. Később esperes lett, de nem tudjuk, mikortól. A Tiszántúli Ref. Egyházkerület évkönyveiben [*Ráday Kollégium*] 1835-ben még mint aktív esperes, 1837-ben mint nyugdíjas esperes szerepel. A Zsadány-i anyakönyvben a lelkészekről szóló bejegyzésekből tudjuk, hogy 1829-től már betegeskedett. Meghalt 1838. december 10-én, Nagyváradon.

Három idősebb fia közül kettőről van nyom: Bihar vármegye közgyűlési jegyzőkönyveiben, 1828. karácsony hava 11-én a következő bejegyzés olvasható [10387. *tekercs*, X. 747, 126. cím, 734. kötet, 1395. old., 2933. sz.]:

"Zsadányi prédikátor Ns. Bor István előadván, hogy Ns. Erdély Országban megtelepedett [kiemelés tőlünk] József és Gedeon törvényes és természetes fiainak Nemességek mostani lakhelyeken kétség alá vétetett, annak bém bizonyítására a szükséges Nemesi Bizonyosság Levelet (...) két párban kiadattatni kéri. – A folyamódó Prédikátor kérésének tellyesítése eránt semmi észrevétel nem forogván fel, a kért Nemesi Bizonyosság Levél fiainak beírásával ... ki fog adattatni."

Valószínű, hogy Kempelen is ezen az alapon írta e két név mellé, hogy 'Erdélyben' [A-72, 339. old.]. Sajnos, semmi további adatunk e két fiúról nincs.

István esperes legfiatalabb fia, Károly (1804-1857), szintén lelkész volt, ugyancsak Zsadányban. A leszármazottak foglalkozása ebben az ágban a következő (feltűnő, hogy két generációban mindig csak egy gyermek volt!): II. Károly közjegyző Nagyváradon, I. Géza községi főjegyző Tamásdán, s II. Géza rendőrtiszt, 1921-től Budapesten. Ennek a Gézának a húga, Bor Klára (1906-1978) Dohy Árpád református lelkészhez ment feleségül, s két fiúk szintén lelkészként szolgált Bihar megye romániai részén fekvő magyar falvaiban.

Családunk másik "lelkész-, ill. iskolamester-vonalának" útja is – legalábbis részben – Biharba vezetett. Bor III. Péter (1797-1868) a fenti István esperes első fokú unokatestvérének, III. Istvánnak a fia volt, s valószínűnek tartjuk, hogy unokanagybátyja nyomán került Biharba, ahol esetleg valami kis birtok is volt a család tulajdonában. 1820-ban, amikor Péter hazament házasodni Szikszóra, a házassági anyakönyvbe "Kötegyán-i ref. iskola tanító"-ként jegyezték be. Tíz (!) gyermekük a következő években és helységeken született: 1821-26 között Okányban (tehát ahol unokanagybátyja negyedszázaddal előbb lelkészkedett),

1828-30-ban Tenkén (ott két fia meghalt az 1829. évi himlőjárványkor). 1831/32-től haláláig Körösnagyharsányban élt, s 1832 és 1840 között ott még négy gyermeke született. Itt, a születéseknél az apa nevénél többnyire beírták, hogy "rector". 1868. évi halálozási bejegyzése Körösnagyharsányban: Bor Péter tanító, 71 éves, özvegy (felesége 8 évvel előbb halt meg.)

Péter említett tíz gyermeke közül három fiútól: I. Árontól, II. Sámuelettől (az első Sámuel nevű gyerek 3 évesen meghalt), és VII. Pétertől ágazik szét családunknak ez a dús hajtású Bihar megyei fája. Áron ismét lelkész lett, és Sarkadon 17 évig mint rector, majd Vadászon 10 évig és Kötegyánban 8 évig mint lelkész szolgált. A IX. fejezet életrajzai sorában visszatérünk személyére.

Leszármazottairól említsük meg, hogy Áronnak is 10 gyermeke született, akik közül három halt meg csecsemő-, ill. gyermekkorban. Kilencedik gyereke, (XIV.) János (1870-1943) szintén pedagógus lett. Életútját a IX. fejezetben ismertetjük.

Demográfiai szempontból érdemes megjegyezni családunknak erről a vonaláról a következőket. A most ismertetett Bor János nagyapja, III. Péter 11 gyerekes családból való volt (apja két házasságából). Amint említettük, magának Péternek (Lengyel Máriától) 10 gyermeke, I. Áronnak pedig (Osváth Lujzától) ismét 10 gyermeke született, s ez utóbbi tízből 7 fel is nőtt. Különös módon Áron legidősebb három fia XI. István (1855-1892), I. Imre (1857-1932) és II. Áron (1858-1932) agglégény maradt. Imre a bíróságon volt tisztviselő Aradon, Áron III. Lajos öccsével együtt Sarkadon kereskedő. Lánytestvérük, X. Mária (1860-1932) – aki hajadon maradt – látta el Áron és Lajos háztartását, bár Lajos nős volt. (János bácsi fiának, Bor Jenő altábornagynak idős korában Amerikában írt vissza-émlékezéseiből [*'The Story of My Life' Brunswick, Maine 1984, kéziratként*] ismertünk meg nagybátyái életéről néhány színes részletet.)

XIV. János bátyánknak két fia és két leánya volt. Csak a legidősebb fiúnak, II. Jenőnek (az ő részletes életrajzát bemutatjuk a IX. fejezetben) volt gyermeke, egy fia, a másik három gyermektelen maradt. A két lány közül az egyik, Bor Ilona, Fehér János református lelkészhez ment feleségül. II. Jenő egyetlen fia, III. Jenő, az Egyesült Államokban először szintén teológiai tanulmányokat kezdett – a családi vonal tradíciójának megfelelően, de aztán letett erről a hivatásról. Neki megint három fia van, és felesége első házasságából származó fiát is adoptálta (Edward De Bor).

Nehéz megmagyarázni ezeket az óriási különbségeket ugyanazon családi vonal egymást követő nemzedékeinek bőséges gyermekáldása, és az "egyke", vagy "egy-se" között.

= = =

Áron öccse, Sámuel (1830-1888), bár egyes családi emlékek szerint szintén tanítói képzettségű volt, gyakorlatilag földművesként élte le egész életét Körösnagyharsányban. Első felesége két év házasság után meghalt, s tőle nem volt gyermeke. A második házasságból kilenc gyermek született, de csak kettő nőtt föl, a többi hét csecsemő-, ill. 2-5 éves korban meghalt. Sámuel fiától, VIII. Pétertől (1868-1921) és feleségétől, Barabás Rózától származik a népes körösnagyharsányi és gyulai rokonságunk. Sámuel, Péter, és gyermekeik sírja gondozott, szép állapotban láthatók ma is a körösnagyharsányi temetőben. Utódai közül (*1923) 25 évig községi vb. titkár volt Körösnagyharsányban, s most nyugdíjasként Gyulán él; unokatestvérei, a két Ernő (*1930 és *1938) ma ugyancsak Körösnagyharsányban élnek, földművesként, illetve kereskedéssel foglalkozva.

III. Péter harmadik fia: VII. Péter, folytatta a családi vonal hagyományát, és tanító lett. Csak a közelmúltban tudtuk meg róla – a leányágak tárgyalásának végén (135-136. old.) említett Zágonyi Vilma (Pocsai Istvánné) nénénktől, Péter unokájától, hogy rövid életét (39 évet élt) zömmel Csermőn (Arad megye) élte le. A 84 éves Vilma néni leveléből idézünk: "Bor nagypapa Csermőn kántor tanító volt, és a kis református egyház csak ritkán kapott lelkészt, és nagypapa helyettesítette a lelkészt, még Úrvacsorát is osztott. A temetkezéseket is ő végezte." Vilma nénénktől, régi levelek között egy négyoldalas, szép kézírással sűrűn teleírt papírt is kaptunk: Bor VII. Péter *rigmusokba szedett* sírbeszédét 1853-ból. Íme így temetett Bor Péter:

«E holt eredetét e helységben vette, ki hosszas álomra fejét most letette.
Elhunyt Demjén Mihály vala Attya neve, Tóth Elona pedig édes Anyya leve.
Neve a meghólnak vala Demjén Sára, Kit az égi sereg nagy örömmel vára.
De lássuk továbbá, hogy kinek áldozta Szíve felét midőn az idő elhozta.
Gergely Istvánnak, a'kivel házasságban, 39 évet ért e múlóságban,
És amíg az élők seregében éle, 62 nyárt, őszt, télt, és tavaszt szemléle.
Míg a mulandóság helyén itt lakozott, ő is mint egyebek sokat fáradozott.
De a lelkiért is, nem tsak a testiért, Gondoskodott e holt, ki most sírjába tért.
Mert az Úr házában gyakorta megjelent, buzgó imádsága Istenéhez felment.
Sött midőn utólszor szívta lehelletét, Ezen szavak után botsátá ki lelkét:
Uram Isten kérlek, légy most segítséggel, Ezt mondván kimúla egész tsendességgel.
Örömmel ment hát ő az élet Urához, Örömmel borult le széke zsámolyához.
Elmójét, kezeit Jézus vezérlette, lábait útjában megerősítette.
De míg elindulna útjára tölletek, Jertek hadd álgyon meg lelke mind bennetek.
Kedves Gyermekei jertek és hallyátok, Anyátok áldását, mellyet szánt reátok.»

Ezután 4-8 soros köszöntések sora következik, az elhunyt nevében, hozzátartozóihoz, barátaihoz, s az egész temető gyülekezetéhez. Majd útra bocsátja a holtat a temetést végző "pót-lelkész", egykori atyánkfia:

«Menj hát boldog lélek, az Úrnak ajánlunk, látjuk meg kell lenni, hát tölled elválunk.
A siralom völgyén noha még mi állunk, tudjuk, hogy a mennyben egyszer feltalálunk.»

Bor (VII.) Péter lányáról, Erzsébetről, aki Zágonyi Gáborhoz ment feleségül, már szoltunk (135. old.). Péter fia, II. Lajos (1863-1922) életéről még nem sikerült részleteket megtudnunk. Egykori felesége, Semsey Veronka családjával felvettük a kapcsolatot, és a Semsey rokonsági kapcsolatokat részletesen megismertük. Bor Lajosról azonban tőlük sem tudtunk meg többet a születési és halálozási évszámoknál, amelyeket Bor Armandtól (Nagyvárad) már régebben megkaptunk. Lajos egyetlen fia, (V.) Imre gyászjelentőjén (Oradea-Nagyvárad, 1940. július 11.) "Halmaji és gibárti Bor Imre, nyug. telekkönyvi igazgató"-ként szerepel. Az ő fia, Armand gépkocsivezető Nagyváradon. Bor II. Lajos négy leánya közül kettőnek voltak gyerekei, s ezek leszármazottai ma Budapesten élnek (lásd a 7 sz. részletes leszármazási táblázatot a kötet utolsó fejezetében).

III. Péter negyedik fia, az 1840-ben ikerpár fiú-tagjaként született I. Lajos életútja elveszett szemünk elől. Bor VIII. Imre (*1923) rokonunk szerint – az ő dédapja öccséről van szó – katonatiszt lett, de erre vonatkozólag nem sikerült semmiféle adatot találnunk.

B. Családunk iparos -- muzsikus -- mérnök vonala

A másik elvándorlási mód a szikszói szegénységből az ipart tanult fiatalemberek szokásos útja volt: ténylegesen vándorolva elérni a mester címet. Erre a legtipikusabb példát közvetlen elődeink vonalán láthatjuk. A jelen tanulmány szerzőinek dédapja, VII. István, a VI. fejezetben (98. old.) már szerepelt: ő az 1818. évi szabólegény, az obsitos fia. 1824-ben már Nagylakon élt: ott vette el első feleségét, Horch Annát. Nem tudjuk, mikor és mi okból, de elváltak. Ilyesmi akkortájt még eléggé ritka dolog volt. Gyermekek nem voltak. Nincs e válásról semmi dokumentumunk, csak a második házassága anyakönyvi megjegyzése: 'törvényesen elvált'. Dédanyánk, Mészáros Julianna Tótkomlós-i evangélikus család leánya volt, s ott esküdtek 1840-ben. Három fiúk közül György (nagyapánk) 1841-ben, Károly 1844-ben Nagyszentmiklóson született. Benjámin születéséről nincs okmányunk, de mint a VI. fejezetben említettük, születése elég pontosan meghatározható a halálozási bejegyzésből, eszerint 1848/49-ben született szintén Nagyszentmiklóson.

A VI. fejezetben részletesen ismertetett nemességi igazolási eljárás iratainak szövegéből azt is megtudjuk, hogy István szabómester "Szikszóról Nemes Torontál Megyébe bekebelezett elsőbbsen Bánkomlóra, onnan néhány évek multával NagySzentMikósra tette által lakását" és 1845-ben is még Nagyszentmiklóson lakott. Élete 1848 utáni szakaszáról nincs nyom birtokunkban, s azt is elmondtuk már (117. old.), hogy nem tudjuk, mikor és hol halt meg.

Mindhárom fia ipart, illetve műszaki szakmát űzött. A legfiatalabb, Benjámin – leszármazottai és az anyakönyvi bejegyzések szerint is – cukrász volt Nagylakon. Károly, a második fiú, bányatisztviselő lett a Resica körüli egykori kiterjedt bányavállalatoknál. Nyolc gyereke is zömmel Resicán született (Róza Temesvárotról). Első házasságából született egyetlen fia, Károly (1876-1944), hivatásos katonatiszt lett, s aggregény maradt. (E sorok íróinak kedves gyerekkori emléke, amikor Károly bácsi Miskolcra évente pár napra fellátogatva Pestre, a Ferenc téri házban szállt meg. Személye egy csipetnyi ízelítőt hozott a vidéki város tipikus légköréből. Nagy vadász volt, s minden évben pontosan megkaptuk tőle a csomagot az elejtett nyúlból, fácánból, fogolyból. Ez a régi emlékeknek ma is élő, élénk kulináris része...)

Az idősebb Károlynak második házasságából hat leánya, és egy fia, (I.) Jenő (1893-1977) volt. Zömmel ott maradtak Erdély déli bányavidékén 1920 után is. Jenő bányamérnök lett, s olaj-szakemberként átköltözött a "regát"-beli román olajtelepek vidékére. Fia így született Șotîngában, Tîrgoviște közelében. Ő is bányaszakember lett, Petrozsényben dolgozott, s ott él ma is nyugdíjban. Romániában élte le egész életét, s asszimilálódott: már nem tud magyarul.

III. Károly leányainak asszony-nevei: Seyfried-né, Mäntele-né, Csillik-né, mutatják, hogy a bányavároska német vagy szlovák eredetű telepes szakembereihez mentek feleségül. Az asszimiláció többnyire ezekben az esetekben is hatott: az idős Seyfried Gyula még magyarul írt nekünk, de lánya már románhoz ment feleségül. Mäntele Arminnal (Kolozsvárotról), vagy Csillik Eugénnel (Németország: Baden-Württemberg) németül levelezünk. A Romák lányok közül csak Ida (Duci) él "odaát", Temesvárotról, Rózsa (Horváth Tiborné) és Eta (Kürtösi Nándorné) Budapesten élnek, s a magyar közegbe ágyazódtak be.

A végére hagytuk Bor VII. István legidősebb fiát, IX. Györgyöt, nagyapánkat. Sajnos, nem ismerhettük őt, mert 80 esztendőskorában, amikor meghalt, apánk még nem volt nő: szüleit kellett támogatnia, s így kényszerűen várnia kellett a házassággal azok haláláig. Mint

említettük, nagyapánk Nagyszentmiklóson született 1841-ben. A következő adat első házasságára vonatkozik: 1867-ben, 26 éves korában *Apatinban* vette feleségül Fontányi Rózát. Gyermekük születési helyei jelzik vándorlásukat az egykori Nagy-Magyarország legdélebbi tájain: 1870-ben *Orsován* született (XIV.) István, 1871-ben *Haulikfalván* Matild. (Haulikfalvát nem könnyű megtalálni a régi térképeken: Perjámos mellett, Torontál megye legészakkeletibb sarkában egy *vasútállomás* térkép-jel mellett.) – (II.) Róza 1873-ban *Német-Bogsán* nevű helységben született. Ez hasonlóan "Isten háta mögötti" hely a régi Krassó-Szörény megyében, egy *vasúti* mellékvonal mellett, a Berzava folyócska völgyében, a Dognácskai hegységben, a történelmi Magyarország bányákkal tűzdelt sarkában. A következő gyermek ismét leány: Irma (a jelen kötet idősebbik szerzőjének keresztanyja lett 1924-ben): *Domásnia* nevű helységben született. Jó 40 km-rel Karánsebestől délre, a Lugos és Orsova közötti *vasútvonal* mentén, szintén Krassó-Szörény vármegyében. Az ötödik gyermek, Gyula, *Zombor*-ban született (s csak 151 hónapot élt meg). Nagyapánk első felesége, aki *Kupuszinán* született, Bács-Bodrog megyében – 1887-ben (45 évesen) meghalt. Ezek a helységnevek egyértelműen jelzik egy ember életútját, akinek sorsa a vasúthoz kapcsolódott. Már e helységsor is jelzi, hogy nagyapánk olyan ember volt, aki az élet árnyékos, munkás, kiszolgáltatott oldalára szorult egész életében (20. kép).

IX. György 46 éves volt, amikor 1887-ben négy gyermekkel özvegyen maradt. (Fatális sors, amely ismétlődött: ükapánk (VI. István) 37 évesen maradt özvegyen; fia, VII. István mintegy 40 évesen elvált, s 41 évesen újra nősült; Györgyről most szoltunk. Fia, I. Dezső – édesapánk – 43 évesen maradt özvegy. E kötet fiatalabb szerzője (III. Dezső) 38 évesen özvegyült meg...). – Ekkor már Budapesten éltek.

Második házassága a zombori születésű Varga Ágnessel (nagyanyánkkal) 1887-ben már Budapesten kötődött. Egyetlen gyermekük, édesapánk, 1888-ban szintén itt született.

A vasutas élet hányattatásai után nagyapánk Budán a Ganz gyárban dolgozott, idősebb korában mint raktárnok. Egyetlen saját kézírásos feljegyzése tanúskodik erről a munkahelyéről: "Ganz és társa villanyos gyárában alkalmazva 1884. XII. 22-től 1906. VII. 31-ig". Itt egy időben együtt dolgozott fiával, Istvánnal (a gyakran emlegetett "Emlékirat" későbbi szerzőjével), s műszaki tevékenységük tanúbizonysága az a szabadalmi leírás [A-117], amelyet 1900-ban együtt nyújtottak be, egy "Elgázolás elleni mentőkészülék közúti járművek számára" elnevezésű találmányuk tárgyában. 800 korona végkielégítéssel vált meg a Ganztól 65 évesen.

Érdemes megjegyezni, hogy nagyapánk és nagybátyánk ebben a szabadalmi leírásban mint "Szikszói Bor György" raktárnok és "Szikszói Bor István" gyári hivatalnok szerepelnek, tehát élt a hagyományhoz való ragaszkodás, ebben az eredetre, s egyszersmind az egykori nemesi múlt utaló "előnév" formájában.

Nagyapánk 1909-ben hagyta abba élete munkás időszakát. Ezt a 'Babocsay és Baján' cég erről szóló bizonyítványából tudjuk, akiknél 1908-1909-ben a cég balatonvidéki vasútépítésénél egy évig még mint raktárnok dolgozott, 68 éves koráig.

Nem csoda tehát, hogy 21 éves apánk anyagi segítségére szorultak nagyszüleink. Ő, a legfiatalabb, a második házasságból született egyetlen gyermek segítette olyan odaadóan szüleit, hogy ezért a magasabb iskolai tanulmányok folytatásáról le kellett mondania.

Muzsikusi tehetségét azonban a rendkívül szerény, mondhatjuk szegény gyermekkori családi környezet sem tudta elnyomni. Bor Dezső életrajzát a következő fejezetben részletesen

ismertetjük, itt azonban idézzük egy levél szövegét, amelyet Gobbi Lajos, a Nemzeti Zenede igazgatója írt nagyapánknak:

Budapest, 1905. nov. 21.

”Tekintetes Bor György úrnak

Kívánságára ezennel szívesen bizonyítjuk, hogy Dezső fia, aki a cs. és kir. 44. számú gyalogezred zenekaránál szolgál és egyúttal zenedénk növendéke, tehetséges és igen komoly törekvő fiatal ember, akinek megvan alapja ahhoz, hogy magát kiváló zenésszé képezze ki, de ehhez éppen most volna szüksége legalább is naponkénti hat óra gyakorlati időre.

Minthogy pedig erre az ezredbeli zenekarnál, mint ő maga mondja, elegendő idő nem áll rendelkezésére, csak azt ajánlhatjuk, hogy iparkodjék neki lehetővé tenni, hogy egész idejét tanulmányainak szentelhesse, mert csak így remélhető, hogy nagy tehetsége és komoly törekvése mellett is jövőjét biztosítani képes lesz.”

Valószínűleg ezért vállalta nagyapánk még egy évig 1908/09-ben a már említett munkát, hogy apánk képzését ezzel valamicskét elősegíthesse.

A Nemzeti Zenede támogatóinak jóvoltából a szegény sorsú tehetséges tanulók komoly kedvezményben részesülhettek: havi 12 Korona helyett félévenként 40 Koronát kellett fizetniük. Apánk az 1904/5, 1905/6 és 1907/8 tanévben ilyen jellegű támogatást élvezett.

Mint láthatjuk, családunknak ezen a vonalán nagy hullámvölgyek és hullámhegyek jellemzik az egymást követő generációk foglalkozási és életszínvonalbeli képét: ükapánk, az obsitos, biztosan igen szerény körülmények között élt. Fia, szabómesterként Torontál és Arad megye városkaiban feltehetően tisztos, de szerény színvonalon élt. Nagyapánk, György, kifejezetten szegény ember lehetett egész életében. Apánk szorgalma és tehetsége hatalmasat ívelt felfelé a társadalom kategóriáiban, az úgynevezett ”jobb középosztály” szintjéig, amely számunkra is jó kiindulási alapot nyújtott az akadémiai életpálya elkezdéséhez és eredményes műveléséhez.

Ezért mindketten végtelen hálával gondolunk arra a szülői gondoskodásra, ami mindezt lehetővé tette számunkra.

C. A legutolsó szikszói Borok vonala

Ez az az ága családunknak, amelyet a táblázatos részben bemutatott módon ”II. Mihály ág”-nak is nevezünk. II. Mihálynak (1763-1818) két házasságából kilenc gyermeke született, de ezek közül három gyermekkorban meghalt. Legidősebb fiáról, VIII. Jánosról (1790-1844) tudjuk, hogy mészáros mester volt Szikszón. Neki is kilenc gyermeke született, közülük a legutolsó a 48 évesen újra házasodott özvegy ember (íme, itt is kísért az előző pontban említett özvegyen maradási fátum!) második házasságából, aki azonban rövidesen meghalt. Csak négy gyermekéről tudjuk, hogy megérte a felnőtt kort, s közülük 3 leány (Nagy Istvánné, Farkas Józsefné és Kállai Istvánné). Fia, (IX.) István (1826-1867) mint honvéd megrokkant az 1848/49-es Szabadságharcban, s nőtlen maradt. A kiegyezést követő király-koronázás utáni napokban halt meg, Budáról hazafelé úton. A szikszói halálozási anyakönyv rá vonatkozó részlete így szól:

”1867. július 22: Bor István, rokkant honvéd. (Halál oka: vizibetegség.) – ‘Észrevétel’: Budáról hazafelé jövén N.Mihályon [= Mezőnagymihály] megbetegedett, s ott meghalván eltemettetett. N.Mihályi bíró, Márton Balás hivatalos jelentése szerint.”

II. Mihály azonos nevű fia és unokája vonalán is hamar kihalt a férfi-ág: VI. Mihály 35 évesen nőtlenül hunyt el, ”forróláz”-ban.

Mihály harmadik fia, VIII. István (1808-1848) vonalán még négy generációt ért meg az utolsó szikszói férfi-Bor vonal, mégpedig négy István követte egymást e leszármazási ágon: VIII. → X. (1832-1911) → XII. (1863-1942) és → XVI. István (1898-1968). Közülük X. István volt az az ”öreg Bor István”, akiről a címereslevél kapcsán írtunk: nála volt a padláson elrejtve, amikor CSOMA 1895-ben felfedezte [A-23]. Fiát is említi CSOMA a SIEBMACHER-pótlásban [A-108(b)].

A harmadik generációbeli (XII.) István, fiával 1912-14 körül kivándorolt Amerikába. A világháború után néhányszor hazalátogattak, de az apa egy alkalommal végleg itthon maradt, míg fia ismét visszament Amerikába.

Mielőtt az ő sorsáról íránk, vessünk egy pillantást arra, hogy a század eleji nagy kivándorlási hullám miként érintette Abaúj-Torna vármegyét. PUSKÁS-nak az 1914 előtti kivándorlásról írt cikkében [A-104] publikált térkép ad erre vonatkozóan legszemléltetőbben felvilágosítást, amelyet bemutatunk 821. kép). Látható, hogy a történelmi Magyarország területén a kivándorlókat jelképező pont-jelek (egy-egy pont az 1899 és 1913 között az Egyesült Államokba kivándorló 250 személyt jelent) Abaúj-Torna, és az északi, valamint keleti szomszéd-megyék területén szerepelnek legsűrűbben, mutatva, hogy hazánknak ezt a területét sújtotta legjobban ez a kivándorlási vérvesztesség, amely a rendkívüli elszegényedés következménye volt.

Bor XVI. István életéről csak kevés adatunk van: ezeket egyetlen gyermeke, Helen írta meg részünkre, aki szerint ”my father was a wonderful person as well as a wonderful father”, azaz: apám nagyszerű ember, és nagyszerű apa volt, majd így folytatja: ”apám aktívan részt vett az itteni magyar egyház életében is. Sajnos többre nem emlékszem”. Helen unokatestvérétől, a szintén Amerikában élő Ruszkai László-Louis-tól úgy hallottuk, hogy István egy időben a Niles-i magyar református egyház gondnoka volt.

Először szénbányában dolgozott Pennsylvania államban: a »H. C. Frick Coal Co.« cég bányásza volt 29 esztendeig, s ezt követően költözött a család 1943-ban Niles városába, Ohio államba. Itt 181 évig egy acélgyárban dolgozott, s amikor a gyárat bezárták, István is nyugalomba vonult. Lánya (aki 25 évig szintén különböző gyárakban dolgozott) és családja ma is ugyanabban a ”steel valey”-ben (’acél völgy’) él, munkanélküliséggel küszködve. Íme: néhány száraz adat, s mögötte egy ember, egy család, egy kivándorló generáció, – s átvitt értelemben egy nemzet, nép tragikus sorsa húzódik meg.

A XI. fejezet táblázatai között megadjuk ennek a Bor XVI. Istvánnak a szikszói és Szikszó-környéki anyakönyvek alapján összeállított ősfáját, 5 generációra, annak bemutatására, mennyire tiszta magyar etnikumú volt még a múlt század végén is az egymással házasodó szikszói családok jelentős része. István 16 ükszüelője között így ott látjuk a helyi kisnemesi eredetű családok közül a K.Nagy (Kulin Nagy), Pap, Jóczik, Bende és Apostol neveket.

István 1923-ban megnősült. Felesége, Stefkó Ilona, szintén magyar kivándorlók gyermeke volt. Egyetlen gyermekük, Helen, 1924-ben született. Helen gyermekkorában még beszélt, énekelt, és "táncolt" magyarul, de aztán mind jobban elfelejtette szülei anyanyelvét, bár – azt írja – még ért valamit. Egy Samuel Brutz nevű emberhez ment feleségül, aki olasz bevándorlók családjából való, s eredeti családneve *Abruzzi* volt, amit "bizonyos okokból" lerövidítettek ('they shortened it for some reason').

Helen egyetlen gyermeke, Samuel Stephen Brutz 1948-ban született. Gyári munkás, gyakran állás nélkül. Házasságából (nem ismerjük felesége nevét, akitől elvált) két szép gyermeke született: ifjabb Samuel Stephen (*1972) és Melanie (*1974). Vajon tudják-e, hogy ez a második keresztnév, a „Stephen” azonos nemcsak nagyapjuk, az emigráns (immigráns) Istvánéval, hanem azé a közös ősökével is, akitől valamennyi szikszói Bor származik, s aki 10 generációval előttük élt? Akinek eddig 762 leszármazottát derítettük fel (illetve ennyit tartunk nyilván adatbankunkban) név szerint? Ez nem valószínű, de talán majd belelapoznak egyszer ebbe a könyve, s megkérnek valakit, fordítsa le részükre annak egyik-másik részét.

Talán ezzel a mondattal kellene e fordítást kezdeni, amivel mi befejezzük a fejezetet, – ha egyáltalán vissza lehetne adni más nyelven, az idegenné vált Bor-utódok számára is átérezhetően a kétségbeesett költő szívbemarkoló képét:

«. . . Mint oldott kéve széthull nemzetünk ... ».

(Tompá Mihály: A gólyához).

IX. F E J E Z E T

Kimagasló személyek életpályája a Bor család tagjai közül

Az előző fejezettel tulajdonképpen lezártuk családunk történetének szöveges elemzését és leírását. Mielőtt a szorosan vett táblázatos adat-ismertetésre rátérnénk, bemutatjuk azonban családunk néhány olyan tagjának életrajzát, akiknek átlagon felüli teljesítményei ismereteseek előttünk, és – a közvetlen kapcsolatoknak köszönhetően – az életrajzok összeállításához szükséges adatok rendelkezésünkre állnak.

A kiválasztási kritérium ilyen szűkre szabott volta következtében mindössze négyre szűkül le az ismertetendő személyek köre: Bor I. Áron, XIV. János, I. Dezső és II. Jenő életrajzát mutatjuk be a következő lapokon. Közülük XIV. János, I. Dezső, II. Jenő, valamint XIV. István (az 1941-es „Emlékirat” szerzője) fényképét mutatjuk be a fejezet végén. Bor Áronról nincs arcképünk. Ehelyett a nagyon szép nyomású gyászjelentőjét adjuk közre (22. kép).

A könyv végén következő fényképeket mutatjuk be:

XIV. János (1870-1943), a felvétel 1940-ben készült (23. kép),

II. Jenő (1895-1979), a felvétel 1943-44 táján készült (24. kép),

XIV. István (1870-1946), a felvétel 1926-ban készült (25. kép),

I. Dezső (1888-1974), a felvétel az 1960-as években készült (26. kép).

Bor Áron

(1828 – 1885)

Bor Áron 1828. március 23-án született Tenkén, Bihar megyében (mai román neve: Tinca), a szikszói születésű Bor Péter (1797-1868) iskolamester, s az ugyancsak szikszói Lengyel Mária (1796-1860) negyedik gyermekeként. Felsőbb iskoláit Debrecenben végezte.

Teológusként 1848-ban belépett a honvédségbe. Mint tüzérfőhadnagy Kalotaszegnél súlyosan megsebesült. A lakosság hónapokig ápolta. Felgyógyulva elvégezte a teológiát.

Ezt követően Sarkadon 17 évig volt rektor, utána Vadászon (Arad megye, mai román neve: Vinători) 10 évig lelkészként szolgált. Ezután 1877-től haláláig Kőtegyánban működött mint lelkész. 1885. január 30-án hunyt el tüdővészben. Ezt megelőzően hosszabb betegeskedésére utal az a tény, hogy az anyakönyvi bejegyzések szerint élete utolsó 2-3 évében gyakran más lelkész helyettesítette őt a kereszteleseknél, esketéseknél és temetéseknél. Nekrológiájában is ezt olvashatjuk: "Az életfáklya, mely évek hosszú sora óta nem égett egész lánggal, mely 3 év óta csak fel-fellobanó sziporkázással emésztődött, egészen kialudt." Halálakor már özvegy volt, 5 felnőtt és 2 kiskorú gyermeke maradt. Ez utóbbiak egyike János, akit a következő oldalon mutatunk be.

Valamiféle igazságtalanság érthette működése során, s erre utalhatnak a nekrológiájában olvasható következő mondatok: "...mint ember és különösen mint barát a legjobbak közé tartozott. És annyi buzgó törekvésnek, annyi jóságnak mi lett a jutalma?!" – Temetésén nagy sokaság vett részt, s "kiki ilyen bizonysgot és vallomást tett szívében: bizony, ez jó ember és igaz vala."

1854. november 26-án kötött házasságot Sarkadon. Felesége Osváth Lujza Amália Kőtegyánban született 1837. november 6-án, Osváth Imre *prédikátor* és Főnyád Erzsébet leányaként. (Osváth Imre 1837 és 1840 között volt prédikátor Kőtegyánban.)

Bor Áron és Osváth Lujza gyermekeinek a születési, halálozási ideje és helye a következő:

	születés			halálozás	
István	*1855. szep. 25	S	+1892	?	
Imre	*1857. márc. 27.	S	+1932. okt. 16.	A	
Áron	*1858. dec. 10.	S	+1932. máj. 29.	S?	
Mária	*1860. okt. 7.	S	+1932. aug. 1.	S	
Erzsébet	*1862. máj. 10.	S	+1895. jún. 18.	K	
Kálmán	*1864. máj. 6.	S	+1873. júl. 20.	V	
Julianna	*1866. máj. 13.	S	+1866. jún. 7.		
Lajos	*1867.	V	+1907 után	?	
János	*1870. szep. 11.	V	+1943. okt. 7.	H	
Julianna	*1878. júl. 9.	K	+1878. júl. 23.	K	

(S.: Sarkad, V.: Vadász, K.: Kőtegyán, H.: Hajdúszoboszló, A.: Arad)

(Julianna születésekor a keresztszülők báró Simonyi Lajos országgyűlési képviselő és Königsberg Julianna grófnő voltak.)

Osváth Lujza halálhíradási helyét és idejét nem ismerjük. Nagy valószínűséggel Julianna gyermekük születésekor hunyt el 1878-ban, 41 éves korában; de ennek nem találtuk nyomát sem a sarkadi, sem a kötegyáni anyakönyvekben.

Irodalom: kötegyáni és sarkadi anyakönyvek;
Nagy Sándor nekrológja [A-96];
az Országos Széchényi Könyvtár gyászjelentő gyűjteménye;
családi feljegyzések (Bor János és Jenő).

Bor János

(1870 – 1943)

Bor János 1870. szeptember 11-én született Vadászon, Bor Áron lelkész és Osváth Lujza Amália kilencedik gyermekeként.

Iskoláit Debrecenben végezte s 1891 után itt kezdte meg pedagógusi pályáját. Utóbb Hajdúszoboszlóra került, ahol 1897-ben ref. leányiskolai igazgató lett 1933-as nyugdíjazásáig. Pedagógusi tevékenysége mellett élénk szerepet játszott a Hajdú megyei helyi politikai életben. A Széchenyi Könyvtárban található politikai levelei [*Fond 184/78*], amelyeket 1913-1929 között írt, elsősorban Juhász Nagy Sándorhoz, szoboszlói földijéhez, annak idején 48-as, majd "függetlenségi" politikai barátjához, aki Károlyi Mihály kormányában 1918-ban vallás- és közoktatásügyi államtitkár volt. Később, 1925-ben, amikor Juhász Nagy Debrecenben református egyházi főjegyző volt, a megyei politika személyi kérdéseire vonatkoznak Bor János hozzá intézett levelei. Bor János a század eleje óta élénk újságírói tevékenységet is folytatott: 1891-től írt különböző lapokba, pl. Debrecen, Debreceni Független Újság és Képviselők Naptára. 1902-ben alapította és haláláig, több mint 40 éven át, felelős szerkesztője volt a «Független Hajdúság» című hajdúszoboszlói hetilapnak, amely a húszas évekbeli "Függetlenségi Kör" orientációból lassan áttolódott az általánosan uralkodó nemzeti irányba. Halálakor a lapjában megjelent nekrológban [*"Független Hajdúság", 1943. október 10.*] ezt olvashatjuk róla:

«Rendkívüli tehetséggel áldotta meg őt a Mindenható. Bár nyolc éves korában teljes árvaságra jutott, szelleme és lángelméje mégis kibontakozott. Mint pedagógus országos viszonylatban is az elsők között állott (...) kiváló tulajdonságai birtokában igen nagy területen fejthetett ki áldásos munkát. Jóságos megértése, támogató szeretete nagyon sok szegény, vagy árva, tehetséges gyermeket emelt fel az élet porondján (...) így lett e városban, de az egész országban szétoszlott tanítványai ajkán áldott az ő neve.»

Bor János 1893. aug. 19-én kötött házasságot sarudi Rácz Ilonával Hajdúszoboszlón.

Bor János és Rácz Ilona gyermekeinek a születési ideje és helye a következő:

Jenő	*1895. szept. 8.	Hajdúszoboszló
László	*1898. szept. 30.	Hajdúszoboszló
Ilonka	*1905. jún. 27.	Hajdúszoboszló
Jolán	*1907. aug. 30.	Hajdúszoboszló

Gyermekeik sorsáról már a VIII. fejezetben megemlékeztünk

Bor Dezső

(1888 - 1974)

Bor Dezső Budapesten született 1888. május 26-án, Bor György második házasságából; édesanyja Varga Ágnes. (A „halmaji” előnevet csak ritkán használta, de a *Magyar Életrajzi Lexikon*-ban – III. kötet – így szerepel.) Legfiatalabb, s második házasságából egyetlen gyermeke édesapjának. Iskolai tanulmányai mellett már 8 éves korától a Nemzeti Zenedében tanult, hegedű-szakon, kitűnő eredménnyel. A család szűkös anyagi helyzete miatt azonban 1905-ben, 17 éves korában katona-zenésznek jelentkezett. Itt folytatta zenei tanulmányait, trombita szakon, egyidejűleg vezényletből is képezve magát.

Négy év katonai szolgálat után 1909-ben leszerelt, és 1913-ig a MÁV-nál, illetve a «Szabadalmazott osztrák-magyar államvasút társaság, a magyar bányák, huták és uradalmak budapesti igazgatóság»-ánál dolgozott. 1913. szeptember 1-től lett a Fővárosi Könyvtárban (ma: Szabó Ervin könyvtár) fővárosi tisztviselő. Ezzel egyidőben folytatta muzsikusi tevékenységét, és zenekar-szervezési életműve első állomásaként már 1911-ben létrehozta az Újpesti Munkásotthonban az ország első szimfonikus munkászenekarát, amely az első világháborúig rendszeresen adott hangversenyeket.

A világháború kitörésekor 1914. szeptemberében bevonult, s a háború 4 éve alatt katonazenészként szolgált, mind az orosz, mind az olasz fronton. 1918. decemberétől ismét folytatta tisztviselői munkáját a Fővárosi Könyvtárban. Tisztviselői pályáján 1935. május 1-től segédhivatali igazgató lett, majd 1940. január 1-jén érte el a segédhivatali főigazgatói fokozatot.

Egy 1922-ből származó fénykép tanúsága szerint a háború befejezése után, de még a Székesfővárosi Zenekar megalakulása előtt a MFTR (Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság) fúvószenekarát vezette.

Tisztviselői pályafutásával párhuzamosan fejtette ki zenei tevékenységét. 1922-ben kezdte megszervezni a Székesfővárosi Zenekart, mint nem hivatásos muzsikusból álló együttest, elsősorban a komoly zenét igényes módon művelő fővárosi alkalmazottakból. Első nyilvános hangversenyüket 1923. április 5-én adták a Vigadó nagytermében. Ez volt az első szimfonikus zenekar, amely már tíz nappal a Magyar Rádió 1925. december 1-én megkezdett működése után a Rádióban szerepelt, Bor Dezső vezényletével. A következő másfél évtized során a Fővárosi Zenekar hangversenyei előbb a Gellért fürdő bejárati csarnokában, majd a Pesti Vigadóban, nyáron pedig a Városligetben, az Iparcsarnok előtti zenepavilonban, a Városmajorban, s a Károlyi kertben a város kulturális életének közismert és közkedvelt színpontjaivá váltak. A hangversenyek túlnyomó részét Bor Dezső vezényelte: a megindulástól 1939-ig adott 1563 koncertből 1231-et.

1939-ben a zenekart egyesítették a Budapesti Hangversenyzenekarral, s hivatásos zenekarrá alakították. Ebben Bor Dezső másodkarmester volt 1945-ig. Erre az időszakra esnek a zenekari tagokból alakult kisebb együttes fürdő-hangversenyei a Rudas-, Lukács- és Császár-fürdők melletti parkokban. Ezt követően is vezényelte néhányszor a zenekart (amelyet 1952-től már „Állami Hangversenyzenekar”-nak hívtak), így 1947-ben a 25 éves fennállás jubileuma alkalmából.

1945-ben zenekari tevékenysége visszakanyarodott fiatalkori kulturális munkásművelési működésének színhelyére is. Az „Egyesült Izzó” vezetőinek felkérésére megszervezte, és több mint tíz éven át vezette a gyár szimfonikus zenekarát. Ez a munka némi elégtétel volt számára a Fővárosi Zenekar életéből történt kiszorításaért. Megrendült egészségi állapota miatt 1958-ban, 70 éves korában, ünnepi búcsúhangverseny keretében vonult vissza a vezénylestől.

Az „Egyesült Izzó” zenekarának megszervezésével egyidőben Bor Dezső kísérletet tett arra, hogy fővárosi alkalmazottakból alapítson egy amatőr zenészekből álló zenekart, hasonlóan az 1923-ban létrehozott Székesfővárosi Zenekarhoz. Ez átmenetileg sikerült is, és először mint a Székesfővárosi Alkalmazottak Szociáldemokrata Pártszervezetének zenekara, majd VAOSZ zenekar (Székesfővárosi Alkalmazottak Hangversenyzenekara) néven 1947-ben és 1948-ban néhány nívós hangversenyt adott, ezekből több mint tíz hangverseny műsorát ismerjük. Hangversenyeik színhelyei többek között a Vasas szakszervezet Magdolna utcai székháza, a Gellért-fürdő márványterme, a Városi Színház (ma Erkel Színház) és a Várkert-kioszk voltak. Valószínűleg politikai és pénzügyi nehézségek miatt a zenekar 1948 után megszűnt.

Eközben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban először a „B-listázások” során 1946-ban elbocsátották, később visszavették, majd a kommunista hatalomátvétel után 1949. október elsejével végkép kényszernyugdíjazták.

Ekkor fiatal kora óta művelt fotográfiai tevékenysége alapján talált még munkalehetőséget. Ugyanis már az első világháború óta kiváló amatőr fényképész volt, kiállításokon is szerepelt, és fényképei több alkalommal díjakat is nyertek (így pl. 1935-ben a „Wiener Fremdenverkehrsstelle” díját a M.O.A.E. pályázatán). Még a 40-es években ő szervezte meg a Fővárosi Könyvtár fotólaboratóriumát, s kis tanulmányt is írt „A fényképezés a könyvtár szolgálatában” címmel [Bg 025-8-20 jelzet, Szabó Ervin Könyvtár]. Dokumentum-fotózási és dokumentációs szakismeretei révén 1949 és 1958 között a Nehézvegyipari Kutató Intézet (NEVIKI) budapesti dokumentációs osztályán dolgozott.

Nyugalomba vonulása után Kenesei Sándorral, a zenekar egykori tagjával megírta a Székesfővárosi Zenekar és az Állami Hangversenyzenekar 1923 és 1963 közötti történetét. A mintegy 1000 gépelt oldalnyi terjedelmű mű „kéziratban” maradt fenn, és a Zenetudományi Intézet könyvtárában található.

Bor Dezső 1922-ben nősült, első felesége Tima-Horváth Margit volt. 1924-ben született György fiúk. Felesége 1931-ben hosszabb betegség után elhunyt. 1932-ben másodszor is megnősült, második felesége Bertók Ferike (Fanni) operaénekesnő volt, a Zeneakadémián 1925-ben szerzett diplomát. Rendszeresen fellépett a Városi Színház (ma Erkel Színház) operaelőadásain, több esetben az Operaház színpadán is. 1928-1929-ben egy-egy évadra a németországi Altenburg és Gera operaházaihoz szerződött. Még a házasságkötés után is többször szerepelt hangversenydobogón és rádiókoncerteken. Dezső fiúk 1934-ben született.

Bor Dezső 1974. május 29-én hunyt el. Születése 100. évfordulójának évében, 1988-ban emléktáblát helyeztek el annak a Budapest IX. Ferenc tér 4. számú háznak a falán, amelyben 1932-től haláláig lakott.

Bor Dezső hagyománytisztelően ragaszkodott a református egyházhoz: mintegy 40 éven át presbitere volt a Budapest-Kálvin téri egyházközségnek.

Zenei működéséről legrészletesebben Gábor István „A BHZ-tól az ÁHZ-ig” (Zeneműkiadó, Budapest, 1984) című könyvében olvashatunk. Rövid életrajzát közli a *Brockhaus-Riemann Zenei Lexikon* (Zeneműkiadó, Budapest, 1983: 223. old.), a *Magyar Életrajzi Lexikon* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981: III. kötet 92. old.), a *Budapest Lexikon* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993: 148. old.), a *Magyar Nagylexikon*, (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1995: IV. kötet 307. old.), valamint röviden említi a *Zenei Lexikon* (Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1965; szerk.: Bartha Dénes, I. kötet, 274. old.).

A korabeli sajtó sokszor írt hangversenyeiről. Megemlítjük a búcsúhangversenyről írt megemlékezést (Bars Sári, *Népszabadság*, 1958. március 1.: közli Gábor István idézett könyve is, 63-65. old.), a nekrológot (Somogyi Vilmos: *Muzsika*, 1974. augusztus), és a születésének 100. évfordulójára írt megemlékezést (Gábor István, *Magyar Nemzet*, 1988. május 26.).

(Itt említjük meg, hogy e kötet szerzői 1998-ban „Bor Dezső Emlékkönyvet” állítottak össze, ebben részletesen ismertették Bor Dezső karmesteri tevékenységét, nagyjából a Bor Dezső és Kenesei Sándor által írt zenekar-történet alapján. Az „Emlékkönyvet” az Orsz. Széchenyi könyvtárban és a Szabó Ervin könyvtárban több példányban elhelyeztük.)

Halmaji Bor Jenő

(1895 - 1979)

Halmaji Bor Jenő Hajdúszoboszlón született 1895. szeptember 8-án. Első gyermeke volt Halmaji Bor Jánosnak és Rácz Ilonának. Hajdúszoboszlón végezte el az elemi iskolát, ahol apja akkor tanító volt. – 1909-ben felvették a Császári és Királyi Tüzérhadapród Iskolába, Traiskirchen-ben, Ausztriában. 1913-ban avatták fel mint zászlóst. Apja tanácsára emellett leérettségizett a Debrecen-i Főreál Iskolában.

Nagyváradon szolgált, amikor az első Világháború kitört. Mint hadnagy és főhadnagy ütegparancsnok Szerbiában, Albániában, Montenegróban, Oroszországban és az olasz fronton szolgált. Kimagasló haditetteiért több kitüntetést kapott. A háború végén, 1918-ban az olasz fronton olasz hadifogságba esett. Innen 1919-ben szabadult ki, és Magyarországon, az új honvédségnél Debrecenben kezdte el szolgálatát. 1922-ben a Hadiakadémiára vezényelték, amit 1924-ben sikeresen elvégzett. – 1926-ban feleségül vette Révész Klárát, a Tiszáninneni Református Egyházkerület akkori püspökének, Révész Kálmánnak lányát. 1928-ban született Jenő fiuk.

1925-től 1931-ig vezérkari tiszt volt különböző beosztásokban, és tanár volt a hajmáskéri tüzér iskolában. 1932-ben Miskolci beosztásából Budapestre vezényelték. Ott 1943-ig "országmozgósítási" osztályvezető, majd csoportfőnök volt az Iparügyi Minisztériumban.

1943 kora nyarán, saját kérésére a keleti frontra helyezték, először hadosztály parancsnoki, majd hadtest parancsnoki rangban. Amikor 1944 késő nyarán hazavezényelték, pályafutásának legmagasabb kitüntetésével, a "Magyar Érdem kereszt Középkeresztjével a Csillaggal és Kardokkal" tüntették ki, annak elismeréseként, hogy hadtestét, az örült német hadvezetés által okozott nehézségek ellenére – csak kis veszteséggel – megmentette a megsemmisüléstől Lengyelországban. Ugyanekkor a Kormányzó altábornaggyá léptette elő.

1944 szeptemberétől két hónapig a Honvédelmi Minisztérium Anyagi Főcsoportjának volt a főnöke, majd a H.M. "Anyagi Meghatalmazottja"-ként működött Németországban. Ebben a pozícióban is a kitelepített magyar értékeket és személyzetet próbálta menteni a németek garázdálkodásától és a háború pusztításától. 1945 májusában Észak-Németországban angol hadifogságba esett. 1946 őszén Angliából elbocsátották családjához, akik akkor, mint menekültek, Dél-Bajorországban éltek.

1946-tól 1948-ig mint üzemi rajzoló dolgozott – egy menekült magyar – népművészeti ajándékokat készítő kis gyárában. 1948-tól 1951 nyaráig egy amerikai megszálló katonai kormányzáság civil idegen személyzeti ügyvezetőjeként volt alkalmazva. 1951 augusztusában feleségével az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. (Fiuk, Jenő, ekkor már ott volt Richmond, Virginiában, mint teológus diák tanult. Őt 1947-ben sikerült kijuttatni angol barátokhoz Angliába, és aztán anyai nagybátyjához az Egyesült Államokba.)

Richmondban 1952-ig mint földmérő és matematikus volt alkalmazásban. Innen Washington, D.C.-be költöztek (fiúk ekkor már az amerikai hadseregben szolgált); itt megint mint földmérő matematikus dolgozott különböző cégeknek 1957-ig. 1956-ban amerikai állampolgár lett, és 1957-ben az Amerikai Hadsereg Térképészeti Osztályára (TOPOCOM) vették fel, mint térképészt. Később előléptették geodéziai matematikusnak. 1959-ben

kitüntetést kapott annak a feladatnak a megoldásáért, amelynek keretében a régi Osztrák-Magyar Monarchia alatt készített különösen pontos és elsőrangú térképeket matematikailag átalakította az amerikai katonai térképészeti rendszer használatára.

1970. júliusában, 15 évi szolgálat után, 75 éves korában, díszes megtiszteltetések kíséretében nagyon megérdemelt nyugalomba vonult. A megmaradó években, haláláig (elhunyt 1979. novemberében) egy három-kötetes magyar hadtörténeti könyv⁵ (amihez két fejezettel, valamint szerkesztési és bíráló munkával járult hozzá) kiadásában működött közre. Megírta önéletrajzát (családi használatra).⁶ 1953 óta aktívan részt vett a washingtoni magyar szervezetek életében, s fennmaradó szabad idejében négy fiú-unokáját magyar nyelvre és történelemre tanította.

[Írta: ifj. Halmaji Bor Jenő (Eugene De Bor), Brunswick, Maine, U.S.A., 1990. február 19-én.]

⁵ Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920-1945). [Kiadta és sajtó alá rendezte: Dálnoki Veress Lajos vezérezredes.] München, 1972-1974.

⁶ The Story of My Life. - By Jenő Bor de Halmaj (Eugene de Bor), Former Lt. Field Marshal, Royal Hungarian Army. (Translated from Hungarian and edited by Eugen de Bor junior.) Brunswick, Maine, 1984. 97 old.

X. F E J E Z E T

Egyéb B O R nevű családok

Már kutatásaink kezdetén tudtuk, hogy bár a Bor név nem túl gyakori, mégis feltételezhetően több különböző család használja. Így ismert volt pl. Bor Pál festőművész, vagy Bor Ambrus író neve. (Mint később megtudtuk, mindkettő felvett név.) Családkutatásunk kezdetén a budapesti telefonkönyvben is mintegy két-három tucat Bor/Bór/Boor/Boór név fordul elő. Ma a telefon általánossá válásával mintegy 320 Bor és 90 Bór/Boor/Boór név található országosan a telefonkönyvekben.

A községek, illetve városok, ahol öt, vagy több Bor szerepel a telefonkönyvben:

Nagyhalász	15	Kaposvár	10	Nyíregyháza	8	Miskolc	5
Zalaegerszeg	13	Orosháza	9	Szeged	6	Rácalmás	5
Debrecen	12	Csösz (Fejér m)	9	Zalaszentő	6	Székesfehérvár	5
Aba (Fejér m)	11						

Munkánk során elsősorban azt igyekeztünk felderíteni, hogy nincsenek-e olyan ágai családunknak, amelyek eddig ismeretlenek voltak előttünk, illetőleg nem áll-e fenn rokonság a kutatásaink során talált valamelyik Bor famíliával. Előrebocsáthatjuk, hogy nem bukkantunk ilyen kapcsolatokra, és nincsenek bizonyítékaink, hogy más családokkal – akik velünk azonosan, vagy a fent említett módon írják nevüket – rokoni kapcsolatban állnánk.

Jelen tanulmányunknak nem volt célja és terjedelme sem teszi lehetővé, hogy a velünk nem rokon Bor családok történetét és genealógiáját is részletesen feldolgozzuk. Mégis vázlatosan, és a teljesség igénye nélkül bemutatjuk azokat a családokat, amelyeket így megismertünk és említésre méltónak találtunk, valamint felsoroljuk azokat a forrásokat, amelyek révén ebben a témakörben információhoz jutottunk.

Források

- Középkori és XVI. századi oklevelek:
az Országos Levéltárban található oklevél-regeszták (lásd IV. fejezet) átnézésekor talált, különböző megyékben élő Bor családok;
- különböző kézikönyvek:
az egyes megyékre vonatkozó családtörténeti munkák (felsorolásukat lásd:
” Magyar családtörténeti és címertani irodalom “ [A-82]);
KEMPELEN családtörténeti műve [A-72];
SZIKLAY-BOROVSKY monográfiája [A-116];
GULYÁS PÁL műve [A-47];
PELÁTHY- [Collection of the Genealogical Bureau Peláthy, Hungarian National Archives, Genealogical Notes: A-144] és DARÓCZI-féle genealógiai gyűjtemények (Orsz. Levéltár);
- Országos összeírások:
Az 1715., 1720., valamint az 1828. évben országos összeírásokat hajtottak végre. Ezek általában községenként tartalmazzák a lakosok nevét, rendszerint utalással a vagyoni helyzetre. Az 1720-as adatok, tapasztalatunk szerint mind a nemeseket mind a

jobbágyokat tartalmazza, így elsősorban erre koncentráltunk. Az 1828. évi összeírás anyaga olyan kiterjedt, hogy a rendelkezésünkre álló idő rendszeres tanulmányozást nem tett lehetővé, de néhány célzott keresést azért végrehajtottunk.

Az említett anyagok az Országos Levéltárban mikrofilmeken tanulmányozhatók;

- Széchenyi Könyvtár gyászjelentés gyűjteménye;
- ”Magyarország tiszti cím- és névtára” [A-85]: átnéztük néhány évfolyamát az 1930-as és 40-es években. Csaknem minden évben szerepel 4-8 közötti számú Bor/Bór/Boór nevű személy az állami és közületi alkalmazottak listáiban, köztük közvetlen rokoni körünkből is; de végül nem állt módunkban ezeknek a személyeknek a vonalán mélyrehatóbban vizsgálni.
- 1981. évi budapesti telefonkönyv:
 - a talált Borokat levélben kerestük meg, azokat is akik nevüket másként írják, egyrészt mert tudjuk, hogy a nevek írásmódja a régi időkben nem volt szigorúan kötött, másrészt a mi családjunkban is előfordult, hogy a Boór alakot használták (pl. családjunkban II. Géza);
- Néhány személyes jellegű forrás.

Megismert B O R családok

(a) Középkori és XVI. századi oklevelekből

”Bor de Kÿral”: Egy 1550. évből származó *”Liber Regius”* bejegyzés [L.R., 2. kötet, 363. oldal, 37217. tekerés] tartalma: ”per notam infidelitatis” címén Zobonya Ferenc birtokrészeit az Abaúj-megyei ”Bwzaffalwa, Mÿndzenth és Bewlse” birtokokon ”Emerico Bor de Kÿral”-nak adományozták. Ebben az a gyanút keltő, hogy *ugyanazek* a személy- és birtok-nevek fordulnak elő az 1571. és 1584. évből származó ’JK 33 és 46’ jelű okmány kivonatában is, de ott Bor Imre praedicatuma: *de Kajal*. (Kajál Pozsony megyében, s egy Királyi nevű község Gömörben van.) Biztosra vehetjük, hogy az egyik esetben elírásról van szó. Miután a ”Kajal”, ”Kayal” írásmód jóval gyakoribb, s a ”Kÿral” csak ebben az egy esetben fordul elő, valószínűbb, hogy a ”Bor de Kajal” a helyes: lásd a következő pontot. A ”Kyrál” birtokra vonatkozó okirat-regesztákban is kutattunk [DL 12968, DL 18708], de ezekben semmi Bor-vonatkozást nem találtunk.

Pozsony megye: A XV. században több oklevélben is szerepelnek Borok, a Bor de Kayal (Kayol?), vagy Bor de Neboyza nevet használva Ezeket az okleveleket a 268. oldalon található összesítésben soroljuk fel.

Borosjenő: 1411-ben két oklevélben szerepel egy bizonyos Borosjenői Bor László apród [DL 9768, DL 9812]. Feltételezzük, hogy itt Pilisborosjenőről van szó, bár Vajay Szabolcs szerint [magánközlés] régen Zaránd megyében is volt egy Borosjenő.

Somogy megye: A Hazai Okmánytár 249. oldalán említ 1347-ben egy Johannes filius Gregori de Boor-t (Boor a török időkben elpusztult Somogy megyei falu volt).

Bodrog megye: 1325-ben szerepel egy Boor Lőrinc [DL 2321], 1453-ban egy Boor János [DL 81111] és 1483-ban egy Bor István [DL 18844].

Fejér megye: Említi a Zichy család okmánytára: 1462-ben Michaelis Bor de Thitetlen. [DL 81505]

Zala megye: 1464-ben Karmacz-i Bor Miklós leánya Dorottya található a [DL 16049].

Bars megye: 1372-ben említik Thomas dictus Bor de Nyr-t [DL 100147].

Heves megye: 1406-ban Bor László fiáról van szó [DL 107312].

Az eddig felsorolt családokkal a rokoni kapcsolat nem bizonyítható.

Csanád megye: Egyedül az itt talált Boroknál ("Bor de Gew") lehet a Halmaji Bor családdal való rokoni kapcsolatot bizonyítottnak tekinteni; velük a IV. fejezetben részletesen foglalkoztunk.

(b) Egyéb forrásokból (különböző kézikönyvek, országos összeírások stb.)

Aszaló (Abaúj megye): BENKE IMRE "Abaúji lelkipásztorok" című könyvében [A-12: 85. old.] olvashatunk egy *Aszalai Bor János* nevű lelkésről. 1728-ban ordinálták, 1734-ben Gagybátorból Csobajra helyezték, ezt a helyet azonban személyi nehézségek miatt nem foglalta el, hanem Zsarnóra ment: 1736-ban mint ottani lelkipásztorról emlékezik meg a jegyzőkönyv. 1742-ben korláti, illetve zsujtai lelkipásztort volt, amikor állásából felfüggesztették.

Nem kizárt, hogy családunkból származott, hiszen Aszaló a legközelebbi szomszéd község Szikszó mellett.

Sopron megye: HÁZI JENŐ [A-52] és SOÓS IMRE [A-109] műveiben lehet a soproni Bor/Boor-okról olvasni. A család eredetével részletesen foglalkozik munkájában a IV. fejezetben már említett JULIUS AUGUST CARL BOOR [A-14]. Feltételezi, hogy családja abaúji eredetű és a Halmaji Bor családtól származik. Alátámasztásul említi, hogy az 1500-as évek második felében sok menekült érkezett az ország keleti, illetve a törökök pusztította részből Sopronba. Látszólag nem tudott azonban arról, hogy a halmaji Borokon kívül más Bor nevű nemesi család is élt az országban, ami csökkent a valószínűséget a soproni Boroknak a halmaji Bor ágból való leszármazására. Az is elképzelhető, hogy a soproniak német eredetűek (lásd Házi említett munkáját) és régebben a Bohr, Boor, vagy esetleg Pohr, Poor írásmódot használták. Említésre méltó, hogy a Széchenyi könyvtár megfelelő gyűjteményében kilenc gyászjelentést találtunk, amely soproni Boorokra vonatkozik, köztük a már említett Julius August Carl Boor 1900. augusztus 14-i elhalálozásáról szóló jelentés.

Fejér megye: Az említett PELÁTHY-féle genealógiai gyűjteményben [O.L.: B-1538 sz. tekercs] szerepel egy, a Hantos községben élő Bor család, akik az ottani anyakönyvek tanúsága szerint az ugyancsak Fejér megyei Vajtáról származtak, ahol már az anyakönyvezés megindulásakor is éltek. Ugyanakkor az 1720-as összeírás idején Vajtán nem volt Bor, Aba községben (szintén Fejér megye) viszont igen. A gyászjelentéseket vizsgálva Székesfehérvárott, sőt Veszprémben is találtunk Boor írásmódot használt családokat, s feltételezésünk szerint ezek származhattak az említett kis Fejérmegyei falvakból.

Orosháza: Itt nem ritka a Bor név. Valószínűleg a Tolna megyei Zombáról származnak a viselőik, ahonnan az 1740-es években vándorolhattak Orosházára. A zombai Döry nevű földbirtokos ugyanis a "cuius regio, eius religio" elve alapján a helybeli evangélikus jobbágyokat a katolikus vallás felvételére akarta kényszeríteni, azok azonban inkább elvándoroltak valamerre, ahol vallásszabadságukban nem korlátozták őket. Ismertebb tagjai a családnak Bor Pál fizikus (fizikatanár, tankönyvíró), ennek fia Zsolt szintén fizikus (lézer-kutató), és Bor József színházi rendező.

Vas megye: Kempelen szerint a megyében 1754/55-ben valamint 1763-ban igazolták nemességüket ott élő Borok. Az Országos levéltárban több tekercsen [B-1096, B-1098, B-1205, B-1217, B-1218, B-1219, B-1221] találtunk adatokat a család nemességigazoltatásáról, akik akkoriban Ják, Kisunym és Dénesfa községekben éltek. Arra vonatkozóan, hogy valamilyen nemesi előnevet használtak volna, nincsen utalás az említett iratokban. Az anyakönyvi adatok szerint később vagy kihaltak, vagy elvándoroltak erről a vidékről.

Ghamás: Kempelen [A-72] adatai szerint egy Szepesmegyei családról lehet szó, amelynek egyik ága áttelepült Gömörmegyébe, s 1584-ben egy Péter nevű tagja kapott címereslevelet Rudolftól. FORGON MIHÁLY Gömör-Kishont megyéről írt nemesi monográfiájában [A-41] még további részleteket olvashatunk a család Gömör-megyei birtokairól.

Nádudvar: Viszonylag sok református vallású Bor él itt. Az 1750-es évek óta vezetett anyakönyvekben kezdettől fogva találhatók bejegyzések Borokról, nemesi származásukra azonban nem találtunk utalást. A Jászói Konvent okmányainak Fedák-féle összeállításában azonban három oklevélben [JK 25, 36, 45] történik említés Bor birtokról, így nincs kizárva az esetleges rokoni kapcsolat a nádudvari és a halmaji ág között.

Szabolcs megye: Nagyhalász községben az 1720-as összeírás, valamint az anyakönyvek szerint is előfordul a Bor név, nemesi származásukra azonban nincsen utalás. Vallásuk református.

Nyitra megye: GULYÁS munkája szerint az itt élő családból több szlovák anyanyelvű evangélikus lelkész származik. Érdekes, hogy egyikük Boór Lajos (Ludovit) 1895-től Nagylakon (Arad megye) volt lelkész, ott is van eltemetve, ugyanabban a faluban, ahol dédnagyapánk VII. István az 1820-as években élt.

= = =

Itt tartjuk szükségesnek megemlíteni, hogy KEMPELEN jó néhány Bort említ, akik az 1754/55. évi országos nemesi összeírások alkalmával igazolták nemességüket, és pedig Somogy megyében Gergely és Mihály, Pozsony megyében Mihály (feltehetően azokról a családokról van szó, akikkel a jelen fejezet (a) pontjában foglalkoztunk), Szatmár megyében két Mihály, s végül Borsodban János. Ez utóbbi feltételezhető, hogy rokonságban állt a Halmaji Bor családdal.

Egy tévedésre is szeretnénk felhívni a figyelmet. CSÍKVÁRI ANTAL: *”Abaúj Torna vármegye. - Vármegyei szociográfia”* [A-20] című művében, az abaúji családokat bemutató részben említ egy **Perény**-ben (ma: Csehszlovákia) élő Bor családot. Sikerült felvennünk a kapcsolatot ezzel a családdal, s ekkor kiderült, hogy nem Boor, hanem *Böör* a család neve, s az említett könyv e ponton hibás adatot tartalmazott. (Mellékesen megemlítjük, hogy anyakönyvi kutatásunk során Szikszón is találtunk egy Bőr/Böör családot.)

(c) Ráttky (Bor) György kuruc ezereskapitány, francia generális

Ennek az érdekes sorsú személynek a kérdésével kissé hosszabban foglalkozunk. Először az USA-ban elhunyt Bor (II.) Jenő bátyánk (1895-1979) feljegyzéseiben – amelyeket fia, III. Jenő rokonunk bocsátott rendelkezésünkre – találkoztunk ezzel a névvel: egy ismerőse hívta fel rá Jenő bátyánk figyelmét, s mint tábornoki rangot elért hivatásos katonatiszt, joggal érdeklődött egy olyan, rokonnak vélt előd személye iránt, akinek katonai téren szintén magasra ívelt az életpályája.

A forrás, amelyből erre a Bor Györgyre bukkantak, két múlt századi francia lexikon, amelyekben a BOR címszónál szerepel az életrajza [*”Nouvelle Biographie Générale ...”, Paris, Firmin Didot Frères, Editors, 1855; és: ”La Grande Encyclopédie”, Lamirault et Cie. Ed., Paris, 1885*]. Eszerint: **”BOR** (George), baron de Ratzky”, francia tábornok, magyar származású (a teljes szöveget mellőzzük).

Alig hogy elkezdünk kutatni életének részletei után, megtudtuk, hogy számunkra szerencsés véletlenként ZACHAR JÓZSEF hadtörténész épp akkortájt publikált egy hosszabb tanulmányt róla [*A-134*], majd pedig egy fejezetet szentelt neki az *”Idegen hadakban”* című könyvében is [*A-133*]. Így most a részletek ismételésétől eltekinthetünk, s csak ennyit idézünk a francia hadtörténeti források alapján közzétett adatokból: *”A tábornoki személyügyi adatgyűjtő szavaival ... ‘Báró Ráttky György, Ráttky György és Balogh Zsuzsanna fia a magyarországi Salamonfa kastélyában született’, [tehát] ... Sopron vármegye csepregi járásában, a Salamonfa nevű kisközségben, a helyi birtokos nemes család sarjaként látta meg a napvilágot.”*

Míg életútja állomásait részletesen megismerhetjük ZACHAR JÓZSEF írásaiból, egy pontban, épp a *”Bor”* név magyarázatával adós marad a szerző, aki mindvégig csak a Ráttky/Rátki néven szerepelteti Bercsényi Miklósnak ezt a társát. Ez annál is különösebb, mivel az említett francia lexikonok nem a *‘Ráttky’*, hanem a *‘Bor’* címszónál foglalkoznak vele. Ehhez járul még a következő pont: ZACHAR másolatban közli [*A-134, 382. old.*] Ráttky (ott: *de Rattsky*-nak írva) francia tábornoki személyi gyűjtőjének első lapját; ott, a *”De Rattsky”* és a *”Baron”* sorok közé, könnyen megítélhető módon *utólag*, más kézírással van beírva: *”(Georges Bor)”*.

ZACHAR JÓZSEF-nek személyes beszélgetésünk során [1985. május 2.] az volt a véleménye, hogy – tekintettel arra, hogy a régi francia katonai iratokban rengeteg elírás és hiba található a magyar származású nevekkel kapcsolatban – hősünk egyértelműen a salamonfai Ráttky családból származik, s még valamiféle kettős név is kizárható. A Bor *”név”* – szerinte – a baron szóból rövidült és torzult ezzé. Különben: Ráttky György sohasem állította magáról, hogy báró, s ez is csak egy idő után *”megjelent”* a neve mellett.

Kutatásaink során később sem találtunk adatot arra, hogy Ráttky Györgynek kapcsolata lett volna bármilyen Bor családdal. Végső fokon elfogadhatjuk ZACHAR JÓZSEF magyarázatát, és biztosnak vehetjük, hogy Ráttky (Bor) Györgyöt nem fűzte rokonság a mi abaúji Bor családunkhoz.

(d) Telefonkönyvben talált Borok

Kutatásunk kezdetén mintegy két tucat, telefonkönyvben talált Bor nevű személyt kerestünk meg levélben. A megkérdezettek mintegy fele válaszolt, ezeknek ismét kb. a felénél felvett név volt a Bor, valószínűleg névmagyarosítás útján jutottak hozzá. Feltételezhetjük, hogy azoknak döntő többsége is ide tartozik, akik nem válaszoltak. A BOR 1945 előtt védett név volt. Az 1800 és 1893 közötti névváltoztatásokról kiadott könyvben [A-112] valóban nem szerepel egyetlen Bor-ra változtatott név sem. A család birtokában van még 1937-ből a védettség megerősítéséről szóló minisztériumi határozat:

”Előterjesztett kérelmére értesítem, hogy a „BOR” nevet a névváltoztatások alkalmával a védelemben részesülő nevek jegyzékébe felvettem, ennek folytán e családnév nemcsak a jelenlegi helyesírással, hanem régiesen írva is védelemben részesül. – Budapest, 1937. évi szeptember hó 7. – A miniszter rendeletéből Csupor István s.k. miniszteri osztályfőnök. (B.M. 51,259/1937, II/a szám).“

A számos eset, akiknél névváltoztatásra bukkantunk, azt valószínűsíti, hogy ezek esetleg 1893 és 1937 között, s főleg 1945 után történtek.

Baranya megye: A Szigetváron élt Bor Jánosnak öt gyermeke volt, két unokájától kaptunk levelet, János Győrből írt, Irén (Macsányi Lászlóné) Pécsről. Nemesi származásról egyik sem tud, vallásuk katolikus.

Zala megye: Két választ kaptunk, az egyik írja, hogy régóta Zalaszántón élnek, a másik családja Zebecke, Válicska és Dánokszentgyörgyön élt, ill. él. Szintén nem tudnak nemesi származásról. Említésre méltónak találjuk, hogy GULYÁS PÁL [A-47] munkájában két Zala megyei Boor-ról ír, az adatokból azonban nem derül ki, hogy állhat-e fenn rokonság a levélírók és a Gulyás által tárgyaltak között;

Kiskunhalas: A kapott levélből kiderül, hogy nagy létszámú, katolikus családról van szó. Egyik ága kb. 200 éve, telepítés következtében Mohol-ra (ma Jugoszlávia: Mol) került. További családtagok ma részben Kunszentmiklóson, részben Baján élnek.

Gyergyó: Boór írásmódot használják, örmény katolikusok.

Somogy megye: Két válasz érkezett, az egyik szerint 1709/1710-ben kapták a nemességet, ekkortól használják a Boór írásmódot. A másik *Illefai Boór Ádám* nevére kiállított nemesi oklevélről vél tudni, ez azonban nem valószínű; Illefai Boór Ádám ugyanis Jókai Mór: *”A kétszarvú ember”* című regényének főhőse, tehát – tudomásunk szerint – költött személy. A család egyik tagja Balatonszemesen él, szerinte Lellén és Látrányban is éltek Borok.

Budapest/Augsburg: S végül egy Boór Károlytól, Budapestről kaptunk levelet, akinek családja Augsburgból települt Magyarországra, de tudni véli, hogy korábban, a Rákóczi szabadságharc idején Kassáról vándoroltak Augsburgba. Amennyiben ez igaz, akkor nem elképzelhetetlen a Halmaji Bor családdal való rokonság.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy jó néhány Bor/Boor család él Magyarországon, de rokoni kapcsolatot, mint már említettük, nem tudtunk bizonyítani.

(e) Külföldi (nem magyar) BOR-ok

Mindezek után röviden megemlítünk még olyan, nem rokon, Bor nevet viselőket, akik Magyarország 1918-as határain kívül éltek, ill. élnek, s nem is magyar eredetűek.

Az Egyesült Államokban egy kereskedelminek tűnő kiadó összeállítást készít minden családnévről, amelyre megbízást kap. Bor Jenő rokonunk révén megkaptuk az Egyesült Államokban "talált" Bor nevű személyeknek e kiadó által összeállított listáját, Maine-től Washington államig [A-9]. A névsor mintegy 70 nevet és lakcímet tartalmaz. Természetesen nem vállalkozhattunk arra, hogy ezek közül akár csak néhányának is az eredetével foglalkozzunk.

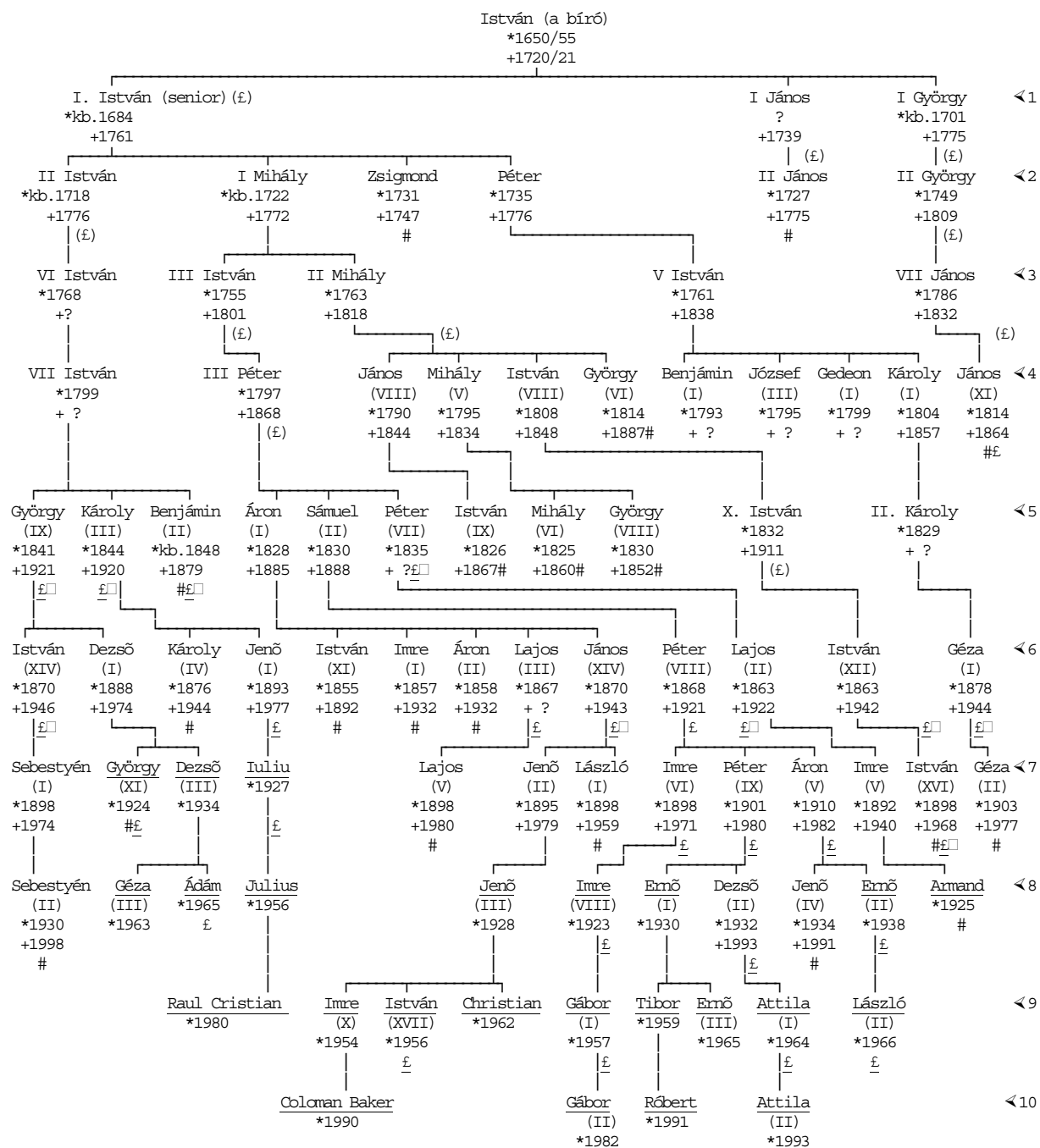
Hollandiában is találkozhatunk a Bor családnévvel, pl. Paulus Bor festő a XVII. században, Indiában, s különböző szláv országokban is. Fedőnévként használta a Bór nevet a II. világháborús lengyel ellenállás egyik tábornoka, Tadeusz Komorowski (1895-1966).

Nagybritanniából kuriózumként megemlítjük, hogy egy J. H. Bor nevű brit őrnagy (ősei németalföldi bevándorlók voltak) 1897-ben a Krétán akkor zajlott katonai akciókban vett részt, amely eseményekről a budapesti lapok is írtak. A "*Who was who?*" alapján ez a személy James Henry Bor-ral azonos, aki 1857-től 1914-ig élt. Családunk egy tagja levelet írt Bor őrnagynak, aki válaszolt is. A válasz kópiája, ami kutatásaink szempontjából semmi lényegeset nem tartalmaz, birtokunkban van.

Ugyancsak Nagybritanniában élt a "*Who was who?*" szerint 1893-tól 1972-ig a szintén holland származású Norman Loftus Bor, aki egy időben a "Royal Kew Gardens" botanikus-kert helyettes igazgatója, s több, elsősorban India, Burma, Pakisztán és Ceylon (Sri Lanka) növényvilágával foglalkozó botanikai tárgyú könyv szerzője volt. Feltehető, hogy ez a két személy rokonságban állt egymással, bár életrajzukban nincs erre mutató adat.

= = =

A BOR-család férfi-ágai, e személyek születési és halálozási évével

Megjegyzés:

Ez a tábla a VI. fejezetben részletesen leírt elemzés eredményét mutatja be. A már nem élők közül szerepelnek rajta a közös őstől kiindulva a Bor családnak azok a férfi tagjai, akik legalább a 16 éves kort megérték. A 2000-ben őket aláhúzással emeltük ki, s ezeknél a kiskorúak is szerepelnek. Nem vettük fel ebbe a táblába a feleségeket, a leánygyermekeket, valamint a leányági és az adoptált utódokat. Ezek megtalálhatók a VIII. fejezet táblázataiban. Megadtuk itt a keresztnévek sorszámozását (ami a részlet-nemzedékrend táblákon elhelyezési okok miatt többnyire nem szerepel), hogy e fejezet tartalmi érveléseit az olvasó e tábla alapján jobban követhesse. Ezek a római számok a 4. generációtól kezdve (helyhiány miatt) részben nem a nevek előtt, hanem alattuk, zárójelben szerepelnek. A látszólag hiányzó sorszámozata az, hogy e számok gyermekkorban meghalt személyekhez tartoznak. (Lásd az 1. anyakönyvi táblázatot a VIII. fejezetben.)

Jelmagyarázat:

* ...születési év; + ...halálozási év; S ...fiú utód nélkül halt meg, illetve ha él, elmúlt 50 éves, fiú utód nélkül;
£ ...leányági leszármazottai (is) vannak; £ ... olyan leányágak kiinduló személye, amelyeknek ma is élnek a tagjai;
£□... e leányágak egyes tagjaival fenntartott kapcsolataink számottevően hozzájárultak adataink teljessé tételéhez.

A szerzők életrajza

Dr. Bor György:

Budapesten született 1924. augusztus 24-én. Édesapja Bor Dezső, édesanyja a korán (33 évesen) elhunyt Tima-Horváth Margit volt. A (Lónyai-utcai) Református Gimnázium nyolc osztálya (1934-1942) után a „József Nádor” műszaki egyetem vegyészmérnöki karát végezte, s tanulmányait a Műegyetem németországi kitelepítése által megszakítva 1946 decemberében fejezte be.

Néhány rövidebb budapesti munkaviszony után 1950-ben Veszprémbe hívták, a Nehézvegyipari Kar Általános és Szervetlen Kémiai Tanszékére tanársegédnek. 1951-től adjunktus ugyanott (akkor már „Veszprémi Vegyipari Egyetem”). Oktatási munkája mellett ekkor kezdte meg tudományos kutatásait is a fémek szénmonoxid-vegyületei területén.

1956 októberének forradalmi napjaiban kifejtett tevékenysége miatt 1957-ben eltávolították a VVE-ről. Ekkor a veszprémi Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet-hez került. Itt intenzív alapkutatási munkásságot is végzett, és 1961-ben „Summa cum laude” minősítéssel megszerezte a „Műszaki Doktori” fokozatot. 1967-ben a „Kémiai Tudományok Kandidátusa” lett.

Az állampárt veszprémi exponensei által öt folyamatosan sújtó diszkrimináció miatt 1968 augusztusában egy külföldi utazásáról nem tért vissza Magyarországra. Külföldi munkahelyei: University College London kémiai intézete (1968-1969), majd (1969-1973 között) a Pádú-i Egyetem egyik C.N.R. Laboratóriuma. 1971-ben megszerezte a „Libera docenza” nevű tudományos fokozatot, amely Olaszországban a magántanári képesítést jelenti.

1973 novemberében áttelepült Svájcba, és a zürichi Eidgenössische Technische Hochschule (ETH) munkatársa. Kutatásai folytatása mellett 1981-ben az ETH Nagynyomású Laboratóriuma tudományos vezetője lett. Ugyancsak 1981 óta a kémia előadója szerkezeti anyag-mérnök hallgatók részére. Itt is megszerezte a magántanári minősítést. 1989 szeptemberétől nyugdíjban vonult laborvezetői állásából, de egyetemi előadásait 1991-ig folytatta.

1990-ben, a magyarországi demokratikus átalakulás során a Veszprémi Egyetem rehabilitálta őt, és 1990. szept. 1-i hatállyal „Címzetes egyetemi tanár”-i címmel tüntette ki.

Több mint 140 tudományos dolgozat és két könyv szerzője, illetve társszerzője.

Első házasságából, Vaszisza Emmával, két lánya született, Ágnes és Györgyi. Ez a házasság válással végződött. Második feleségével, Schustler Zsuzsánnával 1973-ban házasodtak. 1992-ben hazatelepültek Magyarországra, de a téli hónapokat Svájcban töltik (27. kép).

Dr. Bor Dezső:

Édesapja, Bor Dezső második házasságából született Budapesten 1934. március 12-én. Édesanyja Bertók Fanni operaénekesnő volt (Bertók Ferike néven szerepelt).

A (Lónyai-utcai) Református Gimnáziumban érettségizett 1952-ben. Egyetemi tanulmányait a Veszprémi Vegyipari Egyetemen kezdte, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen folytatta, s ott szerezte meg 1957-ben a vegyészmérnöki diplomát. Diplomázása óta a Richter Gedeon Rt. (régebben Kőbányai Gyógyszerárugyár) egyik kutatólaboratóriumának munkatársa 1997-ig. Több szabadalom társszerzője. Azóta nyugdíjas, de mint szakértő részt vesz a vállalat munkájában. 1985-ben megszerezte a műszaki doktorátust, szerves kémiai tárgykörben.

Súlyos betegségben korán (1972) elhunyt első feleségétől, Szabó Máriától, aki szintén vegyészmérnök volt, két fia, Géza és Ádám született. Második házassága (Baumgartner Ilonával) rövid volt, s válással végződött. Harmadik házasságát 1977-ben dr. Schneider Jolán okl. vegyésszel kötötte. Budapesten élnek.
(28. kép)

CONTENTS

of the book

„History of the Bor Families of Halmaj, Gibárt and Szikszó”

by Dr. György Bor & Dr. Dezső Bor

The present book is the result of research work performed by the authors on the history of their Family BOR. The roots of this family could be followed back to the Hungary of the early 13th century: a diploma (donation document in favour of a Magister Demetrius de genere Aba) of Endre (Andrew) II, King of Hungary, dated in the year 1234, is the first known document, where a member of the present family occurs. A certain „Johannes, filius Both de Holmoy” is there nominated as „pristaldus” (royal civil officer) to perform the introduction into the new estate.

The early name of this family was hence „de Holmoy” and later „de Halmay”, called after the village and estate Halmaj (actual spelling) they owned, in the „Comitatus” (county) Abaúj, in north-eastern Hungary.

In a document from the year 1406 and then in the armorial patent (granting of Coat-of-Arms) conveyed by King and (later) Emperor Sigismund in 1415 in favour of „**Michael de Halmaj dictus Bor**”, his „vicemagister agazonum” (royal vice-master of the horse) are the first sources where this name combination occurs. In the following two centuries the family name „**Bor de Halmay**” dominates (besides the one of another branch: „Bor de Ghybart/Gibárt”, which became extinct in 1590), until the period around 1630-35, when the very last remnants of the domains of the family at Halmaj were lost as a result of Turkish devastation. Contemporaneously also the line of the family became extinct which owned the domains at Halmaj.

At about 1600 another branch of the family settled at **Szikszó**, a nearby town (oppidum) to Halmaj. The family lived there for about 350 years. The last male member (István/Stephen XII) of the line which did not move away, died there in 1942.

From Szikszó several family members migrated to other parts of Hungary, mainly as Protestant (Calvinist) pastors and/or school-masters, and later as craftsmen (artisans).

The first member of the family arrived to the United States shortly before World War I, in 1914. This István/Stephen XVI. died at Niles, Ohio, in 1968. His daughter and her family (Mrs. Helen Brutz) still live there.

In 1947/49 another line of the family immigrated to the United States: the former Lt. Field Marshal of the Royal Hungarian Army, Jenő/Eugene (II) Bor de Halmaj, with his family. (The use of the old „predicate” de Halmaj was authorised by the Minister of Interior in 1913, and 1937, respectively, for several members of the family then living.) His descendants live in Brunswick, Maine, and other parts of the United States.

Other member of this family still live in Hungary, in Romania (owing to the ceding of large formerly Hungarian territories in favour of that country in the Trianon Treaty in 1920), in Germany, and in Switzerland (c. f. addresses on p. 260).

The chapters of the book deal with the following topics. – After the Introductions (Előszó) **Chapter I** describes the methods of the family history research employed and the most important sources.

– **Chapter II** discusses the period between 1234 and 1415 based upon royal documents as sources. Also the question is analysed whether the family *Bor* is related to one of the clans (genera), called *Bor-Kalán* (or *Baár-Kalán*) who participated at the conquering of the historical territory of Hungary, around A.D. 896. No such connection was found.

– **Chapter III** describes in details the *Council of Konstanz* (Constance) held between 1414 and 1418. At this occasion an ancestor of the family, the above mentioned Michael de Halmay dictus Bor participated as member of the escort of King Sigismund, and was granted, for himself and his family, by the King by a Coat-of-Arms (c.f. colour illustrations next to pages 30 and 34).

– **Chapter IV** describes the history of the family between 1415 and 1599. This final year is when most of the domains were lost and the male line of the family residing in Halmaj became extinct.

– **Chapter V** analyses the data available for the period from 1600 until 1724.

– **Chapter VI** discusses the *church records* and documents that confirmed the status of nobility, based on which the detailed genealogy of the family for the last 270 years could be constructed. Here also the microfilms of the Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints (Mormons) are described for the readers of the book.

– **Chapter VII** presents the short history of the *female family lines*.

– **Chapter VIII** gives some sociographic and demographic analysis of the main lines of the family.

– **Chapter IX** presents short biographies of four outstanding members of the family: that of **Áron Bor (1828-1885)** who served as Calvinist pastor in several settlements of the County Bihar; **János Bor (1870--1943)** who was journalist and headmaster of a Calvinist girls' school, **Dezső Bor (1888-1974)** who was a famous orchestra director in nineteen-thirties in Budapest; and **Jenő (Eugene) Bor de Halmaj (1895-1979)**, the already mentioned former Lt. Field Marshal.

– **Chapter X** gives data on other, presumably not related, families with the same surname.

– **Chapter XI** begins with a short description of the Tables which follow between pp. 179 and 228. These are descendancy charts and church records data in table forms, updated by January of 2001 (pp. 229-259).

In addition, on pp. 260, the addresses of living members of the family are listed.

The source references are presented in list (pp. 261). It contains those references which are publicly available in published form (books, articles). The designation of documents (manuscripts, etc.) available in National Archives of Hungary and in other Archives are built in the text, and they are listed in index (okiratok, p. 302-303).

APPENDIX (Függelék). – This contains the text of some important sources used in this work:

(a) Latin „Abstracts” (regesta) of some 89 documents from the archives of *Convent of Jazov/Jászó* (which existed earlier), in which events related to the family Bor occur.

(b) A „letter of partition of inheritance” (osztálylevél) from the year 1722, which contains important direct statements concerning family relationships (discussed on p. 131).

(c) A document of testimonies under oath, also important in the analysis of family structure, from the year 1818 (discussed on pp. 109 to 113).

= = =

A previous edition of this book was submitted, in November 1990, for a „contest” for family history studies, of the Hungarian Historical Society, and it was awarded by diploma, a „special prize” (Különdíj).

November 2000 G. B.